VIRGIL GHEORGHIU

ORA 25

Prima ediție în limba română

OMEGAPRES
București

ROCHER
Paris

VIRGIL GHEORGHIU

ORA 25

DE ACELAŞI AUTOR

POPORUL NEMURITORILOR
SACRIFICAŢII DUNĂRII
A DOUA ŞANSĂ
DE LA ORA 25 LA ORA ETERNĂ
OMUL CARE CĂLĂTOREA SINGUR
NEMURITORII DE LA AGAPIA
TINEREŢEA DOCTORULUI LUTHER
CASA DE LA PETRODAVA
SPIONUL
VIAŢA LUI MAHOMED
CHRISTOS ÎN LIBAN
MEMORII

VIRGIL GHEORGHIU

ORA 25

Roman

Ediţie îngrijită de MIHAI VORNICU
Prefaţa de PAUL MICLAU

Editura OMEGAPRES Bucureşti
Éditions du ROCHER Paris

1991

Coperta de DANIEL IONIŢĂ

La pregătirea pentru tipar a textului – care apare acum prima oară în limba română –, îngrijitorul prezentei ediţii a folosit manuscrisul original românesc şi versiunea franceză, în care s-a publicat întâi cartea, tradusă de Monique Saint-Come, sub titlul

LA VINGT-CINQUIÈME HEURE
Ed. Plon, Paris

© Éditions du ROCHER, Paris

ISBN 973-95039-6-9

PREFAŢĂ

De aproape doi ani se vorbeşte constant despre văduvirea culturii române, în jumătatea de veac pe care am trăit-o sub totalitarism, de un mare număr de valori care n-au putut intra în circuitul spiritual, generaţii întregi neavând acces la ceea ce în Occident era deja un bun comun, la dispoziţia oricui.

Fireşte, într-un asemenea domeniu ierarhizările sunt hazardate. Dar sunt cazuri strigătoare la cer şi ele trebuie să fie puse în lumină, să se repare repede şi bine stricăciunile. Poate cel mai grăitor printre acestea este tocmai romanul ORA 25 *al marelui scriitor român din exil, Virgil Gheorghiu. După război, el a constituit unul din cele mai mari succese de librărie, succes care n-a scăzut cu anii, dimpotrivă, cartea a cucerit întreaga planetă, fiind tradusă practic în toate zonele, în mai toate limbile. Numai românii n-aveau dreptul să citească în original una din operele de vârf ale propriei lor spiritualităţi. Şi în acest caz totalitarismul de la noi a înregistrat un... record. De bună seamă, mulţi au fost cei care au citit volumul în versiunea franceză, devenită punct de referinţă, iar occidentalii, şi alţii după ei, nici nu-şi puneau dar problema că de fapt această versiune are la bază originalul românesc, îngălbenit astăzi.*

Odată cu autorul, noi cei care n-aveam acces la originalul scris în graiul nostru, ne simţeam exilaţi din propria noastră limbă, din miezul fiinţei noastre spirituale. Vor spune unii că-n orice rău e şi un bine: dacă Virgil Gheorghiu ar fi publicat în mod normal cartea în limba română, urmând să fie tradusă ulterior în franceză, ea n-ar fi avut poate acelaşi fulminant succes. Poate. Oricum însă, interdicţia publicării versiunii româneşti în ţara noastră rămâne un mare traumatism, o amputare a literaturii noastre. De neiertat.

Mulţi spun că literatura română e marcată de handicapul limbii, de faptul că aceasta nu este larg cunoscută în lume. Ca unul care am predat-o mulţi ani în Franţa, nu cred acest lucru. Cu excepţia creaţiilor în franceză şi engleză, cam toate literaturile se află în situaţia celei româneşti şi nu văd de ce noi am fi mai complexaţi decât suedezii sau turcii. Pe de altă parte, noi intrăm de drept în circuitul de valori scrise în limbile

romanice, iar trecerea de la română la italiană sau spaniolă se face cu uşurinţă; la franceză mai greu, dar mulţumirea e cu atât mai mare. Graţie competenţei şi sârguinţei unui Marco Cugno în Italia sau Alain Păruit în Franţa, literele noastre au pătruns masiv în zonele respective de cultură. Rămâne să se cultive mai asiduu spaţiile iberice şi latino-americane şi vom avea un meritat ecou în lume. Evident, paralel trebuie făcute eforturi pe linie anglofonă, germanofonă ş.a. Oricum, în acest context, ORA 25 *ocupă o poziţie de prim plan.*

Dar citirea ei acum în româneşte înseamnă o benefică întoarcere la izvoare, o desfătare cu apă vie, ceea ce francezii spun cu o singură vorbă, ressourcement. *E ca şi când te-ai întoarce acasă după o lungă pribegie. Am citit* ORA 25 *în fraceză la Paris în anii '60 şi am fost fascinat. Dar dislocării în spaţiu, simţeam că-i corespunde dislocarea într-o altă limbă, deşi franceza era şi este meseria mea. În acelaşi timp, înţelegeam durerea autorului de a nu putea să-şi vadă tărâmurile natale, atât de grăitoare în toată opera lui, precum şi frustrarea cititorilor din ţară de a nu putea să-l citească în original. Despre astfel de traumatisme s-a scris mult în Occident, se scrie acum la noi, dar niciodată nu va fi destul de pregnant evocată suferinţa morală şi chiar fizică a celor care le-au îndurat ca atare.*

L-am cunoscut pe Virgil Gheorghiu în 1966 la Paris, cu prilejul lansării traducerii în franceză a unui cunoscut roman românesc la acea vreme şi l-am întâlnit ulterior la Montpellier în 1970, unde a ţinut o conferinţă despre geneza OREI 25 *şi despre speranţa luminii care va renaşte cândva în ţara noastră. Mi-a oferit o dedicaţie pe un volum şi am discutat firesc, ca şi când eram cunoştinţe vechi. Este felul lui generos de a aborda oamenii ca fiind toţi prieteni posibili. Am vorbit recent cu el la telefon: era suferind, dar vraja glasului era aproape aceeaşi. Şi-a exprimat bucuria că vom putea în sfârşit publica în ţară cartea lui de căpătâi. Căci treaba nu este chiar aşa simplă cum pare la prima vedere. Din fericire, Editura OMEGAPRES a beneficiat de sprijinul calificat al poetei Céline Varenne, prietenă şi mare admiratoare a lui Virgil Gheorghiu, de competenţa soţului său, profesorul Felician Lăzăroiu şi al Domnului Jean-Paul Bertrand, director la Edifions du ROCHER, care deţine în prezent drepturile asupra operei lui Virgil Gheorghiu.*

Habent sua fata libelli, cărţile îşi au soarta lor. ORA 25 *are unul din cele mai ilustre destine. Să precizăm însă ultimele secvenţe ale acestuia, în mod simbolic, Editions du ROCHER a*

dorit să tipărească ORA 25 *în româneşte, urmând ca tirajul să fie difuzat în ţară prin OMEGAPRES. Cum însă operaţia necesita un serios travaliu filologic, acesta a fost încredinţat Domnului Mihai Vornicu, care a stabilit textul în forma lui actuală. Acesta a fost cules cu profesionalitate, iar cititorul este plăcut impresionat de acurateţe, de însăşi forma literelor, a semnelor diacritice, unele din acestea fiind cam exotice pentru un tipograf francez. Cum întoarcerea în ţară era iminentă, am rugat pe Domnul Jean-Paul Betrand să-mi încredinţeze filmele şi aşa se face că textul este deci cules în Franţa, dar multiplicat de OMEGAPRES. Cum filmul era «definitiv», ne cerem scuze pentru unele greşeli, dar acestea au farmecul lor, când ştim că tipografii francezi s-au aplecat cu atenţie asupra unui text scris într-o limbă pe care ei n-o cunoşteau. Sperăm ca în ediţii viitoare să le îndreptăm, lucrând în acelaşi timp îndelung asupra dactilogramei iniţiale.*

Multă lume este la curent cu creaţia lui Virgil Gheorghiu din exil; puţini însă ştiu că, deşi foarte tânăr, el s-a realizat ca scriitor în ţară. Dispunem de câtva timp de Memoriile *sale, scrise de data aceasta direct în limba franceză, a căror traducere în limba română sperăm s-o putem publica cât mai repede posibil. Or, aceste Memorii relatează tocmai viaţa autorului înainte de a pleca din ţară.*

Să subliniem câteva coordonate menite să lămurească mai pregnant şi personalitatea scriitorului şi unele înţelesuri fundamentale ale OREI 25*. Virgil Gheorghiu s-a născut în 1916, într-o familie în care bărbaţii deveneau prin tradiţie preoţi. Figura aproape legendară a tatălui apare în multe din lucrările prozatorului, începând cu* ORA 25*, unde bătrânul preot este victima represiunii bolşevice, dar se stinge din viaţă într-un lagăr american, după ce a fost salvat de nemţi.*

Adolescentul Gheorghiu nu poate urma seminarul teologic; din motive materiale, este nevoit să se înscrie la liceul militar din Cernăuţi, perioadă care este zugrăvită în mai multe din cărţile sale. Dar după instalarea în Franţa, se va consacra studiilor teologice şi va fi hirotonisit ca preot, reluând ciclul ancestral al familiei. Creaţia lui literară va fi marcată deplin de această nouă ipostază spirituală. De subliniat că însuşi militantismul în numele demnităţii umane se întemeiază la Virgil Gheorghiu pe o asemenea axă morală de nezdruncinat.

După terminarea liceului militar, Gheorghiu «coboară» la Bucureşti, unde se confruntă dur cu realităţile capitalei. În toamna anului 1936 se înscrie la Facultatea de Filosofie, iar

paralel va face secretariat literar, ziaristică şi, mai cu seamă, poezie. Publică versuri şi este elogios apreciat de critică şi de public. Se conturează astfel personalitatea viitorului scriitor: geniu reflexiv, Virgil Gheorghiu rămâne însă toată viaţa poet, el însuşi văzând în poezie un fel profetic de a privi lumea, de a întrezări viitorul umanităţii.

ORA 25 *este şi un roman autobiografic, în măsura în care personajul scriitor, Traian Corugă se confundă cu autorul. Amândoi sunt puşi în faţa dilemei de nedezlegat a războiului, îndeosebi în plan moral, afectiv. Virgil Gheorghiu nu mai poate exersa meseria de ziarist la Timpul din pricina dragostei pentru Laleaua Neagră, alias Ecaterina Burbea care se vădeşte a fi de origine israelită. Cititorul va regăsi drama în romanul de faţă, încarnată în cuplul Traian Corugă – Eleonora West. În plan real şi ficţional cele două cupluri au destine analoge: autorul ca şi eroul sunt siliţi să accepte un post minor de diplomat în Iugoslavia, ceea ce însemna de fapt un surghiun. Suntem în plin război.*

Memoriile lui Virgil Gheorghiu sunt continuate de ORA 25*, în plan cronologic, căci cele două cărţi diferă fundamental ca discurs: prima este o autobiografie, a doua un roman. Legătura organică dintre ele o constitue exilul, determinat de brusca răsturnare care a împins România în prăpastie. Pe ultima pagină din Memorii citim telegrafic enunţurile următoare, care ating inima ca nişte împunsături de cuţit: «La 23 august 1944, la ora zece seara, emisiunea postului de radio croat se opreşte brusc. Se difuzează o ediţie specială. Regele României ordonă armatei sale să depună armele. România a oprit războiul. Ea a capitulat fără condiţii. Armata sovietică a ocupat deja toată ţara. România este captivă. Graniţele sale sunt sovietic închise. Nimeni nu mai poate fugi. Tata şi toţi ai mei sunt captivi. Izbucnesc în lacrimi. Plâng toată noaptea. Stau de veghe la moartea patriei mele. România nu mai există. Sunt fără ţară. Exilat».*

Din Iugoslavia, Gheorghiu pleacă spre Apus, dar trece prin toate absurdurile sfârşitului de război, pe care le-a relatat în conferinţa de care aminteam de la Montpellier. Ultima parte a OREI 25 *este imaginea acestei pribegii. Abia în 1948 el se stabileşte în Franţa, iar cartea apare cu un an mai târziu, de unde putem deduce că ea a fost în parte scrisă ca un fel de cronică trăită a evenimentelor, simultană cu ele.*

În poetica modernă a romanului se numeşte «punere în abis» procedeu prin care în cadrul global al unui roman se include un alt roman, cazul tipic fiind în această privinţă Falsificatorii de

bani ai lui André Gide. În ORA 25 *se inserează romanul lui Traian Corugă, personaj care este în curs de a scrie tocmai cartea* ORA 25*, oră de apocalips, ce vine după consumarea duratei normale de douăzeci şi patru de ceasuri. Corugă este un scriitor, un destin şi un martor, căci cu acest ultim termen semnează el jalbele parodice, sarcastice, trimise autorităţilor din lagăr.*

Important este însă că prin acest roman în roman autorul îşi inserează în povestire propria viaţă ca într-un fel de sacrificiu menit să ispăşească păcatele comise de torţionari. Din acest punct de vedere, cartea încetează de a mai fi o ficţiune românească, înfăţişându-ni-se ca unul din cele mai tulburătoare documente ale universului concentraţional, pe care l-a subântins războiul.

În răsturnarea de perspectivă literară din Europa Centrală şi de Est, ORA 25 *devine astfel o carte de certă actualitate, căci acum ficţiunea trece pe planul al doilea în favoarea documentelor care atestă că realul întrece închipuirea. Epopeea de jumătate de veac a Europei de Est nu cere decât să fie relatată ca atare, suferinţele trebuie doar spuse şi astfel librăriile şi bibliotecile se vor îmbogăţi cu autentice imagini şi mărturisiri. În ele vor figura la loc de cinste cele peste patruzeci de volume scrise de Virgil Gheorghiu, restituite în limba lor firească; ele zugrăvesc magistral legendarul spaţiu românesc din Moldova de Nord, în naraţiuni ca Nemuritorii de la Agapia sau Casa de la Petrodava, lărgind preocupările scriitorului până la suprainspiratele cercetări din Cristos în Liban sau Viaţa lui Mahomed.*

Nu voi încerca să explic cititorilor sensul cărţii de faţă; ei au, cred, o repulsie de nenumăratele prefeţe pe care sistemul cultural totalitar le impunea editurilor. «Cutare carte pune unele probleme de natură ideologică? – Nu-i nimic, tovarăşi, vom însărcina un critic competent să facă o solidă prefaţă care să lămurească lucrurile, se auzea vocea politrucului titrat, infiltrat în cultură». De altfel, după vizionarea filmului susţinut de memorabila interpretare a lui Anthony Quinn, trama narativă e bine cunoscută, iar înţelesurile sunt pregnant puse în relief. À propos, când se pregăteau lucrările pentru filmare, realizatorii au cerut permisiunea să filmeze începutul scenariului în România. Cum se poate bine ghici, nu li s-a dat aprobarea cerută. Atunci ei s-au deplasat în Banatul iugolav şi am avut plăcerea să văd ţărani, căruţe şi cai din satele vecine celui în care m-am născut

dincoace de graniţă şi pe Anthony Quinn îmbrăcat ca la noi, jucând una de doi. Plăcută răzbunare a istoriei!

Romanul-cadru al OREI 25 *este povestea personajului interpretat de Anthony Quinn, tânărul ţăran român, cu numele oficial de Johann Moritz, pe care însă mama lui îl numeşte Ion, creştin ortodox în slujba preotului din sat. El trimite tangenţial la Ion al lui Rebreanu. După ce primeşte banii de la Traian, Ion al* OREI 25 *îşi face planuri gospodăreşti, aruncând privirea peste ogor. Se iscă în el «glasul pământului», înfiorat metaforic de «glasul iubirii». Iată: „Pe urmă s-a aplecat şi a luat, cu mâna stângă, un pumn de ţărână. Era caldă. Moritz a avut senzaţia că strânge în palmă ceva viu. Cum este căldura unui pui de vrabie când îl ai între palme. Johann Moritz s-a aplecat şi a luat şi în mâna dreaptă un pumn de ţărână. A strâns-o în pumni cu putere, apoi a presărat-o înapoi pe câmp. A înaintat prin porumb spre pădure. La mijlocul ogorului, a luat iar ţărână în mână. «Şi asta e caldă, şi-a zis. Tot ogorul e cald ca o fiinţă». A dus apoi ţărâna lângă obraz. Mirosul ei l-a pătruns în piept. «E un miros tare ca de tutun... parfumul ăsta al pământului», s-a gândit el."*

Ion este un destin cum rar s-au văzut în literaturile lumii şi poate că în aceasta constă succesul constant al cărţii. ORA 25 *eroul o trăieşte în suferinţi, torturi ce depăşesc limitele imaginarului. Şi totuşi cartea nu este un roman de război, poate nici al universului concentraţionar ca atare. Altceva mult mai subtil dă substanţă volumului: reacţia lui Ion la toate nenorocirile care se abat asupra lui. El este pus în succesive situaţii limită, împotriva cărora însă nu se revoltă, ci încearcă să le «gospodărească» cu calm şi grijă ţărănească.*

Toate necazurile lui Ion sunt determinate de acte absurde: «rechiziţionarea» lui ca evreu de către «şeful» jandarmilor din sat, care ştie că e român, dar voia să abuzeze de Suzana, nevasta lui Ion. «Şeful» ar vrea să revină asupra faptului, dar reţeaua birocratică a războiului nu-i mai permite. Evadat în Ungaria, Johann Moritz e luat drept spion român şi torturat pentru a mărturisi misiunea. Deportat în Germania, un mare specialist german în superioritatea rasei germane, vede în Ion un exemplar absolut al acesteia.

Ca paznic de lagăr, Johann facilitează evadarea unui grup de francezi şi ajunge el însuşi în... lagărele americane, unde este suspectat de a fi criminal de război nazist. Altfel spus, absurdurile se acumulează unul după altul într-un fel de sarabandă delirantă. Dar Ion nu se revoltă, nu încearcă să se

salveze din proprie iniţiativă. Este el un fatalist resemnat, un român care ştie că nu poate schimba faţa lumii? Într-o anumită măsură, da. Înainte de toate însă Ion este, prezenţă vie, care îşi caută locul în noul univers unde este aruncat. Mai mult însă, Ion este un inocent al cărui rost vine din firea lucrurilor şi a oamenilor. Nevinovat, el frizează candoarea, puritatea. Naiv, el nu este însă sărac cu duhul; dimpotrivă, este convins că la mijloc este o neînţelegere şi de fiecare dată când e chemat la şefi, crede ferm că aceştia îi vor vesti eliberarea; dacă lucrul nu se întâmplă, el explică totuşi că e victima unei neînţelegeri, insistă să fie eliberat.

Ion nu este un romantic al trăirii aberante a suferinţei. El uită chiar la un moment dat pe cei de acasă, nu complică angoasant divorţul soţiei sau alte trădări mai evidente, dar necesare, va înţelege el în cele din urmă. Ion este ca marii ţărani din satul meu: pentru ei lumea este un dat, pe care îl iau ca atare. Faci tot ce poţi s-o înduri dacă e potrivnică, acţionezi, dar în limita unui fatalism congenital, care nu vine din subtile raţionamente, ci din observarea naturii şi a oamenilor. Cu ORA 25 *se conturează un chip inedit al neamului românesc: cu o filosofie înnăscută, acesta suportă lumea şi istoria, le duce în spate, ca să spun aşa, întru dăinuire. Inocenţa lui funciară este un fel de a fi, de a rămâne mereu liber.*

În plus, această inocenţă are o anumită încărcătură poetică. Deşi asuprit, supus ritmului aberant al muncii forţate, Ion are totuşi moralul lucrului bine făcut, fiind chiar mândru de acesta. Când sapă la canal, el se gândeşte că va reveni cândva cu copiii, iar aceştia se vor minuna de ce a putut face tatăl lor. Sau când lucrează la fortificaţiile de pe graniţa maghiară, îşi închipuie cum le va vedea din înaltul pădurii, ba ar vrea chiar să însemne trunchiurile de copaci, pentru a identifica mai târziu rodul muncii sale.

Ca toate realizările artistice de tipul OREI 25*, cartea este marcată de un ritm trepidant, de gesturi, atitudini, conflicte şi drame. Autorul pare că se şterge în spatele fluxului existenţial, pe care îl prezintă ca atare. Cu timpul, în cărţile din urmă el devine însă mult mai reflexiv. Dar chiar în* ORA 25 *ni se înfăţişează un adevărat sistem de gândire, care devine mai clar conturat în ultima parte a cărţii. Este vorba de teoria aşa numitului sclav tehnic, pe care îl manipulează societatea aşa cum vrea. Am înţelege că toate necazurile vin de la tehnica*

modernă, pe care războiul a certificat-o şi a pus-o nu numai în slujba nimicirii, dar şi a umilirii fiinţei umane.

Această viziune se concretizează sugestiv în secvenţele de muncă efectuate de Ion în Germania: obligat să mute lăzile ce sosesc pe bandă, el nu mai poate gândi la nimic, fiind indiferent chiar la conţinutul lăzilor, secret, de altfel. Şi în acest caz, Virgil Gheorghiu anticipă evoluţia lumii în perioada postbelică: ce să mai spunem astăzi, când automatizarea şi robotizarea au atins culmi de neconceput în Occident şi în Japonia? Omul în faţa calculatorului este mai «deştept», dar şi mai supus unor alcătuiri care îl sufocă şi, mai rău, îl elimină din circuitul productiv pentru a îngroşa pătura şomerilor.

Dar dimensiunea cea mai puternică a cărţii constă în denunţarea totalitarismului sub toate formele, cu aberantele evoluţii naziste şi staliniste. Primele fac obiectul OREI 25*, unde, abia la sfârşit, se, manifestă şi teroarea sovietică. Aceasta va face obiectul cărţii care continuă* ORA 25*, apărută în franceză cu titlul La seconde chance şi având ca temei instalarea rânduielilor comuniste în România. De aci preocuparea constantă a lui Virgil Gheorghiu de a dezvălui faţa neagră a comunismului abătut asupra ţării sale, act învăluit de aura militantismului creştin, ortodox.*

Nu am căderea şi nici amăgitoarea dorinţă de a discuta nuanţele exilului românesc din Paris, pe care l-am cunoscut în linii mari, în ultimii ani. M-au interesat şi mă interesează încă acele atitudini şi manifestări care sunt marcate de sacra demnitate a celui surghiunit, care apără prin creaţie spiritualitatea românească. ORA 25 *este din acest punct de vedere o carte sfântă. «Tout le reste est littérature».*

Volumul de faţă este hărăzit deci să umple un gol în literele noastre şi el se plasează în seria altora multe, care au fost publicate recent: publicul nostru a putut lua contact direct cu literatura exilului, în cele mai multe cazuri prin editarea inedită a originalului românesc. De pe acum se întrevede locul aparte al creaţiei lui Constant Virgil Gheorghiu în acest ansamblu, al capodoperei sale, ORA 25*, în mod particular. Altfel spus, pe lângă plăcerea lecturii ca atare, lucrări ca cea de faţă devin obiect de studiu filologic, comparativist etc. Cel mai urgent se impune compararea celor două variante: cea franceză, care a lansat în lume pe autor şi cea românească, doldora de conotaţiile neamului şi limbii noastre. Câtă diferenţă între mărturisirea lui Ion din finalul cărţii în franceză «j'ai langui de*

toi» şi originalul supraromânesc: «mi-a fost dor de tine» adresat soţiei în sfârşit regăsite.

Paul MICLĂU

Bucureşti, august 1991

Istoria, la fel ca drama şi ca romanul, este fiica mitologiei. E o formă specială de înţelegere şi de expresie, în care – ca în basmele dragi copiilor ori ca în visele proprii adulţilor sofisticaţi – graniţa dintre real şi imaginar n-a fost trasată. S-a spus, de exemplu, despre Iliada *că cine o citeşte ca pe o povestire istorică găseşte în ea ficţiune, şi, în schimb, cine o citeşte ca pe o legendă găseşte istorie.*

Sub acest unghi, toate cărţile de istorie seamănă cu Iliada*, fiindcă ele nu pot niciodată să elimine în întregime ficţiunea. Simplul fapt de a alege, de a ordona şi de a prezenta faptele constituie o tehnică care aparţine domeniului ficţiunii...*

Arnold J. TOYNBEE,
A Study of History

FÂNTÂNA

1

Mie nu-mi vine să cred că pleci! a zis Suzana, lipindu-se de trupul lui Johann Moritz.

A pus mâinile pe capul bărbatului şi i-a mângâiat părul negru cu palmele. El s-a dat un pas înapoi.

– De ce nu crezi? a zis el aspru. Poimâine dimineaţă, la răsăritul soarelui, plec.

– Ştiu! a murmurat ea.

Stăteau amândoi în picioare lângă gard. Era răcoare. Trecuse de miezul nopţii. El i-a dat mâinile la o parte şi a zis:

– Acum, la revedere!

– Mai stai un minut! a şoptit ea.

– De ce să mai stau? Vocea lui era hotărâtă. E târziu. Mâine am treabă!

Ea n-a răspuns, dar s-a strâns şi mai aproape de el. Şi-a lipit obrazul de pielea pieptului lui, dându-i cămaşa în lături, apoi a ridicat ochii spre cer.

– Uite ce frumos se văd stelele! a zis ea.

Bărbatul aştepta ca ea să-i spună ceva important. Credea că de aceea l-a rugat să mai stea un minut. Îi vorbea însă despre stele. El şi-a retras trupul de lângă ea şi a vrut să se depărteze.

Şi-a adus aminte însă că pleacă şi că, cel puţin trei ani, n-are s-o mai vadă. Şi s-a uitat şi el la stele, ca să-i facă ei plăcere.

– Oare este adevărat că fiecare om are steaua lui pe cer şi, când omul moare, steaua lui cade?

– De unde vrei să ştiu eu asta? a răspuns el.

Acum era hotărât să plece:

– La revedere! a zis.

– Oare şi noi avem stelele noastre pe cer? a întrebat Suzana.

– Le avem, ca şi ceilalţi oameni! a răspuns Moritz. Pe cer sau în frunte!

I-a luat capul, cu palmele, de pe pieptul lui şi i l-a dat deoparte. Apoi a plecat. Ea l-a condus până în drum, ţinându-l de mână. Se uita uneori la stele, alteori la el.

– Te-aştept mâine seară! a zis ea.

El n-a întors privirea. A răspuns, depărtându-se:

– Dacă nu plouă, vin!

Suzana ar fi vrut să alerge după el, să-l roage să vină chiar dacă plouă. Dar el se depărta, cu paşii mari. Pe urmă, a dispărut după colţul grădinilor. Femeia a rămas încă puţin pe loc. Şi-a întins rochia pe şolduri, cu palmele, scuturând firele de iarbă, înainte de a intra în curte, s-a uitat la iarba motolită de sub nuc, unde stătuseră culcaţi unul lângă altul. În nări mai simţea mirosul pielii şi al trupului lui. Era un miros de iarbă strivită, de tutun şi de sâmbure de cireaşă...

Johann Moritz a străbătut câmpul şi s-a îndreptat spre casă, fluierând. Era îmbrăcat cu pantaloni negri, soldăţeşti, avea cămaşă albă, descheiată la gât, şi picioarele goale. De câteva ori s-a oprit din fluierat şi a căscat. Apoi s-a gândit la femeia pe care o lăsase în urmă – la Suzana – şi i-a venit să râdă de întrebările ei despre stele. «Femeile sunt ca şi copiii. Le trec tot felul de întrebări prin cap!» – şi-a zis el. Apoi s-a gândit la călătoria pe care are să o facă, spre America, peste o zi. După aceea, nu s-a mai gândit la nimic. Îi era somn. De-abia aştepta să ajungă acasă şi să se culce. Mâine trebuie să se scoale când s-o lumina de ziuă. Era ultima zi de lucru. Şi până la ziuă nu mai erau decât vreo câteva ceasuri.

Johann Moritz a grăbit pasul.

2

A doua zi, în zori, Johann Moritz s-a oprit la cişmeaua din mijlocul satului şi, descheindu-şi larg cămaşa la piept, a luat de câteva ori apă rece în pumni, frecându-şi obrajii şi gâtul. Împrejur nu era nimeni. Sătenii nu se sculaseră încă. El a pornit, prin mijlocul uliţei. Palmele ude şi le-a uscat trecându-le prin păr. Şi-a potrivit apoi gulerul cămăşii, fără să îl încheie, şi a privit satul, de pe care se ridica o ceaţă albă cum e laptele.

Acesta e satul Fântâna, din România. Johann Moritz s-a născut aici, cu 25 de ani în urmă. Acum, privind casele mici şi cele trei biserici – catolică, protestantă şi ortodoxă –, şi-a adus

aminte că Suzana îl întrebase dacă n-o să-i fie dor de sat, când o să fie departe. A râs, atunci, de întrebarea ei şi a răspuns că el e bărbat: numai femeilor le este dor. Acum, însă, simte în piept o părere de rău, ca un abur, fiindcă trebuie să plece. A început din nou să fluiere şi nu s-a mai uitat la sat.

Casa preotului Alexandru Korugă e la marginea şoselei, nu departe de biserica ortodoxă. Poarta e încuiată. Johann Moritz s-a aplecat şi a luat cheia ascunsă sub poartă, anume ca s-o găsească el dimineaţa, când vine la lucru. A descuiat poarta veche de stejar, fără grabă, şi a intrat în curte. Câinii au venit în calea lui şi l-au înconjurat prietenoşi. Îl cunoşteau, fiindcă Johann Moritz lucrează la preotul Alexandru Korugă de şase ani, în fiecare zi. Aici este la el acasă. Astăzi este însă ultima zi de lucru. Pe urmă îşi va lua simbria şi îi va spune preotului că pleacă. Până acum nu îl anunţase încă.

Johann Moritz a intrat în magazie şi a scos coşurile, aşezându-le în căruţă. Preotul a ieşit în cerdac, numai în camaşă albă de pânză de in şi în pantaloni. Atunci se ridicase din pat. Moritz l-a salutat zâmbind. A lăsat coşul din mână, şi-a scuturat palmele de praf şi a urcat în ceardac, luând din mâna bătrânului cana albă, plină cu apă.

– Lăsaţi că vă torn eu!

Johann Moritz a turnat apă în palmele făcute căuş ale preotului. Privea degetele lungi, ca de femeie, cu pielea albă, şi se uita cu plăcere cum bătrânul îşi săpuneşte barba căruntă, gâtul şi fruntea. Privind, Mortiz uita să toarne apă. Preotul aştepta cu pumnii întinşi şi acoperiţi de clăbuci. Atunci Moritz se simţea şi se înroşea.

Preotul Korugă e parohul bisericii ortodoxe din Fântâna. Nu are decât cincizeci de ani. Barba şi părul îi sunt însă ca argintul. Trupul înalt, subţire, parcă nu are carne şi seamănă cu trupurile sfinţilor din icoanele bisericii ortodoxe. Trupul îi este de bătrân. Când te uiţi însă la ochii lui şi când îl auzi vorbind, vezi că preotul e tânăr.

După ce a terminat de spălat, preotul a început să-şi usuce obrajii şi gâtul cu prosopul aspru. Moritz stătea lângă el, cu cana în mână.

– Părinte, aş vrea să vă spun ceva! a zis.

– Aşteaptă să mă-mbrac! a răspuns preotul.

A intrat în casă, luând cana goală din mâna lui Johann Moritz. În prag, s-a întors:

– Şi eu am să-ţi spun ţie ceva! a zis preotul zâmbind. Ceva care are să te bucure. Acum pune coşurile în căruţă şi înhamă caii!

În primele ceasuri ale dimineţii, Johann Moritz şi preotul Alexandru Korugă au cules merele şi le-au aşezat în saci, tăcuţi. Când soarele era la umărul lor, preotul s-a oprit. A întins braţele, obosit.

– Să facem o pauză!

– Să facem! a zis Moritz.

S-au îndreptat spre sacii plini cu mere. Apoi s-au aşezat, unul pe un sac, celălalt pe alt sac. Preotul a căutat în buzunarul pantalonilor pachetul de ţigări pe care îl aducea întotdeauna pentru Moritz şi i l-a întins.

– Parcă voiai să-mi spui ceva, a zis preotul.

– Voiam, părinte!

Moritz şi-a aprins ţigarea şi a aruncat chibritul în iarbă, uitându-se la el cum se stinge. Acum îi era greu să-i spuie preotului că pleacă. Ar fi vrut să amâne.

– Să-ţi spun eu întâi ce veste bună am pentru tine! a zis preotul.

Lui Moritz îi părea bine că nu trebuie să vorbească încă despre plecare.

– Camera cea mică de lângă bucătărie stă goală, a zis preotul. M-am gândit că ar fi bine să te muţi tu în ea. Preoteasa a spoit-o şi a pus perdeluţe la ferestre şi aşternuturi curate. Acasă la voi tot nu este loc. Tu şi bătrânii aveţi numai o încăpere. Mâine, când vii, adu-ţi lucrurile!

– Mâine nu vin la lucru!

– Atunci, poimâine! a zis preotul. Camera este de azi înainte a ta!

– Nu mai vin deloc la lucru, a zis Moritz. Mâine plec în America!

– Mâine?

Preotul a deschis ochii mari.

– Mâine! La răsăritul soarelui!

Vocea lui Moritz era hotărâtă. Dar era aburită de o caldă părere de rău. Şi de puţină jenă.

– Am primit scrisoare că vaporul e la Constanţa. Stă numai trei zile în port!

Preotul ştia că Johann Moritz vrea să plece în America. Mulţi ţărani tineri pleacă în America şi, după doi sau trei ani, se întorc în sat cu bani şi îşi cumpără pământ. Ţăranii care au fost în

America au cele mai frumoase gospodării din Fântâna. Preotului îi părea bine că şi Moritz va pleca. După câţiva ani, va avea şi el o gospodărie frumoasă în sat. Nu ştia însă că pleacă aşa de curând. Nu-i spusese nimic până în clipa aceea. Şi lucraseră toată vremea umăr lângă umăr. În fiecare zi.

– Abia ieri am primit scrisoarea, a zis Moritz.

– Pleci singur?

– Cu Ghiţă Ion! a zis Moritz. Ne angajăm pe vapor, ca să lucrăm la cazane. În felul ăsta nu trebuie să plătim pentru drum decât 500 de lei de căciulă. Are el un prieten la Constanţa, chiar în port, care a vorbit să fim angajaţi pe vapor.

Preotul i-a urat noroc mult; însă îi părea rău că se desparte de el. Johann Moritz era tânăr. Era muncitor. Era om de omenie. Dar era sărac. Nu avea nicio palmă de pământ.

În restul zilei, culegând merele, cei doi bărbaţi mai mult au tăcut. Când şi când, bătrânul povestea despre America; Moritz asculta. De câteva ori a oftat. Îi părea acum şi lui rău că pleacă. Seara, după ce şi-a luat simbria, Moritz a stat cu ochii plecaţi în faţa preotului. A întârziat încă o clipă, deşi nu era necesar. Nu se putea despărţi. Bătrânul l-a bătut pe umăr.

– Să-mi scrii, când ajungi acolo! a zis preotul. Mâine dimineaţă, vino să-ţi dau un pachet cu mâncare pentru drum!

După ce i-a numărat încă cinci bancnote de o sută, în afară de simbrie, preotul a zis:

– Vino când s-o lumina de ziuă! Bate la fereastra mea încet; e bine să nu audă preoteasa. Ştii, femeile sunt mai zgârcite. Eu pregătesc sacul cu merinde din seara asta. Când vrei să pleci?

– La răsăritul soarelui, mă întâlnesc cu Ghiţă Ion la marginea satului.

– Tocmai bine; ai timp să treci întâi pe la mine. Altfel ţi-aş fi spus să vii în seara asta.

– Mai bine mâine! a zis Johann Moritz.

Se gândea că în seara aceea îl aştepta Suzana. Apoi a plecat.

3

Preotul Korugă a aşezat rucsacul cu provizii lângă perete, sub fereastră. A stins lumina. Pe urmă a intrat în pat.

Înainte de a închide ochii, s-a gândit la călătoria lui Johann Mortiz spre America. Când pregătise sacul cu merinde, avusese

senzaţia că pleacă el. Cu treizeci de ani în urmă, îşi făcuse şi el geamantanele să plece. De abia îşi luase titlul de doctor în teologie şi fusese angajat misionar de colonia ortodoxă din Michigan. Cu o săptămână înainte de plecare, a trimis telegramă că renunţă la post. O cunoscuse pe preoteasa lui şi s-a căsătorit. De atunci este paroh al bisericii din Fântâna. Satul este mic. Viaţa, aspră. După sosirea în Fântâna, i-a părut rău că renunţase la plecare. Dar era prea târziu. America a rămas un vis neîmplinit. De câte ori pleacă un ţăran peste ocean, el îi dă ţigări, mâncare, bani de drum, şi îl roagă să îi scrie de-acolo. Acestea toate le făcea ascunzându-se de preoteasă. Ea nu s-ar fi opus. Dar bătrânul avea senzaţia că atunci când se gândeşte la America îi este oarecum infidel soţiei. El renunţase la America pentru ea. Rivalitatea rămăsese, însă, ascunsă – şi lupta se mai dădea încă între cele două dragoste. Plecarea lui Johann Moritz era însă altfel decât celelalte. Moritz era omul lui de încredere. De aceea simţea că, odată cu sosirea lui Moritz pe pământul Americii, păşea şi o parte din fiinţa lui în Lumea Nouă.

Afară era lună plină. Preotul Alexandru Korugă nu putea adormi. S-a ridicat din pat. A aprins lumina. A căutat în bibliotecă, ale cărei rafturi acopereau trei pereţi, de jos până în tavan. A scos o carte. Înainte de a o deschide, s-a uitat la rafturile pline. Erau cărţi englezeşti, germane, franţuzeşti şi italieneşti. În alt raft erau clasicii, în greceşte şi latineşte. Fiecare din aceste cărţi îi fusese prietenă în cursul celor treizeci de ani de când locuieşte în Fântâna. Uneori se întreabă de ce nu a făcut o carieră universitară. Prietenii îl stătuiseră să vină la universitatea din Bucureşti sau la cea din Iaşi. De două ori i s-a oferit catedra de Istorie a Bisericii. El a refuzat. Şi nu i-a părut rău că a refuzat. Aici, în Fântâna lui, oficia serviciul religios în fiecare duminică şi sărbătoare, iar în restul săptămânii făcea agricultură, albinărit şi pomicultură. Seara citea. Viitorul îl accepta aşa cum îl primea din mâinile destinului. O singură dată căutase să forţeze destinul: când voise să plece în America. Utilizase toate forţele lui omeneşti ca să plece. Şi, deşi nu a neglijat nimic, n-a plecat. A rămas pe loc. Intervenise un fapt neprevăzut. De atunci nu-şi mai face planuri de viitor în care să creadă cu certitudinea că se vor realiza.

Preotul a pus cartea la loc, în raft. «Oare îmi pare rău cu adevărat că n-am plecat în America acum treizeci de ani?» s-a

întrebat. «Dacă nu-mi pare rău, atunci de ce am *Reisefieber*[1] acum, când pleacă Johann Moritz?» Învelindu-se cu cuvertura, s-a gândit: «Nu e părerea de rău că n-am plecat. E durerea nostalgiei după un lucru despre care avem iluzia că există, dar pe care nu-l dobândim niciodată. Dacă atingem cu simţurile acel lucru, constatăm că el nu este ceea ce doream noi. Poate că America nu este ceea ce caut. Este numai pretextul căutării. America e o invenţie a nostalgiei noastre. Poate că durerea de a nu fi cunoscut America este mai mică decât durerea pe care aş fi avut-o dacă aş fi cunoscut-o.»

Totuşi, preotul Korugă n-a putut adormi. Era emoţionat. Aştepta să se lumineze de ziuă, ca şi cum el ar fi fost acela care trebuia sa se întâlnească cu Ghiţă Ion la marginea satului şi să plece la Constanţa, unde îi aşteaptă vaporul care «nu stă decât trei zile în port».

Când s-a deşteptat, era încă întuneric. Dar cocoşii cântaseră de ziuă. A deschis fereastra. Drumul era pustiu. Satul era învăluit într-o ceaţă albicioasă. Preotul a desfăcut sacul, care era rezemat de perete, şi a pus înăuntru cutia de ţigări de pe masă. «Dacă Johann Moritz pleacă, nu mai am cui da ţigările să le fumeze. Pentru el le cumpărasem» – şi-a zis. Fereastra începuse să se lumineze. Pe drum s-au auzit paşi. Au trecut pe lângă poartă şi s-au stins în depărtare. «Dacă nu se grăbeşte, are să întârzie la întâlnire» – şi-a zis preotul. Apoi a ieşit în ceardac. S-a spălat cu apă rece. Moritz nu era în curte, ca să vină să-i toarne pe mâini.

Soarele răsărise; Johann Moritz nu a venit încă. Preotul l-a aşteptat până la amiază. Pe urmă şi-a închipuit că Moritz s-a deşteptat târziu şi nu a mai avut timp să treacă să-şi ia sacul cu alimente, înainte de a pleca. «Păcat că n-a venit! Îi împachetasem merinde pentru trei săptămâni», şi-a zis preotul. «Ar fi avut şi în America pentru primele zile!»

– Vino la masă, Alexandre! a spus preoteasa.

Apăruse în pragul uşii.

– Imediat! a răspuns preotul.

A împins sacul sub pat. L-a împins cu durerea cu care dai deoparte un lucru la care trebuie să renunţi împotriva dorinţei tale: dar pentru totdeauna. Ultima lui şansă de a ajunge în America, fie şi «prin procură», era pierdută. Aşa cum fusese cu treizeci de ani în urmă.

[1] Neliniştea călătoriei (germ.)

Se duse la masă. «Prin Johann Moritz, dacă ar fi luat sacul, mi s-ar fi părut că eu însumi călătoresc. *Qui facit per alium facit per se*[2]. Păcat că n-a venit!» – şi-a zis.

În odaia Iolandei – soţia lui Iorgu Iordan – e încă lumină. O lumină albă, gingaşă: înainte de a răzbate prin fereastră, trece prin abajurul de mătase.

Lumea spune că Iolanda este o femeie nefericită. A venit în sat, împreună cu Iorgu Iordan, acum douăzeci şi cinci de ani. Au poposit călări la cârciuma satului. Nimeni nu ştia de unde vin. Se vedea însă că vin de departe. Ea era româncă - el, nu. Mai târziu, s-a aflat ca vin din Ungaria. Erau îmbrăcaţi amândoi cu şube mari, îmblănite. După ce au mâncat friptură şi au băut vin – el, înghiţind porţii duble, iar ea, abia atingându-se de mâncare şi băutură, ca o vrabie –, au dormit amândoi în camera cârciumarului. Peste trei zile s-a ştiut că rămân în sat pentru totdeauna, iar după câteva săptămâni au cumpărat cârciuma. De atunci locuiesc în Fântâna. Când au venit, Iorgu Iordan nu ştia româneşte. Acum vorbeşte bine. În sat, nu sunt însă prieteni cu nimeni. Nici când au avut un copil, pe Suzana, nu l-au dat să înveţe la şcoala din sat, ca să nu se împrietenească cu copiii ţăranilor. Suzana a învăţat carte la oraş.

Sătenii nu o văd pe Iolanda decât atunci când se duce la biserica ortodoxă sau când se duce la oraş, în trăsură lângă Iorgu Iordan, mică numai jumătate cât trupul uriaşului. Are părul blond ca mătasea de borangic şi ochii albaştri. Suzana seamănă cu mama ei ca două picături de apă. Asta-i tot ce se ştie despre Iorgu Iordan. Într-o iarnă, a împuşcat un om care voia să intre în casă. L-a împuşcat cu arma de vânătoare, drept în frunte. Jandarmii au spus că Iorgu Iordan era în dreptul lui, să împuşte pe cineva care intra noaptea în casa lui ca să-i fure banii. Sătenii n-au fost de aceeaşi părere cu jandarmii. Ei au zis că omorul rămâne omor. Dar faptele au început să se uite. Se petrecuseră cu mulţi ani în urmă.

Johann Moritz a văzut prin spărtura gardului cum şi lumina de la camera Iolandei se face întâi mică, tremură o clipă, apoi se stinge. A dus palmele pâlnie la gură şi a strigat:

– Cucuvau! Cu-cu-vau!

Strigătul lui Moritz a sfâşiat văzduhul ca un cuţit. Ecoul l-a repetat. Pe urmă a fost tăcere. O clipă. Fereastra din colţul de miazănoapte al casei lui Iorgu Iordan s-a deschis. Suzana a sărit

[2] Cine face prin altul face prin sine. (lat.)

din cameră, abia atingând pervazul ferestrei. A străbătut curtea în goană şi în vârful picioarelor. A ieşit din curte prin spărtura gardului, unde o aştepta Johann Moritz.

4

– De ce mă strigi tot cu «cucuvau»? a întrebat ea.

Ajunsese de cealaltă parte a gardului. Moritz a vrut s-o îmbrăţişeze. Ea s-a ferit.

– Ţi-am spus să nu mai strigi «cucuvau»!

– Cum să te strig? a întrebat Moritz.

– Oricum, a zis ea. Strigătul cucuvăii nu e bun, aduce nenoroc şi moarte. Asta aduce!

– Fleacuri băbeşti! a zis Moritz. Altă pasăre care să cânte ziua şi noaptea, şi pe vreme bună şi pe vreme rea, şi vara, şi iarna, nu e! Numai cucuvaia. Ştii tu altă pasăre? Privighetoarea cântă doar primavara. Dacă te strig seara ca privighetorile, taică-tu înţelege că e glas de om. Vrei să afle uriaşul?

– Nu vreau să afle, a zis ea. Dar cucuvaia aduce moarte!

– Nu-s eu de vină, a zis Moritz. De ce n-a făcut Dumnezeu altă pasăre care să cânte în toate anotimpurile şi la toate ceasurile, fără să prevestească moarte? Dar acum n-are rost să ne certăm. Azi a fost ultima seară când te-am mai strigat. De-acum nu ne mai întâlnim pe furiş. Eu plec mâine dimineaţă. Când vin, te iau de nevastă. N-o să mai trebuiască să te chem la gard cu strigătul cucuvăii.

A prins-o în braţe. Ea s-a lipit de el. L-a încercuit cu braţele pe după cap. Se aflau sub nucul unde stătuseră cu o seară înainte şi în toate serile, de patru luni, de când s-au întâlnit întâia oară. Moritz a simţit cum trupul femeii se lasă cu toată greutatea pe braţele lui. A sprijinit-o, ca să nu cadă, şi a aşezat-o pe iarbă. S-a aşezat şi el lângă ea. Trupul ei era acum încolăcit ca un şarpe, ca o iederă, de al lui. Nu au vorbit, nici unul, nici altul. Mâinile s-au căutat prin întuneric. Şi el, şi ea au închis ochii. Gurile li s-au lipit.

Undeva, în fundul grădinii lui Iorgu Iordan, s-au auzit greierii. Apoi greierii au tăcut. Ei erau tot îmbrăţişaţi. Nu-şi spuneau nimic. La câţiva paşi, întinsă, era rochia albastră a Suzanei. O scosese ca să n-o vadă maică-sa şifonată şi înverzită de iarba de sub nuc. Norul de cerneală care acoperise luna până atunci s-a

dat deoparte şi acum umerii goi ai femeii străluceau. Moritz îşi scosese şi el cămaşa şi o aşternuse pe iarbă, sub trupul Suzanei. Pieptul lui lucea, asudat. Lângă umerii albi ai Suzanei, pielea lui Moritz părea neagră ca scoarţa copacilor.

– Iani, a zis ea, nu vreau să pleci!

– Cum poţi vorbi aşa? a zis el, supărat. Ştii că dacă nu plec în America nu putem cumpăra pământ. Dacă nu avem pământ, nu te pot lua de nevastă. Unde vrei să stăm dacă nu avem casă şi nici o palmă de ogor? Peste trei ani mă-ntorc cu bani şi ne cununăm. Sau nu mai vrei să ne cununăm?

– Vreau, a zis ea. Dar nu vreau să pleci în America!

– Şi cu ce vrei să cumpăr pământ?

Johann Moritz a zâmbit:

– Ştii că am şi arvunit ogorul lui Nicolae Porfir? Când mă-ntorc, îi aduc restul.

Johann Moritz a început să povestească cum a vorbit cu Porfir despre ogor, cum s-a dus apoi şi l-a văzut, cum o să construiască el casa, staulul şi celelalte.

– Iani, dacă pleci, să ştii că nu mă mai găseşti vie când te-ntorci! a zis Suzana, fără să asculte ce povesteşte el.

– Ce ţi-a venit deodată?

Moritz era supărat.

– Nimic, a zis ea. Îţi spun însă ce simt în inima mea. Tu poţi să nu dai crezare. Dar n-ai să mă mai găseşti când te-ntorci!

– Ba am să te găsesc, a zis Moritz. Tu rămâi doar acasă, la taică-tu şi la maică-ta, cum ai stat şi până acum. N-am nici o grijă de tine. Doar nu te las în drum!

Ea a început să plângă încet.

– Ce ai? a întrebat el.

Apoi a sărutat-o pe gură. Buzele femeii erau reci şi sărate de lacrămi.

– Spune-mi, ce ai?

– Tu ai să zici iar că sunt prostii femeieşti! Mai bine să nu-ţi spun!

– N-am să mai zic că sunt prostii femeieşti!

– Eu cred că tata are să mă omoare, a zis ea.

– Cine ţi-a mai băgat şi asta în cap?

Vocea lui era aspră.

– Cum are să te omoare taică-tu?

– Ştiam eu că nu mă crezi! a zis ea. Dar tremur toată de frică. Eu ştiu că-i adevărat ce simt. Tata a aflat ceva. Nu ştiu de unde, dar a aflat. De-aia are să mă omoare!

– Ce ştie taică-tu?
– Despre noi, a zis ea. Despre dragoste!

5

Ieşind din curtea preotului, Johann Moritz s-a oprit la cişmeaua de la marginea şoselei. S-a spălat. Apoi s-a îndreptat spre partea de miazăzi a satului. Acolo locuieşte Nicolae Porfir, ţăranul care are la marginea pădurii un teren de vânzare. Moritz a intrat în curtea lui.

– Mâine plec în America! a zis el. Vin înapoi cu bani ca să cumpăr ogorul. Vreau să-ţi dau înainte de plecare o arvună, ca să nu-l vinzi altuia.

– Cât vrei să stai în America? a întrebat ţăranul.

– Până adun banii. Doi sau trei ani.

– Mai mult, nici n-ai nevoie să stai! În trei ani îţi faci suma. Nimeni n-a stat mai mult de trei ani. În America se câştigă banii uşor.

– Ce arvună să-ţi las? a întrebat Moritz.

– Nu-i nevoie de bani. Dacă vii peste trei ani cu 50.000 de lei, ai ogorul. Nu-l dau nimănui. Te-aştept.

Moritz a scos, totuşi, un teanc de hârtii din buzunarul pantalonilor şi l-a numărat pe prispa casei.

– Ai aici 3.000 de lei, a zis. E mai bine să-ţi dau o arvună!

Johann Moritz i-a strâns mâna lui Nicolae Porfir, în semn că târgul s-a făcut. Apoi a plecat. Nu se întunecase încă. Voia să vadă ogorul pe care-l arvunise. Se uitase la el de nenumărate ori. Îl cunoştea foarte bine. Dar acum e altceva. Acum ogorul este al lui. Nu rămâne decât să aducă banii.

6

Johann Moritz o luă direct peste câmp. A mers repede. Cămaşa i se lipise de piele, udă de năduşeală. Nu avusese răbdare să meargă încet. Când a ajuns în faţa pădurii de stejari, s-a oprit. Între el şi pădure se întindea ogorul lui. Era semănat cu porumb. Porumbul era înalt cât el. Nu era un ogor mare. Atât cât să-ţi faci pe el o casă, curte, grădină de zarzavat şi un ochi de

livadă. L-a măsurat cu privirea, de la un capăt la celălalt. O dată în lung. Pe urmă în lat. Privea cum se înalţă, deasupra ciucurilor verzi ai porumbului, acoperişul casei, cumpăna fântânii, poarta înaltă de stejar, staulul vitelor. De multe ori se uitase el la ogor şi i se păruse că vede gospodăria aievea, dar niciodată nu fusese ca acum. Parcă erau adevărate toate. Aşa cum le plănuise. Johann Moritz a zâmbit, privind valurile de porumb, care foşneau în bătaia vântului. Pe urmă s-a aplecat şi a luat, cu mâna stângă, un pumn de ţărână. Era caldă. Moritz a avut senzaţia că strânge în palmă ceva viu. Căldura ţărânii de pe ogor era la fel cu căldura unui trup în viaţă. Cum este căldura unui pui de vrabie când îl ai între palme. Johann Moritz s-a aplecat şi a luat şi în mâna dreaptă un pumn de ţărână. A strâns-o în pumni cu putere, apoi a presărat-o înapoi pe câmp. A înaintat prin porumb spre pădure. La mijlocul ogorului, a luat iar ţărână lângă mână. «Şi asta e caldă», şi-a zis. «Tot ogorul e cald ca o fiinţă.» A dus apoi ţărână lângă obraz. Mirosul ei l-a pătruns în piept. «E un miros tare ca de tutun... parfumul ăsta al pământului», s-a gândit el.

Johann Moritz a ridicat fruntea. Şi-a deschis larg pieptul. A sorbit cu putere, până şi-a umplut plămânii, aerul înmiresmat de pe ogorul lui. A făcut-o de câteva ori. Pe urmă a plecat pe acelaşi drum pe care venise. «Suzana mă aşteaptă acum!» – s-a gândit Johann Moritz. Şi a început să fluiere.

7

Iorgu Iordan, tatăl Suzanei, are casa la marginea satului Fântâna. O casă mare, cu acoperişul de ţiglă roşie. Johann Moritz s-a apropiat prin grădini de fundul curţii. S-a oprit şi a privit prin spărtura gardului.

Iorgu Iordan ieşea din casă. A păşit apăsat în ceardac şi a închis obloanele de la ferestre. A tras zăvoarele a încuiat uşile pe rând cu cheia. Moritz îi urmărea mişcările. După ce a zăvorit uşile şi ferestrele, Iorgu Iordan a privit bănuitor împrejur. Pe urmă a coborât scările. Treptele de lemn au troznit sub greutatea paşilor lui de uriaş. Era îmbrăcat, ca de obicei, cu jachetă, cizme scurte şi pantaloni de călărie. A străbătut grădina din faţa casei, până la poartă. A împins zăvorul smucit, cu mânie, a învârtit cheia de două ori şi s-a întors legănându-se. A înconjurat clădirea, uitându-se în toate părţile, ca şi cum ar fi

căutat pe cineva ascuns în grădină. A intrat în casă prin uşa din spate. S-a auzit o cheie învârtită în broască de două ori. Apoi a fost tăcere.

Iorgu a intrat în camera lui de culcare. Pereţii sunt încărcaţi cu trofee de vânătoare, cu capete împăiate de cerbi, de lupi şi de urşi. Între vulturii împăiaţi şi coarnele de cerb stau agăţate puşti de vânătoare, pistoale şi cartuşiere. La marginea patului uriaş, două piei negre de urs. Iorgu Iordan a călcat cu cizmele peste pieile urşilor negri şi a luat din cuier o armă, pe care a aşezat-o sprijinită de pat. A scos din sertarul noptierei un revolver, o lumânare şi o cutie de chibrituri. Le-a pus alături, pe masă, şi s-a aşezat pe marginea patului. Şi-a scos cizmele. Respira greu. Cizmele le-a lăsat, una lângă alta, pe capetele blănilor de urşi. Aşa le pune în fiecare noapte, totdeauna în acelaşi loc, ca să le găsească pe întuneric, când întinde mâna. La urmă, s-a dezbrăcat şi a intrat în pat, înfundându-se între pernele albe, ca un urs în zăpadă.

De lângă gard, Johann Mortiz a văzut cum se stinge lumina de la camera lui Iorgu Iordan. A devenit mai întâi mică, tremurând de câteva ori, până a dispărut. Fereastra a rămas neagră, ca un ochi de întuneric.

Johann Moritz s-a depărtat de ea. Trupul Suzanei strălucea gol pe iarbă, ca de marmură.

– Ti-a spus taică-tu ceva? a întrebat el.

– Nu!

– Te-a certat?

– Nu!

– Atunci de unde ştii că a aflat?

– Îmi spune inima, a zis ea.

Plângea acum mai tare.

– Dar nu-i numai inima care-mi spune c-are să omoare. Azi la prânz, când am adus mâncarea la masă, tata s-a uitat la mine cu ochii mari şi duşmănoşi. Pe urmă a zis răstit: «Întoarce-te cu faţa la perete!» Eu m-am întors. Am simţit, deşi eram cu spatele, cum se uita la şoldurile mele. Îi simţeam ochii pe şolduri. Iar a zis: «Întoarce-te cu faţa la fereastră!» M-a privit tot aşa de lung. Dintr-o parte. S-a uitat ţintă la pântecul meu, la şoldurile mele, aşa cum se uită la cai. La urmă, a ţipat mânios: «Ieşi afară, putoare!» Şi n-a mai mâncat. Eu am ieşit. În clipa aia am ştiut că aflat. A aflat totul. Tata mă mai certase de multe ori înainte. M-a şi bătut, când eram mică. Până m-a umplut de sânge m-a bătut, dar nu m-a făcut niciodată «putoare»!

– De unde putea să afle? a întrebat Moritz. Nu ne-a văzut niciodată întâlnindu-ne.

– Nu ne-a văzut, dar ştie totul.

– De unde poate să ştie?

– S-a uitat la mine şi a văzut!

Johann Mortiz a râs. Pe urmă a sărutat-o pe frunte.

– Chiar dacă s-a uitat la tine cu benoclul, tot n-a văzut nimic! a zis. Ce putea să vadă? Tu crezi că se vede la o femeie după ce face dragoste? Astea toate sunt numai închipuiri ale tale!

– Nu se vede după ce faci dragoste, ştiu asta, a zis ea. Dar tata cunoaşte. El vede şi la iepe. Ştie, când se uită de departe, dacă o iapă are să capete mânz. Toţi prietenii tatii se minunează cum ştie el asta.

– Tu crezi că eşti însărcinată?

– Nu sunt!

– Atunci nu-i nimic rău, a zis el. Peste doi sau trei ani vin înapoi cu bani mulţi. Cumpărăm pământ, ne cununăm la biserica părintelui Korugă, facem casă şi gospodărie frumoasă, şi o să fim fericiţi! Nu-i aşa, Suzana?

Ea s-a lipit de el. L-a luat în braţe cu toată puterea. Parcă i-ar fi fost frică. Tremura.

– Dac-ai fi tu aici, nu mi-ar fi teamă! a zis ea. Dar, după ce pleci tu, am să mor de frică. Chiar dacă nu mă-m-puşcă tata cu puşca de vânătoare, tot nu mă mai găseşti vie. Am să mor de frică în lipsa ta. În fiecare noapte încui uşa şi cu cheia, şi cu zăvorul. Când aud paşii tatii, îmi pun perna peste cap de frică.

Johann Moritz a mângâiat-o pe spate, a cuprins-o cu braţele şi a tras-o spre el. N-au mai vorbit. Ea era fericită că e lângă el. El era mulţumit ca ea nu mai plânge şi că nu îi mai e frică.

Când au cântat cocoşii de ziuă, s-au ridicat. Suzana şi-a îmbrăcat rochia, rece şi udă de rouă. Moritz şi-a pus cămaşa şi a dus-o de braţ, urmărind-o cum se strecoară, prin crăpătura gardului, în curte.

După ce a trecut dincolo, Suzana a ţipat. Un ţipăt scurt. Johann Moritz s-a uitat după ea. Dar femeia nu mai era în curte: se strângea la pieptul lui, disperată. Nici n-o văzuse când s-a-ntors. Tremura ca trestia. Tot trupul îi tremura. Şi era fierbinte. Johann Moritz s-a uitat prin spărtura gardului.

Fereastra de la camera Suzanei era luminată şi larg deschisă. Iorgu Iordan, în cămaşă de noapte, se mişca prin cameră. Avea felinarul în mână, parcă ar fi căutat ceva. Moritz a

mângâiat cu palma capul femeii, strângând-o la pieptul lui, mai mult ca s-o împiedice de a-l vedea pe taică-su cum caută cu felinarul în odaia ei. Dar Suzana văzuse, de aceea se strângea lângă el. Nici nu putea plânge, de groază. Apoi s-a auzit vocea lui Iorgu Iordan. Înjura. Johann Moritz privea trupul uriaşului. Lângă el a apărut statura firavă a Iolandei. A stat lângă Iorgu Iordan numai o clipă. Uriaşul s-a întors cu spatele spre fereastră. Femeia nu se mai vedea. Dispăruse în umbra trupului masiv al lui Iorgu Iordan. Pe urmă s-au auzit ţipetele Iolandei. Ea nu se vedea de loc. Ţipetele erau însă ascuţite, lungi: pătrundeau prin fiecare por. Lumina din camera Suzanei se stinse. Fereastra rămăsese deschisă, dar întunecată. Ţipetele Iolandei au sfârtecat noaptea, şi mai disperate, apoi s-au stins. O vreme s-au auzit înăbuşit, până au încetat. Femeia căzuse. Iorgu Iordan o călca în picioare, cu lumina stinsă.

– Mama! a zis Suzana. O omoară pe mama!

S-a smucit de la pieptul lui Johann Moritz, voind să fugă. El a ţinut-o strâns şi a continuat s-o mângâie. O clipă i-a lăsat capul din braţe: ar fi vrut să alerge în ajutorul femeii zdrobite în bătaie. Moritz simţea că, dacă nu sare inediat să o scoată din mâinile uriaşului, va fi prea târziu. Muşchii îi erau încordaţi. Dar nu s-a dus. Ştia că e zadarnic. El era cu mâinile goale, uriaşul avea arme. Uriaşul era cât un munte. Instinctul îl oprea să înceapă o luptă inutilă.

Johann Moritz a luat-o pe Suzana în braţe. Ea se zbătea; el a strâns-o şi a pornit peste ogoare, cu pas repede. I se părea că uriaşul plecase în căutarea Suzanei, cu arma de vânătoare. Trebuia să o ascundă, s-o ducă undeva departe. Cât mai departe de casa cu acoperişul roşu. Alerga cu ochii închişi. În spate, parcă auzea paşii uriaşului, care îl urmărea, ca s-o împuşte pe femeia din braţele lui.

8

Johann Moritz a continuat să meargă numai peste câmp, ocolind drumul. Din când în când, se împiedica de muşuroaie, gata să cadă. Era semn că obosise. Nu ştia cât a mers. Puterile i se sleiseră, îşi simţpa braţele stoarse de vlagă. Sudoarea îi curgea de pe frunte în ochi şi nu mai vedea pe unde calcă. S-a oprit unde ajunsese, în mijlocul unui lan de porumb, şi a aşezat

povara din braţe pe ţarini. Mai departe nu o putea duce. A întins picioarele Suzanei pe pimântul umed de rouă şi i-a învelit genunchii goi cu rochia albastră. I-a aşezat mâinile frumos, de-a lungul trupului. Stătea în genunchi lângă ea. Moritz a rupt din dreapta şi din stânga frunze de porumb şi i le-a pus Suzanei sub cap, ca să-i fie moale. A rupt alte frunze. I le-a pus sub trup, făcându-i un culcuş de verdeaţă. Ea nu scosese nici un cuvânt. Palmele lui Moritz au mângâiat-o pe obraji, pe frunte şi pe păr.

S-a ridicat apoi în picioare. De-abia acum simţea durerea din trup. În umeri, în muşchii braţelor şi ai picioarelor, parcă îl înţepau ace. «Am alergat o bucată de drum», şi-a zis. Ridicând fruntea, a văzut că cerul începe să se lumineze albăstrui. Întorcându-şi privirile, Johann Moritz a văzut pădurea de stejari, care se afla la câţiva paşi în spate. Întâi nu i-a venit să creadă. Îşi închipuia că visează. Pe urmă s-a convins că este adevărat. Tremura. El şi Suzana se aflau pe ogorul lui Nicolae Porfir. Aici ajunseseră, în fuga lor oarbă, fără să ştie. Foile de porumb pe care le rupsese – şi pe care zăcea acum Suzana – erau foi de porumb de pe ogorul arvunit de el în ajun. Pe obrazul lui Johann Moritz au început să lunece două lacrămi, care s-au amestecat cu şiroaiele de năduşeală ce îi curgeau de pe frunte. Apoi lacrămile au căzut în ţărâna ogorului, care – Johann Moritz ştia acum – nu va mai fi niciodată al lui, fiindcă el nu va mai pleca în America, să aducă banii cu care să-l plătească.

9

De pe ogorul lui Nicolae Porfir se vedea tot statul Fântâna. Johann Moritz a privit casele albe, pe rând, de la un capăt la altul al satului. Pe urmă s-a uitat la femeia care zăcea pe frunze de porumb, la picioarele lui. Se întreba, întorcând iar ochii spre casele din sat, unde o va putea adăposti. Renunţase să mai plece în America. Renunţase la pământul arvunit în ajun. Toate astea fiindcă femeia pe care o iubea avea nevoie de el. Nu putea s-o lase singură. Dar nu era deajuns. Îi trebuia un adăpost pentru ea. Dintre toate casele pe care le privise cu luare aminte, numai în două s-ar putea duce: la ai lui sau la părintele Alexandru Korugă. Ceilalţi săteni nu i-ar da nici unul adăpost, ştia asta. Le e frică de Iorgu Iordan. Tuturor le e frică de uriaş. La părinţii lui nu-i loc pentru Suzana. N-au decât o singură încăpere. La preotul

Korugă nu se poate duce cu o femeie cu care nu e cununat. Şi nici n-ar vrea să-i facă preotului neplăceri: Iorgu Iordan ar fi venit cu arma-n mână să-i ceară socoteală că o găzduieşte pe Suzana. Moritz nu vrea să se întâmple asta. Dar nici pe Suzana n-o poate lăsa pe câmp.

După o clipă de chibzuinţă, a luat-o din nou pe Suzana în braţe şi a pornit cu ea spre sat. Femeia era palidă. «S-a-mbolnăvit de frică», gândeşte el. Din când în când îi ascultă inima: bate încet. Moritz se grăbeşte să ajungă în sat.

10

Când a ajuns în faţa casei lui, soarele răsărise. Johann Moritz a aşezat-o pe Suzana pe prispă, rezemată de perete, şi a privit răsăritul. Chiar acum, la marginea satului, îl aşteaptă Ghiţă Ion, ca să plece împreună în America. A strâns dinţii, ca să-şi adune voinţa, apoi s-a întors cu spatele spre răsărit şi a intrat în casa părinţilor săi. Voia să-i roage s-o primească pe Suzana la ei. Aristiţa, mama lui Johann Moritz, era o femeie supărăcioasă. El ar fi vorbit numai cu taică-su. Dar, când a păşit pragul, Aristiţa a ridicat capul de pe pernă.

– Vrei să-ţi iei sacul de drum? a întrebat ea. E lângă uşă!

Moritz n-a răspuns.

– De ce stai în mijlocul casei ca un strigoi? a întrebat iar bătrâna. Sărut-o pe maică-ta pe obraz, ia-ţi rămas bun de la taică-tu şi grăbeşte-te! Să nu cheltuieşti banii acolo şi să-i aduci acasă!

– Nu mai plec în America, a zis Johann Moritz.

– Nu mai pleci?

Bătrâna s-a ridicat din pat.

– Nu!

– Nici Ghiţă nu pleacă?

– El pleacă! răspuns Moritz.

Aristiţa simţea că s-a întâmplat ceva. A început să se îmbrace, trăgându-şi rochia peste cap.

– De ce nu pleci? Ţi-a furat cineva banii de drum?

– Nu!

– Te-ai certat cu Ghiţă?

– Nu m-am certat!

– Atunci, ce s-a-ntâmplat?

Aristiţa era acum în mijlocul casei, înfuriată.

– Nimic nu s-a-ntâmplat, a zis el. Vreau să mă-nsor! De-aia nu mai plec în America!

Vocea lui Moritz tremura. Nu ştia cum să le explice.

Aristiţa l-a prins de umeri, cu degetele crispate. Îl zgâlţâia.

– Vreau să-i vorbesc tatii, a zis Moritz. Nu vorbesc cu dumneata!

– Cu mine să vorbeşti, a ţipat ea. Eu te-am făcut, din carnea şi din sângele meu! Nu te-a făcut taică-tu!

– Potoleşte-te, muiere! a zis bătrânul.

Ridicase capul din aşternut şi era împăciuitor. Aristiţa nu-l asculta; se bătea cu palmele peste pântece.

– Măruntaiele mele le-ai supt! Mie mi-ai supt laptele, nelegiuitule! Drept răsplată îmi spui că nu vorbeşti cu mine?

– Vorbesc şi cu dumneata, a zis Moritz.

Maică-sa plângea. El a vrut s-o consoleze:

– Vorbesc numai cu dumneata, dar te rog să stai liniştită!

Bătrâna s-a aşezat pe marginea patului, cu obrajii în palme.

Fusese rănită în mândria ei de mamă. Dar nici durerea n-o putea face să tacă; nu putea tăcea în nici o împrejurare a vieţii.

– Cu cine vrei să te-nsori? a întrebat ea.

– Am să-ţi spun îndată, a zis Moritz. Dar numai dacă stai liniştită!

– Întâi să-mi spui cu cine vrei să te-nsori! Eu sunt mama ta şi trebuie să ştiu!

– Spune-i, Ioane, cu cine vrei să te-nsori, ca să se potolească maică-ta!

Bătrânul vedea că Aristiţa e pe cale să izbucnească într-un nou acces de furie.

Johann Moritz era convins că numele fetei n-o va potoli pe maică-sa. O va face chiar să se-nfurie şi mai rău.

– Mă-nsor cu fata lui Iorgu Iordan, a zis. Cu Suzana!

Aristiţa a sărit de pe pat, năpustindu-se spre el ca o leoaică.

Dar nu ca să-l sfâşie, ci ca să-l îmbrăţişeze.

– Acum înţeleg de ce nu mai pleci în America, a zis ea şi l-a sărutat lung pe ochi, pe frunte şi pe obraji. Nu erai prost să te duci în America, să lucrezi ca salahor şi să te-ntorci vlăguit şi bolnav pentru câteva zeci de mii de lei. Tu ai ascultat sfatul pe care ţi l-am dat eu totdeauna, să te-nsori c-o fată bogată!

Ochii Aristiţei străluceau de fericire.

– Acum am să trăiesc şi eu bine! O să am rochii de catifea! O să am trăsură! O să mă mut în casa cuscrului Iorgu Iordan. E

dreptul meu! Al Aristiţei! Fiindcă eu l-am făcut pe Ion frumos şi deştept, de s-a-ndrăgostit de el şi-l ia de bărbat cea mai bogată fată din sat; o fată cu casă, cu pivniţă de piatră, cu pământ mult, cai şi trăsură!

– Potoleşte-te, femeie! a zis bătrânul.

Glasul îi era însă la fel de tremurat. Perspectiva bogăţiei îl emoţionase şi pe el. Şi-a răsucit o ţigare, fără să se ridice din aşternut.

– O să mă mut în casa lui Iorgu Iordan, a zis iar Aristiţa. Pe tine te las aici, s-a adresat ea bătrânului. Eu trebuie să fiu alături de băiatul meu. Cine să-i dea sfaturi tinerei neveste, dacă n-o să fiu eu acolo?

– Mamă, încă n-am terminat! a zis Moritz.

– Spune tot ce vrei, dragule! Mama te ascultă!

– Făgăduieşte-mi că mă asculţi liniştită!

– Fac tot ce zici tu!

Aristiţa l-a mângâiat pe obraz.

– Mamă, a continuat Moritz, eu mă-nsor cu Suzana fără voia lui Iorgu Iordan.

– Principalul e să te-nsori cu ea, a zis Aristiţa. Să mă văd eu cuscra lui Iorgu Iordan, bogătaşul! Puţin îmi pasă dacă el vrea sau nu vrea!

– Cuscra lui o să fii, mamă, dar bogată n-o să fii!

– Şi cine o să-i ia averea? a întrebat Aristiţa. Iorgu Iordan n-o are decât pe Suzana. Doar n-o s-o mărite fără zestre, când îi e plină pivniţa cu ulcele cu bani de aur, îngropate-n pământ. De zestre, dragule, mă îngrijesc eu! Tu nu te pricepi!

– Mamă, eu mă-nsor cu Suzana, nu cu averea ei! a zis Moritz.

– Ai vrea poate să zici că ţi-e mai dragă fata decât averea?

– Da, mamă!

– Prostii! Dar eu te înţeleg. Lasă că dreg eu lucrurile. Pe mine nu mă păcăleşte nimeni!

Aristiţa se gândea cum o să se tocmească cu Iorgu Iordan pentru zestre şi cum n-o să facă nici o concesie. Johann Moritz a povestit întâmplarea din noaptea trecută.

Maică-sa a tresărit şi a întrebat:

– Nu vrea să se mai întoarcă la taică-su niciodată?

– Nu, a răspuns Johann Moritz. Iorgu Iordan o omoară dacă se-ntoarce.

– O omoară, a zis şi bătrânul. Cu Iorgu nu te poţi juca. Fata are dreptate. Taică-su e ca fiarele. Când e mânios, scoate

pistolul şi împuşcă. Cei mai frumoşi cai i-a-mpuşcat la mânie, cu mâna lui. Şi doar îşi iubea caii mai mult decât ochii din cap. O-mpuşcă şi pe fată, dacă se-ntoarce. Acum, după ce-a prins-o c-a fugit noaptea din casă...

– Îţi mulţumesc, tată, că mă-nţelegi, a zis Moritz.

– Dacă aşa stau lucrurile, de ce să nu-nţeleg? continuă bătrânul. Eu îl cunosc pe Iorgu.

– Totuşi, peste câteva zile, am putea s-o trimitem pe fată acasă, a zis Aristiţa. Mă duc eu cu ea!

– Suzana nu se mai duce acasă! a zis Moritz. N-o las eu!

– Şi ce vrei să faci cu ea fără avere? a întrebat Aristiţa. Sau vrei să tragi mâţa de coadă în sărăcie, de dragul ei? Femei se găsesc pe toate drumurile; fără avere, n-o ia nimeni. Nici tu nu eşti prost, Ioane, s-o iei fără avere!

– Eu mă însor cu Suzana fără avere! a zis el.

– Ai înnebunit? Pentru o muiere fără zestre să laşi tot şi să nu mai pleci în America? Totul pentru un petec de negreaţă muierească?

– Maică-ta are dreptate! a zis bătrânul. Astfel de prostii nu trebuie să faci! Tu ai să pleci în America, aşa cum ai plănuit. Când te-ntorci, ai să-ţi cumperi pământ, ai să-ţi faci casă şi să te-nsori. Femei se găsesc destule!

– Nu mai plec, a zis Moritz.

– Crezi că e prea târziu? a întrebat bătrânul. Ghiţă te mai aşteaptă la marginea satului. Dacă te grăbeşti, îl ajungi. De-abia a răsărit soarele!

– Ai tu inima asta, tată, să-mi ceri s-o părăsesc pe fată şi să plec în America?

– Unde e fata? a întrebat Aristiţa.

– La uşă, a zis Moritz.

Feţele bătrânilor s-au lungit de uimire. Aristiţa s-a ridicat, ca s-o vadă pe Suzana. Moritz s-a aşezat în faţa uşii şi a oprit-o să iasă din cameră.

– Mamă, te rog ceva. Primeşte-o pe Suzana la noi pentru câteva zile, până-i găsim un adapost! E fiica voastră acum.

– Vrei s-o aduci să trăiască cu noi?

Aristiţa era furioasă.

– Vrei să vină Iorgu Iordan să ne-mpuşte, pe mine şi pe taică-tu?

– Nu vezi că n-avem loc în casă nici pentru noi? a zis bătrânul. Unde vrei să doarmă? Nu, Ioane, nu se poate!

– Ai vrea poate să şi mănânce la noi? a întrebat Aristiţa. Ai vrea să luăm mâncarea de la gura noastră şi să i-o dăm ei?

Johann Moritz a aplecat privirea în pământ. Se aşteptase să întâmpine opoziţie din partea mamei, dar nu-şi închipuise că şi taică-su va fi împotrivă.

– Atunci Suzana rămâne aici numai până diseară, a zis el. N-am unde-o duce acum. Diseară plecăm la oraş şi eu caut de lucru. E bolnavă de spaima pe care-a avut-o azi-noapte. Dacă nu doarme puţin, nu poate merge pe jos până la oraş.

– Azi n-avem nimic de mâncare, a zis bătrâna. Dacă vrei să stea flamândă, poate să rămână!

– Am să aduc eu de mâncare, a zis Moritz. Rămâne numai ca să se odihnească. Nici nu se poate ţine pe picioare.

– Taică-tu e bolnav şi trebuie să stea toată ziua în pat! a zis Aristiţa. Unde vrei s-o culci? În pat cu taică-tu?

– Dacă nu este loc în casă, atunci o să doarmă afară, în paie, unde dorm şi eu, a zis Johann Moritz.

– Asta se poate, a zis Aristiţa. De mâncare nu am însă nimic!

Johann Moritz s-a îndreptat spre ieşire. În prag s-a oprit. S-a adresat bătrânului, care îşi răsucea o nouă ţigare.

– Tată, am o rugăminte, a zis. În cele câteva ceasuri cât o să stea fata la noi, vă rog să vă purtaţi frumos cu ea. E destul de necăjită şi-aşa!

– Îndrăzneşti, neruşinatule, să-înveţi pe taică-tu şi pe maică-ta cum să se poarte? a strigat Aristiţa. De când e mai deştept oul decât găina? În loc să te duci în America şi să-ţi faci un rost în viaţă, ne vii cu muierea pe cap, şi-ai vrea să ţi-o hrănim noi, oameni bătrâni! Acum ne mai dai şi sfaturi cum să ne purtăm!

Aristiţa s-a aplecat să ia un lemn, ca să-l lovească pe Moritz. El nu s-a clintit. Dacă maică-sa l-ar fi lovit, nu s-ar fi împotrivit. Era învăţat cu loviturile şi cu ocările. Toată copilăria nu-i fusese decât un şir nesfârşit de lovituri şi ocări.

– O să vă purtaţi frumos cu ea? a întrebat el zâmbind. Eu mă-ntorc repede. Mă duc până-n sat, să aduc ceva de mâncare.

Apoi a ieşit din cameră. Suzana stătea în faţa casei, nemişcată, acolo unde o lăsase el. Moritz i-a pus mâna pe cap, mângâind-o.

– Eu plec în sat. Mă-ntorc în câteva minute, a zis el. Vrei să te odihneşti puţin? Când te scoli, mâncăm şi plecăm împreună la oraş.

– Nu rămânem aici? a întrebat ea, îngrozită de perspectiva drumului.

– Nu. Vino acum cu mine!

A ridicat-o de subţiori şi a dus-o în spatele casei, unde era o claie de paie. A ajutat-o să se întindă, acoperindu-i genunchii cu rochia.

– Acum dormi! a zis el. Dacă nu te odihneşti, n-ai să poţi să mergi. Sunt douăzeci de kilometri până la oraş!

Suzana a zâmbit, recunoscătoare, fiindcă îi dăduse posibilitatea să se întindă pe un aşternut moale şi să rămână singură. Capul îi ardea de febră, urechile îi vâjâiau. De-abia înţelegea cuvintele lui.

– Dacă vine mama şi caută ceartă cu tine, fă-te că nu înţelegi! a zis Moritz. Nu e în toane bune!

Johann Moritz a plecat. După ce a ajuns în şosea, a întors capul spre ea şi a zâmbit. Dar ea era cu ochii închişi.

11

Aristiţa ieşit din cameră imediat după plecarea fiului ei. S-a uitat lung, cu mâinile în şolduri, la trupul femeii care şedea întinsă pe paie. Suzana a deschis ochii. A privit nasul ascuţit, ca ciocul vulturilor, obrajii fanaţi, de culoarea măslinei, şi a închis ochii din nou. Cu teamă.

– Eu sunt mama lui Ion, a zis bătrâna.

Suzana a schiţat, cu capul, un gest de răspuns şi de salut. Apoi şi-a tras rochia albastră în jos, cât a putut mai mult, acoperindu-şi genunchii, căci bătrâna îi privea picioarele şi şoldurile, ca şi cum ar fi surprins-o goală.

– Vrei să te măriţi, nu-i aşa? a întrebat bătrâna rânjind.

– Da, a răspuns Suzana.

– Cred şi eu că vrei măritiş, a zis Aristiţa. Eşti cât o iapă de mare!

Suzana şi-a ascuns obrajii în paie. Bătrâna s-a apropiat de ea şi i-a ţipat în urechi:

– N-ai găsit însă prostul care să te ia de nevastă, frumoaso! Fără zestre, nu te ia nimeni. Dacă te-ai culcat cu el e treaba ta. Dar de nevastă nu te ia!

Suzana s-a ridicat, sprijinită în coate. Voia să plece. Aristiţa era însă aplecată deasupra ei.

– Iani a plecat? a întrebat Suzana.

Întrebase de teamă, ca să schimbe vorba.

– Care Iani? a zis Aristiţa, mirată. Aici nu e nimeni pe care să-l cheme Iani!

Suzana se uita la bătrână înmărmurită. Nu ştia ce să facă.

– Despre ce Iani vorbeşti? a întrebat din nou Aristiţa. Sau ţi-ai pierdut minţile şi te crezi altundeva?

– Despre Iani, fiul dumitale, a murmurat Suzana, cu jumătate de gură.

– Pe fiul meu îl cheamă Ion! a zis bătrâna aspru. Aşa l-am botezat eu, mama lui, şi nimeni n-are dreptul să-i schimbe numele pe care i l-am dat. Înţelegi ce-ţi spun?

Suzana a privit pumnul ameninţător al Aristiţei.

– Am înţeles, a zis.

Şi-a adus aminte de cuvintele lui Moritz, că trebuie să fie împăciuitoare, şi a adăugat:

– Ion sau Iani este acelaşi nume. Aşa am socotit eu.

Scuza ei a îndârjit-o pe bătrână şi mai tare:

– Vrei să mă-nveţi tu cum îl cheamă pe băiatul meu? Îţi sparg capul cu piatra, dacă-ndrăzneşti! Neruşinato şi curvo!

– N-am vrut să te supăr! a zis Suzana.

Mâinile bătrânei au înşfăcat-o însă de umeri şi au început s-o zgâlţâie. Ţipa. De după colţul casei a apărut bătrânul Moritz, numai în cămaşă. Se ridicase din pat, atras de ţipete. Era cu ţigarea în gură. Aristiţa a lăsat-o pe fată din strânsoare şi s-a întors către bărbatul ei, vânătă de mânie:

– Ai pomenit o neruşinare mai mare? Putoarea îmi spune că eu nu ştiu cum îl cheamă pe băiatul nostru! Mă scoate din minţi!

Aristiţa a luat un bolovan.

– Îi sparg capul ca la şarpe! a zis ea, cu bolovanul în mână. Acum îi sparg capul!

Bătrânul a prins-o de braţ:

– Potoleşte-te, muiere! a zis el, împingând-o pe Aristiţa spre uşă.

Apoi s-a apropiat de Suzana. I-a luat mâna şi a privit-o cu milă.

– Nu mai plânge! N-are nici un rost să plângi!

– Unde este Iani? a întrebat Suzana.

– Se întoarce îndată. Fii liniştită!

Suzana se simţea ocrotită. Mâna bătrânlui era mare şi aspră.

– Fetiţo, eu îţi dau o povaţă şi ar fi bine dacă ai urma-o. Întoarce-te acasă, la tatăl şi la mama ta!

Ea plângea.

– Aici nu poţi sta, a continuat bătrânul. Dacă rămâi aici, Aristiţa te strânge de gât sau îţi sparge capul cu pietroiul. Aşa se întâmplă, cum mă vezi şi cum te văd! Este păcat să se petreacă vărsare de sânge! Ion, când o vedea, o omoară pe maică-sa. Şi ăsta-i mare păcat! Mă auzi tu?

– Aud!

Buzele Suzanei au răspuns parcă fără să se mişte.

– Eu te stătuiesc să te ridici şi să pleci. Pleacă până să se întoarcă Ion din sat. Ia-o prin porumb şi du-te la maică-ta şi la taică-tu! Când o să vină Ion, am să-i spun c-ai plecat pe şosea, şi n-o să te mai găsească. Pe urmă o să uitaţi, şi unul, şi altul. Sunteţi tineri, tinereţea uită repede. Hai, scoală-te şi du-te!

Suzana stătea cu faţa în jos. Avea urechile astupate. Nu auzise ce-i spusese bătrânul.

– Nu vrei să pleci? a întrebat bătrânul.

Voia s-o ia în braţe şi s-o ducă el pân-acasă. S-a gândit însă că Ion nu i-ar ierta asta. S-a ridicat.

– Dacă se-ntâmplă omor, a zis, numai tu ai să tragi păcatul. Fiindcă nu mă asculţi. Eu mi-am făcut datoria şi ţi-am spus.

Suzana a rămas singură. Bătrânul a intrat în casă. Johann Moritz a venit din sat cu o oală de lapte şi l-a pus la fiert.

– Nouă nu ne-ai adus niciodată lapte, a zis Aristiţa. Putorii din curte îi dai lapte să bea! Făceam eu mai bine dacă te strângeam de gât când erai mic, în loc să te ţin în braţe şi să te las să-mi sugi pieptul!

Johann Mortiz stătea în genunchi, lângă vatră, şi privea cum arde focul. Se prefăcea că nu aude cuvintele maică-sii. Aristiţa s-a apropiat de el.

– Să pleci pe loc cu ea din casa mea! a zis. S-o duci de-aici, că altfel o omor! Dacă n-o duci din faţa mea, o strâng de gât cu degetele astea. Le vezi?

– După ce bea laptele, plecăm! a răspuns Moritz.

Nu privise mâinile maică-sii, care arătau cum o vor strânge de gât pe Suzana.

– Plecăm la oraş şi n-ai s-o mai vezi niciodată!

– Fără lapte nu poate pleca contesa? a întrebat Aristiţa. Mama ta poate fără să bea lapte dimineaţa! Ea, nu!

Moritz a luat oala de pe foc. Laptele nu fiersese încă. Dar era cald. El a ieşit din cameră fără a-i privi pe bătrâni. Suzana a tresărit când a auzit paşi îndreptându-se spre ea.

– Eu sunt, a zis Moritz. Ţi-am adus lapte cald!

I-a întins oala.

– Nu vreau lapte, a murmurat ea.

– Măcar puţin!

Suzana a luat cana în mână. Johann Moritz a intrat în casă, să-şi ia sacul. Sacul pe care îl pregătise pentru plecarea în America.

– Pleci şi tu cu ea? a întrebat Aristiţa.

– Plec! a răspuns el.

– Bine!

Aristiţa a scrâşnit din dinţi.

În timp ce Moritz îşi scotea boarfele de sub pat, Aristiţa a ieşit în curte. Suzana a văzut-o îndreptându-se spre ea. Şi a încremenit cu cana în mână.

– Ridică-te cât mai poţi merge! a zis Aristiţa. Îţi rup oasele, curvo!

Înainte de a termina fraza, a cuprins-o pe Suzana cu mâna stângă de păr, iar cu dreapta a început s-o lovească. Suzana a ţipat. Johann Moritz a crezut că aude ţipetele Iolandei şi a ieşit în curte.

– Ce faci, mamă! a strigat el.

Bătrâna a întors capul. L-a fulgerat cu privirile. A mai lovit-o o data pe Suzana, fără să se uite la ea. Pe urmă a fugit în porumb.

Faţa Suzanei era plină de sânge. Buzele şi ochii i se umflaseră. Oala cu lapte i se spărsese în poală, şi cioburile o tăiaseră la ambele mâini. Picurii roşii de sânge se amestecau cu laptele, în pete mari, pe rochia albastră. Johann Moritz a luat-o în braţe.

A plecat. În faţa uşii s-a oprit şi şi-a luat sacul din prag. Apoi a părăsit curtea, cu sacul în spate şi cu femeia în braţe. Mergea cu acelaşi pas legănat. Povara din spate şi povara din braţe erau însă prea grele, ca să poată merge cu fruntea sus. Şi el păşea cu capul în pământ.

12

Când s-a luminat de ziuă, Iorgu Iordan a dat cailor apă şi ovăz. I-a mângâiat pe fiecare pe coamă şi pe cap. Avea opt cai. Pe patru dintre ei nu-i înhăma la trăsură. Îi păstra numai pentru călărie şi pentru frumuseţea lor. Erau cai negri, de sânge arab, cu picioarele subţiri şi nervoase. Aceştia erau prietenii lui. Iorgu

Iordan a istorisit cailor întâmplarea cu Suzana. Cailor le spunea tot ce avea pe inimă. În oameni nu avea încredere. Caii se uitau la el, cu ochii strălucitori ca oglinzile.

– Acum muierea mea zace cu oasele zdrobite în casă. Pe duşumele! a zis el.

Caii nu au clipit. Iorgu Iordan a luat privirea lor drept un reproş:

– Dacă spuneţi voi, am s-o duc la spital!

Peste o jumătate de ceas, ieşea din sat cu trăsura şi se îndrepta spre oraş. Iolanda era înfăşurată într-o manta. Stătea culcată cu ochii în sus, între perne. La spital au ajuns prea devreme. Nu venise nici un doctor.

A aşteptat în trăsură, la poarta spitalului, până la ora opt. Între timp, a vorbit cu caii. Cu nevasta lui n-a schimbat nici o vorbă, nu i-a aruncat nici măcar o privire. La opt a tras trăsura lângă scări, a luat-o pe Iolanda în braţe aşa cum era, înfăşată, cu pernele pe care şezuse cu tot – căci mâinile lui erau pe măsura staturii – şi a dus-o în cabinetul de consultaţie. Au fost chemaţi primii la vizită. Medicul s-a uitat la femeia cu capul umflat, plină de sânge, în vreme ce sora de caritate îi scotea mantaua. Iolanda rămăsese întinsă, numai în cămaşa de noapte, care se năclăise de sânge şi i se lipise de piele. Bolnava nu scotea nici un cuvânt.

– Cine a bătut-o? a întrebat doctorul.

– Asta nu-i treaba dumitale! a zis Iorgu Iordan. Treaba dumitale e să o faci sănătoasă! D-aia eşti doctor şi d-aia am adus-o aici, la spital!

După aceste cuvinte, Iorgu Iordan n-a vrut să mai dea nici o lămurire. Medicul a examinat-o pe Iolanda şi a transportat-o în sala de operaţie. Avea nevoie de o grabnică intervenţie chirurgicală.

– Eu am să plec acasă şi să vă las să vă faceţi meseria dumneavoastră, a zis Iorgu Iordan.

Şi-a pus pălăria pe cap şi s-a îndreptat spre uşă.

– Ce costă, plătesc! Vă dau şi banii înainte, dacă aveţi timp să-mi faceţi socoteala până s-o operaţi; sau vă las un acont!

Şi şi-a dus mâna la buzunar, să scoată portofelul.

– Încă nu poţi pleca! a zis doctorul. Trebuie să mai aştepţi puţin!

– De ce să aştept? a întrebat Iorgu Iordan.

Nu-i plăcea să i se dea ordine. Voia să plece cât mai repede din spital: mirosul de doctorii îl sufoca. Apoi îi era şi milă. «După

ce-am sfărâmat-o eu în picioare, o mai taie şi doctorii!», s-a gândit. Îi era milă. Dar nu voia să arate. Nu voia. Avea nevoie de aer. Să respire aer curat până în fundul plămânilor...

După un sfert de ceas a apărut procurorul, însoţit de un jandarm. L-a chemat pe Iorgu Iordan în cancelaria spitalului şi i-a luat un interogatoriu. L-a întrebat care-i e numele, unde locuieşte, câţi ani are şi dacă el este cel care a bătut-o pe femeie. Iorgu Iordan a răspuns morocănos la toate întrebările. Privirea îi era ca sticla. Şi tot ca sticla a rămas şi când procurorul i-a spus că îl arestează pentru schingiuire. Numai când jandarmul i-a pus mâna pe umăr, ca să-l scoată din cameră, Iorgu Iordan s-a schimbat la faţă, devenind palid.

– Mă duceţi la închisoare? a întrebat el.

– La închisoare!

– Şi cu caii mei, caii care sunt înhămaţi la trăsură, în faţa spitalului, ce faceţi?

Procurorul s-a uitat la jandarm.

– N-ai pe nimeni care să-ngrijească de ei?

– Pe nimeni! a răspuns Iorgu Iordan.

– Să-i dăm pompierilor! a zis jandarmul. Pompierii mai au şi alţi cai. La închisoare n-avem unde-i ţine!

Procurorul a mulţumit cu un zâmbet jandarmului, fiindcă-l scosese din încurcătură. El n-ar fi ştiut ce să facă cu caii arestatului. Apoi a plecat. Procurorul se numeşte George Damian şi a venit cu câteva zile mai înainte în oraş. Acesta este primul lui post.

La amiază, când se pregătea să se ducă la masă, procurorul Damian a fost înştiinţat că Iorgu Iordan a încercat să se sinucidă, aruncându-se în cap pe cimentul din celulă. Raportul directorului închisorii spune:

Arestatul a declarat la spital ca încearcă să-şi curme viaţa din cauză că nu poate suporta gândul că, acasă, cei patru cai de rasă pe care îi posedă sunt însetaţi şi flămânzi. Se pare că sinucigaşul este un pasionat iubitor de cai. Starea sănătăţii lui este gravă.

O altă notă, adusă împreună cu aceasta, anunţa că Iolanda Iordan a încetat din viaţă la spital. Procurorul George Damian a simţit în gură un gust de cenuşă. La restaurant, şi-a spălat mâinile îndelung, cu apă multă şi mult săpun. «Legea – şi-a zis el – îl va pedepsi pe Iorgu Iordan cu câţiva ani închisoare, pentru

lovituri cauzatoare de moarte, aplicate soţiei lui. Dar aceste lovituri şi faptul că iubeşte mai mult caii decât oamenii nu sunt păcatele lui capitale; sunt numai efectele unei mentalităţi. Păcatul lui Iorgu Iordan este barbaria. Ca orice barbar, el subevaluează omul până la a-l anula. Pentru păcatul ăsta însă – din care decurg în mod firesc toate celelalte –, el nu va fi pedepsit de nici o lege. Barbaria nu este o atitudine ilegală decât în anumite cazuri.»

13

Suzana a mers câţiva kilometri, apoi s-a aşezat pe jos, la marginea drumului. Era frântă de oboseală. Trupul îi ardea de febră.

– Eu nu mai pot merge, Iani! a zis, întinzându-se pe iarbă.

Se aflau la jumătatea drumului dintre Fântâna şi oraş. El a lăsat-o să doarmă, aştepând să treacă vreo căruţă care s-o ia până la oraş. Dar pe lângă ei au trecut numai oameni călări sau pe jos. Pe la cinci după-amiază a început să plouă. Johann Moritz a ridicat fruntea spre cer. Ploaia rece îi cădea pe obraji. El se gândea: «Dacă ploua ieri-seara, nu mă duceam s-o întâlnesc pe Suzana. Ea ar fi fost acum acasă. Iar eu aş fi fost pe vapor, la Constanţa. Dar nu e cum vrea omul, ci cum vrea Domnul!»

Ploaia n-a contenit până seara. Când s-a întunecat, Johann Moritz s-a decis să întreprindă ceva.

– Mă duc în sat, să caut o căruţă! a zis el.

Înainte de a pleca, a privit cu milă la Suzana, cum stătea sub un acoperiş de frunze. Rochia albastră şi părul îi erau ude. Tremura. Dinţii îi clănţăneau de frig.

– Cum vrei tu, Iani!

– N-o să-ţi fie frică singură? a întrebat el.

– Dacă te-ntorci tu, n-o să-mi fie frică!

El a sărutat-o şi a plecat. Când a ajuns în Fântâna, era întuneric beznă. Ţăranii se culcaseră. A umblat din casă-n casă, dar n-a găsit pe nimeni care să-l ajute. Toţi întrebau cine e femeia. Când auzeau că e fata lui Iorgu Iordan, se scuzau, spuneau că nu au loc. Le era frică. Aproape de miezul nopţii, Johann Moritz a intrat în curtea preotului Korugă. În bibliotecă era lumină. În faţa scărilor se afla o maşină neagră, mare; strălucea prin întuneric, în ploaie, ca o oglindă. Din casă se

auzeau voci străine. «Părintele are musafiri», şi-a zis Moritz şi a dat să plece. «Nu se cade să-i fac supărare tocmai acum!»

Pe acoperişul casei, ploaia cădea torenţial. Moritz a ascultat o clipă. Şi-a adus aminte că Suzana e singură pe câmp, şi a bătut cu degetul, încet, în fereastră.

14

– Ai venit tocmai când aveam nevoie mai mare de tine! a spus preotul Korugă, ajutându-i fiului său, Traian, să scoată geamantanele din automobilul care se oprise lângă ceardac, cu botul mare şi lucios înfundat în frunzişul de viţă şi trandafiri agăţători. Ploua cu găleata.

– Nu eşti singur? s-a mirat preotul.

Din maşină mai coborâse un tânăr.

– E George Damian, a spus Traian, coleg de facultate şi foarte bun prieten. L-am întâlnit după-masă în oraş: e noul procuror al judecătoriei de pace din districtul nostru.

Preotul şi-a cerut scuze că nu era îmbrăcat cum se cuvine când primeşti oaspeţi, apoi i-a dus pe tineri în salon. I-a lăsat singuri. Procurorul a privit ceasul cu cuc, scoarţele orientale de pe pereţi şi rafturile cu cărţi, care erau peste tot.

– Ştiu la ce te gândeşti, a zis Traian râzând. Te întrebi cum se face ca un romancier modern, care cântă automobilul, avionul, barul şi luminile electrice, să se fi născut şi copilărit într-o casă în care totul pare să nu fi mişcat de-un secol. Nu-i aşa?

Procurorul s-a înroşit:

– Într-adevăr, la asta mă gândeam.

Preotul Korugă a intrat în cameră. Mâinile lui, cu degetele lungi şi uscate, au aprins lampa cu gaz şi au aşezat-o cu solemnitate în mijlocul mesei.

Traian deschisese valiza de piele şi scotea pachete frumos, ambalate. Le-a pus pe masă. Pe urmă a deschis o sticlă de vin şi a chemat-o pe maică-sa. Când a apărut preoteasa, Traian a umplut paharele şi a scos dintr-o învelitoare aurie două cărţi legate în piele.

– Iată ultimul meu roman! Al optelea! Ca de obicei, v-am adus – ţie şi mamei – primele două exemplare care au ieşit de sub presă, şi ciocnesc cu voi acelaşi vin de la «Capşa» din care

am băut şi când au apărut celelalte şapte cărţi. Vă amintiţi ce fericit eram când am venit acasă cu primul meu roman?

Preotul Korugă a luat cartea fiului său în mâini cum lua cărţile sfinte în altar. Preoteasa a apucat-o cu vârfurile degetelor, apoi a aşezat-o pe marginea mesei.

– Eu am haine murdare de untura de la bucătărie, a zis ea. Nu vreau să pătez cartea lui Traian!

– Al treilea exemplar e pentru tine, George!

Preotul l-a sărutat pe Traian pe frunte. Procurorul i-a strâns mâna. Maică-sa l-a sărutat pe obraz, spunându-i la ureche, dar destul de tare, ca să audă toată lumea:

– Pe celelalte nu le-am citit încă, Traiane, te rog să mă ierţi! Mi le-a povestit taică-tu. Pe ăsta îl citesc eu, cu ochii mei. Nu vreau să mor fără să citesc o carte scrisă de fiul meu!

Traian era înduioşat. A ciocnit cu fiecare.

– Eu trebuie să mă duc la bucătărie, s-a scuzat preoteasa.

– Mai stai un minut, mamă! a zis Traian. Eu am venit cu încă un scop. Unul tot atât de important cât cartea!

Traian Korugă a scos din buzunar un plic şi i l-a pus în mână tatălui său.

– Aici sunt drepturile mele de autor pentru prima ediţie a acestui roman. Cu ele doresc să-mi cumpăr un teren de casă aici, în Fântâna; dacă se poate, chiar lângă voi. Vreau să-mi construiesc o casă în care să mă mut şi să trăiesc până la sfârşitul vieţii mele!

Preotul a luat plicul şi l-a aşezat pe masă, zâmbind. Preoteasa şi-a şters ochii cu poala şorţului şi a zis:

– Ştiu eu că asta o spui numai ca să ne faci nouă plăcere! Tu nu poţi sta în Fântâna niciodată mai mult de trei zile. De fiecare dată promiţi că stai o lună, şi după două-trei zile te urci în maşină şi pleci. Pe urmă nu te mai văd cu lunile...

– Acum o să-mi fac aici casă! a zis Traian.

– Chiar dacă-ţi faci casă, n-ai să stai în ea! a spus preoteasa. Tu n-ai răbdare să stai pe loc. Liniştea te macină, te ştiu eu!

– Nu credeţi nici unul! Văd că nu credeţi. Eu, însă, dacă o să rămân în viaţă, vă invit de azi în doi ani în casa mea din Fântâna. Atunci o să mă credeţi! Mai mult nu vă spun.

15

După cină, preotul l-a întrebat pe Traian ce proiecte literare are. El a ezitat să răspundă. Pe urmă a zis:

– Romanul meu viitor va fi o istorie reală. Numai tehnica va fi de roman. Personajele vor exista în realitate. Vor putea fi văzute, intervievate de cititori şi salutate pe stradă. Uneori mă gândesc să le pun şi adresele; eventual, şi numerele de telefon...

– Şi care sunt aceste persoane cărora vrei să le faci publicitate? a întrebat procurorul zâmbind.

– Eroii mei sunt toţi oamenii de pe faţa pământului! a spus Traian. Dar, fiindcă nici Homer n-ar putea scrie un roman cu două miliarde de eroi, voi lua numai un număr minim de personaje. Probabil, zece – mai mult nu e necesar. Ele vor trăi însă aceleaşi evenimente care li se întâmplă tuturor.

– Eroii tăi vor fi deci aleşi după criterii ştiinţifice, ca să reprezinte rasa omenească în esenţa ei? a întrebat procurorul.

– Nu, a răspune Traian. Vor fi luaţi la întâmplare. Nu-i nevoie să-i aleg după criterii ştiinţifice. Ce li se-ntâmplă lor li se va întâmpla tuturor oamenilor de pe pământ, cu neînsemnate deosebiri de dată şi nuanţe. Sunt evenimente cărora nu le va scăpa nici o fiinţă omenească, şi ca să le înfăţişez nu-i nevoie să-mi aleg eroii. Pot să-i iau la întâmplare. O să iau, din cele două miliarde de oameni, zece pe care îi cunosc mai bine. O să iau o familie, în speţă – familia mea. Tata, mama, eu, tu, argatul din curtea tatii, unu sau doi dintre prietenii noştri şi câţiva vecini.

Preotul Korugă a zâmbit şi a umplut paharele cu vin.

– Eu voi nota tot ce li se întâmplă acestor personaje în cursul anilor, a continuat Traian. Cred că vor fi lucruri extraordinare. Fiecărui om de pe faţa pământului i se vor întâmpla, în cursul anilor viitori, lucruri extraordinare, cum nu s-a mai întâmplat niciodată de-a lungul istoriei.

– Dacă sunt fapte dramatice, sper că ele nu se vor întâmpla decât în romanul tău! a zis procurorul.

– Faptele dramatice se vor întâmpla întâi în realitate, şi numai după aceea în romanul meu, a zis Traian.

– Adică voi trăi şi eu evenimente dramatice? a întrebat procurorul. Tu ştii că eu am o existenţă care nu i-ar interesa pe cititorii de romane. Eu nu sunt aventurier!

– Cei mai mulţi oameni de pe faţa pământului nu sunt aventurieri, dragă George! Totuşi, vor fi obligaţi să trăiască aventuri dramatice, pe care nici scriitorii de romane senzaţionale n-ar îndrăzni să le imagineze!

– Şi ce ni se va-ntâmpla? a întrebat procurorul, ironic.

– Nu fi ironic, George! a zis Traian. Eu simt că s-a produs în jurul nostru un eveniment mare. Nu ştiu când a început, unde s-a produs mai întâi şi nici cât va dura. Dar îl simt. Ne-a prins în vâltoarea lui şi ne va sfâşia, smulgându-ne carnea de pe trup, sfărâmându-ne os cu os. Simt acest eveniment cum simt şoarecii scufundarea vasului şi fug la mal. Noi nu putem fugi nicăieri...

– La ce eveniment faci aluzie?

– Numeşte-l revoluţie, dacă vrei! a zis Traian. O revoluţie de proporţii inimaginabile, căreia nu-i va scăpa nici un om. Toţi vor fi victimele ei.

– Şi când va izbucni această revoluţie? a întrebat procurorul, neluând în serios afirmaţiile lui Traian.

– Revoluţia s-a declanşat deja, dragă George! Revoluţia a izbucnit, în ciuda scpeticismului şi a ironiei tale şi a majorităţii oamenilor! Tata, tu, eu, mama şi ceilalţi vom lua act încetul cu încetul de pericol şi vom încerca să ne ascundem. Unii au şi început să se ascundă, ca animalele sălbatice când simt furtuna. Eu vreau să vin la ţară. Comuniştii spun că fasciştii sunt de vină şi cred că pericolul va fi îndepărtat dacă reuşesc să-i distrugă pe fascişti. Naziştii vor să se salveze, ucigându-i pe evrei. Astea nu sunt însă decât simptomele fricii pe care o trăiesc oamenii în faţa pericolului, care e unul şi acelaşi peste tot. Numai zvârcolirile oamenilor la apropierea lui sunt diferite.

– Şi care este marele pericol care-i ameninţă pe toţi oamenii? a întrebat procurorul.

– Sclavul tehnic! a răspuns Traian. Îl cunoşti şi tu, George. Sclavul tehnic este servitorul care ne face zilnic mii de servicii. El ne împinge automobilul, ne aprinde lumina, ne toarnă apă pe mâini când ne spălăm, ne face masaje, ne spune lucruri care să ne amuze când întoarcem butonul aparatului de radio, face şosele, taie munţii...

– Bănuiam eu că-i vorba de o metaforă poetică nu de o realitate. Existenţa lui nu poate fi tăgăduită.

– Nu-i tăgăduiesc existenţa, a zis procurorul. Dar de ce să-i spun «sclav tehnic»? Eo forţă mecanică, şi nimic mai mult!

– Sclavii umani, colegii sclavilor tehnici din societatea contemporană, erau consideraţi de greci şi de romani tot ca o forţă oarbă, egali cu lucrurile neînsufleţite. Puteau fi vânduţi, cumpăraţi, dăruiţi sau ucişi. Singura lor valoare erau forţa muşchilor şi capacitatea de muncă. Exact acelaşi criteriu după care valorificăm noi astăzi sclavul tehnic.

– Dar există totuşi mari diferenţe, a zis procurorul. Nu poţi înlocui sclavul uman cu sclavul tehnic.

– Tocmai că-l poţi înlocui! a zis Traian. Sclavul tehnic s-a dovedit mai ordonat şi mau puţin costisitor decât sclavul uman. Înlocuirea unuia cu celălalt s-a făcut vertiginos, începând cu galerele. Acum navele sunt împinse pe mare nu de sclavii umani, ci de cei tehnici. Seara, omul bogat – care-şi poate permite să aibă sclavi – nu mai bate din palme, cum făcea omologul lui din Atena sau din Roma, ca să vină sclavele cu lumânările aprinse, ci apasă pe butonul de lângă el, şi sclavii tehnici îi fac lumină. Sclavul tehnic face focul şi încălzeşte apartamentul, încălzeşte apa la baie, deschide ferestrele, face vânt cu evantaiul. El are avantajul – asupra colegului lui uman – că e mai bine dresat, nu se aude şi nu se vede: nu apare decât atunci când e invitat. Îţi duce scrisoarea de dragoste într-o secundă, şi chiar vocea ţi-o duce, până la urechea iubitei. Sclavii tehnici sunt servitori perfecţi. Fac agricultură, război, poliţie, politică, administraţie. Toate activităţile omeneşti au fost învăţate şi sunt practicate de sclavii tehnici. Fac calcule în birouri, pictează, cântă, dansează, zboară în văzduh, coboară sub apă. Sclavul tehnic este utilizat pentru funcţia de călău şi-i execută pe condamnaţii la moarte, vindecă bolile în spitale, alături de medici, îl asistă pe preot la oficierea serviciului divin.

Traian Korugă s-a întrerupt şi a dus paharul la buze. Afară se auzea ploaia.

– Termin imediat aceasta digresiune, a zis el. Eu personal, ca să vă fac o mărturisire, mă simt permanent în societate, chiar când s-ar crede că sunt singur. Văd mişcându-se în jurul meu aceşti sclavi tehnici, gata în orice clipă să mă servească şi să mă ajute. Ei îmi aprind ţigarea, îmi spun ce se petrece în jurul meu, îmi luminează drumul noaptea. Viaţa mea se desfăşoară în aceeaşi cadenţă cu a acestor prieteni invizibili. Mă aflu mai mult în compania lor decât în cea a oamenilor şi sunt capabil de sacrificii pentru ei. De aceea nu pot sta mult la Fântâna, după cum a remarcat mama: la Bucureşti mă aşteaptă sclavii mei tehnici. Noi suntem mult mai bogaţi decât anticii, care aveau numai câteva duzini de sclavi de persoană. Noi avem sute, mii de sclavi. Acum vreau să vă întreb: câţi sclavi tehnici credeţi că se află în momentul de faţă în plină activitate pe suprafaţa pământului? Câteva zeci de miliarde. Şi câţi oameni există pe glob?

– Două miliarde, a răspuns procurorul.

– Exact. Superioritatea numerică a sclavilor tehnici care populează pământul este deci covârşitoare. Ţinând seamă de faptul că ei deţin punctele cardinale în organizarea societăţii contemporane, pericolul este evident. Ca să vorbim în termeni militari, sclavii tehnici au în mâinile lor punctele strategice vitale ale societăţii noastre. Armata, căile de comunicaţie, aprovizionarea şi industria, ca să nu le numesc decât pe cele capitale în existenţa socială. Sclavii tehnici sunt un proletariat – dacă prin acest cuvânt înţelegem un grup care se află într-o societate la un moment istoric, fără a fi integrat acelei societăţi. Conducerea este în mâinile oamenilor. Eu nu voi scrie un roman fantastic. Deci nu voi descrie cum aceste zeci de miliarde de sclavi tehnici se revoltă peste noapte şi fac revoluţie, băgându-i pe oameni în lagăre şi închisori, decapitându-i pe eşafod ori executându-i pe scaunul electric. Astfel de revoluţii pot face numai sclavii umani. Voi descrie fapte reale: în realitate, acest proletariat tehnic face revoluţie, dar nu pe baricade, cum fac sau au făcut echivalenţii lui umani. Sclavii tehnici au o majoritate numerică zdrobitoare în societatea de azi. E un fapt concret. În cadrul acestei societăţi, ei acţionează după legi proprii, care diferă de ale oamenilor. Din aceste legi de conduită ale sclavilor tehnici, menţionez numai automatismul, uniformitatea şi anonimatul. O societate în care există câteva zeci de miliarde de sclavi tehnici şi numai două miliarde de oameni – chiar dacă oamenii guvernează – va avea caracteristicile majorităţii proletare. În imperiul roman, sclavii vorbeau, se închinau şi trăiau după obiceiurile lor, aduse din Grecia, din Tracia sau din alte ţări ocupate. Sclavii tehnici din societatea noastră îşi păstrează şi ei caracteristicile lor şi trăiesc după legile naturii lor. Influenţa acesteia e din ce în ce mai mare. Pentru a putea utiliza sclavii tehnici, oamenii sunt forţaţi să cunoască şi să le imite obiceiurile şi legile. Orice patron trebuie să înveţe ceva din limba şi din obiceiurile angajaţilor săi, ca să le poată comanda. Ocupantul, când este în inferioritate numerică, adoptă aproape întotdeauna limba şi obiceiurile poporului învins – din comoditate sau din interese practice –, cu toate că el stăpâneşte.

Aşa se întâmplă şi în societatea noastră, deşi nu ne convine să recunoaştem.

Învăţăm legile şi limbajul sclavilor noştri – în consecinţă, ale sclavilor tehnici – ca să-i conducem mai bine. Totodată, renunţăm pe nesimţite la calităţile şi la legile noastre omeneşti. Ne dezumanizăm, adoptând modul de viaţă al sclavilor tehnici.

Primul simptom al dezumanizării omului este subevaluarea lui. Omul se apreciază pe el însuşi şi pe semenii lui după criterii tehnice, ca element înlocuibil. Societatea contemporană, care cuprinde un om la fiecare două sau trei duzini de sclavi tehnici, trebuie să fie organizată, ca să funcţioneze, după legile tehnice. Nu mai e o societate creată sută la sută după necesităţile naturii umane, ci una ridicată pe necesităţile tehnicii. De aici începe drama.

Oamenii se trezesc obligaţi să trăiască şi să se comporte după legi străine celor umane. Cine nu respectă legile maşinii – devenite legi ale societăţii – este sancţionat. Omul, care trăieşte în minoritate, devine cu timpul o minoritate proletară. El este exclus din societatea careia îi aparţine, dar în care nu se mai poate integra, fiindcă nu îi permite condiţia lui umană. De aici rezultă un sentiment de inferioritate şi dorinţa de a imita maşina, de a se lepăda de caracterul lui de fiinţă umană, care îl ţine departe de centrul activităţii sociale. Dezumanizarea continuă sub diferite forme: renunţarea la sentimente, reducerea relaţiilor sociale la ceva categoric, precis şi automat, cum sunt relaţiile între piesele unei maşini. Ritmul şi limbajul sclavului tehnic este imitat în relaţiile sociale, în administraţie, în arte – pictură, literatură, dans. Oamenii devin papagalii sclavilor tehnici. În clipa asta suntem însă de-abia la începutul dramei. De la acest punct îmi încep romanul, adică viaţa tatii, a ta, George, a mamei, a mea şi a celorlalţi eroi.

– Asta înseamnă că ne transformăm în oameni-maşini? a întrebat procurorul.

Avea acelaşi ton glumeţ.

– Tocmai că nu ne putem transforma! a zis Traian Korugă. De aceea evenimentele sunt dramatice. Ciocnirea dintre cele două realităţi – tehnică şi umană – s-a produs. Sclavii tehnici vor câştiga lupta. Se vor emancipa şi vor deveni cetăţeni tehnici ai societăţii noastre. Oamenii vor ajunge proletarii unei societăţi organizate după cerinţele şi natura majorităţii cetăţenilor ei, adică a cetăţenilor tehnici.

– Şi cum se va produce asta în practică? a întrebat procurorul.

– Şi eu sunt curios. Dar, în acelaşi timp, cuprins de teamă. Aş prefera să fiu mort, spre a nu asista la crucificarea mea şi a semenilor mei.

– Te referi la anume evenimente concrete? a întrebat iar procurorul.

– Toate evenimentele care se desfăşoară pe faţa pământului în ceasul ăsta şi care se vor desfăşura în anii următori nu sunt decât fazele şi simptomele revoluţiei sclavilor tehnici. Până la urmă, oamenii nu vor mai putea locui în societate cu natura lor omenească. Vor fi socotiţi ca egali, uniformi, şi vor fi trataţi după aceleaşi legi care se aplică sclavilor tehnici, fără nici o concesie faţă de natura lor diferită. Se vor face arestări automate, condamnări automate, distracţii automate, execuţii automate. Individul nu va mai avea dreptul la existenţă şi va fi ridiculizat ca un piston ori altă piesă de maşină care ar vrea să ducă o existenţă separată. Revoluţia se va întinde pe întregul pământ. Nu ne vom putea ascunde nici în păduri. Nici în insule. Nicăieri. Va fi sângeroasă. Nicio naţiune nu se va putea apăra. Toate armatele din lume vor fi alcătuite doar din mercenari, care se vor bate pentru consolidarea unei societăţi tehnice, unde omul nu mai are ce căuta cu natura lui de om. Până acum, armatele luptau pentru cuceriri de noi teritorii şi bogăţii, pentru chestiuni de mândrie naţională, pentru interesele private ale regilor sau ale împăraţilor, de jaf ori de mărire. Toate astea erau scopuri omeneşti. Acum soldaţii vor lupta pentru interesele unei societăţi în care ei nu au voie să trăiască decât la margine, ca proletari. Cred că este cea mai neagră epocă din istoria omenirii. Niciodată nu a fost omul mai neluat în seamă şi mai dispreţuit. În societăţile barbare, un om valora mai puţin decât un cal, de exemplu. Ceea ce se mai vede şi astăzi la anumite popoare şi la anumiţi indivizi. Tu îmi povesteai tocmai despre un ţăran care şi-a ucis nevasta şi nu i-a părut rău, dar a încercat să se sinucidă din disperare, că n-are cine-i adăpa caii cât e el închis. Aceasta este subevaluarea omului în societăţile primitive, unde sacrificiul uman e curent. În societatea contemporană, sacrificiul uman a devenit un fapt încă mai banal. Viaţa omului are valoare numai ca sursă de energie. Criteriile de apreciere sunt pur tehnice. Neagra barbarie tehnică! La ea vom ajunge, după victoria deplină a sclavilor tehnici!

– Şi când se va produce revoluţia pe care o profetizezi tu? a întrebat procurorul.

– A şi început! Vom participa la desfăşurarea ei. Cei mai mulţi dintre noi nu vom supravieţui. De aceea îmi e teamă că nu voi termina niciodată această carte. Voi fi şi eu nimicit în revoluţie...

– Gânduri negre! a zis procurorul.

– Eu sunt poet, George! Eu am un simţ în plus, cu care prevăd viitorul. Poetul e un profet. Regret că văd viitorul în negru, că trebuie să spun lucruri triste. Dar misiunea mea de poet mă obligă să le spun cu voce tare, chiar când sunt neplăcute!

– Tu crezi serios în ce spui?

– Din nefericire, sunt convins!

– Credeam că e numai literatură!

– Nu e literatură, a zis Traian. În fiecare noapte, aştept să mi se întâmple ceva.

– Ce-ar putea să ţi se întâmple? a întrebat procurorul.

– Orice! a răspuns Traian. Din clipa în care omul a fost redus la o singură dimensiune, aceea de valoare tehnico-socială, i se poate întâmpla orice. Pot fi arestat, trimis la muncă silnică, exterminat, obligat să îndeplinesc cine ştie ce fel de munci pentru un plan de cinci ani, pentru îmbunătăţirea rasei sau pentru alte scopuri necesare societăţii tehnice, fără nici un menajament pentru persoana mea. Societatea tehnică lucrează exclusiv după metode tehnice, numai abstracţiuni, planuri, şi are o singură morală: producţia.

– Crezi că e posibil să fim arestaţi?

Procurorul nu mai era ironic. Întrebase cu teama cu care ceri ghicitoarei să-ţi spună viitorul, deşi nu crezi în cărţi.

– Nici un om nu va mai rămâne liber, pe toată faţa pământului! a zis Traian Korugă.

– Vom muri deci în închisori fără să fim vinovaţi de nici o crimă? a mai întrebat procurorul.

– Nu! a zis Traian. Omul va fi ţinut în lanţurile societăţii tehnice un timp foarte lung. Dar nu va muri în lanţuri. Societatea tehnică poate crea confort, nu însă şi spirit. Şi fără spirit nu există geniu. O societate lipsită de oameni de geniu dispare. Societatea tehnică, care se instaurează acum în locul celei occidentale şi care va cuceri întregul pământ, va pieri şi ea!

Traian a scos o carte din bibliotecă, a căutat un pasaj şi a citit cu voce tare:

– *Ilustrul Albert Einstein afirma că ar fi suficientă înlănţuirea a numai doua generaţii succesive, în firul de creiere de mâna-ntâi, deosebit de dotate pentru fizică, pentru ca toate construcţiile bazate pe această ştiinţă să se năruie.*[1]

Lăsând cartea, a continuat, cu aprindere:

[1] Hermann von Keyserling.

– După decăderea şi prăbuşirea societăţii tehnice, va veni renaşterea valorilor umane şi spirituale. Această mare lumină va veni probabil din răsărit. Din Asia. Dar nu din Rusia. Ruşii s-au închinat electricităţii din occident şi vor pieri odată cu el, de păcatul occidentului. Omul oriental, el va învinge societatea tehnică şi va utiliza energia electrică numai pentru iluminatul străzilor şi al locuinţelor! El nu se va prosterna în faţa electricităţii, cum fac astăzi, în barbaria şi idolatria lor, oamenii din societatea tehnică occidentală. Drumul vieţii umane şi al sufletului, îl va lumina nu electric, ci cu lumina eternă a spiritului. Căci cu spiritul va conduce omul oriental maşinile societăţii tehnice, cu geniul armoniei muzicale, aşa cum dirijorul conduce orchestra. Dar nouă nu ne va fi dat să trăim această epocă. Noi trăim vremea în care omul se închină soarelui electric, ca un barbar...

– O să murim deci în lanţuri! a zis procurorul.

– Noi personal o să murim aproape sigur în lanţurile barbarilor tehnici! Romanul meu va fi cartea acestui epilog.

– Ce titlu ai?

– *Ora 25*, a zis Traian. Acesta este timpul în care orice încercare de salvare e prea târzie: chiar Mesia dacă ar veni, ar fi prea târziu. E nu ultima oră, ci o oră după cea din urmă oră. Este, cu precizie, timpul societăţii occidentale. E ora actuală. Ora exactă!...

16

Preotul tăcea, cu tâmpla sprijinită în palmă.

– Părinte, a spus procurorul, dacă profeţiile lui Traian sunt adevărate şi dacă omul e sortit să fie nimicit ori luat ca sclav, biserica nu poate ajuta cu nimic la salvarea societăţii contemporane? Dacă biserica nu-l poate mântui pe om în aceste ceasuri de impas, ce rol mai are biserica pe lume?

Preotul Alexandru Korugă s-a gândit o clipă. Apoi a zis:

– Biserica nu poate salva societăţile, dar poate aduce mântuire indivizilor din care ele sunt alcătuite.

– Sfinţia-ta crezi că profeţiile lui Traian s-ar putea împlini?

– De obicei, cred în cuvântul poeţilor, a răspuns preotul. Şi, după părerea mea, Traian este un mare poet!

– Mulţumesc, tată! a zis Traian. Se înroşise, măgulit de laudă. Mi se pare că a trecut cineva prin ceardac!

Cei trei bărbaţi au ascultat cu atenţie. Nu se auzea decât ploaia, care cădea torenţial.

– Dacă era cineva, auzeam câinii! a zis preotul. Numai pe Johann Moritz, argatul, nu-l latră. Dar el doarme acum pe vapor!

– Totuşi, am auzit pe cineva urcând scările! a zis Traian. Am simţurile foarte ascuţite!

– O fi vreun sclav tehnic evadat de la automobilul tău! a râs procurorul. Te pomeneşti c-au declanşat revoluţia şi vin să ne ia prizonieri chiar în noaptea asta! De fapt, câţi sclavi tehnici ai tu în serviciul automobilului tău, Traiane?

– Socoteşte şi singur, a zis Traian. 55 de cai-putere, şi fiecare cal-putere e egal cu şapte oameni!

– Efectivul câtorva companii! Şi noi suntem numai trei! În caz de atac, n-avem altă ieşire decât capitularea necondiţionată.

– Fără complicitatea unui om, sclavii tehnici nu-i pot ataca pe oameni! a zis Traian. Cu complicitatea unui cetăţean – care e altceva decât omul –, sclavii tehnici sunt însă apocaliptici!

– Ce numeşti tu cetăţean? a întrebat procurorul. Noi toţi suntem cetăţeni!

– *Cetăţeanul* este un om care trăieşte numai dimensiunea socială a vieţii. E ca un piston de maşină, nu face decât o singură mişcare şi o repetă la infinit. Cetăţeanul e cea mai apocaliptică fiară, apărută pe faţa pământului prin încrucişarea omului cu sclavul tehnic. Are cruzimea animalului şi indiferenţa rece a maşinii. Cel mai desăvârşit tip de cetăţean a fost creat de ruşi: comisarul!

La fereastră s-au auzit două bătăi uşoare.

– V-am spus eu că am auzit pe cineva afară! a zis Traian. Simţurile poeţilor nu mint niciodată!

17

Preotul a ieşit în ceardac, lăsând uşa deschisă. Un val de aer rece a pătruns în cameră. Bătrânul s-a întors însoţit de un tânăr. Noul venit apărea cu capul gol, numai în cămaşă şi-n pantaloni. Era ud leoarcă.

– Acesta e Johann Moritz, a zis preotul.

I-a întins lui Moritz un pahar de vin, arătându-i din ochi un scaun. Tânărul a refuzat şi a rămas în picioare, lângă uşă. Nu voia să ude covorul şi scaunul, aşezându-se. Din păr îi şiroia apa ca dintr-o streaşină. Se cunoştea că mersese mult prin ploaie.

– Ţi s-a-ntâmplat ceva? Vrei să-mi vorbeşti între patru ochi? l-a întrebat preotul.

– Pot să vă spun şi aici, a zis Moritz.

– Mi-a părut rău că n-ai trecut dimineaţă să iei sacul!

– Nu mai plec în America! a zis Moritz.

S-a uitat la cei doi tineri de la masă. Pe urmă, în ochii preotului şi a adăugat:

– Ieri mi-aţi spus că-mi daţi voie să dorm în camera de lângă bucătărie!

Preotul înţelegea acum de ce venise Johann Moritz în plină noapte şi bătuse la geam.

– Camera e a ta! a zis. Te poţi muta când vrei!

– Poate să doarmă altcineva în ea noaptea asta? a întrebat Moritz.

– Sigur că poate! a răspuns preotul. Era din nou nedumerit: simţea că lui Moritz i se întâmplase ceva deosebit. Dacă cineva se află în nevoie şi tu îi dai adăpost e foarte frumos din partea ta!

– Se află în mare nevoie! a zis Moritz. E Suzana, fata lui Iorgu Iordan. A fugit de-acasă, ca să n-o omoare taică-su!

Şi-a adus aminte că toţi ţăranii la care încercase îl refuzaseră. Se uita în ochii preotului.

– Dacă e frig în cameră, fă puţin foc! a zis bătrânul. Ştii unde sunt lemnele...

Johann Moritz nu mişca de lângă uşă. Nu voia să plece înainte de a-i povesti preotului, ca la spovedanie, totul, aşa cum se-ntâmplase. Când a ajuns la sfârşit şi a spus că fata se află pe câmp, la jumătatea drumului spre oraş, Traian Korugă s-a ridicat şi şi-a îmbrăcat pardesiul. Au plecat, el şi Johann Moritz, cu automobilul.

După o jumătate de ceas, maşina a oprit în acelaşi loc, lângă ceardac. Moritz a luat-o pe Suzana în braţe. Procurorul stătea în ceardac şi privea scena. Preoteasa mergea în stânga lui Johann Moritz, sprijinindu-l. În dreapta, era preotul. Toţi trei păşeau rar prin ploaie. Fata şedea în braţele lui Moritz ca un copil care doarme. Procurorul s-a uitat la rochia albastră udă şi lipită de coapse. Când Traian a intrat în salon, procurorul a venit după el.

– Eşti ud leoarcă! a spus George Damian.

Traian s-a înroşit, privindu-şi pantofii murdari de noroi. Apoi hainele ude. Se lăsase plouat inutil. Pe câmp nu fusese nevoie de ajutorul lui. Moritz o ridicase singur pe fată şi o aşezase în maşină. Traian a stat însă tot timpul lângă el, în ploaie. Conduita îi fusese absurdă. Analizându-se, Traian Korugă a conchis că, dacă ar fi din nou în aceaşi situaţie, ar proceda la fel. «E necesitatea de a participa la durerea omului de lângă mine, chiar dacă ajutorul meu n-are nici o valoare practică» – şi-a zis.

Preotul a intrat în cameră. Avea părul şi hainele ude. Apa i se scurgea de pe frunte pe obraji şi pe barbă. Îl însoţise pe Johann Moritz prin ploaie, cum făcuse şi Traian Korugă pe câmp. Fără să fie nevoie de ajutorul lor.

«Şi Dumnezeu a săvârşit astfel de acte inutile, când a creat universul» – s-a gândit Traian. «Dumnezeu a făcut atâtea lucruri fără folos practic! Dar tocmai ele sunt cele mai frumoase de pe faţa pământului! Viaţa omului, de exemplu, e o creaţie inutilă din punct de vedere logic. Tot aşa de inutilă ca şederea mea şi a tatii în ploaie, alături de Johann Moritz. Dar febra vieţii este splendidă. Cu toată zădărnicia ei, e inegalabilă în frumuseţe!»

– Să nu răceşti, Traiane! a zis preotul.

– Nu cred să răcesc! a zis Traian. Cum îi merge bolnavei?

– Are febră. Maică-ta i-a făcut ceai şi o doftoriceşte. Dumnezeu îţi va ajuta, Traiane, c-ai adus-o cu maşina! Bieţii oameni aveau nevoie de ajutorul nostru!

Ceasul cu cuc a cântat miezul nopţii.

18

Johann Moritz a bătut la uşă. Nu putea aştepta până a doua zi. Venise să mulţumească preotului şi lui Traian înainte de a se culca. Din toate nenorocirile care se abătuseră asupra lui în ultimele douăzeci şi patru de ceasuri, nu-i rămăsese decât o atitudine de recunoştinţă faţă de cei care l-au ajutat. Îi părea bine că fata este la adăpost. Că nu se întâmplase mai rău.

Traian Korugă îl privea pe Moritz cu ochii mari. L-a întrerupt brusc şi a spus:

– Tată, când o să vin în Fântâna, o să găsesc găzduire la tine! Dă-i lui Johann Moritz banii pe care ţi i-am încredinţat! Să-şi facă el casă: el are mai mare nevoie decât mine de o casă în Fântâna!

Preotul a luat plicul şi i l-a întins cu simplitate lui Moritz, fără cuvinte de prisos. Johann Moritz a deschis plicul. I se părea că nu înţelesese bine. Când a văzut însă teancul de bancnote, ochii i s-au făcut mari, ca ai oamenilor care văd împlinindu-se o minune. A dat să spună ceva, dar nici în sufletul lui nu era loc pentru cuvinte. A strâns doar plicul între palme. Şi a tăcut.

– Mulţumeşte domnului Traian! a zis preotul, într-un târziu. Apoi du-te şi te culcă! Banii dă-i Suzanei! Femeile îi păstrează mai bine.

– Poate Moritz vrea să mai bea un pahar de vin, acum, când e proprietar în Fântâna! a spus procurorul zâmbind.

Preoteasa a intrat în cameră. Moritz a lăsat paharul de la buze şi s-a uitat la ea. Preoteasa a zis că fetei îi este mai bine. Pe urmă l-a luat pe preot deoparte şi i-a şoptit ceva la ureche. Bătrânul a încreţit fruntea, apoi s-a destins. Moritz îi urmărea fiecare mişcare.

– Nu e nimic rău! a zis preotul. Preoteasa mi-a spus că o să fii tată. Trebuie să te cununi înainte!

Johann Moritz le-a strâns mâna lui Traian Korugă şi procurorului, şi a plecat. Ploua.

Înainte de a coborî din ceardac, şi-a pus banii în sân, ca să nu se ude. Plicul era cald. Şi moale. Strângându-l sub braţ, lângă piele, Moritz vedea în faţa lui casa, gardul, fântâna, grădina.

Toate, aşa cum le visase el. Suzana dormea când a intrat el în cameră. I-a pus banii sub pernă şi s-a dus să se culce în fân.

Când Moritz trecea fluierând pe sub fereastra bibliotecii, preotul îi spunea lui Traian:

– Nu trebuia să-i vorbesc tocmai acum de căsătorie. În ceasul acesta, mama Suzanei e moartă, la morga spitalului, şi taică-su e în puşcărie, cu mâinile pătate de sânge. Nu era momentul să vorbesc de nuntă!

– Ei nu ştiu nimic despre ce s-a întâmplat! a zis Traian. Îşi fac planuri de viitor şi sunt fericiţi cu dragostea lor şi cu banii pe care i-au primit!

– Sunt fericiţi, când ar avea motive de jale de doliu!...

– Într-adevăr! a zis procurorul. Când cunoşti adevărul întreg, fericirea lor de acum ţi se pare o profanare.

– Orice bucurie umană, a zis Traian, dacă o analizăm şi o raportăm la ansamblu, e un act cinic şi profanator!

Ceasul cu cuc a sunat ora unu. Cei trei bărbaţi din biblioteca preotului Korugă au ascultat ceasul şi ploaia.

CARTEA ÎNTÂI

19

După doi ani, Iorgu Iordan a fost eliberat din închisoare. El s-a întors în ţara din care venise cu 27 de ani în urmă.

Înainte de a pleca, a trecut încă o dată prin Fântâna. Şeful postului de jandarmi, mergând pe uliţa satului, a văzut că ferestrele de la casa cu acoperişul roşu, care aveau totdeauna obloanele trase, erau acum deschise, şi a intrat să vadă ce este. Iorgu Iordan umbla prin spatele casei. Împacheta.

– Se cunoaşte că sunteţi om bogat, domnule Iorgu! a zis jandarmul. V-a costat mulţi bani eliberarea?

Uriaşul a ridicat capul spre jandarm:

– Nu înţeleg! a zis.

Vorbea aspru.

– Întreb dacă aţi plătit mult ca să ieşiţi din închisoare. Aţi fost doar condamnat la zece ani!

Iorgu Iordan a lăsat ciocanul pe care-l avea în mână. A scos din buzunarul jachetei verzui o hârtie, aruncând-o sub ochii plutonierului. A continuat apoi să bată cu ciocanul. Şi a zis apăsat:

– Asta numai ca să ştii cu cine ai de-a face! În câteva zile îmbrac uniforma de subofiţer SS. Eu sunt cetăţean german şi mă duc să-mi fac datoria faţă de patrie. Acum ştii de ce mi-au dat drumul din închisoare. Nu era ce ţi-ai închipuit!

Jandarmul a citit ordinul de mobilizare a lui Iorgu Iordan. Ştia că cetăţenii germani erau eliberaţi din închisori, cu condiţia să se întoarcă în ţara lor şi să se înroleze în armată. A împăturit hârtia şi a întins-o înapoi uriaşului, zâmbind.

– Citeşte şi aici! a zis Iorgu Iordan, scoţând altă hârtie.

Era o scrisoare de mulţumire. Uriaşul donase armatei germane toata averea lui, ca să se cumpere cu ea un *Panzer*. Ambasadorul Marelui Reich German îi trimisese la închisoare o scrisoare de mulţumire. Jandarmul a desfăcut-o fără s-o poată citi, fiindcă era pe nemţeşte. Dar a privit zvasticile şi vulturii din antet. Apoi s-a uitat la ştampile.

– Vindeţi casa, sau o mai păstraţi? a întrebat jandarmul.

– *Panzer*-ul cumpărat cu banii mei a şi intrat în foc! a zis Iorgu Iordan, fără să răspundă la întrebare. Curând îl voi urma şi eu. Nu mai sunt tânăr, dar Marele Reich German are nevoie de mine aşea cum sunt!

Iorgu Iordan a împăturit hârtiile şi le-a pus în buzunar. Pe urmă a luat iar ciocanul şi s-a întors spre lăzile lui de călătorie. Nu se mai uita la jandarm. Când plutonierul i-a spus «la revedere», Iorgu Iordan a mormăit aspru ceva, fără să ridice capul, în limba lui.

20

Din curtea lui Iorgu Iordan, şeful postului de jandarmi s-a îndreptat spre cârciumă. Era mijiocul lunii mai. El păşea pe uliţa satului ţanţoş, ferindu-se să nu-şi prăfuiască cizmele. Îi plăcea să le vadă strălucind ca oglinda. În afară de asta, îi mai plăceau femeile. Şi ţuica. Ţuică va primi acum de la ovrei, fără s-o plătească. «Dacă nu s-ar face legi noi, jandarmii ar muri ae sete!» – şi-a zis. Dar statul are grija să facă legi. În ianuarie primise ordin să-i adune pe toţi evreii din sat şi să-i expedieze în lagărele de muncă. În Fântâna nu era decât un singur evreu: Goldenberg, cârciumarul. Plutonierul i-a arătat ordinul primit. Ordinul era secret. Întâi i-a părut rău că i-l arătase evreului. Pe urmă, şi-a dat seama că făcuse bine. De atunci trimite la fiecare trei luni un certificat medical, dovadă că evreul Goldenberg este bolnav şi nu poate fi luat la muncă. Pentru asta primeşte de la evreu trei mii de lei pe lună. Asta înseamnă încă o leafă. Acum poate trăi bine. Pe lângă asta, i se pare că face şi o faptă bună. Bătrânul Goldenberg a rămas acasă şi-şi vede de negoţ, în loc să stea în lagăr.

După ce a băut o ţuică, jandarmul a dat perdeaua la o parte şi s-a uitat prin geamul de sticlă din circiumă în camera de locuit a evreului. Voia s-o vadă pe Roza, fata cârciumarului, şi să-i dea bună dimineaţa. Aşa face întotdeauna. Roza are carnea albă şi moale. Când o ciupeşte de braţ, jandarmul are impresia că a apucat în mână catifea. Pielea Rozei nu e ca a ţărăncilor. De obicei, ea şade la fereastră şi citeşte romane. Acum, lângă ea e un tânăr. Stau alături unul de altul şi vorbesc.

– Cine e individul? a întrebat jandarmul cu asprime.

Bătrânul Goldenberg a ezitat dacă să spună adevărul sau nu; pe urmă s-a hotărât:

– E Marcu, fiul meu! A fost până acum la Paris.

– Prezintă-mi-l şi mie! a zis jandarmul.

Nu cunoscuse până atunci pe nimeni care să fi fost la Paris. De la el putea învăţa câte ceva...

Marcu Goldenberg era însă un om ursuz. Trebuis să-i scoţi vorbele din gură cu cârligul. Jandarmul a fost decepţionat. Crezuse că tinerii care au studiat la Paris sunt altfel. Asta era morocănos şi încuiat la fire. Şi nici n-a vrut să bea paharul de ţuică oferit de jandarm. Antipatic. Totuşi, ieşind din cârciumă, plutonierul i-a spus lui Marcu:

– Vino diseară la postul de jandarmi, să facem o tablă!

Pe urmă a plecat, gândindu-se că evreul a cheltuit banii degreba cu fiu-său.

21

Când a trecut pe lângă casa lui Johann Moritz, jandarmul s-a oprit. Suzana era în curte şi frământa cu picioarele lut pentru cărămizi. În doi ani, Johann Moritz îşi construise casa. Muncise, împreună cu nevastă-sa, zi şi noapte. Casa era frumoasă, înaltă şi cu ceardac.

– De ce mai faci cărămidă? Doar aţi terminat casa! a zis jandarmul, oprindu-se la poartă.

Ar fi vrut să intre în curte, dar poarta era încuiată.

– Zidim un staul pentru vite, a răspuns femeia şi a continuat să frământe lutul cu picioarele.

Pulpele îi erau dezgolite şi albe.

– Bărbatul tău nu-i acasă? a întrebat jandarmul.

– Iani e la moară! a răspuns ea râzând.

În fundul curţii, la soare, erau cei doi copii ai lui Johann Moritz. Unul, în leagăn. Celălalt se juca în ţărână. Din când în când, Suzana arunca o privire spre ei. Apoi turna apă peste lutul de sub picioare şi-l frământa mai departe. Era îmbrăcată cu o rochie prea strâmtă, şi şoldurile i se conturau, rotunde. Jandarmul a încercat din nou poarta, uitând că e-ncuiată.

– Nu vrei să-mi deschizi? a întrebat el.

– Acolo nu poţi sta?

– Niciodată nu te găsesc singură. Acum, când bărbatu-tău e plecat, mă ţii la poartă!

– Aşa trebuie! a zis ea. Acum ai stat destul şi la poartă! Vezi-ţi de drumul dumitale!

– Deschide puţin! Nu fi rea!

– Vine Iani! Dacă te găseşte, îţi sparge capul cu toporul!

– Dacă mi-ar sparge cineva capul cu toporul, ţie ţi-ar părea rău? a întrebat jandarmul.

– Alte întrebări mai deştepte n-ai de pus? a zis ea. Mai bine taci şi vezi-ţi de drum! Acum trebuie să sosească Iani!

– Te mai întreb ceva şi pe urmă plec!

– Întreabă!

Ea s-a oprit din frământat şi şi-a pus mâinile în şolduri.

– Dac-ai şti că nu vine bărbatu-tău, mi-ai deschide poarta?

– Prea vrei să ştii multe! a zis Suzana şi a început din nou să frământe lutul.

Până atunci nu se gândise niciodată ce-ar face dacă Iani ar fi plecat undeva departe şi dacă jandarmul ar veni la ea.

– Acum eşti femeie măritată, a zis el. De ce ţi-e frică?

– Lasă-mă-n pace, domnule şef, şi pleacă de la poarta mea! a zis ea, supărată.

– Nu plec până nu-mi răspunzi! Dacă n-ar fi bărbatu-tău, m-ai primi la tine, sau m-ai ţine la poartă, ca acum?

– Nu ştiu! a răspuns ea scurt.

– Răspunde cu da sau nu! a zis jandarmul. Dacă nu-mi răspunzi, nu plec!

Şi s-a rezemat cu coatele de poartă.

– De ce vrei să ştii? a întrebat ea. Iani tot nu pleacă niciodată de-acasă!

– Dar dacă ar pleca?

– Încearcă şi-ai să vezi atunci dacă te primesc ori nu! a zis ea. Dar Iani nu pleacă. Acum avem de zidit staulul. Pe urmă zidim fântâna. Cum o să plece el de-acasă, când avem atâta treabă?

Ochii jandarmului au sclipit. El s-a desprins de poartă, spunând:

– Ştiam eu că eşti fată bună!

Jandarmul a plecat. Suzana l-a auzit cum fluiera, depărtându-se, şi s-a oprit din lucru. Era speriată. Şi-a smuls picioarele din pasta de argilă şi a alergat spre copii. L-a luat pe cel mare în braţe. L-a strâns la piept. Avea senzaţia că săvârşise un păcat. Că a făcut ceva grav, care nu trebuia făcut. Ceva contra lui

Moritz şi contra copiilor ei. «Dar cu ce-am păcătuit?» s-a întrebat ea «M-am speriat degeaba!» A lăsat copilul din braţe. «N-am săvârşit nici un păcat!» – şi-a spus. A început să frământe pământul mai departe, cu rochia suflecată.

22

A trecut o săptămână. La poarta lui Johann Moritz a bătut un soldat de la postul de jandarmi. Moritz era la masă. S-a uitat pe fereastră şi, când a văzut chipiul soldatului, a zis:

– Mă duc să văd ce vrea!

Şi a ieşit în curte. S-a întors cu o hârtie în mână. După ce s-a aşezat iar la masă şi a început să mănânce, Suzana l-a întrebat:

– Ce hârtie ţi-a dat?

Johann Moritz a înghiţit îmbucătura pe care o avea în gură, apoi a răspuns:

– Un ordin de rechiziţie! O să vedem după-masă ce vrea statul să ne mai ia!

Părea calm. Ştia că ţăranii primesc ordine de rechiziţie pentru cai, pentru căruţe şi pentru vite. El nu are nici cai şi nici căruţă. Acum îi părea bine că nu cumpărase. I le-ar fi rechiziţionat statul, şi el ar fi rămas tot pe jos. «Poate că statul vrea de la mine un sac de porumb sau de grâu» – s-a gândit Moritz. Şi grâul începuse să fie rechiziţionat.

După ce a mâncat, Johann Moritz şi-a şters mâinile, ca să nu murdărească hârtia adusă de jandarm, pe urmă a deschis-o şi a început să citească. Suzana urmărea cu privirile mişcările feţei lui, care a devenit întâi roşie, pe urmă s-a-ngălbenit şi iarăşi a devenit roţie-vânătă.

– Ce scrie acolo? a întrebat Suzana.

Copii tăceau şi se uitau la tatăl lor. Moritz s-a aşezat pe pat, cu mâinile sub cap.

– Nu vrei să-mi spui şi mie ce scrie? a întrebat iar Suzana, care vedea că s-a întâmplat ceva rău.

– Degeaba-ţi spun, că tot n-ai să-nţelegi! a zis el. Nici eu nu-nţeleg!

– E ceva rău, Iani?

– Trebuie să fi greşit furierul! a zis Moritz. Furierii de la regiment sunt totdeauna cu capu-n altă parte, când scriu! Tu ce zici? Ăsta-i un ordin de rechiziţie. Îl cunosc. Am mai primit noi de

două ori ordine de rechiziţie! O dată pentru grâu şi altă dată când ne-au luat sacii pe care-i cumpărasem de la Porfir. Acum ordinul de rechiziţie nu e nici pentru saci, nici pentru grâu, ci pentru mine. Cum o să rechiziţioneze un om? Tu înţelegi asta?

Suzana citea încet. Moritz şi-a pierdut răbdarea şi i-a luat hârtia din mână. I-a citit el. Apoi a zis:

– Cum o să mă rechiziţioneze pe mine? Că eu sunt un om! Se rechiziţionează caii, casele, vacile, sacii. Oamenii, nu! Şi uite, aici scrie numele meu. Trebuie să fi înnebunit furierii!

– Şi ce trebuie să faci acum? a întrebat Suzana.

– Mâine dimineaţă, la şapte, trebuie să fiu la postul de jandarmi, a zis el.

– Poate c-au greşit furierii, a spus Suzana. Aşa cum zici tu!

– Sigur c-au greşit! a răspuns Moritz.

În capul lui încolţise însă îndoiala. Se gândea: «Dar dacă n-au greşit furierii?»

S-a pregătit de drum. Aşa cum se pregătea când pleca la armată. Dacă ordinul e greşit, atunci poate c-au să-l ţină o lună sau două.

23

După-amiază, Moritz a căutat ceartă. Suzana nu s-a supărat, înţelegea că e mânios din cauza ordinului. Către seară, Moritz a luat hârtia, a învelit-o într-o coală de ziar, ca să n-o murdărească, şi a pus-o în buzunar.

– Mă duc să-i arăt şi părintelui ordinul! a zis el. Şi a ieşit pe poartă.

În curtea preotului, nu era decât preoteasa. Preotul Alexandru Korugă plecase cu treburi la oraş şi nu se înapoiase încă. Moritz fu cât pe-aci să-i povestească totul preotesei, dar îşi luă gândul. I-a sărutat mâna şi a plecat.

Pe uliţă se auzeau câinii lătrând. Noaptea se lăsa încet. Moritz s-a împiedicat de o piatră şi a tras o înjurătură. A grăbit pasul şi s-a întors acasă.

24

Seara aceea a fost zbuciumată. După ce a intrat în aşternut, pe Johann Moritz l-au năvălit gândurile. Suzana s-a lipit de el şi l-a cuprins cu braţele de după gât. Voia să-l facă să uite necazul. Dar Moritz era prea tulburat. I-a dat braţele deoparte şi s-a întors cu spatele la ea. Liniştea tot nu venea. Se gândea la fel de fel de lucruri. Într-o gospodărie sunt sute de treburi, care trebuie făcute. Munceşti zi şi noapte, şi tot rămân atâtea neisprăvite. Când pleci însă pe neaşteptate, fără să ştii cât vei lipsi, şi când le laşi toate baltă, te cuprinde groaza. E ca şi cum ai muri: numai atunci nu ştii unde pleci şi numai atunci le laşi toate cum sunt. Unele lucruri se cer să fie făcute înainte de plecare. Astea îl chinuiau pe Johann Moritz. Cumpărase cu câteva zile înainte zece stânjeni de lemne. Le-a plătit, le-a tăiat şi le-a lăsat în pădure, aşezate în grămezi. Mai rămânea doar să le aducă acasă. Acum, el pleacă. Şi era lemn scump, de stejar, bun pentru construit. De-abia aştepta să-l vadă în curte. Se gândise şi unde să-l stivuiască, lângă gard, căci butucii erau groşi. El pleacă şi lemnele rămân în pădure!

Moritz s-a întors spre Suzana. Ea nici măcar nu ştia că el cumpărase lemnul. Cum să ştie unde e? În pădure, e greu să-l găsească. Suzana dormea. Moritz i-a pus palma pe umăr. «Trebuie să-i spun că lemnele sunt în spatele cantonului, la câteva sute de metri de pârâu. Acolo sunt şi alte grămezi de lemne. Dacă nu-i explic cu de-amănuntul, n-o să le găsească» – şi-a zis Moritz. Suzana a simţit mâna lui pe umăr, şi a zâmbit prin somn.

Era lună plină şi-n cameră se vedea ca ziua. Johann Moritz ştia că femeia nu putea aduce singură lemnele. Nu era treabă de femeie. «Bătrânul Artemie are să găsească lemnele, dacă se duce cu ea. Dar ea trebuie să ştie că le-am cumpărat. Să se ducă şi să le vadă. Asta trebuie să-i spun.» Moritz a apăsat mai tare pe umărul ei gol. Femeia a zâmbit din nou. El îi vedea obrazul luminat de lună. După ce-a zâmbit, ea şi-a umezit buzele. Lui Moritz i-a fost milă s-o deştepte. Suzana dormea adânc, ca un prunc. S-a gândit să se scoale el mâine mai de dimineaţă şi să-i explice cum şi unde sunt lemnele. Pe urmă şi-a luat braţul de pe umărul ei şi a rămas cu faţa-n sus. El adoarme uşor culcat cu faţa-n sus. Dar acum nu poate adormi. Şi-a adus iar aminte de ordin. Gândindu-se la lemne, uitase de el. S-a înfuriat. Johann

Moritz făcuse armata la grăniceri. Acolo a învăţat şi sârbeşte. El ştia cum e la armată. Legile nu se poate să se fi schimbat şi să se rechiziţioneze acum şi oameni!

Johann Moritz şi-a frecat tâmplele şi s-a hotărât să nu se mai gândească la nimic. Tot avea să afle a doua zi ce s-a-ntâmplat. Poate că-i numai o greşeală a furierilor, şi atunci necazul lui este degeaba. Poate că un furier de la cancelaria companiei a vrut să facă glumă cu el şi i-a trimis un ordin de rechiziţie, în loc de ordin de mobilizare!

Când s-a mai potolit puţin şi credea că are să adoarmă, Moritz şi-a adus aminte că Anton Baltă îi datorează 500 de lei. Nu ştia cât va lipsi. Suzanei poate că or să-i trebuiască bani acasă. S-a întors iar spre ea. Suzana dormea pe partea stângă, cu perna în braţe. «Cine ştie ce visează ea acum?» – şi-a zis el. Şi din nou i-a fost milă s-o deştepte. A lăsat să-i spună şi despre bani tot a doua zi.

Apoi i-a venit în minte că, dac-or să-nceapă ploile, pereţii fântânii, rămaşi neghizduiţi, au să se prăbuşească. «Poate, până încep ploile, sunt înapoi!» – şi-a zis. Şi nu s-a mai gândit la fântână. Dar şi-a amintit de cărămida pentru staul. Asta era o treabă pe care n-o putea lăsa neterminată. Făcuse 800 de cărămizi. Le aşezase una peste alta, ca să se usuce, lângă zidul casei. Acum ar fi trebuit să le ardă. Dacă se usucă prea mult, se sfărâmă. Toată munca ar fi fost în zadar. S-a învârtit în pat, cu necaz, şi a privit din nou spre Suzana. Poate că-l ajută cu un sfat. Ea era dezgolită şi dormea cufundată în perne. Moritz şi-a dat seama c-ar trezi-o degeaba. Asta era o treabă de bărbat. S-a gândit la oamenii din sat cu care era prieten. Acum nu-i vine-n minte nici unul care să vrea să vină să-i ardă cărămida. Fiecare are gospodăria şi treburile lui. Dacă era ziuă, ar fi încercat la unii. Dar acum oamenii dorm. Nu se poate duce să-i scoale din somn, ca să le vorbească de cărămida lui. «Dac-o acopăr cu paie şi cu rogoz, n-o să se usuce aşa repede. Mai ţine câteva săptămâni!» – şi-a zis Moritz. «Până atunci poate mă-ntorc!»

Moritz a coborât din pat. Uşa era deschisă. El a ieşit în ceardac. Era gol. A dat să se întoarcă să-şi ia cămaşa şi pantalonii, dar nu voia să-i deştepte pe femeie şi pe copii. A luat o cărămidă în mână şi a privit-o la lumina lunii. A pipăit-o: trebuia arsă în două sau trei zile. Nu se mai putea aştepta. S-a întors spre fântână. Pe urmă a inspectat toată curtea. Uitase că e în pielea goală. A privit la pereţii casei. La acoperiş. Toate se vedeau frumos ca ziua. De mult nu mai fusese o lună aşa de

limpede. Moritz a uitat că pleacă. S-a gândit cum va construi staulul. Voia să-şi cumpere cai şi doi boi. Apoi, o vacă. Ajunsese în fundul curţii, chiar lângă claia de rogoz. A luat un braţ şi l-a dus lângă şirurile de cărămidă. Ştia că treaba asta avea s-o facă Suzana, a doua zi. Dar, fiindcă tot se afla lângă rogoz, a început să-l care. «Suzanei o să-i vie mai uşor să-l aibă aproape!» Pe urmă a cărat paiele. Se încălzise. A acoperit bine cărămizile. Lucrase repede.

Când au cântat cocoşii de ziuă, Moritz s-a uitat pe drum şi şi-a adus aminte că pleacă. S-a ruşinat că e gol, în curte. A intrat în casă şi s-a oprit în mijlocul camerei. Femeia dormea goală, întinsă peste tot patul. Moritz s-a culcat lângă ea, fără s-o deştepte. Ea nu l-a simţit când a venit; a întins un picior şi l-a aşezat peste al lui. Moritz a adormit repede.

După scurt timp, a tresărit prin somn. S-a trezit şi s-a uitat împrejur. Suzana dormea. Luna era la marginea de jos a ferestrei, ca un chipiu de jandarm care aştepta pe prispă. Johann Moritz s-a uitat la ea şi n-a mai putut închide ochii pâna la ziuă.

25

A doua zi dimineaţă, Johann Moritz a plecat către postul de jandarmi. Pe drum întâlnea ţărani care se îndreptau spre moară, spre câmp sau spre pădure. Moritz întorcea capul, să nu-i vadă. Şi el ar fi avut de mers la câmp. Şi el ar fi trebuit să meargă la moară. Şi la pădure ar fi avut de mers. Dar el trebuie să lase toate şi să plece. El era rechiziţionat. Ochii lui Moritz au privit cu duşmănie poarta postului de jandarmi. Prin minte i-a trecut o clipă gândul să fugă. Dacă se-ascunde-n pădure, jandarmii nu-l mai găsesc, şi scapă de rechiziţie. Dar a rămas neclintit lângă poarta postului. Are nevastă, copii, casă. Nu se poate să fugă!

Johann Moritz a intrat în curtea jandarmeriei. În birou, şeful postului se rădea. Moritz, aşezat jos, pe iarbă, aştepta ca el să termine. Voia să intre şi să-l întrebe dacă nu s-a făcut vreo greşeală cu ordinul lui de rechiziţie. În curte mirosea a lapte fiert care a dat în foc.

Cineva a pus mâna pe umărul lui Moritz. El a întors capul. Era un soldat, altul decât cel care-i adusese ordinul. La un pas în dreapta soldatului, stătea Marcu Goldenberg, băiatul ovreiului din Fântâna. Moritz nu i-a văzut de unde şi când au apărut lângă

el. I-a privit, şi pe jandarm, şi pe Marcu. Erau amândoi duşmănoşi. Soldatul l-a prins pe Moritz de umărul cămăşii şi l-a ridicat în picioare, cum ridici un sac. Moritz s-a supus. Credea că-i o glumă de soldat. A observat însă că Marcu e cu mâinile legate la spate.

– Cot la cot! a poruncit soldatul.

«Dacă Marcu e legat, nu poate fi vorba de-o glumă!» – s-a gândit Johann Moritz. Şi-a apropiat cotul de al evreului. Îi era frică. De câte ori vede oameni legaţi, lui Moritz îi e frică.

În spatele lor, santinela a încărcat arma. Moritz ştia, fără să se uite, că o încarcă, fiindcă şi el fusese soldat. Jandarmul a pus baioneta la armă. Johann Moritz a înţeles ce se petrece şi a închis ochii. Când au ieşit din curtea postului de jandarmi, s-a mai uitat o dată spre fereastra biroului. Şeful sprijinise oglinda de geam. Continua să se bărbierească. Ţăranii de pe uliţă se opreau şi priveau convoiul. Femeile ieşiseră la poartă. Şi ele se uitau după ei.

În dreptul casei lui Nicolae Porfir, alte femei, care veneau cu apă de la fântână, au lăsat găleţile în mijlocul drumului şi, când au trecut ei, şi-au făcut cruce. Moritz a închis ochii. Ceva i se rupsese în piept. Femeile îşi fac totdeauna cruce când văd pe drum oameni legaţi, duşi cu puşca de la spate!

Din urmă se auzeau paşii soldatului. În afară de zgomotul sacadat al bocancilor, totul devenise linişte. Moritz mergea în aceeaşi cadenţă cu Marcu Goldenberg. Picioarele parcă nu mai erau ale lui. Păşeau singure. Şi carnea din trup parcă nu mai era a lui. Şi gândurile. Toate parcă erau ale altuia. Nu mai avea nimic al lui.

26

Şeful postului de jandarmi a terminat cu bărbieritul şi a ieşit în curte, fluierând. Dimineaţa era frumoasă. Un soldat i-a turnat apă pe mâini, ca să se spele. Soldatul a înţeles că şeful se duce la o femeie. Îl văzuse că s-a bărbierit cu încetineală şi de două ori.

– E una nouă, domnule şef? a întrebat soldatul. Râdea.

Jandarmul a clipit cu coada ochiului. Dar n-a răspuns. După ce s-a uscat cu prosopul, şi-a îmbrăcat tunica cea nouă şi s-a aşezat la birou. A scos din dosar copia raportului pe care-l

trimisese dimineaţa la legiune, odată cu cei doi arestaţi, şi a recitit-o:

„Avem onoare a vă înainta cu escortă pe indivizii Goldenberg Marcu, doctor în drept, 30 ani, şi Moritz Ion, lucrător agricol, 28 ani, care cad sub prevederile legii şi ale ordinelor dumneavoastră anterioare, referitoare la rechiziţionarea şi trimiterea în lagăre de muncă a tuturor evreilor şi a elementelor dubioase din raza postului nostru.

Semnat: *plutonier de jandarmi Nicolae Dobrescu, şeful postului din satul Fântâna.”*

Jandarmul a pus raportul înapoi în dosar, satisfăcut. Şi-a netezit mustaţa. S-a uitat în oglinda de buzunar. Pe urmă s-a ridicat de la birou, a luat arma pe umăr şi a pornit spre casa lui Johann Moritz.

Suzana era acum singură. De doi ani o pândeşte să rămână singură. Şeful postului a început iar să fluiere.

27

După un ceas, şeful postului de jandarmi s-a întors. Lăsase vorbă că o să lipsească toată ziua; dar acum era din nou în birou. Şi era furios. Nu ştia pe ce să pună mâna ca să se potolească. Dând cu ochii de dosarul de corespondenţă de pe masă, l-a deschis. A citit iar copia raportului trimis la legiune, cu arestaţii, şi s-a mâniat mai tare. Ar fi vrut să-l rupă de ciudă. Îl scrisese degeaba. Suzana, cu toate că era singură, n-a vrut să-l primească. Când el a încercat să intre cu forţa, ea a luat toporul şi l-a ameninţat că-i crapă capul dacă intră în curtea casei ei. Nu glumea. Jandarmul cunoştea femeile. Dacă intra atunci în curte, ea i-ar fi despicat capul. De aceea, a renunţat şi s-a întors la post. Dar era mânios. Toată manevra lui cu arestarea lui Johann Moritz, ca s-o aibă pe femeie singură, a fost în zadar. Muncise la ticluirea ordinului de rechiziţie o seară întreagă. «Am stricat cerneala şi hârtia de pomană!» – şi-a zis. Apoi l-a înjurat pe Johann Moritz de mamă.

28

În curtea legiunii de jandarmi se afla o coloană de arestaţi gata de marş. Moritz s-a uitat la hainele lor frumoase şi la geamantanele pe care le aveau în mâini. Era obosit. Îl usturau tălpile. Goldenberg nu scosese tot drumul nici un cuvânt. Şi el era însă frânt de oboseală. Aşteptau să se aşeze undeva jos.

Poarta rămăsese deschisă în urma lor. Coloana de arestaţi începuse să iasă. Un ofiţer care a trecut pe lângă ei în fugă, cu un teanc de hârtii în mână, s-a uitat la obrajii palizi ai lui Goldenberg. Apoi s-a uitat la Moritz şi l-a întrebat pe jandarm:

– Hahami?

A smuls plicul galben din mâna soldatului, fără să mai aştepte răspunsul, şi i-a arătat lui Moritz coloana care ieşea pe poartă, ordonând:

– Încolonarea!

Johann Moritz s-a uitat la ofiţer. Nu înţelesese. Locotenentul l-a apucat de umăr şi l-a învârtit ca pe-o sfârlează. Pe urmă i-a dat o lovitură de cizmă în spate. Johann Moritz şi-a potrivit pasul cu ultimii prizonieri din coloană. Şi a ieşit şi el cu ei.

Când a întors capul, l-a văzut pe Marcu Goldenberg păşind în urma lui.

29

Marşul a durat până seara. Când au făcut o pauză, la ieşirea din oraş, Goldenberg s-a apropiat de Johann Moritz.

– Dezleagă-mi mâinile! a zis el şi s-a întors cu spatele. Mâinile lui Marcu erau albe şi subţiri. La încheietura braţelor, unde fusese frânghia, rămăsese o dungă roşie ca sângele. După ce Moritz i-a desfăcut nodul, Marcu a zis:

– Mulţumesc!

Nu a zâmbit şi nu s-a uitat în ochii lui Moritz. S-a aşezat doar pe iarbă. A privit în depărtare, cu ochii lui reci ca de sticlă. Johann Moritz s-a lăsat jos lângă el. Ca să intre în vorbă, i-a întins frânghia cu care fusese legat la mâini.

– Mai ai nevoie de sfoară? Sau mi-o dai mie?

– Poţi s-o ţii! a răspuns Marcu.

Acum nu mai era aspru.

Johann Moritz a înfăşurat bucata de frânghie şi a pus-o cu grijă în buzunarul pantalonilor.

– E bine să ai un capăt de sfoară la tine! a zis el. Nici nu ştii când îţi poate fi de folos!

Marcu Goldenberg a zâmbit. Era prima oară când Johann Moritz îl vedea zâmbind.

30

În seara aceleiaşi zile, coloana prizonierilor evrei a ajuns pe malul pârâului Topoliţa. Era destinaţia transportului. Albia secase: nu curgea nici un strop de apă. De-a lungul malurilor crescuseră sălcii şi tufişuri de arbuşti. Aici trebuia să sape evreii un canal. În fund, se vedeau case. Sate nu erau prin apropiere. Numai două grajduri părăsite, de pe vremea când pământul din jur era proprietate mânăstirească şi aici se ţineau hergheliile de cai. Grajdurile se aflau chiar la marginea pădurii. În faţa lor era oprit un camion militar, încărcat cu tănăcoape, sape şi un cazan de bucătărie. Prizonierii s-au uitat la camion. Altceva la care să se uite tot nu aveau.

În seara aceea, prizonierii au dormit în grajduri. Moritz s-a culcat pe iarbă, dinaintea grajdurilor, fiindcă era mai moale, şi a adormit imediat. În timpul nopţii, s-a deşteptat de câteva ori. Luna lumina ca ziua. S-ar fi putut crede acasă. Când vedea însă trupurile învelite în paltoane, care dormeau mai încolo, îşi aducea aminte că nu e în Fântâna lui. Şi închidea ochii.

A doua zi dimineaţă, evreii au fost aşezaţi pe două rânduri şi număraţi. Johann Moritz şi Marcu Goldenberg erau din nou unul lângă altul. Moritz i-a dat bună dimineaţa, Marcu a răspuns, şi lui Moritz i s-a părut că el îi zâmbeşte. Un plutonier-major a trecut prin faţa şirurilor şi le-a împărţit prizonierilor sape şi târnăcoape. Fiecare a primit câte o unealtă. Zece oameni au dat jos din camion cazanul de bucătărie şi l-au aşezat înaintea grajdurilor, sub un stejar. Pe urmă majorul, care avea toţi dinţii de argint şi mustaţă neagră, a ţinut un discurs. A spus că evreii trebuie să sape canalul, pentru binele şi pentru apărarea patriei. A spus că el – majorul – este Dumnezeul evreilor şi că, dacă spune el ceva, şi Moise din cer trebuie să zică la fel. A mai spus că-l cheamă Apostol Constantin şi că are doi băieţi, unul – avocat, celălalt –

ofiţer. Evreii au ascultat cu atenţie. Unii zâmbeau. Dar la toţi le era frică.

– Mâncare nu se dă astăzi! a terminat majorul. Încă nu-i instalată bucătăria. Începând de mâine, se dă ceai şi, de două ori pe zi, supă de fasole. În plus, o jumătate de pâine!

După cuvântare, s-a pornit lucrul. Fiecare om avea de săpat zilnic o anumită porţiune. Când o termina, era liber până seara. Dacă n-o termina însemna că a sabotat interesele ţării: era legat în fiare şi trimis la Curtea marţială, ca inamic al patriei. Aşa a spus majorul. Prizonierii au crezut că aşa este.

Johann Moritz a ieşit în faţa rândurilor şi i-a spus majorului că el nu e evreu. Majorul a răspuns că el nu ascultă reclamaţii decât după ce îşi instalează cancelaria. Johann Moritz s-a întors la locul lui, alături de Marcu Goldenberg, şi a aşteptat. Ştia că la armată trebuie să aştepţi.

Cancelaria a fost instalată peste zece zile, într-o baracă nouă de scânduri, cu mese, cu scaune şi cu paturi pentru furieri, construită în apropierea şantierului. Când Johann Moritz s-a prezentat în faţa uşii cancelariei, majorul i-a spus să vină peste o săptămână. Zicea că n-are încă timp pentru reclamaţii.

31

Pe când săpau la canal, Moritz, lovind cu târnăcopul în pământul pietros, l-a întrebat pe vecinul din dreapta cum îl cheamă. Lui Moritz îi plăcea să vorbească cu oamenii de lângă el. Oamenii, când nu-şi vorbesc, parcă se duşmănesc. Vecinul l-a privit pieziş.

– Ţi-e ruşine să vorbeşti idiş? a întrebat el.

– Nu ştiu idiş, a răspuns Moritz.

– Ruşine!

Evreul a scuipat şi a întors capul în altă parte.

Moritz s-a adresat vecinului din stânga. Voia să-i explice.

– Vorbeşte idiş! a zis cel din stânga.

– Tocmai asta vreau să-ţi spun, a zis Moritz. Eu nu ştiu idiş!

Evreii s-au uitat la Moritz cu duşmănie. El s-a oprit din lucru şi a încercat să le explice. Dar nimeni nu-l asculta. Moritz s-a gândit «Sunt sfătuiţi între ei să nu vorbească decât idiş. Treaba lor! Ei sunt evrei, şi e limba lor. Dar eu de ce să vorbesc idiş?”

– Poate vorbeşti ebraica, dacă ai uitat idiş? a întrebat unul.

Moritz a ridicat capul, ca să răspundă. Toţi încetaseră lucrul şi-l priveau. Apoi au izbucnit în hohote de râs.

Johann Moritz s-a mâniat. Era vânăt de mânie. Nu s-a mai putut stăpâni.

– Dacă-i vorba de limbi, atunci râd eu de voi! a zis el. Eu ştiu patru limbi, pe care le vorbesc cum curge apa. Tu câte ştii?

Se întorsese către vecinul din dreapta. Acesta a răspuns scurt:

– Eu ştiu idiş!

Moritz a izbit cu târnăcopul în pământ. Simţea că îşi bat joc de el. Toţi ştiau şi româneşte, dar nu voiau să vorbească.

După lucru, bătrânul Isaac Lengyel, şeful coloanei, l-a luat pe Johann Moritz deoparte şi i-a spus:

– Măcar în aceste ceasuri grele pentru poporul evreiesc şi măcar când suntem împreună, numai noi între noi, trebuie să vorbim idiş!

– Eu nu sunt evreu! a zis Moritz.

– E o prostie să te mai ascunzi acum, după ce-ai ajuns aici! a zis Isaac Lengyel. Înainte de a te închide, puteai. Şi bine făceai, dacă te ascundeai şi nu te prindea! Aici nu mai are nici un rost. Dacă o faci faţă de noi, eşti un renegat!

– Înţelege, domnule Lengyel, eu nu sunt evreu!

Vocea lui Moritz tremura.

– Spune ce vrei! a zis bătrânul. Poate îţi place să fii renegat!

Johann Moritz a rămas singur. Nu l-au crezut că nu e evreu. Ziceau că minte. Că nu e român şi că o ţine pe-a lui numai ca să scape din lagăr.

În registrul lagărului, pe care l-a făcut bătrânul Lengyel, el e trecut Moritz Iacob.

– Nu există evrei cu numele de Johann, a zis Lengyel. Numele evreiesc este Iacob. Aşa te cheamă pe tine! Nici Ion nu te cheamă; asta-i traducerea românească a lui Iacob!

Toţi cei din lagăr îi spuneau Iankel. El nu s-a opus. I-a fost greu numai până s-a învăţat cu noul nume.

– Puteţi să-mi spuneţi şi Iacob, şi Iankel! a zis el. Mie îmi pare rău că nu mă credeţi!

32

Johann Moritz a aflat că toţi evreii fuseseră aduşi în lagăr cu ordine de rechiziţie. S-a convins că statul rechiziţiona acum nu numai caii, căruţele şi sacii, ci şi evreii. Dar el nu era evreu. Asta voia să-i spună majorului. Altcuiva nu-i putea spune. Însă majorul nu avea niciodată timp. Acum a reuşit să-i vorbească. Majorul era furios.

– De patru luni, de când eşti aici, îmi produci numai indisciplină! Când deschid uşa cancelariei, dau cu ochii de tine. În fiecare zi ai câte ceva de reclamat! Nu-ţi place mâncarea? Nu poţi lucra? Ţi-e dor de nevastă?

Johann Moritz îşi pregătise un discurs, pe care îl repeta zilnic. Voia să-i istorisească majorului întreaga poveste.

– Spune scurt ce vrei! a zis majorul.

– Vreau să-mi daţi drumul, a zis Moritz. Eu nu sunt evreu!

– Nu eşti evreu?

Majorul l-a fixat ironic pe Johann Moritz. A luat de pe masă registrul cu numele arestaţilor, l-a deschis la litera *M* şi a citit: *Moritz Iacob, 28 ani, căsătorit, doi copii, domiciliu în satul Fântâna. Numele soţiei: Suzana.* Nu eşti tu ăsta?

– Eu sunt! a zis Moritz.

– Atunci cum nu eşti evreu?

– Eu sunt, a repetat Moritz. Dar nu sunt evreu!

– Dă-ţi seama de gravitatea declaraţiei pe care o faci! a zis majorul. Orice minciună înseamnă puşcărie. Tu susţii acum că tot ce scrie în acte – şi astea sunt acte militare – este fals. Gândeşte-te bine la ce spui! Ştii ce te-aşteaptă. Mai susţii că nu eşti evreu?

– Nu sunt! a zis Moritz scurt.

– Atunci ce cauţi aici?

– Nu ştiu!

– De ce n-ai spus până acum? a întrebat majorul. Eu am semnat până azi în toate actele că cei 250 de oameni care lucrează la canal sunt evrei. Tu vii acum şi spui că nu eşti evreu! Înseamnă că eu am semnat fals. Înseamnă că eu trebuie să intru la puşcărie!

Majorul era acum roşu de furie.

– Meriţi să-ţi dau două perechi de palme, de să-ţi vâjâie urechile o săptămână! Totuşi, eu iau act de declaraţia ta. Dar ce spui tu e grav. De aceea îţi iau declaraţie scrisă. Semnezi cu mâna ta. Cine te-a trimis aici intră la puşcărie, dacă-i adevărat că nu eşti evreu. Dar, dacă eşti evreu, atunci părăseşti lagărul şi intri la ocnă, la tăiat sare!

Moritz a rămas în picioare, lângă uşă. Majorul a scris o declaraţie şi i-a dat-o s-o semneze. Scria în ea că Johann Moritz nu este evreu şi cere eliberarea.

– Acum poţi să pleci, a zis majorul. Mâine dimineaţă trimit hârtia pe care ai semnat-o. Pe urmă aşeptăm răspunsul.

Moritz zâmbea. Când a ieşit din cancelarie, parcă ar fi plecat direct acasă. Furierul Ştrul a alergat însă după el şi l-a chemat înapoi. Majorul voia să-i mai spună ceva.

– Ascultă, Moritz, a zis majorul. Eu am 25 de ani de serviciu. Sunt şi tată de familie. Nu vreau să dau cu piciorul carierei din cauza declaraţiei tale. Cazul tău nu e aşa de simplu. Tu ai un nume evreiesc: te cheamă Moritz. De ce te cheamă Moritz, dacă nu eşti evreu? Asta-i una. Vorbeşti idiş? Asta-i a doua. Ai mai pomenit tu un român care să vorbească idiş? Vorbesc eu idiş?

– Am învăţat aici, în lagăr, a zis Moritz. Dacă ştii nemţeşte şi dacă auzi toată ziua idiş, înveţi. Nu e greu!

– Ascultă! a reluat majorul. Întâi: ai nume evreiesc. Al doilea: vorbeşti idiş. Al treilea: în hârtii scrie că eşti evreu. Pot eu să te mai cred că eşti român? Spune şi tu! Nu pot!

Majorul ţinea declaraţia semnată de Moritz în mână. A trântit-o pe masă ca şi cum ar fi aruncat-o la coş. Lui Johann Moritz i-au dat lacrămile de ciudă.

– Pe Dumezeul meu că nu sunt evreu, domnule major!

– Asta o s-o stabilim noi mai târziu! a zis majorul. Deocamdată eu iau act de declaraţie şi scriu ce am constatat eu. Mie îmi place să fiu om drept, aşa am fost toată viaţa! În afară de declaraţia ta, am luat act că ai nume evreiesc şi că nu îi cunoşti provenienţa. Al treilea, am luat act de faptul că vorbeşti idiş, dar scriu în raport că, după cum declară martorii, ai învăţat în lagăr. Când ai venit, nu ştiai! E drept ce spun eu?

– Este! a zis Moritz.

– Acum, altceva! Ce religie ai tu?

– Ortodox, domnule major!

Majorul s-a uitat la Moritz bănuitor.

– Tu ştii cum sunt botezaţi evreii?

– Ştiu!

– Ştii, dar susţii ca nu eşti ca ei! şi-a continuat ideea majorul.

– Nu sunt!

– Sigur?

– Sigur, domnule major!

– Treci lângă fereastră, la lumină, şi arată că nu eşti botezat ca evreii! a ordonat majorul.

Johann Moritz s-a apropiat de fereastră. Şi-a desfăcut cureaua pantalonilor şi i-a lăsat să cadă. A rămas gol. Apoi s-a uitat la major.

– De ce te ruşinezi ca o muiere? a întrebat majorul. N-ai de ce te ruşina! Dă-te mai la lumină şi arată! Trebuie să constat cu ochii mei, ca să ştiu ce să scriu în raport!

Majorul s-a ridicat de pe scaun. S-a aşezat în genunchi la picioarele lui Moritz şi i-a studiat părţile dezgolite. Compara în mintea lui ce vedea cu ce ştia din auzite şi cu ce mai văzuse. Dar nu era lămurit. Gândindu-se că în raport trebuie să scrie exact, s-a ridicat în picioare, roşu la faţă, şi a aprins o ţigare.

– Numai neplăceri îmi faci, Moritz! a zis. Tu crezi că pe mine m-a trimis ţara aici, acum, în timp de război, ca să mă uit la c... tale? Eu sunt militar, băiatule, şi asta nu-i treaba mea! Dar o fac, pentru că vreau să fiu drept. Poate că-ntr-adevăr nu eşti evreu, şi-atunci nu e drept să te ţin aici!

Majorul a deschis uşa camerei vecine şi l-a strigat pe Ştrul, furierul.

– Cercetează-l pe Moritz, a poruncit el. Raportează-mi dacă e tăiat împrejur după legea evreiască!

Ştrul s-a pus în genunchi la picioarele lui Moritz. El era funcţionar de bancă. Făcea fiecare lucru cu precizie şi cu atenţie. Aşa ca la cifre. A pus mâna şi a privit bine. Apoi a luat poziţia de drepţi şi a raportat:

– Dacă e tăiat împrejur, e numai superficial!

– Ce-nseamnă superficial? a strigat majorul. Mie să-mi răspunzi clar: este sau nu este?

– Precis nu se poate spune! a zis Ştrul. Există o tăietură parţială, dar nu se poate afirma ca ea este făcută de rabin sau este din alte cauze.

– După cum vezi singur – a zis majorul –, cazul tău este foarte complicat, Moritz! Dar eu trimit hârtiile. Acum ieşi afară! Tu, Ştrul, rămâi să mă ajuţi la scris!

Moritz a ieşit din cancelarie, legându-şi îngândurat pantalonii.

33

După arestarea lui Johann Moritz, părintele Alexandru Korugă s-a dus la postul de jandarmi. Era pe la ceasurile nouă dimineaţa. Plutonierul tocmai se întorsese furios din sat.

– Eu am primit ordin de rechiziţie şi l-am executat! a zis jandarmul. Alte lămuriri nu vă pot da. Nici eu nu ştiu mai mult. Întrebaţi la legiunea de jandarmi!

– Moritz este acum la legiune? a întrebat preotul.

– Nici asta nu ştiu. Chiar dacă aş şti, nu v-aş spune. Sunt secrete militare. Oamenii sunt rechiziţionaţi pentru munca la fortificaţii, şi nu se divulgă locul unde sunt duşi.

Preotul s-a ridicat, mulţumind pentru lămuriri. După-amiază, s-a dus la oraş, la legiunea de jandarmi. Moritz nu era acolo. Nimeni nu auzise de el.

– E evreu? a întrebat un ofiţer tânăr.

– Este creştin ortodox din parohia mea! a răspuns preotul.

– N-a fost trimis la noi, a zis ofiţerul. Mai încercaţi o dată la postul de jandarmi. Să vă dea numărul cu care a fost expediat! Ieri şi astăzi, noi n-am făcut şi n-am primit decât transporturi de evrei. Dacă spuneţi că omul de care vă interesaţi nu e evreu, atunci nu-i printre ei...

– Nu este evreu! a repetat preotul, plecând.

A doua zi a venit din nou la legiune, cu numărul raportului. Ofiţerul din ajun a căutat într-un registru şi a zis:

– Cu părere de rău, nu vă putem da nici o indicaţie. E un dosar secret. Cereţi autorizaţie la Ministerul de Război!

– Vreau să ştiu numai dacă Moritz este arestat şi unde se află, a zis preotul. Asta nu poate fi un secret!

– Este arestat, a răspuns ofiţerul. Dar nu vă putem spune unde se află. Nu ştim nici noi. A fost vărsat Marelui Stat Major, iar Statul Major nu ne anunţă unde-i duce pe oamenii pe care-i primeşte de aici şi ce face cu ei!

Vocea ofiţerului devenise aspră. Găsind numele lui Johann Moritz în registru, l-a privit pe preot cu dispreţ.

Preotul Alexandru Korugă a ieşit. În urma lui, tânărul ofiţer a spus tare:

– E popă, dar minte ca un birjar! Ieri a declarat că individul este creştin ortodox, şi azi îl găsesc scris în registrele cu evrei... Dacă mai vine popa pe-aici, să-l daţi afară!

34

Preotul i-a scris lui Traian despre arestarea lui Johann Moritz. L-a rugat să se ducă la Ministerul de Război şi la Marele Stat Major şi să încerce să obţină eliberarea lui. Traian i-a răspuns că a intervenit peste tot, şi i s-a promis că Johann Moritz va fi eliberat. De la primirea scrisorii au trecut două, pe urmă trei, pe urmă patru săptămâni. Au trecut două luni. Vara era pe sfârşite. A venit şi toamna. Johann Moritz tot nu s-a întors acasă.

Preotul Alexandru Korugă s-a dus la prefectul judeţului. În drum spre oraş, s-a întâlnit cu bătrânul Goldenberg. Evreul era pe jos. Slăbise. Preotul l-a chemat lângă el, în trăsură.

– Din ziua arestării, n-am mai aflat nimic despre Marcu! a zis negustorul şi a oftat. Am cheltuit atâţia bani, ţinându-l prin şcoli şi prin universităţi, la Bucureşti şi la Paris... Acum, când şi-a luat doctoratul şi s-a întors acasă, l-au arestat! L-au trimis să sape tranşee... Pentru asta a venit el doctor de la Paris, să sape tranşee?

Preotul Korugă a scos o pâine proaspătă din geantă. A rupt-o în două. Jumătate i-a întins-o lui Goldenberg. Apoi au început să mănânce amândoi în tăcere. Urcau o pantă. Calul mergea la pas. Când au ajuns în vârful colinei, evreul a vorbit iar:

– Ştiţi că mi-au luat casa, a zis. Rechiziţionată! În câteva zile trebuie să mă mut! Altfel mă dă afară cu jandarmii. Casa pe care am făcut-o eu, cu sudoarea frunţii mele... Întâi mi l-au rechiziţionat pe Marcu. Acum, casa! Cu ce-am greşit eu, părinte?

Evreul a tăcut. Calul se oprise.

– Să ştiţi că am să-mi fac un sfârşit! a mai zis evreul. Am să mă spânzur!

Calul a pornit mai departe. La marginea oraşului, Goldenberg s-a dat jos. Preotul l-a privit dispărând pe străzile înguste ale cartierului evreiesc.

35

După ce s-a despărţit de Goldenberg, preotul Korugă s-a dus la prefectură. Lăsase calul să meargă la pas, ca să nu-l obosească. Privea casele cu etaje unul peste altul, grămezi de case suprapuse, care se căţărau tot mai sus...

În faţa prefecturii, calul s-a oprit singur. Preotul venea măcar o dată pe săptămână, ca să întrebe de soarta lui Johann Moritz. Calul învăţase unde se duce preotul, când vine la oraş...

Prefectul nu era aproape niciodată la birou. Şi, când era la birou, era ocupat. Preotul Korugă nu reuşise încă să-i vorbească. Secretarii şi portarii îl cunoşteau şi-i zâmbeau cu compătimire. Azi, secretarul i-a zâmbit altfel.

– Domnul prefect vă primeşte! a zis el. Într-o jumătate de ceas, vă vine rândul.

A trecut un ceas. Preotul Alexandru Korugă se află în faţa prefectului.

– Un tânăr din parohia mea fost arestat acum şase luni, a zis preotul. Aş vrea să ştiu unde se află şi de ce a fost arestat. Aud că e într-un lagăr de evrei. Dar el este român şi creştin. Eu l-am botezat. Aş vrea să intervin pentru eliberarea lui.

– Eu refuz din principiu toate intervenţiile, a zis prefectul.

– Omul despre care vorbesc nu este vinovat cu nimic! a spus preotul.

– E într-un lagăr evreiesc însă! Singur aţi declarat-o!

– Dar nu este evreu!

– E acelaşi lucru! a spus prefectul. De vreme ce este în lagărul de evrei, cade sub prevederile legilor şi ale dispoziţiunilor speciale, de care nu mă ocup eu. Aceasta este o chestiune. A doua chestiune, pe care o consider principală şi pentru care te-am primit în audienţă, este să-ţi pun în vedere că mie nu-mi place ca preoţii din judeţul meu, în loc să-şi vadă de biserici, să umble pe la autorităţi, cu fel de fel de intervenţii. Este stare de război şi fiecare trebuie să stea la postul lui. Asta e o avertizare pe care ţi-o fac oficial. N-aş vrea să fiu pus în situaţia de a lua măsuri de sancţionare contra dumitale.

– Orice activitate depusă pentru binele Omului si pentru dreptate este o activitate pentru Biserică şi pentru Dumnezeu! a zis preotul. Intervenind pentru Johann Moritz, eu intervin pentru Biserică şi pentru Dumnezeu. Aceasta este misiunea mea de preot. Cu Johann Moritz s-a săvârşit o mare nedreptate!

– Nedreptatea nu există decât în fantezia dumitale! Prefectul vorbea acum cu asprime. Noi suntem în război! Luptăm pentru patrie şi pentru Biserică, împotriva lui Anticrist! Dumneata susţii că este o nedreptate dacă un individ oarecare a fost trimis să muncească la fortificaţii, pentru cauza noastra sfântă?

– Acest individ este un Om! a zis preotul. Acest Om a fost arestat şi trimis la muncă silnică fără a fi vinovat cu nimic şi fără a fi fost condamnat de vreun judecător!

– Fleacuri, părinte! Dac-am sta să ne ocupăm de fiecare individ, ar veni bolşevicii peste noi şi ne-ar spânzura pe toţi, în frunte cu dumneata. Noi ştim că luptăm pentru Cruce!

– Cine nesocoteşte Omul nu poate pretinde că luptă pentru Cruce! a zis preotul. Nu se poate să fii în acelaşi timp apărătorul Crucii şi duşmanul ei!

– Dumneata ai vrea să-i dăm drumul lui Moritz al dumitale şi să-i lăsăm pe bolşevici să vină peste noi, ca să ne ardă bisericile, să ne batjocorească femeile şi să ne lege în lanţuri? Aşa înţelegi dumneata să lupţi pentru Biserică?

– Nici cele mai înalte idealuri naţionale, sociale ori religioase nu pot scuza nedreptatea făcută unui singur om! *Accusatio ordinatur ad bonum commune quod intenditur per cognitionem criminis: nullus autem debet nocere allicui injuste, ut bonum commune promoveat*.[1] Trimiterea oamenilor în sclavie în numele lui Hristos este o crimă împotriva lui Hristos!

– Eşti sigur că individul nu este evreu? a întrebat prefectul.

– Absolut sigur!

– În cazul ăsta e o mişelie ce s-a făcut cu el! Vinovatul trebuie pedepsit. Cine a dat ordinul de rechiziţie?

– Nu ştiu, a răspuns preotul. De şase luni întreb la toate autorităţile: la poliţie, la jandarmerie, la armată, peste tot. Nimeni nu-mi răspunde. Mi se spune peste tot că e secret.

– Aşa este, a zis prefectul. Aceste operaţiuni sunt secrete. Nici eu nu-ţi pot spune nimic. Trebuie să te duci întâi la Marele Stat Major. După ce capeţi autorizaţie, te întorci cu ea aici, căutăm în dosare şi vedem cine a semnat ordinul. Dacă e un abuz, atunci fii sigur că autorul va fi pedepsit în mod exemplar! Până când nu aduci însă o autorizaţie scrisă că poţi să te interesezi de caz, noi nu-ţi putem da nici o lămurire.

Prefectul a făcut un gest că audienţa s-a terminat. Preotul Korugă nu s-a clintit de pe scaun.

– Este posibil, domnule prefect, ca omul să fi ajuns în starea asta de uscăciune şi de surzenie, încât – la fel ca maşinile – să nu

[1] Acuzaţia se întemeiază pe interesul comun, fiindcă este sporită prin cunoaşterea vinei: însă nimeni nu trebuie să dăuneze cu nedreptate cuiva, spre a împinge înainte interesul comun. (lat.) (sf. Toma d'Aquino).

mai audă glasul semenului lui când îi vorbeşte? a zis preotul. Eu nu pot crede, totuşi, că dumneavoastră nu înţelegeţi rugămintea mea. Sunteţi doar om. Omul este făcut cu simţire. Cu suflet. Omul nu este maşină. Să fie adevărat că nu simţiţi nedreptatea făcută lui Johann Moritz?

– Ascultă, părinte! a zis prefectul. Ca să fiu sincer, îmi pare rău că nu te pot servi. Cred că ai dreptate. Îţi spun asta fiindcă şi eu sunt băiat de preot. Dar, din principiu, nu mă ocup de dosarele evreilor, ale francmasonilor şi ale legionarilor. Astea sunt chestiuni periculoase. Îţi explodează în mână, când le atingi. Eu sunt ofiţer şi nu vreau să-mi stric cariera. Nu mă ocup de aceste chestiuni, nici în bine, nici în rău!

Preotul Alexandru Korugă s-a ridicat. La plecare, prefectul i-a strâns mâna şi i-a spus:

– Regret că nu pot face nimic pentru omul dumitale – cum îl cheamă? mi se pare că Moritz!... Dar te aştept cu alte chestiuni, şi te servesc!

36

La marginea oraşului, era o biserică. Când a ajuns în faţa ei, preotul a oprit trăsura. I-au venit în minte jandarmul din Fântâna, prefectul, ofiţerul tânăr de la legiune, poliţiştii şi toţi funcţionarii care l-au lăsat să aşepte la uşi şi care îl ţin pe Johann Moritz închis. Şi-a scos pălăria şi a recitat în gând această rugăciune a lui W.H. Auden:

Şi acum să ne rugăm pentru cei ce deţin vreo mică şi nenorocită parte din putere, să ne rugăm pentru toţi cei prin care trebuie să suferim tirania impersonală a statului, pentru toţi cei ce anchetează şi contraanchetează, pentru toţi cei ce eliberează autorizaţiile şi decretează interdicţiile, să ne rugăm pentru ca ei să nu mai considere litera şi cifra ca mai adevărate şi mai vii decât carnea şi sângele... Şi fă, Doamne, ca noi, simpli cetăţeni ai acestui pământ, să nu ajungem să confundăm omul cu funcţia pe care o ocupă! Fă să avem mereu în minte că tocmai din nerăbdarea sau din lenea noastră, din abuzurile noastre sau din teama noastră de libertate, din propriile noastre nedreptăţi, s-a născut acest stat pe care trebuie să-l suportăm, pentru iertarea păcatelor şi mântuirea sufletelor noastre!

Preotul şi-a acoperit pletele albe cu pălăria şi a pornit mai departe, spre Fântâna. La răscruce, l-a întâlnit iar pe Goldenberg. Se întorcea şi el de la oraş. Când a ajuns în dreptul evreului, calul s-a oprit: îl recunoscuse pe negustor şi ştia că preotul l-a luat în trăsură.

37

Şeful postului de jandarmi din Fântâna a primit ordin să înainteze un inventar cu toate averile imobile ale evreilor din sat. El a făcut o listă în care a scris tot ce posedă bătrânul Goldenberg. Dar n-a trimis-o. Ştia că Johann Moritz este şi el închis în lagărul de evrei. Când îl trimisese la legiune cu ordin de rechiziţie, nu scrisese în el că Moritz este evreu. Nici nu putea scrie: ar fi săvârşit un fals, fiindcă Moritz era român. Dispoziţiile de rechiziţionare a mâinii de lucru prevăd categoria evreilor şi a elementelor indezirabile. El îl rechiziţionase pe Moritz ca element indezirabil. Asta era legal. Oricine poate fi socotit de jandarm ca fiind indezirabil. Dispoziţiile în această privinţă nu sunt precizate. La legiunea de jandarmi, însă, l-au trecut pe Moritz la evrei. Asta era vina legiunii. Sau, mai degrabă, era vina lui Johann Moritz, fiindcă are nume evreiesc. Şefului de post îi părea rău că s-a întâmplat aşa. Credea că Moritz va fi ţinut la lucru câteva săptămâni. Au trecut însă şase luni. Acum a venit ordin de rechiziţionare a caselor evreieşti. După dreptate, casa lui Moritz nu trebuie rechiziţionată. În tabelele de la legiune stă însă scris că în Fântâna sunt doi evrei: Goldenberg şi Moritz. Jandarmul şi-a frământat capul cum să procedeze. Dacă anunţă la legiune că Moritz nu e evreu şi că de aceea nu i-a pus casa pe lista de rechiziţie, vine anchetă, ca să se stabilească de ce a fost trimis în lagăr. El o să spună că Johann Moritz este indezirabil. Dar şeful de post nu vrea să aibă anchetă. E mai bine fără cercetări. Suzana ar putea declara contra lui. Trebuie găsită o altă cale. Jandarmul l-a întrebat pe Goldenberg ce să facă.

– Dacă Suzana divorţează de Moritz, ea are dreptul să rămână în casă. Despre ea nu e scris nicăieri că ar fi evreică. La oraş aşa au făcut toţi evreii care sunt căsătoriţi cu creştine! a zis Goldenberg.

Jandarmul s-a gândit că Suzana nu va accepta să divorţeze. Ea ştia că Moritz nu e evreu şi avea să pornească scandalul. Poate îşi lua şi avocat. În cazul ăsta, el o să fie pus sub anchetă.

– Divorţul se face uşor, a mai zis Goldenberg. E destul o declaraţie scrisă a femeii că vrea să se despartă din motive de ordin rasial. Divorţul se acordă automat la prezentarea petiţiei. Nu se face nici un fel de audiere, totul se rezolvă pe cale administrativă. Aşa sunt noile legi.

38

Jandarmul a scris o cerere de divorţ, ca din partea Suzanei, şi s-a dus la ea, ca s-o iscălească.

– Bărbatul tău este în lagărul de evrei, i-a zis el. Acum a venit ordin să vă iau casa. În acte scrie că el e evreu. Eu ştiu că nu e. Numele lui e de vină. Dracul l-a pus să-l cheme Moritz?

Suzana asculta cu bărbia rezemată de poartă. Se uita fix la jandarm. Din ochii deschişi au început să-i curgă lacrămi.

– Mi-ai luat bărbatul! a zis ea. Acum vrei să-mi iei şi casa? Te omor cu mâna mea, cât eşti de jandarm! Dar casa n-ai să mi-o iei!

Suzana a luat un bolovan şi l-a aruncat peste poartă, cu furie. Jandarmul şi-a ferit capul.

– Eu nu vreau să-ţi iau casa! Ţi-am adus hârtia asta s-o semnezi, ca să poţi rămânea cu casa!

I-a întins Suzanei cererea de divorţ. Pe urmă i-a întins stiloul. Ea le-a luat. Dar nu putea citi. Avea încă ochii plini de lacrămi.

– Ce scrie aici? a întrebat ea.

– E o cerere de divorţ, a spus jandarmul. Dar nu-i decât de formă, ca să nu te dea afară din casă!

– Vrei să mă divorţezi? a strigat ea.

Era ca o leoaică. Ar fi vrut să-l sfâşie. El a prins-o de mână, peste poartă, şi a încercat să o potolească:

– E numai de formă! Nu este divorţ adevărat! Dacă nu semnezi, peste câteva zile o să trebuiască să te scot afară din casă. Unde vrei să te duci cu copiii, acum, în pragul iernii?

Suzana nici nu voia să audă de divorţ.

– Iani este bărbatul meu! a zis ea. Mai bine mă omor, decât să mă despart!

Jandarmul a rămas la poartă mai mult de un ceas. Suzana, obosită de plâns, s-a dus în casă şi iar s-a întors la poartă. A aruncat cu pietre în jandarm. A venit cu toporul în mână şi s-a răstit la el. La urmă, şi-a zis că tot e mai bine să semneze o hârtie, decât să fie dată afară din casă. Moritz, când o veni, are să înţeleagă şi are s-o ierte că a semnat. Are să vadă că ea i-a rămas credinciosă, că a muncit, păzind casa şi îngrijindu-i copiii. Că a rămas femeie numai pentru el. Toate astea are să le vadă Moritz când o veni. Şi a semnat.

Plutonierul a pus cererea de divorţ a Suzanei în buzunarul de la piept al tunicii şi a plecat. Acum era sigur că n-o să se mai facă anchetă. Dacă venea căpitanul să cerceteze, s-ar fi putut să-l pedepsească cu două sau trei zile de arest. Primejdia trecuse! Şi-a zâmbit singur, şi a început să fluiere.

39

Prizonierii din lagărul lui Moritz ar fi putut evada până la ultimul: nu-i păzeau decât cinci soldaţi. Dar ei ştiau că ar fi fost aduşi înapoi, şi nu încerca nici unul să fugă. Marcu Goldenberg a evadat, însă. S-a întâlnit cu majorul pe drum, după ce fugise din lagăr. Acum Marcu se află din nou în lagăr. Majorul i-a adunat pe prizonieri înainte de a începe lucrul şi i-a întrebat:

– Să-l leg pe Marcu Goldenberg în lanţuri şi să-l trimit la Curtea marţială, sau să vi-l las vouă să-l păziţi, ca să nu mai facă prostia să fugă?

Prizonierii l-au luat pe Marcu pe răspunderea lor. El nu lucrase nici o zi la canal până atunci. Fusese mai mereu bolnav. Pe urmă, a fost furier la cancelarie. Acum, bătrânul Lengyel i-a dat şi lui un târnăcop şi i-a arătat ce trebuie să sape. Marcu Goldenberg a refuzat. El a susţinut că, chiar dacă i se taie mâinile, nu sapă nici o palmă de pământ la canal.

– Această muncă este contra credinţelor mele politice! a zis.

Prizonierii s-au adunat în jurul lui. Nimeni nu lucra la canal din convingeri politice.

– Acest canal se construieşte ca să oprească înaintarea Armatei Roşii! a continuat Marcu. Eu sunt comunist. Eu nu pot să sap obstacole în calea camarazilor mei!

Prizonierilor le-a plăcut curajul lui Marcu. Erau de acord cu el. Când s-a înţeles însă că, dacă Marcu nu sapă, ceilalţi sunt obligaţi să lucreze şi bucata lui, entuziasmul s-a potolit.

Bătrânul Lengyel a dat semnalul de începere a lucrului şi a promis să aranjeze el singur chestiunea. A venit alături de Marcu, care şedea la marginea şanţului, cu mâinile în buzunare.

– Noi, evreii – a zis Leneyel –, avem o calitate pe care nu ne-o egalează nimeni în occident: noi ştim să facem tranzacţii! Înţelepciunea rasei noastre stimează compromisul şi dispreţuieşte atitudinile tranşante. Asta este o virtute învăţată în orient! Înţelegi ce vreau să spun? E înţelept acela care împacă şi capra, şi varza, cum zice proverbul. Tu ai nesocotit această înţelepciune şi ai luat poziţie, uitând că poziţia este o caracteristică a popoarelor barbare, de soldaţi. Naţiunile rafinate şi culte îşi permit luxul să aibă mai multe exprimări deodată, ca s-o poată invoca pe cea mai adecvată situaţiei. Dacă tu nu ţii seamă de înţelepciune, este o chestiune personală a ta! Noi am înţeles că nu vrei să sapi la canal!

– Nu vreau! a zis Goldenberg.

– Bucata ta trebuie însă săpată de cineva în fiecare zi, atâta vreme cât tu te afli în lagăr. Până acum ai fost la infirmerie. Începând de azi...

– Ştiu! a zis Goldenberg răstit. Dar eu nu sap!

– Dacă n-o sapi tu, trebuie s-o săpăm noi! Azi am făcut-o, a zis Lengyel. Dar nu se poate ca tu să stai cu mâinile în buzunare şi noi să săpăm pentru tine!

– Nici nu v-am rugat s-o faceţi! a spus Marcu batjocoritor. Dacă o faceţi, vă priveşte. Poate că vă place să săpaţi!...

– Nu ne place! Tu ştii asta. Dar nici nu putem să-i spunem majorului să te trimeată la Curtea marţială, cu cătuşe la mâini!

– Spuneţi-i că sunt sabotor! De ce nu-i spuneţi?

– Tu eşti doctor în drept, a zis Lengyel. Tu înţelegi situaţia. Noi nu putem cere să fii pus în lanţuri şi scos între baionete din lagăr. Azi evreii sunt vânaţi ca animalele în toată Europa. Asta o fac fasciştii! Şi tu vrei să cerem noi ca unul de-al nostru să ajungă la Curtea marţială? Ştii că nu putem! Dar nici nu putem săpa pentru tine! De-abia săpăm fiecare bucata noastră...

– De ce-mi ţii predica asta sentimentală? a întrebat Marcu, tot ironic. Vrei să mă convingi să sap?

– Aş fi naiv, dacă aş încerca, a zis Lengyel. Tu eşti un fanatic. Fanaticii sunt animale turbate, nu trebuie să te apropii de ei. Dar tu ai tată şi mamă. Tu nu te gândeşti la ei; noi însă ne

gândim la mama şi la tatăl tău, care te aşteaptă acasă. Tu eşti evreu, şi noi nu uităm asta. Eşti fratele nostru! Acelaşi sânge cu noi, chiar dacă tu ai uitat! De aceea am căutat o soluţie de compromis, ca să împăcăm şi fanatismul tău, şi interesele comunităţii noastre, şi sentimentalismul nostru, de care tu îţi baţi joc!

Ceilalţi prizonieri se strânseseră împrejur şi ascultau.

– La canal, nu vrei să lucrezi, fiindcă el e un obstacol în calea camarazilor tăi din Armata Roşie, a urmat Lengyel. Eşti dispus să-ţi dai viaţa, numai să nu faci asta! Noi nu te vom forţa. Dar atunci trebuie să faci altă muncă. Una care să n-aibă nici o semnificaţie politică sau militară. Preferi, de exemplu, să cureţi closetul lagărului, în loc să sapi la canal? Noi curăţăm closetul prin rotaţie. Dacă tu cureţi closetul zilnic, cel care ar fi de serviciu în ziua aceea are să sape partea ta la canal. Trebuie să te previn însă e o muncă grea şi scârboasă!

Bătrânul era convins că, pus în faţa acestei alternative, Marcu Goldenberg va accepta lucrul la canal. El ştia că nimeni nu putea face mai mult de două sau trei zile la rând de serviciu la closet. Mai ales un intelectual...

– Nu-i nevoie să-mi dai răspunsul acum! a mai zis Lengyel. Până diseară te mai gândeşti şi-mi spui!

– N-am de ce să mă mai gândesc! a zis Marcu. Sunt decis!

– Pentru care muncă eşti decis?

– Sigur că pentru closet! a răspuns Marcu. Curăţatul closetelor este o muncă de folos obştesc. Este o activitate constructivă. Săpatul canalului este o muncă criminală, reacţionară şi fascistă! Prefer să curăţ closetele, decât să fac ceva contra camarazilor mei din Armata Roşie!

Bătrânul Lengyel a devenit palid. Planurile lui eşuaşeră.

– Ar fi bine să te mai gândeşti înainte de a te decide! a zis, totuşi.

– Sunt decis! a zis Marcu şi s-a întors cu spatele.

Nici unul dintre prizonieri n-a îndrăznit să-i mai vorbească lui Marcu. Numai Johann Moritz s-a apropiat de el.

– Marcule, eşti nebun? i-a zis. Vrei să cureţi closetele în fiecare zi? Asta-i mai rău decât la ocnă!

– Marş de-aici! a ţipat Goldenberg. Eu ştiu ce fac!

– Ai fi ştiind tu ce faci, dar faci rău! a zis Johann Moritz.

În clipa aceea observase că privirea lui Marcu Goldenberg era exact ca a lui Iorgu Iordan. Şi s-a depărtat de el.

40

A doua zi, Lengyel a avut mustrări de conştiinţă pentru modul cum procedase cu Marcu Goldenberg. Era un bătrân sensibil. Seara, a venit lângă Goldenberg, hotărât să-l convingă să renunţe la closete. Voia să-l scoată de-acolo cu orice preţ, fiindcă i se părea că el îl condamnase la această corvoadă. Marcu nu terminase încă lucrul. Scosese căldările, pline, din groapa care servea de closet şi le cărase în afara lagărului, ca să le verse pe câmp. În cursul zilei plouase: closetele se umpleau mereu cu apă de ploaie. Munca a fost dublă faţă de alte zile. Marcu se istovise. Era slab şi suferea de plămâni.

– Cred că ai să renunţi, a zis Lengyel. Asta nu-i o muncă pentru tine!

Marcu a coborât în groapa closetului şi a umplut din nou căldările. Pe urmă a ieşit şi a adunat murdăria cu lopata.

– Eu, în locul tău, n-aş putea sta toată ziua în duhoarea şi în murdăria asta! a zis Lengyel.

Marcu n-a răspuns nici de data asta. De-abia se ţinea pe picioare. Dar continua. A ridicat căldările şi a trecut pe lângă bătrân. Se ducea să le verse. Când s-a întors, Lengyel i-a spus:

– De-acum au să-ţi pută hainele şi pielea a closet toată noaptea. Nici n-ai să poţi dormi!

Bătrânul se pregătea să-l anunţe pe Marcu că, de mâine, îl pune iarăşi furier la cancelarie. Dar Marcu n-a mai avut puterea să aştepte. Ajunsese la capătul forţei lui de rezistenţă. Avea lopata în mână. A ridicat-o, a închis ochii şi a izbit. Lovitura a căzut cu tăişul în creştetul capului lui Lengyel. Bătrânul s-a clătinat. Marcu nu-l vedea. Avea ochii închişi. Mâinile i s-au crispat pe lopată. Şi a lovit din nou. Apoi a treia oară. Loviturile următoare au nimerit în gol: bătrânul se prăbuşise. Marcu, rămas cu lopata în mână, a deschis ochii şi l-a văzut pe Lengyel la picioarele lui, cu capul despicat. Nu voise să-l omoare pe bătrân. Izbise din disperare. Dar nu-i părea rău.

41

Au trecut patru luni de când Marcu Goldenberg l-a ucis pe Lengyel. Johann Moritz şi-a adus aminte de capul bătrânului, tăiat în două cu sapa, şi de dimineaţa în care Marcu a fost scos între baionete din lagăr, dar i se părea că asta s-a petrecut cu mulţi ani în urmă. Morţii se uită. Marcu nu este mort, dar cei închişi în puşcărie sunt uitaţi şi ei, ca morţii. În ziua aceea a nins. Majorul a anunţat că va veni în inspecţie un general.

– Aşteptăm şi vizita regelui! a zis majorul. Regele vrea să vadă canalul pe care l-aţi săpat voi. Planurile canalului le-a desenat regele însuşi, cu mâna lui. De aceea vrea să-l vadă!

Moritz s-a gândit la Marcu Goldenberg, care taie sare la ocnă. Pe urmă s-a gândit la rege, care a desenat canalul. Parcă îl vede pe rege, ca în poze, cum stă la masă cu creionul în mână şi desenează. Canalul e foarte lung. Se spune că are peste o sută de kilometri. Dar fiecare prizonier nu vede decât bucata pe care o sapă el şi cât cuprinde cu ochii în dreapta şi în stânga. Canalul are trei metri adâncime şi maluri abrupte: va fi umplut cu apă. Moritz caută să-şi închipuie cum o să fie când o să curgă apa pe locul unde stă el acum cu picioarele şi unde a săpat. A auzit că, după război, pe canal vor trece şi vapoare. A fost construit ca să-i oprească pe ruşi, când vor încerca să năvălească în România. Din cauza asta săpatul canalului este secret. Nu ştiu despre el decât regele şi câţiva generali. Aşa a spus majorul. Moritz l-a visat de multe ori pe rege vorbind în şoaptă sau la ureche cu generalii lui, despre canalul la care sapă el. Şi a înţeles de ce nu au voie prizonierii să scrie acasă, la nevastă şi la părinţi: ca să nu divulge secretul canalului şi să nu-l afle ruşii. Majorul spune că ruşii au spioni peste tot. Ei vor să fotografieze canalul la care sapă Moritz. Dar poliţia îi prinde de fiecare dată. Eliberări, iarăşi, nu se fac, pentru ca cei care au săpat să nu vorbească de canal, când se duc acasă la ei.

Johann Moritz ar vrea să vină cândva, după ce se va termina războiul, cu Suzana şi cu băieţii lui aici, ca să le arate canalul. Atunci o să fie apă, dar el şi-a însemnat în minte locul unde a săpat. Copiii au să se minuneze. Nici n-au să poată crede că aici a fost odată un câmp pe care păşteau vitele. Vor povesti la şcoală celeorlalţi copii ce a făcut tatăl lor. Ei au să fie mândri că au asemenea tată. Ceilalţi copii n-au să aibă părinţi care să fi făcut astfel de lucruri de necrezut. Moritz se simte mândru. La început îl chinuia amintirea gospodăriei. Se gândea că i s-a stricat cărămida în curte. Că Suzana n-a putut să aducă lemnele din pădure. Că porumbul a rămas neprăşit. Nu dormea noaptea

de gânduri. Asta era la început. Pe urmă, treptat, s-a gândit mai puţin. Îşi închipuia că Suzana a avut grijă de toate. Şi ce n-a făcut ea bine, cu capul ei de femeie, va face el, când se va întoarce acasă. Din ziua în care majorul l-a cercetat, l-a pus să-şi dea jos pantalonii şi a văzut că nu e evreu, Johann Moritz aşteaptă eliberarea. El crede că ordinul lui de eliberare a venit de mult, dar îl mai ţin în lagăr fiindcă nu e terminat canalul. Acum, după ce au să vină generalul şi, pe urmă, regele, ca să vadă dacă le place cum a ieşit canalul, o să-i dea şi lui drumul să plece acasă. Moritz nu poartă duşmănie statului că l-a trimis aici. La început era înfuriat pe soldatul care îl escortase din Fântâna până la oraş. Pe urmă a fost supărat pe şeful postului. Credea că el l-a rechiziţionat. Şi acum mai crede că plutonierul Dobrescu e de vină. Dar mânia cea mare i-a trecut. S-a luat şi el cu necazurile de fiecare zi şi a uitat de supărare. Când se va duce în sat şi îl va întâlni pe plutonierul Dobrescu pe uliţă, are să-l salute, scoţând pălăria, ca şi mai înainte. Poate l-ar fi şi înjurat în faţă pentru batjocura pe care i-a făcut-o cu ordinul de rechiziţie. Acum însă i-a trecut focul. Toate trec cu timpul. El ştie că în curând va fi acasă. Îi e dor de Fântâna şi de nevaştă. Copiii trebuie să fi crescut. Petru are să-i iasă înainte la poartă. Moritz se lasă furat de gânduri. Îşi închipuie cum o să intre în curte, cum o să-l ia în braţe pe Petru, cum o să-l strângă pe cel mic, pe Nicolae, la piept. Parcă i-ar strânge de-acum în braţe. Pe urmă are să-i spună Suzanei cum a lucrat şi pe unde a fost. Ei n-are să-i spună nici că a fost bătut, nici că a răbdat de foame. De ce s-o necăjească? Are să-i povestească însă cum a învăţat evreieşte şi cum nimeni, nici măcar evreii, n-a crezut că el e român. Ea o să râdă. O să-i povestească apoi că l-au crezut că nu e evreu numai după ce majorul l-a pus să-şi dea pantalonii jos şi s-a uitat la ruşinea lui. Suzana o să se prăpădească de râs ascultând. Mai ales când o să audă că majorul l-a chemat şi pe Ştrul, furierul, şi i-a dat ordin să-i cerceteze şi el. El o să-i spună Suzanei că şi majorul, şi furierul Ştrul s-au minunat şi au zis: «Ţie trebuie să-ţi dăm drumul, Moritz, că tu nu eşti evreu, şi regele a dat poruncă să nu sape la canal decât evreii!» Suzana are să fie fericită că totul s-a terminat cu bine şi că el este din nou acasă, şi are să vină lângă el, şi are să-l strângă cu foc, şi are să spună: «Tu eşti bărbatul meu şi mi-eşti drag ca soarele de pe cer!»

Astea le visa Moritz, aşteptând venirea generalului. Pe urmă s-a anunţat că generalul va veni a doua zi. Prizonierii, care

stăteau aliniaţi pe trei rânduri în faţa canalului, cu sapele şi cu târnăcoapele în mâini, s-au risipit.

Pe Moritz l-au chemat la cancelarie.

– Majorul vrea să-ţi vorbească! a zis Ştrul.

Lui Moritz îi bătea inima. Ştia că a sosit ordinul de eliberare, de aceea îl chema majorul. Dar nu l-a întrebat nimic pe Ştrul. De-abia îşi stăpânea bucuria. Simţise că o să fie eliberat doar când va fi gata canalul. Vestea îi căzuse acum ca din cer.

Majorul era îmbrăcat cu tunică nouă. Podelele erau proaspăt spălate, pentru inspecţia generalului. Pe masa din birou, învelită cu hârtie albastră curată, dosarele şedeau aşezate unul lângă altul, în teancuri. Moritz s-a oprit lângă uşă. A salutat. Aştepta cu sufletul la gură să audă vestea. Dar se prefăcea că nu ştie de ce e chemat. Nu voia să arate că se bucura ca un copil. Alături de major, şedea pe un scaun doctorul Samuel Abramovici. Tot prizonier şi el, însă prieten cu majorul: stătea numai la cancelarie. Ştrul s-a aşezat la măsuţa lui, într-un colţ. Şi ea era învelită cu hârtie nouă albastră. Toţi se uitau la Moritz. Erau serioşi. Majorul a zis:

– Moritz, băiatule, nevastă-ta a divorţat de tine! Şi a continuat, răsucindu-şi mustaţa: Ni s-a trimis decizia de divorţ, ca s-o semnezi de luare de cunoştinţă!

Majorul a pus o hârtie pe marginea mesei şi i-a întins lui Moritz tocul, s-o semneze. Dar Moritz nu s-a mişcat de lângă uşă.

– Divorţul a fost cerut pe motive rasiale! Nu vrea să mai fie nevasta unui evreu!

Majorul a adăugat, dojenitor:

– Şi-mi spuneai mie poveşti că eşti român curat şi creştin! Credeai că mă păcăleşti pe mine? Eu sunt vulpoi bătrân: n-am dat drumul la raport şi la petiţia ta! Am avut dreptate! Uite, nevasta te-a lăsat, fiindcă eşti evreu. Ea cred că ştie mai bine decât oricine!

Majorul a zâmbit. Dar, când a dat de ochii lui Moritz şi l-a văzut cum s-a îngălbenit la faţă, zâmbetul i-a dispărut. Johann Moritz era galben ca lămâia. Parcă ar fi fost mort. Majorului i s-a făcut milă de el.

– Aşa sunt muierile, a zis. Cum ai plecat de-acasă, şi-a găsit altul! Toate femeile sunt curve. Nu trebuie să-ţi faci inimă rea pentru o muiere!

Moritz s-a uitat la major ca şi cum ar fi vrut să-l sfâşie. Nu putea suporta ca majorul să spună despre nevasta lui că e curvă. A strâns pumnii şi a scrâşnit clin dinţi. Furia i se ridica în trup ca

un clocot. Ar fi vrut să se stăpânească, dar clocotul îi ajunsese la gât. Era gata să lovească.

– Nevasta mea nu este curvă! a strigat el.

– Aici ai vorbit adevărul, a zis majorul. Tu eşti un bărbat a cărui nevastă nu este curvă, fiindcă tu nu ai nevastă! Ai avut până la...

Majorul a tras hârtia de pe colţul mesei şi a citit data:

– Până la 30 ianuarie. Atunci s-a pronunţat divorţul. De atunci eşti cavaler!

Majorul a zâmbit iar. Doctorul Abramovici a zâmbit şi el, cu colţul buzelor.

– Nevasta mea nu a divorţat! a zis Moritz. Eu o cunosc pe Suzana!

– Treaba ta ce crezi! a spus majorul. Acum semnează aici că ai luat cunoştinţă de pronunţarea divorţului şi că te simţi din nou cavaler!

– Eu nu sunt cavaler! a zis Moritz.

– Bine, nu eşti cavaler, dar semnează de luare de cunoştinţă!

Moritz s-a uitat la stiloul pe care i-l întindea majorul şi a zis:

– Nu semnez!

Obrazul majorului s-a înroşit de mânie. Era militar şi acest răspuns constituia un act de indisciplină.

– Semnează! a ordonat el. Ai uitat unde te afli?

Johann Moritz a luat stiloul şi a semnat. De data asta era un ordin, şi el trebuia să-l execute. După ce şi-a scris numele pe coala de hârtie, în colţul din dreapta jos, unde îi arătase majorul cu degetul, a lăsat stiloul pe masă şi a dat să plece. Ochii i se împăienjeniseră şi îi vâjâia capul.

– Citeşte! a zis majorul. Ca să ştii ce ai semnat!

– N-am nevoie sa citesc! a răspuns Moritz. Eu tot ştiu că nu-i adevărat!

A vrut să deschidă uşa. Mâna îi bâjbâia însă ca pe întuneric, tremurând, şi nu nimerea clanţa.

– Stai şi fumează o ţigare! a zis doctorul Abramovici, întinzându-i tabachera.

Moritz s-a întors de la uşă. A luat o ţigare şi a început să fumeze, fără să ştie când îi dăduse doctorul bricheta, ca să şi-o aprindă. Încerca să-şi aducă aminte, dar nu vedea în faţa lui decât flacăra brichetei. O flacără gălbuie, care îi ardea înaintea ochilor şi care se întindea, din ce în ce mai mare.

– Ai copii? a întrebat doctorul.

Moritz s-a trezit ca din vis. A răspuns parcă cu gura altuia. Pe urmă a ieşit din cancelarie, tot fără să ştie când şi cum. În ziua aceea a stat pe marginea canalului, pe pământul îngheţat. Dar nu i a fost frig. S-a gândit la tot felul de lucruri. Din când în când îşi amintea de hârtia pe care o semnase. Atunci se înfuria.

Dimineaţa s-a dus la major. A cerut ordonanţa de divorţ şi a citit-o. Până atunci nu crezuse. Acum ştia că e adevărat. Suzana divorţase de el. Fiindcă şi ea îl credea evreu şi-şi găsise pe altul. Nu mai era supărat că majorul îi spusese că e iar flăcău: îl durea inima, dar ştia că e adevărat. Citise el, cu ochii lui.

42

A doua zi, majorul a venit îmbrăcat tot cu tunica cea nouă. Prizonierii au aşteptat până la prânz, aliniaţi în faţa canalului, dar generalul n-a apărut. A treia zi, majorul purta tunica de lucru. El a anunţat că generalul este supărat şi nu mai vine să vadă canalul. Timp de o săptămână nu s-a lucrat.

Pe urmă, lagărul lui Moritz s-a mutat mai la nord. Până atunci săpaseră în pământ galben şi moale; acum canalul trebuia săpat în piatră. Majorul a plecat cu camionul să aducă alte unelte, cu care să se poată tăia în piatră, fiindcă cele vechi nu erau bune decât pentru pământ moale. A lipsit trei zile. Apoi au sosit două camioane cu maşini de găurit şi de spart stânca. Munca era grea şi se făcuse frig.

Moritz a muncit toata iarna. Mâncarea era proastă, şi oamenii se îmbolnăveau pe capete. Unii au murit. Moritz nu s-a îmbolnăvit; numai vreme de o săptămână l-a durut gâtul.

Lucrarea înainta încet. În aprilie, erau tot pe locul unde începuseră să sape la Crăciun. Făcuseră numai câteva zeci de metri de canal. Se spunea că cinci sute de mii de oameni au lucrat toată iarna la săpat; dar o să mai dureze şi la vară. Abia în toamnă va fi gata: prin octombrie se va da drumul la apă. La începutul lunii mai a venit însă ordin de încetare a lucrului. Majorul a anunţat că Marele Stat Major a renunţat la săparea canalului. Regele Carol II al României a fost dat jos de pe tron şi a fugit din ţară. Odată cu el au fugit sau au fost scoşi din serviciu toţi generalii cu care se sfătuise el să construiască canalul. Acum veniseră la palat alţi generali, care au spus că planul desenat de mâna regelui nu este bun. Ei au dat ordinul de oprire a lucrului.

Evreii au fost urcaţi în trenuri şi duşi la graniţa dinspre apus a României, ca să sape acolo fortificaţii contra ungurilor.

Când a părăsit şantierul, lui Johann Moritz i-a părut rău că regele nu desenase bine planul. Toată munca fusese degeaba.

43

Noul lagăr era la graniţa dintre România şi Ungaria, într-o pădure. Au călătorit trei zile şi trei nopţi cu trenul. Când s-au mutat, au luat cu ei uneltele cu care săpaseră la canal. Majorul şi-a luat cancelaria întreagă, care era o baracă de scânduri, şi a pus-o în tren. Ştrul a luat registrele. Nu a mai rămas nimic unde fusese vechiul lagăr. Prizonierii au luat şi păduchii cu ei: fiecare avea sute.

În noul lagăr nu le-a trebuit însă uneltele cu care săpaseră la canal. Aici aveau să taie copaci din pădure pentru fortificaţii. Johann Moritz nu ştie cum sunt fortificaţiile. Ei au tăiat însă păduri întregi şi le-au cărat pe graniţă. Erau zeci de mii care nu făceau altceva decât să taie copacii şi să-i care la vale. Johann Moritz se uita din depărtare la fortificaţii, dar nu le vedea. După cum înţelegea el, cu lemnele pe care le tăiau, se face un gard uriaş între români şi unguri. Poate chiar asta voia Statul Major. El nu ştia. Aştepta să vadă gardul uriaş care să despartă cele două ţări. Auzise că şi ungurii fac fortificaţii, de cealaltă parte a graniţei, pe pământul lor. Johann Moritz era curios să vadă ale cui fortificaţii au să fie mai înalte. Se bucura când majorul spunea că fortificaţiile ungurilor nu fac nici doi bani şi că românii le-ar putea trece într-o noapte, dac-ar vrea. Dar românii nu vor. Johann Moritz îşi închipuie de multe ori cum vor trece soldaţii români în Ungaria. Dacă o să mai fie în lagăr când începe lupta, de sus, din pădure, are să se poată uita la ei. Majorul spune că fortificaţiile românilor sunt aşa de bune, că, atunci când va începe lupta, nici pasărea nu va zbura peste ele. De aceea, Moritz îşi închipuie că ele vor fi foarte înalte. Sunt păsări care zboară atât de sus, că abia le vezi de jos, de pe pământ. Dacă nici ele n-au să poată zbura peste fortificaţiile româneşti – cum spune majorul –, atunci înseamnă că nici vârful de sus al fortificaţiilor n-o să se vadă de pe pământ. Se va pierde între nori. Johann Moritz se gândeşte unde vor fi aşezaţi copacii pe care îi taie el, cu mâna lui. Dacă le-ar face un semn, când au să

fie gata fortificaţiile, s-ar vedea acolo, poate chiar în vârf, cum sunt aşezaţi copacii lui.

În fiecare zi, tăind stejarii în pădure, se gândeşte la lucrurile astea. Şi timpul trece mai uşor. El ştie că multe din câte îi trec prin cap sunt prostii. Cineva care i-ar vedea gândurile s-ar tăvăli de râs. Acasă nu vrea să se gândească însă. Nici la Fântâna. Dacă se gândeşte, i se urcă tot sângele în cap de mânie.

Într-o zi, Ştrul a venit în pădure şi l-a chemat la cancelarie. De când a semnat hârtia de divorţ n-a mai fost la cancelarie niciodată. Încă vede colţul mesei pe care era hârtia şi cum a stat el rezemat cu cotul când a semnat. Îşi aminteşte de toate. De asta nu vrea să mai intre în cancelarie; nici măcar s-o privească de departe. Acum însă, fiindcă a fost chemat, trebuie să se ducă.

Majorul nu era în birou. Erau numai doctorul Abramovici, Ştrul şi bucătarul lagărului, Hurtig. Moritz i-a salutat. Ei au răspuns prieteneşte. Pe urmă i-au dat un scaun. Moritz se uita să vadă unde e majorul. Dacă l-au chemat din pădure înseamnă ca majorul are să-i spună ceva important.

– Majorul nu este aici, aşa că vom putea vorbi liniştiţi! a zis doctorul Abramovici şi i-a întins lui Moritz o ţigare.

Abramovici avea totdeauna ţigări. Şi dintre cele mai scumpe.

– Iankel, a continuat doctorul, pe tine te-a părăsit nevasta!

Moritz s-a schimbat la faţă. Devenise palid.

– Şi ce vă pasă dumneavoastră dacă m-a părăsit? a zis el. Asta nu-i treaba nimănui! E numai a mea!

– Voiam să spun că nu te aşteaptă nimeni acasă, când ieşi din lagăr! Deşi eu cred că nu va fi nimeni eliberat înainte de terminarea zăzboiului. Iar războiul mai poate dura încă zece ani!

Johann Moritz a oftat. Se gândea că, dacă trebuie să mai stea încă zece ani în lagăr, i se albeşte tot părul din cap.

– Ai vrea să pleci în altă ţară? a întrebat doctorul.

Moritz şi-a adus aminte de planurile pe care le făcuse, să plece în America cu Ghiţă Ion. «Dacă ploua în seara aia, azi eram în America, fiindcă nu mă mai duceam la Suzana» – şi-a zis. Şi, dacă nu se întâlnea cu Suzana, n-ar fi fost în lagăr...

– Vreau să plec! a zis Moritz, luminat. Eu am mai vrut o dată să plec în America. Dar s-a întâmplat altfel...

– Acum nu se va mai întâmpla alftel! a zis doctorul Abramovici. Dacă vrei să pleci, în câteva luni eşti în America!

Moritz s-a uitat la doctor, la Ştrul şi la Hurtig. Şi ei se uitau la el. Se vedea că nu glumeau. Dacă era glumă, nu l-ar fi chemat din pădure.

– Vreau, a întărit Moritz.

– Atunci mergi cu noi! a zis Abramovici. Noi trei care suntem aici vrem să evadăm în Ungaria. Îţi e frică?

– Nu mi-e frică! a zis Moritz.

– În Ungaria nu sunt legi antisemite, a urmat doctorul. Eu am o soră măritată la Budapesta, care mă aşteaptă. Domnul Hurtig are şi el rude în Ungaria. Ne trebuie însă cineva care să ne ajute la căratul bagajelor. Eu am multe: şase cufere. Am luat toate lucrurile de valoare. De la graniţă, pe teritoriul ungar, avem de mers vreo zece kilometri pe jos. Nu le pot duce singur. Apoi, noi nu ştim ungureşte. De-aia ne-am gânait să te luăm pe tine.

– Şi de aici cum ieşim? a întrebat Moritz.

– Din lagăr, ne duce majorul până la frontieră! a zis doctorul. Altfel n-am putea pleca. Pe toate drumurile sunt patrule. El ne ia cu un camion militar.

– Majorul ştie că fugim? s-a mirat Moritz.

– Sigur că ştie! a zis Hurtig. Are şi el o familie grea şi are nevoie de bani! Tu n-ai face la fel, în locul lui?

Moritz nu a răspuns.

– Mai ia o ţigare şi du-te de-ţi fă bagajele! a zis doctorul Abramovici. Vezi să nu te simtă nimeni dintre prizonieri!

– Să mă duc chiar acum? a întrebat Moritz.

– Cât poţi de repede! a răspuns doctorul. La ora nouă, majorul ne aşteaptă cu camionul la poartă. Ia-ţi lucrurile şi vino cu ele imediat la cancelarie! Noi te aşteptăm! Nu lua bagaje multe: tu ai de dus lucrurile mele!

Johann Moritz a plecat. S-a întors cu o geantă în care avea o cămaşă, o pereche de pantaloni şi o jumătate de pâine. La nouă, au ieşit pe poarta lagărului. Majorul era acolo. I-a luat cu camionul şi i-a dus până la frontieră. La trei noaptea, Johann Moritz căra geamantanele doctorului Abramovici pe teritoriul Ungariei.

Când s-a luminat de ziuă, erau în faţa unei gări. Doctorul i-a dat lui Moritz bani şi l-a trimis să cumpere patru bilete de tren, clasa a doua, până la Budapesta.

44

La o recepţie la legaţia Finlandei din Bucureşti, Traian Korugă a făcut cunoştinţă cu generalul Tătutu, ministrul de Război al României. Peste câteva zile, l-a căutat la birou şi i-a expus cazul lui Johann Moritz. Generalul a ascultat cu interes. Şi-a notat numele, prenumele, data naşterii şi cea a arestării lui Johann Moritz, apoi a zis:

– În cel mult o săptămână, omul dumneavoastră va fi acasă! Dau ordin imediat să se cerceteze cazul şi să se facă formele de lăsare la vatră. Să vedem: astăzi este... Generalul s-a uitat la calendar:

– 21 august. Pe 28 puteţi trece pe la mine, ca să vă dau în mână ordinul de eliberare a omului dumneavoastră. Acest Moritz e servitorul tatălui dumneavostră?

– Este omul din curte, a răspuns Traian. Un ajutor! Nu e propriu-zis un servitor.

– La ţară este o criză acută de mână de lucru, a spus generalul, fără să asculte fraza până la sfârşit. Vă înţeleg de ce faceţi atâtea eforturi pentru un pârlit de servitor. Fiecare om contează acum pentru munca agricolă. Mai ales că suntem în plin sezon!

Discuţia a continuat pe această temă. Traian a încercat să-i explice ministrului că el intervine pentru Moritz nu fiindcă acesta îi e necesar tatălui său la munca din grădină, ci fiindcă e închis pe nedrept.

– Intervenţia mea la dumneavoastră pentru Moritz este un act de omenie. Un act gratuit!

– Şi eu sunt obligat să fac astfel de acte! a zis generalul. De câte ori mă duc la moşie, trebuie să botez sau să cunun ţărani! Cu servitorii trebuie să utilizezi astăzi toate mijloacele, ca să-i faci să muncească. Trebuie chiar să le dai iluzia că eşti prieten cu ei şi să stai cu ei la masă. Eu înţeleg ce vreţi să spuneţi. Tatăl dumneavoastră este în aceeaşi situaţie cu mine!

Generalul a deschis sertarul, a scos ultimul roman al lui Traian şi l-a aşezat pe birou. Era un exemplar nou, cu foile netăiate.

– Am trimis adineauri aghiotantul la librărie, ca să mi-l cumpere. Vă rog să-mi scrieţi o dedicaţie pentru fiica mea! O cheamă Elisabeta. Are optsprezece ani şi este o pasionată cititoare de romane. Dumneavoastră faceţi parte dintre scriitorii ei preferaţi. La prânz, când voi povesti că aţi fost în biroul meu, are să mă întrebe cum eraţi îmbrăcat, ce cravată aveaţi, ce ţigări fumaţi. Aşa e când eşti tânăr!

Traian a coborât scările Ministerului de Război încredinţat că, de data asta, a reuşit să obţină eliberarea lui Johann Moritz. A ridicat de la florărie buchetul de trandafiri albi pe care îl comandase de dimineaţă, apoi a trecut pe la poştă şi i-a trimis o telegramă tatălui său: *29 august sosesc Fântâna cu logodnica şi ordin eliberare Moritz*.

45

– Pe 29 august vom fi la Fântâna, în casa tatălui tău? a întrebat Eleonora West. Era entuziasmată. Asta va fi peste o săptămână, nu-i aşa? Mor de nerăbdare!

A luat trandafirii albi din mâna lui Traian, i-a mângâiat cu obrazul drept şi i-a aşezat într-un vas. Când ea s-a întors cu spatele, Traian i-a privit buclele roşii, care-i cădeau pe umerii rochiei de mătase neagră. S-a uitat la silueta ei înaltă, la picioarele cu ciorapi de culoarea fumului.

– Nora, a zis el, ştii ce mă întreb de fiecare dată când te privesc?

Ea a întors capul spre el, zâmbind.

– Mă întreb ca Tudor Arghezi:

O fi fost mă-ta vioară,
Trestie sau căprioară
Şi-o fi prins în pântec plod
De strigoi de voievod.
Că din oamenii de rând
Nu te-ai zămislit nicicând.

Tu eşti prea frumoasă. În arborele tău genealogic trebuie căutate căprioare, altfel n-ai fi atât de suplă. Între ascendenţii tăi vor fi existat şi plante marine: trupul tău are ceva din unduirea vegetaţiei acvatice. Ochii tăi au privirea sperioasă a veveriţei, dar eşti răsfăţată ca pisicile de Angora!

Eleonora West rămăsese cu spatele spre Traian şi cu obrajii lipiţi de buchetul de trandafiri.

– Te supără vorbele mele? a întrebat Traian.

– Nu, a răspuns ea.

– Dar te-ai întristat! Chiar dacă nu-ţi văd ochii, le simt melancolia. Eu sunt de vină?

– Nu, a repetat ea, încercând să zâmbească. Mă gândeam doar la arborele meu genealogic, în care ar fi cam greu de găsit căprioare, prinţi, zâne, alge, veveriţe...

S-au aşezat la masă, singuri în sufrageria uriaşă, cu mobile de stejar şi fier forjat. Casa Eleonorei West era vestită în Bucureşti. Planurile le desenase ea, ca şi modelele pentru mobilier şi covoare.

La 29 de ani, Eleonora era directoarea marelui ziar românesc «Occident». Studiase la universităţile europene şi acum scria zilnic articole de fond, conducea editura, o revistă de literatură şi artă, şi participa la viaţa politică, culturală şi mondenă. Traian o cunoştea de câţiva ani. Dragostea lor era ca la început. Poate mai mare. Însă nu se căsătoriseră. De câte ori Traian redeschidea subiectul, Eleonora West declara că n-ar putea fi o bună soţie: «Eu îmi iubesc prea mult profesia, ca să fiu soţie, fără să mi se pară că am renunţat la ceva preţios din viaţa mea!»

– Nora, cred că Johann Moritz va fi eliberat! a zis Traian. Ministrul de Război mi-a promis astăzi că va da ordinul de eliberare până la 28 august. I-am telegrafiat tatei că vin la Fântâna cu logodnica mea şi cu eliberarea lui Moritz. Se va bucura imens de amândouă!

– Ţii neapărat să-ţi prezinţi tatălui tău logodnica? a întrebat ea.

– Foarte mult! Dar, dacă tu nu vrei, am să mă supun voinţei tale. Tata se va necăji, dar va ierta, ca întotdeauna.

– De ce să-i prezinţi logodnica, şi nu soţia? a întrebat Nora. Dacă ne căsătorim poimâine dimineaţă, mergem la Fântâna ca soţ şi soţie!

Traian Korugă a crezut că ea glumeşte. Vreme de doi ani încercase s-o convingă să se mărite cu el. Ea refuzase, deşi îl iubea. Acum, deodată, îi propune ea să se căsătorească...

– Vorbeşti serios? Traian s-a ridicat şi i-a sărutat mâna. E adevărat? Cum te-ai decis aşa, dintr-o dată? Azi dimineaţă, la telefon, nu mi-ai spus nimic! S-a întâmplat ceva?

– Nu s-a întâmplat nimic! a zis ea. La 29 august, când mergem la Fântâna, o să fim căsătoriţi. Nu mi-ai cerut de multe ori să devin soţia ta? Sau ai renunţat între timp? Mă bucur că n-ai renunţat!

Traian Korugă simţea că s-a petrecut ceva grav, care a determinat-o pe Nora să se decidă subit pentru căsătorie. Dar nu ghicea ce.

– Facem numai căsătoria civilă deocamdată! a continuat ea. Cununia religioasă o facem la Fântâna, mai târziu. Tu totdeauna ai spus că ai vrea să ne cununăm la biserica tatălui tău. Mă şi văd în rochie albă, înconjurată de ţărănci tinere, păşind în faţa altarului de lemn... Dispensa pentru căsătoria civilă o capăt eu! Am să-i telefonez procurorului general!

– Nora, spune-mi ce s-a-ntâmplat? a întrebat Traian. Simt că ai trecut printr-o încercare grea...

– Jur că nu s-a întâmplat nimic! a zis ea. Absolut nimic! Doar că m-am decis să fiu soţia ta! Am luat hotărârea în mod spontan şi vreau s-o duc la capăt cât mai repede, înainte de a apărea vreo schimbare. Fericirea pe care am ales-o este atât de importantă în viaţa mea, încât vreau s-o ating imediat. Mi-e teamă că o pierd, dacă mai aştept. Asta-i tot! Mă crezi?

46

După masă, Traian Korugă şi Eleonora West au stat în bibliotecă şi au privit cărţi de artă şi tablouri. Traian era convins că ea îi spusese adevărul. Totuşi, n-au vorbit despre căsătorie. Amândoi simţeau nevoia să iasă din eul lor. S-au uitat îndelung la o pictură a lui Picasso, care reprezenta o femeie desfigurată de suferinţă, încât chipul nu-i mai era omenesc. Un portret al cărnii rupte în bucăţi, al fiinţei demontate de durere în părţile componente: ochi, nas, gură, urechi. Toate deveniseră independente. De-atâta suferinţă, părţile trupului uman se desprinseseră una de alta.

Traian Korugă s-a întors către Nora. O clipă a avut impresia că sunt chiar trăsăturile ei. Aparatul fotografic nu le-ar fi prins, căci durerea era prea adâncă pe faţa Eleonorei, ca cea de pe faţa femeii lui Picasso. Ca şi cum ar fi trecut prin ea un curent de înaltă tensiune, care nu carbonizează, tocmai fiindcă e prea puternic.

– Ce-i cu tine, Nora? a întrebat Traian.

– Nimic, a zis ea. Vrei să bem o cafea?

Fără să mai aştepte răspunsul, s-a întors cu spatele, cum se întorsese înainte de masă, când el îi vorbise de rudenia ei cu căprioarele şi cu plantele marine.

47

Căsătoria s-a făcut la ofiţerul stării civile. Traian Korugă şi Eleonora West au venit în haine de stradă, însoţiţi de doi prieteni ai lui Traian, care le-au fost martori. După ceremonie, au mâncat la un restaurant de la Băneasa.

– Cununia religioasă o s-o facem însă cu mare pompă! a zis Traian. Nuntă după tradiţia românească!

Şi a povestit cum avea să fie:

– În fruntea cortegiului, în drumul spre biserică, vor fi călăreţii. Cincizeci de ţărani tineri, în porturi naţionale, călări pe cai albi. După ei, vine un car cu patru boi, în care sunt arătate darurile primite de mireasă şi zestrea ei. Noi nu vom expune cadourile: carul cu boi va fi însă încărcat cu flori! Vom avea o duzină de naşi. În timp ce se cântă «Isaiia dănţuieşte» şi mirii, cu naşii şi cu preoţii, se învârtesc, ţinându-se de mână în mijlocul bisericii, se aruncă bomboane, pe care copiii le culeg printre picioarele dansatorilor. O să aruncăm un sac întreg, ca să se sature toţi copiii din Fântâna. Când eram copil, culegeam şi eu bomboane pe la nunţi, dar niciodată n-am apucat mai mult de patru. Vreau ca la noi copiii să-şi umple buzunarele! O să aducem o duzină de tarafuri de ţigani, cu viori şi cobze. Vom desfunda atâtea butoaie de vin, că se va îmbăta tot satul! Masa o s-o facem într-o poiană şi o să avem mii de oaspeţi: va ţine o săptămână încheiată!

Nora s-a uitat la ceas. Peste un sfert de oră, avea întâlnire cu avocatul Leopold Stein.

– Să mergem! a zis ea. Am câteva chestiuni importante la birou!

Traian n-a povestit urmarea nunţii lor la Fântâna. S-au ridicat amândoi şi au plecat.

48

Traian Korugă a condus-o pe Nora până în faţa redacţiei. Palatul ziarului «Occident» e un bloc ultramodern, cu faţada de marmură albă. Fusese construit de Eleonora West, pe locul unde se aflase înainte clădirea veche a unei tipografii. Traian a privit cele şase etaje care se înălţau în bătaia soarelui de început de

după-amiază de vară şi a zâmbit, ca de obicei, admirativ: «Asta este opera Norei!»

– Te aştept în maşină! a zis el.

Ştia că Nora îşi conduce singură automobilul, când vine de la birou. Credea însă că azi va face o excepţie: era doar ziua căsătoriei lor.

– Vin singură, după ce termin! a zis ea, aşteptându-l să plece.

Pe urmă, a urcat scările de marmură şi a dispărut pe uşa de fier masiv, pe care i-a deschis-o, înclinându-se adânc, portarul în uniformă cu fireturi aurii.

49

Eleonora West a intrat în birou cu un pas de regală indiferenţă, prefăcându-se că nu-l observă pe bătrânul în haine negre, care s-a ridicat în picioare la sosirea ei. Ea şi-a pus mănuşile şi poşeta pe birou, şi i-a făcut semn bătrânului să se aşeze. A scos o ţigare, s-a forţat s-o aprindă fără să-i tremure degetele, apoi, aşezându-se şi ea în fotoliu, s-a uitat fix la domnul din faţă.

– Ascult, domnule Stein! a zis.

Bătrânul a tras afară din servieta deschisă pe genunchi un teanc de hârtii, pe care l-a pus pe marginea mesei. Nora îi urmărea cu atenţie fiecare mişcare.

– Chestiunea este rezolvată, domnişoară West! a zis Stein. Acestea sunt documentele!

Şi a întins în faţa femeii două hârtii, pe care le-a ales din teancul de pe masă.

– Astea sunt singurele acte existente în arhiva din Ploieşti? a întrebat Nora.

– Singurele existente în arhivă până azi-dimineaţă! Acum documentele sunt pe biroul dumneavoastră; în arhivă nu mai există nimic!

Eleonora West s-a mai uitat o dată, dispreţuitoare, la hârtii. Le-a împăturit şi le-a băgat în sertar.

– Ar fi prudent să le distrugeţi imediat! a zis bătrânul.

Nora a privit ochelarii lui cu rame de aur, gulerul ştaif, hainele negre, croite după moda veche.

– Din clipa în care documentele sunt în biroul meu, nu mai ai nici un motiv de teamă, domnule Stein! a spus ea.

– Nu pentru mine, a zis el. Pentru dumneavoastră este mai prudent să le ardeţi!

– Cât te-a costat? a întrebat Nora, ca să schimbe vorba.

Observase că bătrânului îi era frică. Documentele le va distruge, dar nu înainte de a le mai vedea o dată.

– Exact 100.000 de lei! a răspuns Leopold Stein.

– Şi partea dumitale?

– Este socotită, a zis el.

Eleonora West a scos din sertar două teancuri de bancnote şi i le-a întins. El le-a pus în servietă, renunţând să continue gestul pornit în virtutea obişnuinţei, de a le număra.

– Asta a fost totul! a zis Nora.

Dorea să rămână singură, ca să se uite la documente. Dar bătrânul nu s-a mişcat din fotoliu.

– Mai ai vreo chestiune cu mine? a întrebat ea.

– Nu mai am nimic, a răspuns Leopold Stein. Chestiunea este rezolvată, dacă putem spune aşa!

– Mai există ceva care nu e în regulă?

– Nu mai e nimic, a zis el. Dar chestiunea nu se rezolvă decât temporar prin distrugerea documentelor. Asta voiam să vă mai spun! Dacă n-aş fi fost prieten şi colaborator al tatălui dumneavostră şi dacă nu v-aş fi ţinut în braţe când eraţi mică, n-aş îndrăzni să vă atrag atenţia asupra acestui fapt. Dar vă repet că arderea documentelor nu rezolvă decât parţial chestiunea!

– Vorbeşte clar! a spus Eleonora West.

– Este destul de clar, domnişoară West! Dumneavoastră aţi vrut originalele actelor de naştere ale părinţilor dumneavoastră, ca să nu se mai poată dovedi că au fost evrei; eu le-am sustras din arhiva stării civile şi vi le-am adus!

– Chestiunea e deci închisă!

– Dumneavoastră distrugeţi astfel actele, dar nu şi faptele, a urmat Leopold Stein. Tot evreică rămâneţi, şi, dacă cineva vrea să o dovedească...

– Dacă vrea să o dovedească, nu poate! a spus Eleonora West. Nu mai există probe!

– Dar vi le vor cere dumneavoastră!

– Le voi procura! a zis ea. Cu bani, scot orice fel de acte vreau!

– Aşa este! a zis avocatul. Însă cu asta ne aflăm în plin domeniu al Codului penal. Cu focul şi cu Codul penal nu este practic să ne jucăm: mai bine să ne ferim!

– Nu eşti dumneata cel care, chiar azi-dimineaţă, ai furat acte din arhiva de la Ploieşti? a ironizat Nora. Acum vii să-mi dai mie lecţii de morală?

– Nu dau lecţii! a zis bătrânul. Doar vă avertizez că jocul este periculos şi nu poate fi jucat la infinit!

– Dumneata ştii că nu se poate altfel! a spus Nora, aprinzând o nouă ţigare. Eu nu pot schimba nimic. Când societatea îmi interzice să-mi trăiesc propria viaţă – să am o casă, o profesie, un bărbat –, atunci lupt cu disperare şi cu orice armă. Lupt ca o leoaică, cu tot instinctul de conservare al fiinţei mele!

– Principalul, domnişoară Eleonora, este nu să lupţi, ci să câştigi lupta! a zis avocatul.

– Voi câştiga-o! a zis ea, sfărâmând cu nervozitate ţigarea în scrumieră.

– Credeţi că puteţi rămâne încă multă vreme proprietară şi directoare a ziarului? a întrebat Stein. Până acum aţi refuzat să declaraţi că sunteţi evreică. Acesta a fost un act de îndrăzneală tinerească. Dar aţi avut noroc! Din frică sau din laşitate, n-a îndrăznit nimeni până acum să vă tragă la răspundere. Au fost denunţuri prin care s-a cerut rechiziţionarea tipografiei şi a ziarului, în baza legilor rasiale. I-aţi plătit pe anchetatori şi aţi câştigat. Acum distrugeţi actele de origine etnică din arhive, şi iar câştigaţi timp. Dar legile rasiale se aplică din ce în ce mai sever. Până la urmă, nici un evreu nu va scăpa de rigoarea lor: suntem încă la început! De aceea aţi rămas directoarea unui mare ziar, deşi, ca evreică, n-aţi avea dreptul, după lege, nici măcar să publicaţi un articol. Să ne gândim însă la viitor!

– Eu voi rămânea directoare şi proprietară a ziarului şi în viitor! a zis Nora.

Leopold Stein ştia că femeia din faţa lui are o logică ireproşabilă. Răspunsul pe care ea i-l dăduse acum era însă de fanatică, şi fanaticii nu au logică. El n-a mai contrazis-o. Cine renunţă la calculul rece nu trebuie contrazis: orice tentativă de a-i arăta adevărul devine inutilă.

– Astăzi, la amiază, m-am căsătorit cu un creştin! a zis Eleonora West. Ziarul va fi trecut pe numele soţului meu. În felul acesta, nimeni nu-mi va lua «Occidentul», chiar dacă România s-ar face mai rasistă decât Germania!

– V-aţi căsătorit cu adevărat?

Leopold Stein era uimit.

– Acum sunt doamna Eleonora West Korugă! a zis ea. Soţul meu este romancierul Traian Korugă, care, în câteva zile, va fi directorul şi proprietarul ziarului. Iar el, la rândul lui, îmi aparţine mie!

Nora West râdea satisfăcută. Leopold Scein s-a căutat prin buzunare, fără să ştie ce caută, numai spre a nu fi obligat să vorbească sau să înfrunte privirea ei. Avea nevoie de câteva clipe, pentru a-şi reveni şi pentru a realiza tot ce auzise.

– Cu alte cuvinte – a zis el, tuşind în batistă –, predaţi ziarul. Îl părăsiţi!

– Dimpotrivă! a spus Nora. Nu numai că nu predau ziarul, dar fac şi reorganizări, mărindu-l: am angajat un nou director!

– Ideea este genială! a zis Stein. Minunată! Şi el a acceptat aceste condiţii?

– Nu înţeleg! a zis Nora, aspru.

– Domnul Traian Korugă, soţul dumneavoastră, a acceptat această situaţie? Pentru un bărbat, este oarecum neplăcut! Înseamnă că a fost cumpărat de o femeie, cu un scop anume.

– N-am cumpărat pe nimeni! a replicat Nora, nervoasă. Eu m-am căsătorit din dragoste!

Leopold Stein s-a ridicat în picioare, s-o felicite. Ea nu i-a întins mâna. Se juca cu actele de naştere ale părinţilor ei; ochii îi străluceau de lacrămi.

– Oamenii nu au dreptul să primească felicitări decât atunci când mor, a zis ea. Asta dacă eşti obiectiv. Dar când mori nu mai poţi primi felicitările...

Avocatul s-a lăsat la loc, în fotoliu. Regreta că o felicitase.

– Credeam că într-adevăr v-aţi căsătorit din dragoste, a zis.

– Nu mă crezi că sunt îndrăgostită? a întrebat ea. Nici măcar dumneata, care eşti un om deştept, nu înţelegi asta?

– Atunci de ce sunteţi nefericită? a întrebat el. Am impresia că plângeţi!

– Iar eu am impresia că eşti obosit, domnule Stein! Nu ştiu ce e cu dumneata. Nu înţelegi nimic, parcă n-ai fi evreu. Sunt îndrăgostită de Traian Korugă. El este prima mea dragoste, şi îl iubesc de câţiva ani. Sunt teribil de îndrăgostită. Dar nu de asta m-am căsătorit: dragostea nu este motiv de căsătorie! M-am căsătorit din cauza legilor rasiale, ca să salvez ziarul şi ca să-mi salvez viaţa. Acum înţelegi?

Leopold Stein tot părea a nu fi înţeles. I-a sărutat mâna Eleonorei West şi s-a îndreptat spre uşă. Ea l-a chemat înapoi.

– La sfârşitul acestei săptămâni plec la ţară, i-a zis. Mă duc la socrul meu, care e preot ortodox. Stau câteva zile. Până mă întorc, vreau să fie terminate actele de donaţie a întregii mele averi mobiliare şi imobiliare, inclusiv ziarul, pe numele lui Traian Korugă. Dacă nu se poate prin donaţie, facem acte de vânzare. Găseşte cea mai bună soluţie din punct de vedere juridic! Operaţia trebuie făcută rapid!

– Sunteţi atât de deşteaptă, cluduie Eleonora!

– Nu sunt deşteaptă! Sunt o femeie care luptă cu toate puterile fiinţei ei, cu tot instinctul şi cu toată luciditatea ei, ca să-şi apere dreptul la viaţă. La revedere, domnule Stein!

50

După plecarea avocatului, Eleonora West s-a aşezat la birou, cu capul între palme, şi a plâns, aşa cum numai femeile pot să plângă. Nu doar cu ochii: cu toată fiinţa. Pe urmă a ridicat receptorul şi l-a chemat pe Traian:

– Vino, te rog, şi mă ia de la redacţie!

– S-a întâmplat ceva? a întrebat el.

– Nu s-a întâmplat nimic! Îţi jur că nu s-a întâmplat nimic, absolut nimic! Dar vino repede!

Traian Korugă a plecat spre redacţie. Ieşind din bibliotecă, s-a uitat iar la femeia lui Picasso. O jumătate din ochiul ei râdea, cealaltă jumătate plângea. De aceea îi era ochiul desfăcut în două, ca să poată râde şi plânge cu el în acelaşi timp şi cu aceeaşi intensitate.

51

Aşteptându-l pe Traian, Eleonora West i-a telefonat lui Leopold Stein. El locuia în apropiere de ziar şi ajunsese acasă.

– Domnule Stein, răspunde-mi, te rog, sincer, dar sincer de tot: dumneata crezi că m-am căsătorit din dragoste, sau din interes? Răspunde-mi, te implor, fără nici un menajament!

– Dumneavoastră ce credeţi? a întrebat avocatul.

– Eu nu ştiu exact de ce am făcut-o! a răspuns ea. Dacă mi-ar tăia cineva capul, tot n-aş putea spune precis. Uneori mi se pare că am făcut-o din interes, alteori că am făcut-o din dragoste! Câteodată mi se pare că din amândouă motivele! Dar nici una din explicaţii nu mi pare adevărată. În mod cert, ştiu că nu mai puteam aştepta nici o secundă şi că trebuia să fac ce-am făcut. Dar vreau să ştiu şi care este motivul real!

– Nici unul din cele înşirate!

– Nu m-am căsătorit deci din interes, ca o femeie...

– Nu, doamnă Eleonora! Dumneavoastră sunteţi prea mândră ca să vă fi putut căsători din interese materiale, fie ele salvarea ziarului şi a averii.

– Eşti sigur de asta?

– Sigur ca de lumina ochilor mei!

– Atunci m-am căsătorit din dragoste?

– Ca să iubeşti cu adevărat, trebuie să crezi în viitor! a zis Leopold Stein. Trebuie să crezi în fericire şi – ceea ce este mai absurd decât toate – trebuie să crezi că această fericire e eternă şi că ea îţi poate fi oferită de persoana iubită. Dumneavoastră, doamnă, nu credeţi asta: sunteţi prea lucidă! De aceea, mă iertaţi că v-o spun: nu v-aţi căsătorit din dragoste!

– Atunci? a întrebat ea.

– Nici din interes şi nici din dragoste: v-aţi căsătorit din frică! Aţi făcut-o cu rapiditatea uluitoare a disperării!

– Dragostea lipseşte cu desăvârşire în gestul meu? a mai întrebat Eleonora.

– Nu lipseşte, a răspuns Stein. Dragostea dumneavoastră este însă dragostea pe care au cunoscut-o femeile din epoca în care omul locuia în păduri, ameninţat în fiecare clipă să fie sfâşiat de fiarele sălbatice. Numai atunci, femeile se aruncau le genunchii bărbaţilor disperate, cerând ocrotire, iubire, siguranţă: toate la un loc, cu aceeaşi intensitate şi cu aceeaşi pasiune! Felul ăsta de dragoste îl trăiesc femeile la cutremure, la potop sau la cine ştie ce cataclisme, când pământul ameninţă să se prăbuşească!

– De ce nu mi-ai spus toate astea când erai aici?

– Nu voiam să vă spulber iluzia de putere şi de siguranţă de sine pe care o aveaţi! a spus Leopold Stein. Eu vedeam bine că tremuraţi, că totul era făcut de frică, şi-mi era milă. Nu uitaţi că v-am ţinut pe genunchi când eraţi mică...

Traian Korugă a intrat în birou. Nora a închis telefonul şi a venit spre el. L-a îmbrăţişat. Se strângea la pieptul lui, râdea. Traian a sărutat-o.

– Îmi pare bine că eşti veselă: la telefon mi se părea că plângi!

52

În ziua de 28 august, în ajunul plecării la Fântâna, Traian s-a dus la Ministerul de Război, ca să ia ordinul de eliberare a lui Johann Moritz. Era fericit, ca şi cum ar fi avut deja hârtia în mână. A urcat scările în fugă. Aghiotantul, recunoscându-l, l-a introdus imediat.

Traian a intrat în cabinetul generalului. Adusese un exemplar de lux, ilustrat şi nepus în comerţ, din primul lui roman, pe care scrisese o dedicaţie măgulitoare. Generalul nu s-a ridicat în picioare să-l întâmpine, cum făcuse cu o săptămână înainte; se prefăcea că citeşte.

– Mi se pare că vă deranjez, domnule ministru! a zis Traian.

– Nu! a răspuns sec generalul. Ia loc, te rog!

Traian a observat că ministrul nu i-a întins mâna.

– Îmi pare rău că trebuie să-ţi dau o veste neplăcută, a zis generalul, intrând direct în subiect. Individul pentru care ai intervenit dumneata acum o săptămână – şi pentru care, probabil, vii şi astăzi – nu poate fi eliberat. Cel puţin, nu imediat. Întâi trebuie să anchetăm cazul şi să stabilim dacă afirmaţia dumitale că n-ar fi evreu e întemeiată.

Traian Korugă a vrut să se ridice. S-a gândit însă la Moritz şi a rămas pe scaun.

– Aşa! Domnule Korugă, nu rămâne altceva de făcut decât să aştepţi până când se pronunţă comisia de anchetă!

Aceasta era fraza de încheiere, cu care generalul îl invita să părăsească biroul. Traian a înţeles, dar n-a plecat: a doua zi trebuia să se ducă la Fântâna, unde tatăl său aştepta ordinul de eliberare a lui Johann Moritz!

– Domnule ministru, a zis Traian, acum o săptămână mi-aţi promis că veţi ordona să fie eliberat! Mi-aţi spus textual că vă este suficientă declaraţia mea că Moritz nu este evreu şi că nu mai faceţi nici un fel de anchetă!

– Acum o săptămână era altă situaţie! a zis generalul.

– Eu cred că era aceeaşi ca astăzi! Johann Moritz e închis într-un lagăr de evrei, deşi este român!

– Asta o va stabili comisia de anchetă!

– Dar gândiţi-vă că lucrările comisiei pot dura cânteva luni! a zis Traian. Bietul om stă arestat de aproape un an şi jumătate!

– Ştiu, a întărit generalul, lucrările comisiei pot să dureze şi un an! Chiar doi! Astăzi suntem în război: n-avem timp de anchete ca-n vreme de pace!

– Domnule general, dar declaraţia mea nu este o garanţie să-l puneţi în libertate şi să faceţi ancheta ulterior?

– Nu!

– Regret că v-aţi schimbat părerile într-o săptămână! a zis Traian şi s-a ridicat.

– Şi eu regret, dar nu e vina mea!

– Faceţi aluzie la ceva, domnule general?

– Nu fac aluzii, ci mă refer la fapte concrete!

– De data asta este dreptul meu să cer explicaţii! a zis Traian, palid la faţă.

– Explicaţii, domnule Korugă? În ceasul când evreimea lumii luptă alături de bolşevici contra ţării noastre şi vor să ne răpească pământul patriei, dumneata – român curat şi scriitor de frunte al neamului – te-ai căsătorit cu o evreică!

Generalul devenise roşu de mânie.

– Ca militar, consider fapta dumitale un act de trădare! Trădare! Mă înţelegi? Ce preţ pot să mai pun eu pe cuvântul dumitale că Moritz n-ar fi evreu? Intervenţia dumitale, dimpotrivă, mă face să cred că este! Şi nu m-ar mira să văd că bănuiala mi se adevereşte! Pot eu să mai am încredere în dumneata?

– Nu domnule ministru! a zis Traian şi a plecat.

Coborând scările, a simţit cartea sub braţ. A deschis-o şi a rupt pagina cu dedicaţia. Apoi s-a urcat în maşină.

53

«Eleonora este evreică » – se gândea Traian. «Mie n-a vrut să-mi spună nimic!» Se simţea înşelat în iubirea lui.

La marginea oraşului, a oprit maşina. «Nu mi-a spus, fiindcă n-am întrebat-o niciodată! Ar fi fost şi ridicol s-o-ntreb: nici un bărbat nu-şi întreabă iubita ce origine etnică are!». Şi-a adus

aminte când o întreba cu tandreţe dacă în arborele ei genealogic nu vor fi fost căprioare, alge, veveriţe şi voievozi. Ea se întristase atunci. Acum, el se simţea vinovat. «O fi crezut că fac aluzie la originea ei evreiască! Trebuie să fi suferit cumplit când o-ntrebam...». A închis portiera maşinii şi a întors spre oraş. «Acum îmi pare rău că n-am aflat mai demult: dacă aş fi ştiut, aş fi menajat-o! Sămana Nora!»

Traian Korugă a oprit la prima florărie şi a cumpărat trandafiri albi pentru Nora. Vânzătoarea a legat buchetul, zâmbindu-i.

54

– Povesteşte-mi şi mie ce scrii! a spus Nora.

Traian începuse noul lui roman. La patru dimineaţa, Eleonora îl simţea cum se ridica din pat, de lângă ea, îşi punea halatul şi ieşea din dormitor. Stătea închis în camera lui de lucru până la prânz. Acum luau micul dejun împreună. Se împliniseră tocmai două luni de la căsătorie. Pe masă erau flori.

– Nu vrei să-mi povesteşti ce scrii? a insistat Nora.

Era nerăbdătoare. Traian se eschivase întotdeauna să-i vorbească despre roman. Acum nu mai putea refuza.

– Am făcut odată o croazieră cu submarinul, a zis el. Am stat o mie de ore sub apă. Ca să ştim când era nevoie de aer proaspăt, pe submarin existau aparate speciale. Înainte, însă, nu erau aparate, şi marinarii luau la bord o cuşcă cu iepuraşi albi. Când atmosfera devenea toxică, iepuraşii mureau, şi marinarii ştiau că mai aveau de trăit cinci-şase ore. Atunci căpitanul lua hotărârea supremă: sau făceau un efort disperat să iasă la suprafaţă, sau rămâneau în adâncuri, şi tot echipajul murea. De obicei, ca să nu se vadă murind asfixiaţi, se împuşcau unul pe altul.

Pe submarinul unde am fost eu, erau nu iepuraţi albi, ci aparate. Căpitanul a observat că eu simt orice scădere a cantităţii de oxigen din aer şi a făcut haz de sensibilitatea mea, dar, până la sfârşitul croazierei, marinarii n-au mai folosit aparatele: doar se uitau la mine! Şi eu le spuneam, cu o precizie pe care aparatul o confirma, dacă avem sau nu destul aer... Acesta e un dar al meu şi al iepuraşilor albi: de a simţi când atmosfera nu mai întreţine viaţa, cu o anticipaţie de şase ore. De

la o vreme, am aceeaşi senzaţie ca pe submarin: simt atmosfera sufocantă!

– Care atmosferă? a întrebat Nora.

– Atmosfera în care trăieşte societatea contemporană: a devenit irespirabilă pentru om. Birocraţia, armata, guvernul, organizaţia de stat, administraţia, toate funcţionează astfel, încât omul e sufocat. Societatea actuală e bună pentru maşini şi pentru sclavii tehnici: e creată de ei şi pentru ei. Oamenii se asfixiază, şi nu-şi dau seama! Ei cred că totul este normal, ca mai înainte. Sunt ca marinarii de pe submarin, care rezistă şi lucrează, încă şase ore după moartea iepuraşilor albi! Dar eu ştiu că totul e terminat...

– Ăsta e subiectul romanului? a întrebat Nora.

– Descriu în roman cum mor, în chinuri îngrozitoare, ucişi de o atmosferă care interzice viaţa, oamenii de pe pământ. Dar, fiindcă nu mă pot ocupa de toţi oamenii din lume, am luat numai zece, pe cei pe care eu îi cunosc mai bine.

– Şi toţi eroii mor?

– După moartea iepuraşilor albi, oamenii nu mai pot trăi decât maximum şase ore. Romanul meu înfăţişează ultimele şase ore din viaţa celor mai buni prieteni ai mei.

– Şi ce-ai scris până acum?

– Primul capitol, a zis Traian. Unul dintre eroi a fost smuls dintre noi şi...

– Ce se întâmplă cu el?

– Deocamdată i s-au luat libertatea, nevasta, copiii, casa... A fost înfometat, bătut. Au şi început să-i fie smulşi dinţii din gură. Mai târziu, i se vor scoate ochii, i se va smulge carnea de pe oase. Ultimele chinuri i se vor aplica, probabil, electric şi automat.

– Toate faptele astea se petrec în realitate? a întrebat Nora.

– Absolut toate! În roman am scris numele străzii, al oraşului şi al ţării unde locuiesc eroii. Le-am dat şi numerele de telefon! De altfel, pe primul erou îl cunoşti şi tu: poţi controla adevărul celor scrise.

– Cine e primul erou?

– Johann Moritz!

Fruntea Eleonorei s-a întunecat. Cu Johann Moritz, tot ce povestise Traian se întâmplase cu adevărat.

– Îmi e grozav de milă de Johann Moritz! a zis Nora. El este deci primul capitol al romanului tău. Care va fi al doilea?

– Nu ştiu încă, a răspuns Traian. Poate voi fi eu, poate tata sau mama, poate tu... Oricum, unul dintre noi!

– Şi toate capitolele vor fi ca cel al lui Johann Moritz? Nu există în roman nici o soartă frumoasă, nici un *happy end?*

– Nici unul! a încheiat Traian. După moartea iepuraşilor albi, nu mai există *happy end!* Există doar câteva ceasuri până când totul va fi sfârşit...

CARTEA A DOUA

55

Trecuseră două ore de când Johann Moritz se afla în Ungaria. Cei trei evrei şi cu el au aşteptat întâi îndărătul gării: se temeau să intre în sala de aşteptare. Pe urmă, le-a venit trenul.

Doctorul Abramovici, Ştrul şi Hurtig s-au urcat într-un vagon de clasa a doua. Johann Moritz a rămas pe peron şi le-a dat gemantanele pe fereastră. S-a urcat şi el pe scara vagonului, tocmai în clipa în care pornea trenul. Hurtig l-a apucat de mână şi l-a tras înăuntru, închizând uşa. Moritz era palid. Se înspăimântase la gândul că, dacă mai întârzia o clipă, rămânea pe peron. Ce-ar fi devenit el în Ungaria, fără doctorul Abramovici şi ceilalţi? I-a mulţumit lui Dumnezeu că s-a putut urca la timp.

Doctorul şi Hurtig au găsit imediat locuri. Ştrul şi Johann Moritz s-au uitat în toate compartimentele unde călătorii dormeau cu luminile stinse, dar nu mai era nici un loc liber, aşa că au rămas pe culoar şi au stat pe geamantane. După un timp, o femeie s-a dat jos, şi Ştrul a intrat în compartiment, în locul ei. Moritz a rămas singur pe culoar. Doctorul Abramovici a deschis uşa şi i-a spus:

– Nu dormi, că ne fură geamantanele!

– Nu dorm! a răspuns Moritz.

Dar a adormit îndată ce doctorul a închis uşa compartimentului. Nu mai putea de somn; până la Budapesta, nu s-a mai deşteptat. Când au coborât din tren, se făcuse dimineaţă. Lui Moritz îi era sete. Hurtig nu i-a dat însă voie să intre în restaurant şi să bea o limonadă: poliţia ar fi putut să-l descopere că e evadat din România şi i-ar fi arestat pe toţi!

– Ai să bei apă la sora mea! a zis doctorul Abramovici.

Au plecat mai departe. La ieşirea din gară, s-au oprit lângă şirul de maşini şi trăsuri.

– E mai înţelept să mergem pe jos, a zis Hurtig. Birjarul ar putea să ne denunţe, şi ar fi păcat să nimerim la poliţie, tocmai acum, când am ajuns la Budapesta!

Şi au pornit pe jos. Moritz avea două geamantane grele pe umeri şi două în mâini. Acum le ducea însă mai uşor decât pe câmp, după ce trecuseră graniţa. «Poate fiindcă merg pe asfalt mi se pare mai uşor» – şi-a zis el, lipind talpa piciorului, goală, pe asfaltul rece al trotuarului. Tramvaiele nu circulau încă, era prea devreme. Moritz a privit cum se sting singure luminile electrice de pe stradă, şi l-a întrebat pe Hurtig cine le stinge.

– Nu mai vorbi româneşte, dobitocule! i-a zis Hurtig, furios. Dacă ne aude cineva vorbind româneşte, ne duce la poliţie!

– Nu e voie să vorbim româneşte? a întrebat Moritz.

– Este voie, a răspuns Hurtig. Dar aici românii sânt închişi în lagăre. Ungaria este duşmana României! Ai înţeles acum?

– Şi cum să vorbim?

– Idiş! a intervenit doctorul Abramovici. În Ungaria, evreii nu sunt persecutaţi, ca în România! Cel puţin până acum, nu există legi antisemite.

Johann Moritz s-a ferit să mai scoată vreun cuvânt românesc. Dar nici idiş n-a putut vorbi: Era prea obosit. Când au ajuns pe strada Petöfi, unde locuia sora doctorului, se clătina cu geamantanele pe umăr. Le-a lăsat jos, în faţa porţii. A venit apoi servitoarea şi i-a ajutat să le ducă în casă. Pe servitoare o chema Iulişca. Avea o rochie albastră. Mergând în urma ei spre bucătărie, lui Moritz i se părea că o mai văzuse undeva.

Şi şi-a amintit că tot aşa era şi rochia Suzanei.

56

Sora doctorului Abramovici era o femeie grasă, care vorbea mult şi repede. Purta un halat cu flori roşii. Ea l-a chemat pe Johann Moritz în camera în care se aflau doctorul, Hurtig, Ştrul şi Isaac Nagy, cumnatul doctorului, şi le-a dat să bea câte un pahar de rachiu. Moritz a stat în picioare: nu erau scaune deajuns. Sora doctorului a adus o cană cu ceai şi a pus-o pe masă. Pe urmă s-a uitat la Moritz şi i-a zis:

– Tot nu ai loc! Du-te şi bea-ţi ceaiul la bucătărie!

– Foarte bine! a zis Isaac Nagy pe ungureşte. Tot avem ceva de vorbit între noi!

Moritz a înţeles că domnilor nu le place ca el să şadă la masă cu ei. Dar nu s-a supărat. Iulişca s-a bucurat că el nu a rămas în casă, cu stăpânii, şi i-a turnat trei căni de ceai, cu zahăr mult şi

lămâie. I-a dat şi câteva felii mari de pâine, unt şi şuncă. Moritz a mâncat ca un lup. Era lihnit de foame. După aceea, a vrut să se spele. Dar Iulişca i-a zis:

– Acum, hai cu mine la piaţă! Te speli când ne-ntoarcem!

Johann Moritz a luat coşul şi a plecat cu Iulişca la cumpărături. De atunci o însoţeşte la piaţă în fiecare dimineaţă.

În ziua aceea, când s-au întors, el a tăiat lemne şi le-a cărat în bucătărie. După ce au mâncat, au spălat împreună vasele. Ea era o fată veselă şi vorbea numai în glume. Lui Johann Moritz i-a plăcut casa în care se găsea.

57

Furat de treaba de la bucătărie şi de glumele Iulişcăi, Johann Moritz nici n-a observat că a trecut ziua fără să-i vadă pe doctorul Abramovici şi pe ceilalţi. A întrebat de ei o dată, pe la prânz. Sora doctorului i-a răspuns că domnii dorm. Pe urmă, el a uitat să mai întrebe. Abia venind seara şi când a intrat în pat, Moritz şi-a dat seama că nu vorbise cu ei toată ziua. Ştia că ei mâncaseră cu Isaac Nagy, fiindcă el le spălase farfuriile. Şi la cafea, la ora cinci, erau tot în casă, fiindcă a avut de spălat cinci ceşti. Johann Moritz nu-şi mai aminteşte câte tacâmuri şi câte farfurii au fost aduse de la masa de seară. Iulişca le-a pus teanc în spălător, şi el n-a stat să le numere înainte de a le spăla. Acum nu poate adormi de grijă. Are impresia că seara au fost mai puţine farfurii. «Poate Hurtig s-a dus la rudele lui» – s-a gândit Moritz. Nu-i părea rău că Hurtig plecase. Apoi şi-a zis că poate au fost toţi la masă şi vasele erau mai puţine doar în închipuirea lui. A doua zi dimineaţa, însă, Johann Moritz a constatat că avusese dreptate: Hurtig plecase în ajun şi nu mâncase seara cu ceilalţi. Doctorul şi Ştrul erau încă acolo. Pe la zece, Iulişca i-a adus pantofii lor, şi el i-a lustruit frumos, cu cremă şi cu ceară. Când a terminat, a vrut să-i ducă în casă, dar Iulişca l-a oprit în prag, i-a luat din mână pantofii doctorului Abramovici şi pe cei ai lui Ştrul şi i-a dus ea. Când s-a întors, Iulişca i-a zis:

– Coniţa a poruncit să nu intri în casă! Aşa e coniţa mea: îi e frică să nu i se fure lucrurile!

58

După-amiază, doctorul Abramovici l-a chemat pe Moritz în sufragerie.

– Ia geamantanele astea şi hai cu mine! i-a poruncit el. Moritz s-a bucurat. Ştia că doctorul nu-l uitase şi că avea să-l cheme.

– De ce umbli desculţ? a întrebat Abramovici supărat, după ce au coborât în stradă.

Moritz s-a ruşinat că nu avea încălţăminte. A privit în jur şi a văzut că nu mai era nimeni cu picioarele goale. Restul drumului, a mers cu ochii în jos. Se uita atent la picioarele tuturor oamenilor care treceau pe lângă el. Toţi aveau pantofi, cizme sau bocanci. Moritz ar fi vrut să intre în pământ de ruşine. A încercat să-i ceară iertare doctorului, dar doctorul mergea înainte, cu mâinile în buzunare. Parcă nici n-ar fi fost împreună.

59

La poarta unei case vechi, cu o grădină mică de flori în faţă, s-au oprit. Doctorul a luat geaamantanele şi a intrat singur înăuntru. Moritz, rămas la poartă, a citit tăbliţa de pe zid, pe care scria *Consulat*. Pe urmă, s-a uitat la oamenii care treceau pe stradă.

Doctorul Abramovici n-a stat mult înăuntru. S-a întors fără geamantane şi a coborât scările râzând. Când a dat cu ochii de Johann Moritz, care îl aştepta rezemat de zid, doctorul n-a mai zâmbit. S-a oprit, şi-a băgat mâinile în buzunare şi s-a gândit puţin, cu fruntea încruntată. În drum spre casă, n-a scos nici un cuvânt. Johann Moritz a mers în urma lui, la distanţă, ca să nu ghicească oamenii că domnul doctor este împreună cu un om desculţ: n-ar fi vrut ca Abramovici să se facă de râs din cauza lui.

În faţa porţii lui Isaac Nagy, doctorul s-a oprit şi a aşteptat până când Moritz a ajuns lângă el:

– Iankel, chestiunea ta este foarte încurcată! Comunitatea evreiască din Budapesta, care ne dă nouă hârtii pentru plecarea în America, nu vrea să-ţi dea şi ţie! Eu i-am rugat, le-am spus că ai venit cu noi, dar în zadar! Au spus că ei nu dau paşapoarte la creştini şi că de aceea sunt comitet evreiesc, ca să-i ajute pe evrei. Iar tu nu eşti evreu. Aşa-i că nu eşti?

– Nu sunt, domnule doctor!

– Ei au dreptate, a continuat Abramovici. Îmi pare rău că n-a ieşit altfel: voiam să te iau cu mine în America! Dar să ştii că nu te părăsesc aşa, la ananghie: nu sunt eu omul acela!

Doctorul Samuel Abramovici şi-a scos portofelul şi a început să numere. Johann Moritz privea banii ungureşti şi se mira că sunt atât de mici.

– Uite 20 de pengö! a spus doctorul. Asta fiindcă mi-ai dus geamantanele. Aici, în Ungaria, trebuie să munceşti o săptămână ca să câştigi banii ăştia; tu i-ai câştigat ducând geamantanele câteva ceasuri!

Johann Moritz nu se gândise niciodată să ceară bani pentru că a dus geamantanele: n-o făcuse ca să fie plătit. Doctorul stătea însă cu mâna întinsă. Moritz a luat bancnotele şi le-a băgat în buzunar.

– Faptul principal este că te-am scos din lagăr şi te-am adus aici! a mai zis Abramovici. Fără mine, cine ştie cât mai stăteai închis! Dar, pentru asta, nu-ţi cer nimic. Eu nu sunt omul care să ceară ceva pentru serviciile pe care le face!

60

A trecut o săptămână de când Johann Moritz se află la Budapesta. Lucrează ca în prima zi, mergând la piaţă cu Iulişca, spărgând lemne, scoţând gunoiul şi spălând vasele. Seara curăţă bucătăria, spală podelele şi scările.

În prima duminică, Isaac Nagy l-a întâlnit pe Johann Moritz pe culoar şi i-a spus, privindu-l aspru:

– Nu ţi-ai găsit încă de lucru? A trecut o săptămână de când stai la mine. Cred că nu vrei să te hrănesc de pomană o veşnicie?

Şi Isaac Nagy a plecat fără să mai spună nici un cuvânt. Lui Johann Moritz i-a părut rău că nu-şi căutase de lucru până atunci. El se socotea în serviciu la Isaac Nagy. «Cum de-am fost atât de prost să nu-mi caut de lucru până acum?» – s-a întrebat el. «Oamenii au dreptate. Ei nu-mi pot da veşnic de mâncare!» În seara aceea, Johann Moritz a vorbit cu Iulişca. Ea i-a promis că-i va găsi o slujbă. Ştia ea pe cineva care lucra la fabrica de ciocolată.

– Poate ai să-mi aduci şi mie ciocolată, a zis ea. Sau poate ai s-o dai altei fete!

– Cum s-o dau alteia? a zis Mortiz, supărat că Iulişca poate să gândească aşa despre el. Toată ciocolata pe care am s-o primesc, ţi-o aduc ţie. Eu n-am să mănânc nici o firimitură!

În noaptea aceea a visat cum o să lucreze el la fabrica de ciocolată.

A doua zi dimineaţa, doctorul Abramovici şi-a luat rămas bun de la sora şi de la cumnatul lui şi a plecat. Moritz i-a dus geamantanele la gară şi i le-a urcat în vagonul de dormit.

– Plecaţi departe? a întrebat el.

– În Elveţia! a răspuns doctorul. După ce mă odihnesc vreo câteva săptămâni, plec în Statele Unite ale Americii!

Când s-au despărţit, doctorul a dat mâna cu Johann Moritz, care s-a înroşit ca para focului. Toţi domnii dimprejur s-au uitat cum dă doctorul Abramovici mâna cu el, un om care n-are pantofi în picioare.

După ce s-a urnit trenul, Abramovici i-a strigat pe fereastră:

– La revedere, dragă Iankel! Să ştii că nu te uit! Tot am să fac ceva pentru tine!

– La revedere! a răspuns Moritz.

Când trenul s-a depărtat, lui i-au dat lacrămile. S-a simţit singur pe lume. Hurtie şi Ştrul plecaseră fără să-şi ia rămas bun. Acum e plecat şi doctorul! Moritz a stat multă vreme pe peron. Niciodată nu se simţise aşa de străin ca atunci...

Pe urmă, si-a adus aminte de fabrica de ciocolată. Toată mâhnirea i s-a risipit. A pornit spre strada Petöfi, zicându-şi: «Când o să încep să lucrez, o să-i cumpăr Iulişcăi un şirag de mărgele!»

61

Johann Moritz s-a dus cu Iulişca la piaţă mai devreme decât de obicei. Au cumpărat iute carne, zarzavat şi cele ce mai trebuiau pentru casă, apoi au luat-o pe o stradă cu case mici. Johann Moritz avea coşul în mâna dreaptă, şi cu stânga o ţinea pe Iulişca. Mergeau repede.

– Fabrica e tocmai la marginea oraşului! a zis ea. Trebuie să ne grăbim!

Erau roşii la faţă şi asudaseră. Dacă se întorceau prea târziu acasă, Iulişca nu mai avea timp să gătească. Ea vorbise cu un om din satul ei, care lucra la fabrica de ciocolată, şi acesta îi spusese că Moritz trebuie să vină într-o dimineaţă acolo, ca să vorbească cu şeful: «Dacă vine, îl angajează imediat, că avem nevoie de lucrători!»

– Poate că intru imediat în slujbă! a zis Moritz, în timp ce-şi făcea drum printr-o mulţime de oameni, adunată la o răscruce de străzi. Dacă mă angajează de azi, sâmbăta viitoare primesc deja leafă! Poate primesc şi ciocolată pentru tine!

Şi a strâns-o de mână cu putere. S-au uitat unul la altul şi au râs.

– Pe urmă, îmi iau o cameră, a continuat Mortiz. Nu se poate să stau o veşnicie pe capul stăpânilor tăi. Am să-mi caut o cameră pe lângă fabrică!

– Şi am să pot veni şi eu la tine? a întrebat Iulişca.

El n-a auzit-o. Se uita înaintea lui, să vadă de ce stau oamenii pe loc, dar nu vedea nimic. Erau sute de oameni care se strânseseră acolo, îmbulzindu-se unii peste alţii, şi nu se mai putea trece. Iulişca s-a oprit, încercând şi ea să afle ce s-a întâmplat. Dar şi-a adus aminte că trebuie să se grăbească.

– S-o luăm pe altă stradă, a zis ea. Altfel nu mai am timp să fac de mâncare astăzi!

S-au întors, mergând acum şi mai repede, ca să câştige timpul pierdut. La capătul străzii erau poliţişti, care stăteau unul lângă altul. Iulişca nu s-a uitat la ei decât cu coada ochiului şi a trecut mai departe.

– Poliţiştii şi soldaţii sunt nişte mârlani, a zis ea. Nu m-aş mărita niciodată cu un poliţist!

Şi a privit înapoi, ca să vadă dacă Moritz o auzise. El însă nu mai era lângă ea. Iulişca a privit în jur, căutându-l prin mulţime: rămăsese lângă poliţişti şi-i făcea semne cu mâna. Acum înţelegea ce se întâmplase: era o razie! Poliţiştii baraseră strada şi nimeni nu trecea fără să arate actele. Pe femei nu le controlau, de aceea o lăsaseră pe ea să meargă mai departe. Iulişca şi-a adus aminte că Johann Moritz nu are hârtii, şi a cuprins-o teama. A trecut din nou prin cordonul de poliţişti. Unul dintre ei a vrut să o ciupească de braţ, dar ea s-a smucit şi s-a îndreptat către Moritz. El era acum într-un grup cu alţii, şi un poliţist îi ducea de la spate cu arma înspre un camion. Moritz ridicase coşul deasupra capului, ca ea să-l vadă şi să vină să-l ia. Iulişca vedea coşul, dar nu mai putea înainta, şi nici Moritz nu se

mai zărea dintre oameni. Poliţiştii au oprit-o să se apropie. Ea le-a explicat că vrea coşul cu târguieli, dar ei nu ascultau sau nu înţelegeau. Iulişca a început să strige şi să-i înjure. A fost în zadar, tot n-au lăsat-o să treacă. Moritz se urcase în camion şi ţinea coşul atârnat în afară, sperând că ea va ajunge să-l ia. Apoi camionul a plecat. Moritz a pus coşul cu zarzavat între genunchi, gândindu-se: «Cucoana o omoară, dacă se duce acasă fără coş!». Ar fi fost în stare să sară din camion, ca să i-l dea. Dar nu se putea. La fiecare capăt al băncii era câte un jandarm, cu baioneta la armă. Privindu-i, Johann Moritz a uitat de coş şi şi-a dat seama că este arestat.

62

De patru săptămâni, de când a fost despărţit de Iulişca în învălmăşeala de pe stradă, Johann Moritz nu mai ştie nimic din afară. Nici soarele nu l-a mai văzut. Celula în care se află e cu fereastra spre miazănoapte, unde nişte pereţi înalţi şi cenuşii îi ascund cerul. În patru săptămâni, n-a respirat nici un strop de aer curat. Alţi deţinuţi ies în curte câte o oră pe zi. El îi aude şi ştie după zgomotul paşilor când sunt scoşi din celule şi când se întorc. Acum e linişte pe culoar. Încă nu se făcuse ziuă.

Moritz a deschis ochii. Pleoapele s-au desprins greu una de alta. El şi-a dus mâna la ochi şi le-a simţit umflate, cu sânge închegat. Nu-şi amintea când a ajuns în celulă. «M-or fi adus pe sus» – şi-a zis. Johann Moritz fusese bătut zilnic. Uneori nu se putea mişca ceasuri întregi. Asta se întâmpla des. El ştia totdeauna că bătaia s-a terminat, când era luat pe sus şi aşezat pe patul din celulă. Însă nu-şi aminteşte când ajunsese aseară acolo. Nici cum. Asta se întâmpla pentru prima oară. «Ieri m-au bătut cumplit» – s-a gândit Moritz, vorbindu-şi despre el însuşi ca şi cum ar fi fost altcineva, un străin. Şi-a pipăit obrazul. Barba îi era aspră. Sângele îi năclăise mustaţa, părul de pe cap şi sprâncenele, şi acum era închegat şi ţeapăn, ca ţărâna când e uscată. Johann Moritz şi-a umezit buzele cu limba. Erau umflate şi-l dureau ca nişte bube coapte. Şi dinţii îl dureau. Până în ajun îi scoseseră patru dinţi. El îi scuipase odată cu sângele, ca pe nişte sâmburi, după ce fusese lovit cu pumnul în falcă. Şi atunci avusese dureri în maxilare ca acum. «Dacă mi-au scos şi ieri vreun dinte, n-o să mai am cu ce mânca pâinea» – şi-a mai zis

Moritz. Dar n-a cercetat cu limba să vadă dacă îi lipsesc şi alţi dinţi din gură. Toate mişcările îl dureau. A închis din nou ochii.

Timpul a trecut. Pe culoar se auzeau acum paşi. Dar el nu încerca să înţeleagă cu urechea ce fel de paşi sunt, de unde vin şi unde se duc, aşa cum făcea de obicei. Toată carnea îi era bolnavă. Gândurile îi amorţiseră şi ele.

Când au venit să-l ia la interogatoriu şi a coborât din pat, atingând cimentul cu tălpile, lui Johann Moritz i-a venit să urle de durere. Amândouă tălpile îi erau umflate ca nişte pâini. El nu-şi amintea când fusese bătut la tălpi. Gardianul l-a îmbrâncit. Moritz a ieşit pe uşa celulei. Timp de câteva clipe a simţit nu usturimea tălpilor, ci durerea din spate, unde îl lovise gardianul. Apoi iar l-au durut tălpile. Ce fiecare pas, parcă îi smulgea cineva o fâşie de carne din trup. Până la biroul inspectorului Varga, care îl ancheta, erau peste o sută de paşi. Gândindu-se că trebuie să facă toţi aceşti paşi cu tălpile umflate, Johann Moritz s-a prăbuşit pe ciment. Era la câţiva metri de celula lui. Gardianul l-a ridicat de subţiori şi l-a dus mai departe pe sus. Johann Moritz nu era greu de purtat. Trupul lui cântărea acum cât al unui copil de şcoală primară. Cântăreau ceva numai oasele şi pielea de pe el. Carne şi grăsime nu mai avea.

63

După ce a fost arestat, Johann Moritz a dat o declaraţie în care a povestit cum ajunsese în Ungaria. Poliţiştii nu l-au crezut şi l-au bătut, ca să spună adevărul. El a mărturisit şi după bătaie la fel. Ei l-au bătut din nou. Acum se află la închisoarea serviciului secret ungar. În fiecare zi îl interoghează şi apoi îl bat.

– De ce te-au trimis în Ungaria? a întrebat inspectorul.

– Nu m-a trimis nimeni! a răspuns Moritz.

– Ai declarat însă că până la graniţă te-a adus un plutonier-major cu camionul.

– Ne-a adus majorul Apostol Constantin, comandantul lagărului! Era prieten cu doctorul Abramovici şi a venit cu noi, ca să nu ne oprească patrulele.

– Acela era majorul Tănase Ioan, de la serviciul de spionaj român. Noi ştim că el lucrează în acest sector. Trimite la noi agenţi în fiecare lună! El te-a trimis şi pe tine. Vrem să ştim însă de ce. Ce cu misiune.

Moritz a plecat privirile în pământ şi a tăcut. Pe urma s-a gândit că va fi dus iarăşi în camera de tortură de la subsol. Carnea începea să-l doară de pe-acum. A zis:

– Am spus adevărul!

– Nu-ţi dai seama că eşti complet descoperit? E stupid să mai persişti! Ai declarat că ai stat în lagărul de evrei din România optsprezece luni.

– Am stat, a zis Moritz.

– N-ai stat nici o zi în lagărul de evrei! Tu eşti român!

– Sunt român, a zis Moritz.

– Ai vrut să te dai în Ungaria drept evreu! a zis inspectorul. Ca să te credem noi că aşa este, ai declarat că ai stat în lagărul de evrei! Apoi ai declarat că ai trecut frontiera împreună cu alţi trei evrei!

– Şi asta este adevărat, a zis Moritz.

– Nu este adevărat! Ai venit singur. Şi nu ai locuit la Isaac Nagy. Nimeni n-a locuit la Nagy în ultimele şase luni. Ţi-ai închipuit că noi o să credem ce ne spui tu, fără să cercetăm? Am aici declaraţiile scrise ale doamnei şi domnului Nagy. Nici n-au auzit de tine. Doamna Roza Nagy nu are nici un frate doctor.

– Au spus ei că nu mă cunosc pe mine? a întrebat Johann Moritz. Coniţa nu poate zice că nu mă cunocaşte! Eu i-am ajutat la treabă în fiecare zi. Am fost la piaţă cu Iulişca, am spălat vasele...

Lui Johann Moritz i-au dat lacrămile. Inspectorul a strigat:

– Asta e altă minciună! Doamna Nagy nu are nici o servitoare cu numele de Iulişca. Dacă voiai să minţi, trebuia să te interesezi mai întâi cum o cheamă pe servitoarea familiei Nagy! Am interogat-o şi pe ea. Este în serviciu la ei de opt ani. Iulişca n-a fost decât o creaţie a ta, ca să ne induci pe noi în eroare. Majorul Tănase te-a învăţat să ne spui povestea cu Iulişca?

Johann Moritz a închis ochii, aşteptând să fie chemat gardianul, care să-l ducă în camera de tortură. Nu voia să se mai gândească la nimic. Totuşi, faptul că sora doctorului declarase că nu-l cunoaşte îi chinuia mintea. Asta n-o putea crede.

Johann Moritz a auzit uşa deschizându-se, apoi zgomotul unor paşi. Nu erau paşii santinelei care să-l ducă la subsol. A deschis ochii. În faţa lui apăruse Isaac Nagy. Purta un costum cafeniu, nou, şi nu s-a uitat deloc la el.

– Îl cunoaşteţi pe acest individ? a întrebat inspectorul.

– Îl văd prima oară în viaţa mea! a răspuns Isaac Nagy, măsurându-l pe Moritz cu o privire dispreţuitoare.

– Au locuit la dumneavoastră trei evrei refugiaţi din România? a întrebat iar inspectorul.

– În afară de mine, de soţia mea şi de servitoare, nu a dormit nimeni, de multe luni, în casa mea!

– Vă mulţumesc! a zis inspectorul.

Isaac Nagy a ieşit din birou. Imediat după el, a intrat soţia lui. Ea a răspuns la fel, că nu-l cunoaşte şi nu-l văzuse niciodată pe Johann Moritz până în clipa aceea.

– Aveţi un frate doctor în România? a întrebat inspectorul.

– Eu sunt singurul copil la părinţi! a zis Roza Nagy.

Inspectorul l-a privit cu asprime pe Johann Moritz, apoi s-a întors din nou spre Roza Nagy:

– Aţi avut o servitoare numită Iulişca?

– Niciodată! a răspuns ea. De opt ani, de când sunt în Budapesta, nu am avut decât o singură servitoare, pe care o cheamă Iozefina!

Doamna Nagy a ieşit din birou zâmbind. După ea a fost interogată şi o femeie bătrână, care a spus că se numeşte Iozefina şi că este servitoare la familia Nagy de opt ani.

Inspectorul a rămas iar singur cu Johann Moritz.

– Acum recunoşti că ai minţit? l-a întrebat el. Spune adevărul: de ce ai fost trimis în Ungaria?

Johann Moritz a început să plângă.

64

Din biroul inspectorului Varga, Johann Moritz a fost condus în camera de tortură. Aşa ca în fiecare zi. Niciodată însă nu i-a fost mai tare frică de bătaie decât azi. Când a intrat în camera de la subsol, lumina l-a izbit în faţă. Aici era întotdeauna o lumină albă, de cretă. Becurile erau mari şi puternice. Johann Moritz a închis ochii. Dar lumina îi frigea obrajii ca focul.

– Hainele jos! a poruncit râzând gardianul.

Era unul din cei doi bărbaţi graşi, cu mustăţi, pe care îi găsea mereu jucând cărţi la o masă. Moritz şi-a desfăcut cămaşa la gât. Dacă nu se dezbracă repede, unul din cei doi îl loveşte cu cravaşa peste faţă, ştia asta. Degetele îi sunt însă umflate şi nu nimeresc nasturii mici ai cămăşii. Pe Moritz îl cuprinde teama că va întârzia cu dezbrăcatul. Niciodată nu i-a fost aşa de frică de cravaşă ca astăzi. A privit spre ei doi graşi de la masă. Ei nu

observaseră că el întârzie. Jucau mai departe cărţi. Moritz a reuşit să-şi scoată cămaşa; pantalonii nu trebuia să-i dezbrace. A rămas în picioare.

În faţa lui se afla un rastel cu vergi de fier, ca acelea cu care se curăţă ţevile armelor la regiment. Fuseseră aşezate după grosime. În stânga erau unele cât degetul cel mare. Urmau altele, din ce în ce mai subţiri. Din fiecare erau câte două. Cu totul, vreo douăzeci de grosimi. Moritz nu le-a numărat niciodată. Cea mai subţire, cât paiul de grâu, era chiar la marginea din dreapta a rastelului. El ştia cum doare fiecare din aceste vergi.

– Treci la lucru, băiatule! a poruncit unul dintre cei doi, ridicându-se şi lăsând cărţile împrăştiate pe masă. Cine nu munceşte nu mănâncă!

Moritz l-a văzut cum se întinde. Era îmbrăcat cu o flanelă albă, care îi pocnea pe corp, şi părea să-i fie somn. Al doilea gardian şi-a stins ţigarea şi s-a uitat la Moritz.

– Astăzi ne spui de ce te-au trimis?

Vocea gardianului era domoală. Parcă l-ar fi rugat pe Moritz să-i dea un chibrit, ca să-şi aprindă ţigarea. După ce a întrebat, a căscat şi s-a întins, cum făcuse şi celălalt, când se sculase de la masă.

– Nu m-a trimis nimeni! a răspuns Moritz.

Amândoi au întors dintr-o dată capetele spre el. Parcă i-ar fi atins cu fierul roşu, aşa au tresărit. Ochii le scânteiau de mânie. Se supăraseră. Johann Moritz a început să tremure. Unul dintre gardieni a venit lângă el şi l-a lovit cu pumnul sub bărbie, o dată, şi încă o dată, până când Moritz nu şi-a mai simţit bărbia. Al doilea l-a înşfăcat de umăr şi l-a trântit pe banca de lângă rastel, cu faţa în jos. Apoi s-a urcat călare pe spatele lui. De fiecare dată când gardianul îl călărea, Moritz credea că va muri sufocat. Astăzi ar vrea cu adevărat să moară. Simte cum i se sfărâmă coşul pieptului, strivit pe scândura băncii. Plămânii îi sunt presaţi sub greutatea din spate, ca sub pietre de moară.

– A spus ceva? a întrebat gardianul care îl lovise sub bărbie.

Al doilea n-a răspuns. Moritz a simţit prima lovitură la tălpi. A încercat să strângă picioarele. Gardianul care era călare pe el i le-a prins în mâini şi le-a ţintuit pe bancă. A venit a doua lovitură, cu o vergea groasă. Acum pe Moritz nu-l mai dureau tălpile. Lovitura o simţea în creieri. Numai în creieri. Pe urmă, când loviturile au continuat, nu le-a mai simţit în creieri, ci în piept. Pe urmă, îl dureau în umeri. Pe urmă, n-a mai simţit nimic. Parcă înţepenise. Asta nu a durat însă mult. În tălpi avea usturimi, ca

de tăieturi de cuţit. Erau vergile subţiri. Ele îl tăiau parcă în genunchi, dar mai ales în rinichi. Băşica udului şi celelalte mădulare au ieşit de sub controlul lui. Tăieturile şi împunsăturile nu se mai sfârşeau. Lui Moritz i s-a făcut greaţă. În faţa ochilor îi apăruse o lumină galbenă. Bucatele care erau în stomacul lui au început să iasă afară pe gură. Pantalonii i se lipiseră, uzi, de piele. Apa şi pâinea pe care le înghiţise nu mai voiau să-i rămână în stomac. Moritz simţea cum se cufundă în lumina galbenă de dinaintea ochilor lui. Gura îi era plină de un suc verzui şi amar. Lichidele îi ieşeau din trup pe nas, pe gură şi prin toate orificiile, amestecate cu o spumă verde, cum e mătasea broaştelor.

Acum Johann Moritz era la marginea vieţii. Numai mintea mai rămăsese trează. Gardianul îl lovea cu vergi din ce în ce mai subţiri – el nu mai simţea nimic. Sângele, care nu mai putea suferi nici el loviturile, a încercat să evadeze din carnea chinuită şi a răbufnit prin toate porţile pe care le găsea deschise. Părăsea trupul lui Johann Moritz prin gură, prin nas, prin urechi şi amestecat cu urina. În unele părţi, fugea din trupul sfârtecat prin pori. El trebuia să evadeze. Pe oriunde.

65

Când s-a deşteptat, Johann Moritz şi-a adus aminte de confruntarea din ajun cu Isaac şi Roza Nagy. «Dacă ei ar fi spus adevărul, mi-ar fi dat drumul din închisoare! Ieri n-aş mai fi fost schingiuit.»

Schingiuit, Johann Moritz nu fusese niciodată atât de tare. Trupul îi era, din tălpi şi până în creştetul capului, o singură rană sângerândă.

«Isaac Nagy a spus că nu mă cunoaşte. S-a uitat la mine şi a zis că nu m-a văzut niciodată. Şi soţia lui la fel!» Moritz şi-a amintit cum îi curăţa pantofii lui Isaac Nagy în fiecare dimineaţă, cum Roza Nagy îi cerea să taie lemne, să spele pe jos... «Cum au putut să spună că nu mă cunosc? Au zis că nici pe Iulişca n-au văzut-o niciodată şi că nu ştiu cine e. Că n-au avut nici o servitoare pe care s-o fi chemat Iulişca...»

Johann Moritz nu mai poate rezista. Ştie că trupul şi mintea lui sunt slabe. Că ieri şi alaltăieri a fost adus în celulă fără să-şi amintească nici când, nici cum. Asta din cauza bătăii. Dar că el a locuit la Isaac Nagy e sigur. Cum şi că Iulişca e servitoare la ei.

Totuşi, Isaac Nagy zisese că nu! Şi nevasta lui a zis că nu! I-a auzit el cu urechile lui cum au zis că nu!

Johann Moritz a închis ochii.

66

După un timp, au venit iar să-l ia din celulă. Moritz tremura. Pentru întâia oară, era hotărât să se omoare. Nu mai putea suferi tortura. Gardianul a lăsat uşa celulei deschisă şi a rămas în prag. Moritz îl vedea, printre gene, cum râde.

– Ridică-te! a poruncit gardianul.

Moritz l-a văzut, parcă, în faţa ochilor pe inspectorul Varga. I-a auzit vocea. Pe urmă i-au apărut camera de tortură, rastelul cu vergi de toate grosimile, gardianul suit călare pe el... A zis cu voce rugătoare, şoptit:

– Nu...

– Ridică-te! a poruncit iar gardianul.

Johann Moritz nu l-a auzit. Era ca un mort. Gardianul a venit lângă pat şi l-a ridicat cu forţa. Moritz a deschis ochii şi a implorat:

– Nu... Azi, nu... Mă duceţi mâine... Şi în toate zilele... Până la sfârşitul vieţii mele. În fiecare zi. Şi la interogatoriu, şi la tortură. Numai azi nu...

– Azi te eliberăm! a zis gardianul.

Johann Moritz n-a crezut. Nu mai crede nimic. Totuşi, chiar în ziua aceea l-au eliberat din închisoare. Dar nu l-au lăsat liber: era cetăţean român. De aceea l-au dus într-un lagăr de muncă.

67

Înainte de a ieşi din închisoare, Johann Moritz a primit o scrisoare de la Iulişca. I-a adus-o gardianul de la biroul inspectorului Varga. El a intrat în celulă, tocmai când Moritz pleca. Iulişca scrisese cu mâna ei:

Draga Ianoş,

De patru zile, eu nu mai sunt în serviciu. Îţi scriu ca să ştii să nu mă cauţi în strada Petöfi, când ţi-or da drumul din închisoare.

Eu am să fiu la ţară, la mama mea, în comuna Balaton, din judeţul Tisa, unde te aştept cu dragoste multă. Vino şi tu îndată ce eşti liber! Iulişca.

Pe dosul hârtiei, era adăugat în fugă:

Am fost ieri pe la stăpânii mei, ca să mai iau nişte lucruri pe care le mai aveam acolo. Domnul şi coniţa te roagă să nu fii supărat pe ei că au zis la poliţie că nu te cunosc. În oraş au început să fie arestaţi evreii, şi lor le-a fost frică să spună că au primit oameni străini în casă. Ei îţi trimit salutări. Domnul mi-a dat şi un costum de haine pentru tine. E aproape nou. Când vii, îl găseşti la mine. El e un om foarte cumsecade. Coniţa Roza la fel. Să nu te superi pe ei. Le-a fost frică să nu-i aresteze, de aceea au zis că nu te cunosc. Aşa sunt vremurile astăzi. Te sărută

Iulişca

68

Membrii guvernului ungar sunt de trei ore în consfătuire secretă la palatul regenţei. Conferinţa s-a terminat. Ministrul de externe s-a ridicat însă din nou:

– Chestiunea celor 50.000 de lucrători a rămas nerezolvată! a zis el. Şi e cea mai importantă!

– Chestiunea lucrătorilor a fost rezolvată! a zis cu asprime şeful guvernului. Hotărârea s-a luat în unanimitate!

Şefii de departament erau cu servietele în mână, gata de plecare. Ministrul de externe părea că nu observă. A continuat:

– De dat, trebuie să dăm ceva. Echilibrul relaţiilor dintre noi şi Germania trebuie menţinut aşa cum este. Nu sunt raporturi de egalitate, o recunoaştem cu durere. Situaţia Ungariei faţă de Marele Reich este de fapt o poziţie de subaltern, nu de aliat. Dar n-o putem schimba decât cu aceea de ţară ocupată militariceşte, şi ar fi mai rău! Iniţial, ni s-au cerut 300.000 de lucrători. Cifra a fost redusă, după tratative disperate, la 50.000. Pe aceştia trebuie să-i dăm însă!

– Guvernul meu nu trimite nemţilor nici un cetăţean maghiar ca sclav! a zis şeful guvernului, congestionat la faţă de mânie. Chestiunea este închisă!

– Germania ţine foarte mult la această cerere! a insistat ministrul de externe. Cererea ne-a fost trimisă ca un ultimatum. Industria lor are o nevoie acută de braţe de muncă. Dacă nu dăm măcar 50.000 de oameni, refuzul ne poate fi fatal. Sunt informat că, în caz de respingere a cererii, ocuparea militară a Ungariei de către armata germană este iminentă. Sunt dator să vă informez şi pe dumneavoastră. Răspunderea v-o asumaţi domniile-voastre!

– Putem găsi un compromis! a sugerat un ministru.

– Dacă trimitem un singur maghiar ca sclav la nemţi, situaţia rămâne tot gravă, şi istoria nu ne va ierta! a zis şeful guvernului. În consecinţă, răspunsul nostru este un refuz categoric. Aici nu există compromisuri!

– Să le trimitem nemţilor 50.000 de lucrători, dar nu lucrători maghiari, a zis ministrul de interne. Avem internaţi peste 300.000 de străini. Să dăm din ei!

– Mă opun acestei soluţii! a zis ministrul de externe. Ne-ar complica şi mai mult. Este contrarie legilor internaţionale asupra prizonierilor şi internaţilor politici. Noi avem nevoie de simpatie peste hotare. Dacă adoptăm această soluţie, onoarea coroanei Sfântului Ştefan ar fi pătată grav, şi ne-am crea o serie nesfârşită de duşmănii!

După o jumătate de oră de discuţii, s-a găsit, în fine, un compromis. S-a hotărât să se trimită în Germania 50.000 de lucrători neunguri, dar care, pe cât posibil, să nu aibă naţionalitate dovedită. Ministrul de interne a zis:

– Astfel salvăm sângele maghiar. Istoria nu ne va putea acuza că am trimis unguri în sclavie. Scopul nostru este atât de nobil, încât mijloacele utilizate ne vor fi scuzate de istorie!

69

Contele Bartholy, purtătorul de cuvânt al guvernului maghiar, a intrat în biroul său şi şi-a chemat secretara, ca să-i dicteze comunicatul de presă oficial cu hotărârile luate în şedinţa secretă.

– Un om care nu are dreptul să trăiască în onoare şi demn este un sclav, a zis contele, vorbind cu sine însuşi. Astăzi, cine vrea să trăiască moral se sinucide. Societatea noastră interzice demnitatea şi onoarea personală, adică viaţa de om liber. Ea

permite numai viaţa de sclav. Dar asta nu poate continua. O societate în care toţi oamenii, de la ministru până la servitor, sunt sclavi trebuie să se prăbuşească. Şi ar fi bine să se prăbuşească cât mai repede!

– Aţi spus ceva, domnule ministru? a întrebat dactilografa, intrând în birou.

– Nimic! a zis el. Scrie, te rog:

Comunicat oficial. În şedinţa restrânsă de ieri, Consiliul de miniştri a luat hotărârea de a înlesni condiţiile de viză şi de călătorie pentru muncitorii maghiari care vor sa plece în Germania, spre a se specializa în diferitele ramuri ale industriei tehnice. Numărul lucrătorilor cărora li se oferă acestă posibilitate de către guvern este deocamdată de maximum 50.000.

Secretara s-a ridicat.

– Expediază-l la ziare, a ordonat ministrul. Să fie publicat în pagina-ntâi!

70

Contele Bartholy a luat în seara aceea masa la un restaurant, împreună cu fiul său, care îi era şi şef de cabinet. La cafea, bătrânul a întrebat:

– Ce părere ai despre chestiunea lucrătorilor pe care îi trimitem în Germania?

– Un adevărat k.o. pe arena politică! a răspuns Lucian. S-a procedat magistral. În loc de lucrători unguri, le trimitem nemţilor câteva zeci de mii de străini adunaţi din închisori şi din lagăre. Obrăznicia nemţilor merita o astfel de lecţie! Ideea a fost genială!

– Tu ştii că pentru aceşti lucrători noi primim de la nemţi anumite avantaje! Mai bine zis, ştii că ne sunt plătiţi?

– De la sine înţeles, a zis Lucian. N-o să le dăm nemţilor mână de lucru pe degeaba!

– Şi nu te simţi jignit că tatăl tău a participat astăzi la o vânzare de oameni? a întrebat bătrânul. Negustoria de oameni este ultima treaptă a decăderii morale.

– Eşti amuzant, tată! a zis Lucian. Din cauza asta ai fost indispus toată seara?

– Nu te eschiva! Recunoşti că azi am făcut trafic de sclavi?

– Dacă pui problema astfel, atunci ai participat la un trafic de sclavi, a zis Lucian zâmbind.

– Şi nu te deranjează?

– Ar fi absurd să mă deranjeze, a răspuns Lucian. De altfel, cred că şi la tine adevăratul motiv al indispoziţiei este altul. Asta nu poate fi nici măcar un motiv de indispoziţie momentană! Am fost forţaţi să trimitem lucrători în Germania. Dacă n-am fi procedat aşa, ar fi trebuit să trimitem unguri, şi atunci ar fi fost într-adevăr grav!

– Da, din punct de vedere maghiar ar fi fost mai grav, a zis contele. Dar din punct de vedere uman este acelaşi lucru. Noi am vândut oameni vii!

– Astea sunt necesităţile politice, tată! Nu le putem evita!

– Europa a abandonat negoţul de sclavi de sute de ani! Ultimii oameni vânduţi au fost negrii, în America. Negoţul de sclavi este interzis pe toată suprafaţa pământului. Legile de abolire a sclavajului sunt una dintre cele mai mari realizări ale civilizaţiei noastre. Şi acum întoarcem ceasul istoriei înapoi şi reluăm negoţul de oameni! Din secolul XX ne trezim transportaţi brusc în epoca precreştină, sărind peste Renaştere şi Evul Mediu!

– Tată, lucrurile nu trebuie luate atât de tragic! a zis Lucian. În definitiv, pe aceşti oameni nu-i leagă cu lanţuri de mâini şi de picioare în Germania. Acolo au să fie lucrători.

– Nu-i leagă-n lanţuri, fiindcă nu-i nici un pericol să fugă. Societatea modernă are metode de păzire a sclavilor pe care anticii nu le aveau. Şi mă refer nu numai la mitraliere ori la gardurile de sârmă ghimpată, sub curent de înaltă tensiune, ci şi la metodele tehnicii birocratice: cartele de mâncare, autorizaţie poliţienească ca să capeţi pat la un hotel, să te sui în tren, să te plimbi pe stradă sau să te muţi în alt oraş. Nici grecii ori egiptenii nu i-ar fi legat pe sclavi în lanţuri, dacă ar fi avut aparatul tehnic de control pe care l-am inventat noi. Sclavia rămâne însă aceeaşi!

– Cel mai bun lucru este să nu ne mai gândim la asta, a zis Lucian. Tot nu putem schimba nimic! Crezi că se poate proceda altfel? În Germania au fost vânduţi sclavi – cum spui tu – din aproape toate ţările Europei: Croaţia, România, Franţa, Italia, Norvegia... Ce-am putea face noi personal ar fi să ne retragem din guvern şi să luptăm contra Germaniei, fiindcă cumpără sclavi şi obligă celelalte ţări să-i vândă. Atunci ar veni în Ungaria un alt guvern, care ar trimite nemţilor mai departe sclavi. Iar noi, chiar

dacă am distruge Germania, tot n-am rezolva problema. Locul nemţilor l-ar lua ruşii, care sunt cei mai mari negustori de sclavi din lume. În Rusia sovietelor, fiecare om este proprietatea guvernului bolşevic.

– Şi nu eşti îngrozit de această stare de fapt? a întrebat contele.

– Nu!

– Asta e foarte grav! a zis bătrânul. Înseamnă că nu mai ai respect faţă de fiinţa omnească. Şi tu eşti tot o fiinţă omenească. Deci, nu mai ai respect nici faţă de tine!

– Eu respect fiecare om după valoarea lui, a zis Lucian. Cred că nu ai să-mi reproşezi ceva în acest domeniu!

– Respecţi omul – a zis bătrânul – aşa cum îţi respecţi automobilul, fiindcă este un obiect de o anumită valoare.

– Vezi ceva rău în asta?

– Dar omul pentru valoarea lui intrinsecă, de om, îl respecţi?

– Sigur că da! N-aş putea produce nici unui om suferinţă, fără să-mi fie milă şi să am remuşcări!

– Nici unui câine nu i-ai producte suferinţă fără să-ţi fie milă, fiindcă ştii că, dacă îl loveşti, îl doare. Asta este mila de om ca animal viu. Eu vreau să ştiu dacă respecţi omul ca valoare unică, neînlocuibilă, chiar şi atunci când nu are nici o valoare socială, şi când nu-ţi inspiră milă ori dragoste ca animal!

– Nu mi-am pus niciodată această întrebare, a zis Lucian. Ştiu însă că respect omul în raport cu valoarea lui socială şi ca animal viu. Toată lumea gândeşte şi simte ca mine.

– Eşti sigur, Lucian, că toată lumea de astăzi gândeşte şi simte ca tine?

– Absolut sigur! Aşa cere logica. Omul este o valoare socială. Atât. Celelalte sunt ipoteze.

– Asta este extrem de grav.

– Ce găseşti grav?

– Cultura noastră, Lucian, a dispărut. Ea avea trei calităţi: iubea şi respecta frumosul – obicei învăţat de la greci; iubea şi respecta dreptul – obicei învăţat de la romani; iubea şi respecta omul – obicei pe care l-a învăţat, greu şi foarte târziu, de la creştinism. Numai prin respectarea acestor trei mari simboluri, Omul, Frumosul şi Dreptul, a devenit cultura noastră occidentală ceea ce a fost. Şi acum pierde cea mai importantă moştenire: respectul şi dragostea pentru om. Fără acest respect şi această dragoste, cultura occidentală nu mai există. A murit!

– Omul a cunoscut de-a lungul istoriei epoci mult mai negre decât cea de acum, a spus Lucian. A fost ars în piaţa publică, sacrificat pe altar, sfărâmat pe roată, vândut şi tratat ca un obiect. Nu e drept să fim atât de severi cu societatea contemporană.

– E adevărat ce spui tu, a zis contele. Atunci, în aceste epoci negre, omul era ignorat, şi barbaria practica jertfa umană. Dar noi învinsesem barbaria şi începusem să preţuim omul; această etapă abia pornise. A apărut însă societatea civilizaţiei tehnice, şi tot ce am câştigat şi creat timp de secole a fost distrus. Civilizaţia tehnică a reintrodus dispreţul pentru om, exact ca în barbarie. Omul este astăzi redus doar la dimensiunea lui socială... Nu vrei să plecăm? E târziu!

Lucian s-a uitat la ceas.

– Ceasul meu a stat, a zis el. Vrei să-mi spui cât e ora, tată?

– E ora 25!

– N-am înţeles! a zis Lucian.

– Cred şi eu că n-ai înţeles! Nimeni nu vrea să înţeleagă! Este ora 25: ora civilizaţiei europene!

71

– Iată-te şi vândut nemţilor, dragă Moritz! a zis şeful echipei, râzând. Mă întreb câţi bani or fi încasat ungurii pentru pielea ta. Prea multe parale nu face! Or fi primit o ladă de cartuşe în schimbul tău! Am auzit că nemţii n-au plătit cu bani. Au dat arme şi muniţii. Mai mult de o ladă de muniţii nu cred să fi dat ei pentru tine. O ladă pentru tot: pielea, oasele, carnea!

Şeful de echipă l-a bătut pe umăr şi iar a râs:

– E un preţ destul de bun! Ruşii n-ar fi dat atât: la ei oamenii sunt mai ieftini!

Lui Johann Moritz nu i-a plăcut gluma, dar n-a zis nimic. Şeful de echipă era un fost student din Bucureşti, internat şi el la unguri. Lucrau împreună la fortificaţii de opt luni. Johann Moritz ştia că studentului Antim îi place să vorbească tot felul de lucruri, ca acum. Însă nu e om rău la inimă.

– Tu nu crezi că te-au vândut? a întrebat studentul.

– Sigur că nu cred! a răspuns Moritz. Pe oameni poţi să-i închizi în lagăre şi în închisori, poţi să-i pui la muncă, să-i schingiuieşti sau să-i omori, dar nu poţi să-i vinzi!

– Te-au vândut, Moritz! Mă pot jura pe ce vrei tu! Pe mine, pe tine şi pe toţi românii, sârbii şi rutenii care suntem aici, în lagăr, ne-au vândut nemţilor! S-au şi făcut acte de vânzare pentru cincizeci de mii de capete de om!

Studentul a plecat. Moritz s-a gândit la vorbele lui. «A vrut să-şi râdă de mine» – şi-a zis el. «Asta nu poate fi adevărat!» Toată ziua a avut însă în minte cuvintele studentului. Nu-i ieşea din cap faptul că nemţii l-ar fi cumpărat şi ar fi plătit pentru el o ladă de cartuşe. Dar, cum se gândea mai adânc, Johann Moritz îşi dădea seama că ar fi o prostie să creadă. Şi n-a crezut.

Lagărul lor se găsea la graniţa dintre Ungaria şi România. Săpau tranşee şi fortificaţii. Lucrarea era pe la jumătate. Antim zicea că ungurilor le mai trebuie cel puţin zece luni, ca să termine fortificaţiile din sectorul lor. Ca să grăbească lucrul, aduceau mereu alţi internaţi. Au adus până şi ocnaşi, însemnaţi cu fierul roşu, să lucreze. Nu aveau oameni destui. Totuşi, într-o zi, s-a dat ordin de marş. Toţi românii şi sârbii din lagărul lui Moritz au fost urcaţi în tren şi duşi în altă parte. Moritz a auzit că ungurii nu erau mulţumiţi de felul în care lucrează românii şi sârbii, şi vor să aducă în locul lor ucrainieni, ca să termine mai repede fortificaţiile. Antim spune că-i duc în Germania, fiindcă au fost vânduţi. Mai erau şi alţi români care spuneau la fel. Dar cei mai mulţi nu credeau. Nici Moritz nu credea.

Într-o dimineaţă, Moritz a coborât din tren, ca să-şi facă nevoile. În tren nu erau closete, şi ei aşteptau până oprea trenul. Atunci se împrăştiau prin jurul vagoanelor, păziţi ae santinele. Acum trenul oprise în plin câmp. Era o zi ploioasă. Moritz a rămas mai îndelung afară, lângă tren. Când s-a întors, a văzut că pe fiecare vagon scrie cu creta ceva pe nemţeşte. S-a apropiat şi a citit: *Muncitorii unguri salută pe camarazii lor din Marele Reich German!* Pe al doilea vagon era: *Muncitorii unguri lucrează pentru victoria Axei!* Moritz a început să se teamă că e adevărat că-i duc în Germania. Pe vagonul următor scria: *Muncitorii unguri lucrează pentru Noua Ordine în Europa!* Johann Moritz l-a chemat pe Antim şi i-a arătat.

– Acum crezi că ungurii ne-au vândut nemţilor? a întrebat studentul.

– Tot nu cred! a zis Moritz. Asta nu-i de crezut!

– Aşteaptă şi-ai să te convingi!

Moritz a aşteptat.

Trenul a rămas pe câmp până seara. La apusul soarelui, santinelele s-au dus pe o pajişte şi au cules flori. Moritz nu mai

văzuse niciodată soldaţi cu baioneta la armă culegând flori, sub comanda unui ofiţer, care culegea şi el. Pe urmă, au venit cu buchetele şi au împodobit fiecare vagon cu flori, cu crengi verzi şi cu ghirlande, ca la nuntă.

Acum se întunecase. Trenul a pornit. Moritz a vrut să rămână treaz, ca să vadă ce se întâmplă, dar a adormit.

Când s-a deşteptat, era ziuă. Prin uşile încuiate ale vagonului pătrundeau zgomote de afară. Opriseră într-o gară. Până atunci trenul lor oprise numai pe câmp sau la marginea oraşelor. Se auzeau pufăitul altor locomotive şi zarvă de oameni. Joahnn Moritz şi-a lungit urechea şi a ascultat. Cineva trecea chiar pe lângă vagonul lor şi vorbea tare.

– Vorbeşte nemţeşte! a zis Moritz.

Acum ştia că studentul Antim nu minţise. Fuseseră vânduţi nemţilor. «Poate că e adevărat că nemţii au plătit pentru mine o cutie de cartuşe, ca să mă aibă cu oase, cu carne şi cu piele cu tot!» – s-a gândit.

– Toţi am fost vânduţi ca sclavi pe viaţă! a zis studentul.

Şi el aflase doar în clipa aceea că ajunseseră pe teritoriul german. Antim s-a ridicat şi a început să ţină un discurs. Ceilalţi îl ascultau.

Moritz era cu gândul aiurea. Lui îi rămăseseră în minte trei cuvinte: *sclav pe viaţă!* Se vedea petrecându-şi întreaga viaţă prin lagăre, muncind la canale, la cazemate şi la fortificaţii, flămând, bătut, mâncat de păduchi. Apoi s-a gândit că o să moară în lagăr, şi ochii i s-au umplut de lacrămi. Văzuse destui prizonieri murind. Săpase şi el la gropile lor. Morţii erau dezbrăcaţi de haine şi îngropaţi goi. «Ca nişte câini» – şi-a zis el. «Câinilor li se jupoaie pielea înainte de a fi îngropaţi, ca să se facă din ea mănuşi. Prizonierilor li se scot hainele. Când au să-nveţe să facă din pielea de om mănuşi, au să-i jupoaie şi pe prizonieri, până să-i bage-n pământ. Poate până mor eu, încep să o facă!»

Moritz s-a sculat în picioare. «Pot să mă ţină toată viaţa în lagăr! Înainte de a muri, aş vrea însă să-mi dea drumul. Măcar un ceas înainte de a-mi da sufletul, ca să nu mor închis. E mare păcat să mori închis! Dar acum, dacă m-au vândut nemţilor, n-au să-mi dea drumul nici măcar cu un ceas înainte...»

72

– În zece zile trebuie să fiu plecată, a zis Eleonora West. Dacă nu părăsesc ţara, se lansează un mandat de arestare contra mea. Zece zile e cel mai lung termen pe care mi-l pot acorda. Poate că şi aşa e prea mult!

Eleonora West s-a uitat la Leopold Stein, care şedea în faţa ei, pe acelaşi fotoliu ca întotdeauna, şi şi-a recapitulat mental situaţia, ca să se convingă ca nu exagerează. Termenul fixat cetăţenilor de origine semită pentru a se înscrie la birourile Ministerului de Interne expirase. Cei care se eschivau acestei măsuri erau pedepsiţi printr-un decret-lege cu zece ani de temniţă grea. Ea nu se prezentase. În urma unui denunţ, Parchetul a fost sezisat şi s-a deschis o anchetă. În dosarul procurorului se aflau documente pe care ea le ignorase şi care dovedeau neîndoielnic originea ei. Dosarul nu mai putea fi închis: toate tentativele de a-i cumpăra pe anchetatori, ca în trecut, eşuaseră.

– De data asta am fost învinşi, domnule Stein, a zis ea. Trebuie să părăsesc lupta şi să fug. Este singurul lucru care îmi mai stă în putere. Doi ani şi jumătate am ţinut piept tuturor atacurilor. A fost greu, dar am reuşit. Soarta nu-i ajută la nesfârşit pe cei îndrăzneţi!

– Bătălia nu este încă pierdută, a spus Leopold Stein. Dar zece zile este un termen prea scurt. Tipografia, ziarul şi vila le putem vinde. Vom primi preţuri relativ bune. Mobilierul, biblioteca şi tablourile vor avea cumpărători. Astea sunt afaceri care se pot aranja; sumele rezultate se vor depune într-o bancă elveţiană. În zece zile este însă exclus să obţinem numirea domnului Traian şi paşapoartele!

– Din România nu mai pot ieşi decât cei care pleacă în misiuni oficiale, a zis Nora. Soţul meu trebuie să fie numit în postul de director al Institutului cultural român din Ragusa, după cum ţi-am spus. În baza acestei numiri, eu – ca soţie – primesc un paşaport şi vizele diplomatice. Însă asta trebuie să se întâmple urgent. Procurorul mi-a comunicat că singurul lucru pe care îl poate face pentru mine este să mai tergiverseze ancheta încă zece zile. După aceea, nu mai poate promite nimic. Va fi obligat să lanseze mandatul de arestare.

Leopold Stein a avut pentru o clipă în faţa ochilor imaginea Eleonorei West în închisoare. A alungat din minte, cu groază, această idee.

– Soţului dumneavoastră nu i-aţi spus încă nimic? a întrebat el. Asta e o greşeală. Acum tot va afla. Şi, dacă află cu un ceas mai devreme, ne poate da o mână de ajutor. Ce-are să spună când va vedea că îi vin decretul de numire şi paşapoartele, fără să le fi cerut?

– Încă nu pot să-i spun! a zis Eleonora West. Nu mai am nici un motiv să-i ascund un fapt pe care în două săptămâni îl vor trâmbiţa toate ziarele. Va afla că sunt evreică. Dar nu pot să-i spun încă! Am obosit. Nu mai suport nici o schimbare, nu mai pot face nici un efort. Şi, ca să-i spun singurul secret pe care i l-am ascuns timp de doi ani, mi-ar trebui un curaj pe care nu-l mai am. Am ajuns la capătul puterilor. Prea mi-am încordat voinţa până acum! Sunt obosită, obosită, obosită...

Eleonora West şi-a sprijinit capul în palme. Stătea cu coatele pe birou. Leopold Stein s-a uitat fix la ea. Părea cu adevărat epuizată. El s-a simţit înduioşat. Dar nu-i putea ajuta cu nimic; Bătrânul şi-a deschis servieta, ca să n-o mai privească pe Nora şi ca să n-o mai vadă cum stă cu capul între palme, prăbuşită. Între actele de vânzare a casei, a moşiei, a tipografiei, a ziarului şi a tablourilor Eleonorei, care se aflau în servieta lui, era un portofel cu monograma în aur a lui Traian Korugă. Leopold Stein l-a scos şi l-a pus pe birou, în faţa ei. Eleonora l-a privit, apoi l-a luat în mână.

– Mâine se împlinesc doi ani de la căsătoria dumneavoastră. Ştiu că aţi fost preocupată de alte lucruri şi n-aţi avut timp să cumpăraţi un cadou pentru domnul Traian. V-am adus acest portofel, ca să i-l daţi. O să-i facă plăcere: e o lucrare de artă!

– Mâine e aniversarea căsătoriei mele? Uitasem cu desăvârşire... Îţi mulţumesc, domnule Stein, că dumneata n-ai uitat! Lui Traian îi va face într-adevăr plăcere!

Eleonora a privit din nou portofelul, netezindu-l maşinal cu palma, şi a zis:

– Nu ştiu de ce mă ascund faţă de Traian. Poate fiindcă îl iubesc prea tare. El m-ar ajuta dacă ar afla, sunt sigură! Dar tot nu-mi vine să-i spun. Mi-e frică să nu-l pierd. O frică absurdă. De câte ori m-am decis să-i vorbesc, am fost cuprinsă de teamă şi am continuat să păstrez secretul acesta oribil. Traian este singura fiinţă care mă mai ţine pe lume. Dacă l-aş pierde, m-aş pierde şi pe mine!

Eleonora West s-a oprit brusc şi a lăsat portofelul din mână.

– Ştii ce mi-a spus procurorul general? A zis, domnule Stein, că eu nu sunt căsătorită!

Vocea Eleonorei tremura.

– Procurorul are dreptate. Eu m-am căsătorit după ce a intrat în vigoare legea care interzice căsătoriile dintre români şi evrei. Legea a fost publicată în aprilie, şi eu m-am căsătorit în august. Căsătoria este deci considerată, din oficiu, nulă. Toate căsătoriile oficiate după aprilie sunt automat declarate nule.

Eleonora West a tăcut. În urechi îi răsunau cuvintele procurorului: «Domnul Traian Korugă nu este soţul dumneavoastră. După legile în vigoare, el nu e căsătorit. Actul dumneavoastră de căsătorie este nul. Domnul Korugă se poate oricând căsători cu altă femeie, fără a fi socotit bigam. Dacă aţi avea un copil, ar fi un copil din flori şi ar purta numele West, nu Korugă. Dumneavoastră însevă, doamnă, comiteţi un fals de câte ori semnaţi cu numele de Eleonora Korugă: dumneavoastră sunteţi domnişoara Eleonora West!»

– Plăteşte orice sumă, domnule Stein! a zis Eleonora. În câteva zile, trebuie să avem în mână paşapoartele şi vizele de ieşire din România! Pe numele *domnul şi doamna Korugă*.

73

Leopold Stein a apărut după cinci zile cu decretul de numire a lui Traian Korugă în postul de director al Institutului român din Ragusa şi cu cele două paşapoarte diplomatice, broşate în piele roşie.

– Am câştigat şi această bătălie, coniţă Nora! a zis el cu aer încântat. Locurile în vagonul de dormit sunt rezervate până la Viena: luni plecaţi. Îmi pare foarte bine că plecaţi!

Leopold Stein şi-a şters ochelarii. Eleonora West, care examina paşapoartele, s-a uitat la el. Slăbise. Ar fi vrut să-l întrebe de ce nu pleacă şi el, dar Leopold Stein a zis:

– Nu se ştie dacă ne vom mai vedea vreodată! Astă-noapte au fost duşi spre Transnistria patru mii de evrei din Bucureşti. Bine că plecaţi! Dacă mai veniţi înapoi, n-o să mai găsiţi nici un evreu în Bucureşti! Nici pe mine. În lagărele de la Bug este greu de trăit, pentru un om de vârsta mea!

74

Traian Korugă era în birou şi lucra. Nora nu-l deranjează niciodată când scrie. Acum a intrat însă în cameră, cu paşapoartele în mână. Traian stătea la masă; îşi ţinea capul între palme.

– Am un cadou pentru aniversarea căsătoriei noastre, a zis ea. Am aranjat să fii numit director al Institutului român din Ragusa!

I-a întins decretul de numire şi a adăugat:

– Dalmaţia este una dintre cele mai frumoase regiuni de litoral din lume! Şi-ţi vei putea continua romanul acolo.

– Când şi cum ai reuşit să le faci singură pe toate? a întrebat Traian. Cum ai putut păstra secretul?

A venit lângă ea şi a îmbrăţişat-o.

– Nora, eşti extraordinară! De-ai şti ce bucuros sunt de numirea asta! Aveam mare nevoie de schimbare, pentru continuarea romanului. Simţeam că nu mai pot scrie aici capitolul următor, el se cerea scris în altă parte! Va fi un capitol tare, presimt; cel mai tare capitol al cărţii!

Eleonora l-a sărutat pe gură, ca el să nu poată spune cum va fi capitolul următor. Îi era frică să audă!

CARTEA A TREIA

75

– Ni se recomandă să te punem la o muncă mai uşoară, a zis funcţionarul de la fabrică. Eşti încă bolnav! Nu ni s-au trimis decât oameni bolnavi!

Funcţionarul l-a privit pe Moritz cu ură. Pe urmă s-a uitat la hârtia pe care o avea în mână, şi din nou la Moritz – de data asta, cu neîncredere. De doi ani, de când se află în Germania, Moritz este privit mereu cu neîncredere, ca şi cum l-ar bănui de crime pe care nu le-a săvârşit, dar despre care se ştie cu precizie că le va săvârşi.

– Ungur? a continuat funcţionarul. Am mai avut aici câţiva unguri, şi n-am fost mulţumit de ei. Poate că o să fiu de tine!

A râs ironic şi a citit, cu glas tare:

– *Moritz Ianoş, maghiar, 32 de ani, lucrător necalificat, sosit în Germania la 21 iunie 1941.*

Moritz, care ştia că este cetăţean ungur, fiindcă aşa scrie în hârtiile lui, urmărea gesturile funcţionarului, care acum citea lista fabricilor, a uzinelor şi a lagărelor din Marele Reich German unde lucrase noul venit. Era o listă lungă, cu tot felul de industrii. Moritz era mândru că fusese în atâtea locuri. O clipă i-au trecut prin faţa ochilor zecile de lagăre cu sârmă ghimpată în care stătuse, fabricile, oraşele, suferinţele pe care le îndurase. Se aştepta ca funcţionarul să fie uimit de bravura cu care înfruntase şi făcuse atâtea, până să ajungă aici. Dar el a privit nepăsător, pe deasupra numelor de locuri unde pătimise Moritz, şi s-a oprit la ultima însemnare: «... eliberat din spitalul pentru lucrători străini nr. 707, la data de 8.III.43». Moritz se minuna cum poate citi un om tot ce suferise el, fără să se înduioşeze. Dar funcţionarul nu s-a înduioşat. A luat creionul şi a scris într-un colţ de jos al paginii, unde a mai găsit loc: «Prezentat la lucru la fabrica de nasturi Knopf und Sohn[1], la 10.III.43». După aceea, a

[1] Nasture şi Fiul. (germ.)

pus foaia de carton într-un sertar unde se aflau multe foi asemănătoare şi s-a uitat iar la Moritz:

– Deviza noastră pentru muncitorii străini este *«Disciplină, supunere, munca, ordine!»*. Aici avem şi lucrătoare germane. Te fac atent că orice contact cu o femeie germană se pedepseşte cu cel puţin cinci ani de închisoare. Domnul director nu tolerează nimic. Fiecare femeie germană are în sân o decizie de condamnare la cinci ani de închisoare pentru tine; dacă îi bagi mâna în sân, ai decizia! Să nu crezi că iei altceva de la ea! Ungurul pe care l-am avut aici e acum la închisoare. Şi lui i-am spus tot aşa când a venit, dar n-a ţinut seamă. Credea că, dacă e întuneric şi dacă s-a ascuns cu femeia sub pătură, nu-l vede nimeni. Dar în Marele Reich German se vede orice mişcare. Chiar sub pătură! Nu poţi face nimic fără să aflăm noi. Şi ce gânduri îţi trec prin cap ştim! Îţi fotografiem de zece ori pe zi toate gândurile! Acum, punctul doi: fabrica noastră lucrează pentru război. Tot ce vezi şi tot ce auzi este secret militar. Lucrătorul străin nu trebuie să afle ce lucrează, cum lucrează şi cât lucrează fabrica. Dacă încerci să afli, ţi se taie capul. În ianuarie a fost executat un italian. Acum este procesul unui ceh. Amândoi au căutat să afle secretele uzinei Knopf und Sohn!

Funcţionarul s-a ridicat şi s-a îndreptat către uşă. Moritz l-a urmat.

– De ungurii pe care i-am avut până acum n-am fost mulţumit, a zis iar funcţionarul. Toţi au ajuns la închisoare. Unul a luat chiar douăzeci de ani de muncă silnică, pentru sabotaj. Poate că tu ai să faci excepţie, deşi eu nu cred în excepţii!

Funcţionarul s-a oprit înaintea unei maşini care aducea lăzi de lemn închise, pe o bandă dinţată. La capătul benzii era un lucrător care lua lada şi o aşeza pe un cărucior aflat lângă el. În clipa în care funcţionarul s-a apropiat, căruciorul a pornit pe şine, încărcat cu lăzile. În locul lui a apărut alt cărucior, gol. Lucrătorul nu a dat atenţie schimbării şi a continuat să ia lăzile, una după alta, de pe banda dinţată, şi le aşeze pe căruciorul gol, aşa cum le aşezase pe cel care plecase. Se cunoştea că lăzile erau grele.

– Asta e lucrul pe care îl vei face tu, începând de mâine! a zis funcţionarul. Lăzile pline, care ies din fabrică, le aşezi pe un cărucior, şi ele sunt transportate la magazie. Prima lege este ordinea. Ai mai lucrat în fabrică?

Johann Moritz îl privea pe lucrătorul care se apleca mecanic, îşi încorda braţele mecanic, lua lada cu nasturi şi o aşeza pe cărucior tot mecanic, fără să se gândească la ce face, dar nici la

altceva. Nu se gândea nici la ei, care erau lângă el. Poate nici nu-i văzuse.

– Maşinile nu tolerează lipsa de ordine, a zis funcţionarul. Maşinile nu tolerează anarhia, lenea şi indolenţa omenească!

Johann Moritz s-a uitat la funcţionar, care vorbea mai departe.

– N-ai voie să te gândeşti la altceva! Maşinile te sancţionează, dacă o faci. Şi pe urmă te sancţionăm şi noi. Toată atenţia trebuie să-ţi fie la robot, la camaradul tău, lucrătorul tehnic, care îţi aduce lada şi ţi-o întinde. Te apleci, o iei din mâinile lui şi o aşezi în cărucior.

Funcţionarul a zâmbit. Moritz încerca să vadă braţele colegului său tehnic, dar nu le găsea nicăieri. Apoi s-a uitat iar la funcţionar, care continua să zâmbească.

– Robotul nu se poate schimba după om. Tu trebuie să te schimbi şi să-ţi coordonezi mişcările după el. Aşa e şi firesc – a zis funcţionarul –, fiindcă el este un lucrător perfect, iar tu, nu! Nici un om nu e lucrător perfect. Numai maşinile sunt! La ele trebuie să privim, ca să învăţăm cum să muncim! Ai înţeles? Învaţă de la maşini disciplina, ordinea în mişcări şi continuitatea în muncă! Când ai să le poţi imita perfecţiunea, ai să fii un lucrător de clasa-ntâi. Dar tu n-ai s-ajungi niciodată lucrător de clasa-ntâi! Eşti ungur, şi ungurii, în fabrică, se uită la femei, în loc să se uite la maşini!

Johann Moritz ar fi vrut să-i spună că el e nu ungur, ci român. A vrut să înceapă toată povestea, cu închisoarea, cu bătăile pe care le-a suferit la Budapesta, dar funcţionarul se uita cu admiraţie la maşini cum aduceau lăzile albe în tăcere, la intervale egale; pe urmă şi-a întors cu dispreţ privirea spre Moritz. Moritz a simţit dispreţul şi n-a mai povestit despre închisoarea din Budapesta şi despre inspectorul Varga.

– Omul este un lucrător inferior, a zis funcţionarul. Mai ales omul din orient. Tu nu numai că eşti om, dar mai eşti şi oriental, şi ungur: de trei ori inferior maşinii! Pe deasupra, mai vii şi din spital. Eşti bolnav!

Johann Moritz a înţeles că funcţionarul suferă. Ar fi vrut să-l asigure că-şi va da toată silinţa să muncească bine.

– Cum poţi tu să stai alături de o maşină? Uită-te la tine!

Funcţionarul l-a măsurat cu silă pe Moritz, din cap până în picioare.

– E o jignire, o impietate faţă de maşini, care sunt perfecte! Lor n-ar trebui să le aducem astfel de servitori! Vino acum să-ţi

dau efecte! În uzină n-ai voie să intri decât în uniformă de lucrător. Uniforma de lucrător este ca cea de preot! Dar tu nu înţelegi ce-ţi spun. Voi, ungurii, n-o să vedeţi niciodată în uzină decât femeile! Sunteţi toţi nişte barbari!

76

A doua zi dimineaţă, la ora patru, Johann Moritz a intrat singur în sala mare, cu ciment pe jos, şi s-a apropiat de căruciorul pe care i-l arătase funcţionarul în ajun. Mai erau cinci minute până la începerea lucrului. Era emoţionat. Purta o salopetă albastră care îi acoperea tot trupul; saboţii de lemn din picioare sunau pe ciment ca nişte lovituri de ciocan. El a încercat să meargă pe vârfuri. Nu-i plăcea zgomotul strident al saboţilor. Dar ei răsunau tot aşa de tare. Când a fost la mijlocul sălii, cineva l-a strigat. Nu-i pronunţase numele, dar Moritz ştia că pe el îl strigase, era sigur. Tocmai întorcea capul, ca să vadă cine strigă; vocea s-a auzit din nou, clar:

– *Salve, sclave!*[1]

De după o ferestruică cu gratii, apăruse un cap cu ochi mari, negri, păr negru, mustaţă neagră şi dinţi albi ca porţelanul. Capul, care părea tânăr şi scheletic, îl fixa pe Moritz cu ochii lui mari şi fierbinţi. Trupul bărbatului nu se vedea prin cadrul mic al ferestrei. În clipa în care privirea i s-a întâlnit cu a lui Moritz, a repetat, cu tonul unei vechi cunoştinţe:

– *Salve, sclave!*

– Eu sunt Ianoş Moritz! a zis Johann Moritz, care nu se îndoia că tânărul cu părul negru îl luase drept altcineva, numit Salve Sclave.

Sirena fabricii a sunat. Maşinile s-au pornit. Moritz era pe balustradă, la postul lui. Tânărul cu părul negru a mai stat o clipă în cadrul ferestrei, zâmbind-i cu prietenie. Auzise vorbele lui Moritz. Totuşi, înainte de a dispărea, el a mai strigat o dată, privind ţintă la Johann Moritz:

– *Salve, sclave!*

Johann Moritz a ridicat primele lăzi care veneau pe banda dinţată şi le-a aşezat în căruciorul gol. Dacă lăzile n-ar fi fost atât de grele, şi un copil de şapte ani ar fi putut face munca asta. Moritz ştia că în lăzi sunt nasturi. I-ar fi plăcut să se uite la ei, dar

[1] Salut, sclavule! (lat. medievală)

lăzile erau închise. Chiar dacă ar fi deschise, el tot n-ar îndrăzni să dea capacul la o parte şi să privească. «În ianuarie a fost executat un italian. Acum este procesul unui ceh. Amândoi au încercat să afle secretele uzinei Knopf und Sohn» – şi-a amintit Johann Moritz. S-a gândit la cehul care stă în clipa aceasta în faţa judecătorilor şi cere iertare, fiindcă a aflat secretele uzinei de nasturi. Pe urmă s-a gândit la italianul căruia i s-a tăiat capul. Moritz a văzut mulţi italieni, şi toţi erau veseli. De aceea şi-l închipuie şi pe cel executat tot vesel. Parcă vede capul tăiat al italianului, cu mustăcioară neagră, subţire, care zâmbeşte, rostogolindu-se la picioarele călăului.

Johann Moritz şi-a jurat să nu se uite niciodată la nasturi, chiar dacă vreo ladă s-ar deschide din întâmplare. Nu merită să ţi se taie capul, doar pentru nişte nasturi! Apoi s-a gândit că nasturii ăştia sunt pentru armată. Luând lada de lemn în braţe şi aşezând-o în căruciorul gol – căci cel plin plecase, fără ca el să fi observat –, se întrebă ce fel de nasturi or fi în ea. Existau nasturi de infanterie, de marină, de aviaţie... Unii sunt aurii, alţii – negri, alţii – kaki; după cum e culoarea uniformelor. Lui Moritz îi place să creadă că în lada pe care o are acum în braţe sunt nasturi aurii... Ăştia sunt frumoşi! Sunt ca nişte monede de aur. Aşa au marinarii! «Poate că-n ladă sunt nasturi pentru marină...» Johann Moritz şi-a adus aminte de cuvintele funcţionarului: «Şi ce gândeşti ştim! Noi îţi fotografiem gândurile!» S-a forţat să nu se mai gândească la nasturii din ladă. Era un secret, şi el nu voia să afle secrete.

După o vreme, s-a pomenit însă întrebându-se ce-o fi făcând Germania cu atâţia nasturi militari. Toţi soldaţii şi toţi ofiţerii germani pe care i-a văzut el aveau nasturi la tunici şi la mantale! Cei care se fabrică acum sunt deci pentru uniformele noi. Johann Moritz s-a uitat la lăzile care veneau curgând una după alta, ca un fluviu, şi şi-a zis: «Aici trebuie să fie milioane de nasturi! Ajung pentru toată armata Germaniei! Poate e ordin să se facă la toţi soldaţii uniforme noi: de aceea se fabrică atâţia nasturi!»

Johann Moritz s-a gândit că poate se pregătesc uniforme noi pentru parada de la sfârşitul războiului, când armata va defila pe strada principală, cu drapelul şi muzica militară. «Toţi soldaţii au să poarte nasturi aurii, sclipitori ca soarele!» Johann Moritz a zâmbit. Se vedea şi pe el în mulţime, asistând la paradă, mândru că nasturii pe care îi poartă ofiţerii şi soldaţii, şi chiar nasturii de la tunicile generalilor, au trecut prin mâna lui. «Poate chiar nasturii pe care îi am acum în mână vor fi cusuţi la o tunică de

general... Şi la manta, şi la toate uniformele, o să aibă nasturi din lada asta. Poate că generalul primeşte întreaga ladă cu nasturi!»

Johann Moritz s-a lăsat furat de gânduri şi a uitat să ridice lada pe care o avea în faţă. Banda dinţată a împins-o, apoi a aruncat-o jos cu zgomot. Lada a căzut pe ciment. Dar nu s-a spart. Moritz a sărit să o ridice. Însă veneau alte lăzi, şi el nu mai era pe estradă să le ridice. Lada următoare a scăpat de pe bandă cu şi mai mult zgomot, tot pe ciment. Moritz a încercat s-o ridice şi pe ea; pe prima o luase sub braţ. A treia ladă a fost aruncată de pe bandă şi i-a căzut în spate. El le-a scăpat şi pe celelalte două. Îl cuprinsese panica. O panică cum nu cunoscuse niciodată. S-a prăbuşit a patra ladă. Pe urmă, a cincea. Moritz s-a urcat înapoi pe estradă. A lăsat lăzile căzute şi a început să le aşeze în cărucior pe cele noi, care continuau să vină. O clipă s-a uitat la maşină, ca şi cum ar fi implorat-o să se oprească până adună el cutiile căzute, dar banda aducea lăzi mai departe, una după alta. Moritz a privit în jur. Îi era teamă de pedeapsă. Însă n-a venit nimeni să-l certe. La amiază, maşina s-a oprit. Până în clipa asta, el tremurase de frică, să nu fie prins că a greşit. A coborât de pe estradă, a ridicat lăzile căzute şi le-a aşezat în cărucior, mulţumit că nimeni n-o să afle greşeala pe care o făcuse.

Dar căruciorul, care pornea automat, se oprise şi el, odată cu întreaga maşină, şi acum stătea nemişcat lângă banda dinţată, cu cele cinci lăzi în el. Moritz s-a gândit să-l împingă cu mâinile. Căruciorul a rămas înţepenit: nu mergea decât automat. Lui Johann Moritz i-a trecut prin minte să ia lăzile la subţioară şi să le ducă la magazie. Dar şi-a dat seama că el n-ar putea trece prin uşa din zid, prin care avea loc numai căruciorul. Acum stătea cu două cutii sub braţ, fără să ştie ce să facă. O voce a răsunat în spatele lui. Moritz a lăsat lăzile în cărucior, cu frică, apoi s-a întors. La ferestruica cu gratii din fundul sălii apăruse iar capul cu obraji osoşi şi păr negru, care strigase dimineaţă. Tânărul s-a uitat prietenos la Moritz şi a zis:

– *Slave, sclave!*

Moritz a uitat de lăzi şi de greşeală, şi a răspuns la zâmbet cu zâmbet:

– Nu mă cheamă aşa! Numele meu este Moritz Ianoş! Tu mă iei drept altul.

Buzele tânărului s-au deschis larg, lăsând să i se vadă dinţii albi. Râdea cu poftă. Apoi a dispărut din cadrul ferestrei, zicând tare:

– *Salve, sclave!*

Moritz s-a dus la masă, spunându-şi că trebuie să semene foarte bine cu acel Salve Sclave, de vreme ce tânărul cu ochii mari îl striga Sclave şi după ce el i-a zis că-l cheamă Moritz.

Mai târziu, a aflat că tânărul de la fereastră îi numea pe toţi camarazii lui străini care lucrau în fabrică Salve Sclave. Era un francez; zicea că şi pe el îl cheamă tot Sclave. Însă de fapt îl chema Joseph.

77

Johann Moritz lucrează de cinci luni la fabrica de nasturi. Lăzile nu i-au mai căzut. Cum vin, le ia şi le aşază în cărucior, fără să le mai vadă. La nasturii care sunt înăuntru, nu se mai gândeşte; nici la generalii care au să-i poarte, nici la soldaţii care vor defila în piaţă, la parada de la sfârşitul războiului, în uniforme noi, cu nasturi din lăzile care i-au trecut lui prin mâini. Moritz nu se mai gândeşte la nimic. Nici nu mai visează la nimic. Nici măcar la capul italianului, care se rostogoleşte zâmbind la picioarele călăului. Uneori ar fi vrut, totuşi, să afle ce s-a întâmplat cu cehul care era judecat, dacă a fost condamnat sau l-au iertat. Dar şi asta era la început. Acum, Moritz nu mai e curios.

Când intră în uzină, francezul apare la fereastra de la turnătorie şi strigă:

– *Salve, sclave!*

Moritz răspunde şi el *«Salve, sclave!»*, fără să se gândească la ce răspunde. Îi zâmbeşte francezului, fără să simtă că zâmbeşte. Apoi se suie pe estradă şi aşteaptă să vină lăzile cu nasturi. O dată a încercat să simplifice lucrul şi să ia două lăzi deodată. Banda dinţată nu i-a permis însă: a atins colţul uneia dintre lăzi. Dinţii benzii au scrâşnit, de parcă ar fi vrut să muşte. Ca un câine turbat. Prin trupul lui Moritz au trecut fiori, ca şi cum îi smulseseră lui dinţii din gură. După aceea n-a mai încercat să ia câte două cutii deodată. Maşina nu voia, şi el trebuia să facă ce vrea ea. Acum, chiar dacă ar putea lua câte cinci lăzi deodată, tot n-ar lua decât una. Aşa cum a fost întotdeauna. Moritz a intrat în cadenţă şi nu mai poate ieşi din ea.

Munca nu e nici grea, nici uşoară. Când muncea din greu, transpira, obosea şi injura. Acum nici nu transpiră, nici nu înjură.

Parcă nici nu munceşte, nici nu stă degeaba. Înainte, Johann Moritz se gândea la tot felul de lucruri, muncind. Asta făcea să treacă vremea mai repede. Acum nu se mai gândeşte la nimic. În timp ce ia lăzile şi le aşază în cărucior, s-ar putea gândi la multe. Dar nu-i mai vine nimic în cap; capul îi e ca o cutie goală. Nici un gând şi nici un vis nu mai izvorăsc din el. Nici măcar la munca pe care o face nu se gândeşte: nu e nevoie să se gândească lucrătorul că ridică lăzile nu numai cu mâinile, ci şi cu creierul. Dacă ar fi aşa, atunci inima şi creierul i-ar fi în altă parte. Dar ele sunt la lăzi. La maşină.

Moritz simte cum i se usucă fiinţa. Se usucă treptat, ca plantele care nu au apă. Când intră seara în pat, parcă s-ar apleca să ridice lada cu nasturi. Dimineaţa, când se scoală, parcă s-ar îndrepta de şale, după ce a aşezat lada în cărucior şi are mâinile libere. Nici prin somn nu mai visează. Fruntea şi ochii lui Johann Moritz sunt întunecate. Dar întunecate nu ca pământul, ci ca maşinile. De o vreme, Moritz a uitat că în lăzile pe care le încarcă el sunt nasturi. Când îşi aduce aminte – şi asta se întâmplă rar –, zâmbeşte. Un zâmbet uscat, cum e ţărâna după secetă. Doctorii au spus că este bolnav, şi l-au internat la infirmeria lagărului.

78

Johann Moritz se află în baraca de lemn, cu sârmă ghimpată la ferestre. E în infirmerie de patru săptămâni. I s-au aprins plămânii. Trupul îi arde ca flacăra. Şi simte cum se topeşte. Singurul lui gând este la uzina de nasturi. Îi e dor de ea.

Acum stă cu ochii închişi. Împrejur sunt zgomote: poate vin doctorii la vizită. El aşteaptă, fără să privească. În nări a simţit deodată un parfum de piele proaspăt spălată, pe care nu-l mai simţise de mult, dar îl cunoştea. A zâmbit şi a deschis ochii. Lângă patul lui era o femeie în uniformă militară, tânără şi blondă. Trupul ei mirosea a săpun şi a proaspăt. Ea se uita cu asprime la Johann Moritz. Dar el continua să zâmbească. O însoţeau doi poliţişti şi doctorii infirmeriei. Unul din ei a întrebat:

– Ăsta e?

Femeia citea foaia medicală de la capul lui Moritz, căruia îi arunca în răstimp o privire bănuitoare, ca toată lumea în Germania.

– Ungur? a zis ea. Ăştia şi italienii sunt cei mai periculoşi!

Mâinile femeii au apucat capătul cuverturii cu care era învelit Moritz şi au dat-o deoparte, dezgolindu-i pieptul. Apoi a spus, fără să-l mai acopere la loc:

– Nu e el! Celălalt avea păr pe piept!

Grupul s-a dus mai departe, oprindu-se pe rând la fiecare pat. Ea se uita la toate feţele. Unora le dezvelea pieptul, dar nu l-a găsit pe cel căutat. După plecarea ei, cu poliţiştii pe urme, a rămas în camera infirmeriei un miros care nu era numai de apă, de săpun şi de parfum. Moritz şi-a adus aminte că tot aşa le mirosea pielea şi Suzanei, şi Iulişcăi...

Unul dintre doctori a zis:

– Un camarad de-al vostru a făcut dragoste cu o fată germană ieri-noapte. Femeia care a fost aici i-a surprins. Pe fată au arestat-o, el a fugit. Era un bărbat brunet şi cu păr pe piept. Fata nu vrea să-i divulge numele, dar îl vor găsi. Intră pentru cinci ani la închisoare, sărmanul!

Doctorul era olandez. Acum privea pe fereastră.

– L-au descoperit! a zis el.

Moritz s-a ridicat. Pe sub fereastra infirmeriei trecea, între cei doi poliţişti şi cu mâinile legate la spate, un bărbat frumos, cu părul negru. Era un sârb, pe care Moritz îl cunoştea. Lucra la fabrica de frânghii şi era băiat vesel. În spatele lor mergea domnişoara în uniformă.

– V-am spus eu că tot pun mâna pe criminal! a zis ea.

79

Joseph e singurul om lângă care lui Johann Moritz nu-i este frică. În ultimul timp, se temea de orice. La uzină, să nu scape jos lada cu nasturi sau să n-o ridice prea târziu de pe bandă. Sau să nu se uite la vreo femeie germană. Sau să nu afle, fără voie, vreun secret în legătură cu nasturii. Îi e frică de tot ce e german. Nu numai de oameni: de pământul german, de cuvintele germane şi de aerul pe care îl respiră, căci şi el e tot german. În România, Johann Moritz fusese închis, nedreptăţit, înfometat, bătut. Dar nu-i fusese frică. Nici de ungurii care-l bătuseră până-i sfâşiaseră carnea de pe trup nu i-a fost frică aşa. Erau oameni. Iorgu Iordan, şi el, era om, şi Moritz nu se temuse de el. Lui Johann Moritz nu i-a fost niciodată frică de oameni. Ştia că

oamenii sunt şi buni, şi răi; unii, mai mult buni – alţii, invers. Dar toţi au şi una, şi alta. Majorul din România i-a dat lui Moritz o ţigare, după ce-i rupsese doi dinţi, cu o lovitură de pumn. În Ungaria, poliţiştii i-au dat apă şi tutun, după ce-l arseseră la tălpi cu fierul roşu. În Germania, n-a fost bătut. În fiecare zi, primeşte un sfert de pâine, cafea caldă şi supă. Munca este mai uşoară decât la canalul din România ori decât la fortificaţiile din Ungaria. Dar el nu mai poate trăi aici. Moritz e sigur că nemţii îi vor tăia capul. Îşi dă seama că e o prostie să creadă asta. Însă simte că-l vor lega cu lanţuri de mâini şi de picioare, chiar dacă el nu va face nimic. Îl vor trimite la închisoare, chiar dacă nu va afla secretele nasturilor. Oamenii sunt aici răi ca maşinile. Poate că maşinile nu sunt rele. Poate că nici oamenii din Germania nu sunt răi. Dar Johann Moritz nu poate trăi cu maşinile. Se usucă lângă ele; şi-i e frică. De toate maşinile şi de oamenii care sunt exact ca maşinile, îi e frică. Se simte singur între ei, cum se simte singur între maşini. Îi vine să urle, de singur ce este. De aceea îi e drag francezul.

Acum Joseph e venit lângă Moritz.

– *Salve, sclave!* a zis el.

– *Salve, sclave!* a răspuns Johann Moritz zâmbind: aşa îi plăcea lui Joseph să i se răspundă la salut.

– Noi suntem cu toţii sclavi, a zis Joseph. E bine să ne-o amintim unul altuia de o mie de ori pe zi, ca să nu uităm. Dacă uităm că suntem sclavi, atunci totul e pierdut. Totul! Conştiinţa trebuie să rămână trează!

E duminică după-amiază. Johann Moritz şi Joseph stau pe iarbă, la umbra unei barăci. Joseph i-a povestit lui Moritz că are o iubită. Moritz ştie că pe fată o cheamă Beatrice, că locuieşte la Paris, că are ochii mari, negri, şi că plânge în fiecare noapte, fiindcă Joseph este prizonier. Francezul a povestit atât de multe despre Beatrice, încât Johann Moritz este convins că, dacă ar întâlni-o pe stradă, ar recunoaşte-o dintr-o mie de femei. Uneori i se pare chiar că o aude vorbind. Ea vorbeşte de parcă ar cânta. Moritz îi simţea prezenţa printre ei. De aceea, când este împreună cu Joseph, are impresia că nu două, ci trei persoane stau de vorbă. Şi se miră că Beatrice nu răspunde şi nu se amestecă în discuţie...

80

– Toată lumea intră în barăci! a ordonat şeful lagărului prin megafon.

– Iarăşi percheziţie! a zis Johann Moritz şi s-a ridicat. Joseph a venit după el, mormăind:

– Ce mai vor să caute la noi?

Francezul era supărat că sunt trimişi în baracă într-o duminică după-masă.

Prizonierii au părăsit curtea în grupuri. Afară era soare şi era cald. Moritz şi Joseph s-au aşezat la o fereastră şi au privit în curte, printre zăbrelele de sârmă ghimpată.

– Uite că tot e adevărat! a zis Moritz.

În curtea lagărului intraseră trei camioane mari, militare, care s-au oprit chiar sub fereastra lor. De câtva timp se zvonea că în lagăr vor fi aduse femei: se aduseseră şi în alte lagăre. Prizonierii nu credeau. Şi acum femeile erau acolo. Pentru ei. Femei blonde, brune şi cu părul roşu. Femei pentru ei...

– Vezi că era adevărat? a repetat Johann Moritz, parcă spre a se convinge pe el însuşi.

Tot nu-i venea să creadă, deşi vedea cu ochii lui. Dar femeile erau acolo. Şi el se uita la ele. Aveau buzele vopsite, erau pudrate şi purtau rochii subţiri. Şi ele priveau spre ferestrele barăcilor, unde se îngrămădeau capetele prizonierilor. Şi râdeau. Pe urmă, au început să coboare din camioane. Când săreau, vântul le ridica fustele. Moritz le vedea combinezoanele, chiloţii coloraţi şi subţiri ca foiţa de ţigare şi pulpele, până sus. În spatele lui Moritz, la fereastră, bărbaţii râdeau. El era uimit. Nu putea râde.

– Femeile să rămână în camioane! a ordonat şeful lagărului. Nimeni n-a dat ordin de coborâre!

Vocea din megafon era aspră şi autoritară. Şeful lagărului nu se vedea: vorbea din biroul lui.

Femeile s-au întors şi s-au urcat toate în camioane, la fel de repede cum coborâseră, şi tot îmbulzindu-se una peste alta. Le era frică să nu fie pedepsite, fiindcă au coborât fără ordin. Când au urcat, li s-au văzut din nou genunchii, combinezoanele şi pantalonaşii coloraţi. Râdeau şi acum, dar pe înfundate şi cu teamă.

– Fiecare baracă va primi câte zece femei! s-a auzit vocea din megafon. Ele vor rămâne până la orele nouă seara. Şefii de

barăci au dispoziţiuni speciale pentru desfăşurarea programului şi sunt direct răspunzători de menţinerea ordinei şi a disciplinei!

Megafonul a tăcut. Femeile stăteau în camioane, liniştite: aşteptau să se mai spună ceva.

– *Merde!*[1] a scrâşnit francezul printre dinţi.

Moritz a crezut că francezul îi vorbeşte lui şi a întors capul spre el. Joseph era furios, dar privea pe fereastră.

– Femeile să coboare în linişte, pe grupe! a ordonat megafonul.

Aceasta era comanda pe care o aşteptaseră ele. Cum au auzit- o, au sărit din camioane. S-au despărţit apoi în cinci grupe. Au venit cinci bărbaţi – şefii celor cinci barăci – şi le-au făcut semn să-i urmeze. Femeile au mers după ei, râzând.

Moritz nu-şi închipuia cum se va desfăşura programul şi era curios. Ştia că femeile veniseră ca să facă dragoste cu prizonierii. Nemţii ziceau că lucrătorii, dacă nu fac dragoste, nu lucrează bine. Şi nemţilor le plăcea ca lucrul să meargă perfect. De aceea au adus femei: ca să lucreze mai bine oamenii la uzina de nasturi, la fabrica de frânghii şi la turnătoria de la marginea oraşului. Însă Moritz nu înţelegea de ce lucrează mai bine în uzină oamenii când fac dragoste, şi nici cum vor face dragoste prizonierii cu femeile care vin în barăcile lor. Dormitoarele lor erau mari, cu multe paturi. Bărbaţii erau mulţi – femeile, puţine. Nu se putea culca fiecare prizonier în patul lui, cu o femeie. «Poate că femeia trece din pat în pat» – şi-a zis Johann Moritz. Pe urmă s-a gândit că femeilor le va fi ruşine să treacă de la unul la altul. El nu-şi închipuise niciodată femei în baraca lui cu sârmă ghimpată la ferestre!

Acum, însă, femeile erau la uşă. Şeful barăcii le spunea ceva. Probabil, le dădea instrucţiuni cum să facă dragoste. Ele râdeau tare.

– Hai să ieşim, vrei? l-a întrebat Joseph. Mergem tot unde-am stat!

Moritz s-a ridicat şi a ieşit cu francezul din baracă. Mai ieşeau şi alţii. La uşă, au trecut pe lângă femei. Mirosea a parfum şi a pudră. Ele s-au uitat la Joseph şi la Johann Moritz, care mergea în urma lui, şi au râs. Râdeau de ei, fiindcă plecau. Moritz a simţit o mână de femeie mângâindu-i obrazul, când păşea peste prag. Mâna era umedă şi mirosea a parfum.

[1] Rahat! (franc.)

– *Salvete, sclavae!*[2] a zis Joseph, trecând pe lângă ele.

Ele au început să râdă şi mai tare, de vorbele lui. Joseph nu râdea. Avea fruntea încruntată.

În curte, Joseph s-a întins în iarbă, cu faţa în sus, şi a privit cerul, fără să scoată un cuvânt. Moritz s-a aşezat lângă el şi s-a gândit la femei. Joseph se gândea tot la femei, dar Moritz nu ştia ce anume gândeşte despre ele.

– Tu, dacă vrei, poţi să te duci înăuntru! a spus francezul.

– Nu mă duc! a zis Moritz.

O vreme, au tăcut amândoi. Era prima oară când Joseph stătea alături de el şi nu-i vorbea despre Beatrice.

– Astea sunt poloneze din lagărele de concentrare, a spus francezul. Femeile din lagăre, dacă fac şase luni meseria asta, sunt puse în libertate. Dar în şase luni se ruinează. Ies din lagăre ca să intre în spital, în azilul de nebuni sau direct la morgă!

– Eu credeam că sunt târfe, a zis Moritz; acum îi era milă. Nu ştiam că şi ele sunt arestate!

– Nu sunt târfe, Jean! (Francezul îi spunea lui Moritz Jean.) Femeile-astea sunt sclave care fac un efort disperat ca să-şi redobândească libertatea. Sclave care încearcă să-şi rupă lanţurile cu mâinile goale! E eroic ce fac. Păcat că nu reuşesc decât să-şi sfâşie propria lor carne. Lanţurile sclaviei sunt mai tari decât carnea omenească!

La nouă seara, femeile au plecat din lagăr. Când s-au urcat în camioane, ele nu mai râdeau. Fumau doar. Joseph le-a strigat un rămas bun, prieteneşte:

– *Salvete, sclavae!*

În noaptea aceea, francezul a evadat din lagăr.

81

– Domnii ofiţeri au nevoie de un traducător pentru limbile balcanice, a zis funcţionarul de la fabrică, în timp ce-l conducea pe Johann Moritz spre birou. Să te porţi cuviincios: sunt ofiţeri de la Cartierul General!

Johann Moritz a aşteptat la uşa biroului aproape un ceas. Pe urmă l-au chemat. Înăuntru era un fum gros de ţigare şi mirosea tare a vin: pe masă se vedeau pahare şi sticle goale. Nimeni n-a întors capul când a intrat el. Moritz a rămas lângă uşă; se îneca

[2] Salut, sclavelor! (lat. medievală)

de fum. Ar fi vrut să i se spună că nu e bun traducător şi să fie trimis înapoi, la lăzile lui cu nasturi. Acolo măcar era linişte, şi nici nu te sufoca fumul de ţigare.

Ochii lui priveau totuşi cu admiraţie lampasul roşu, lat de o palmă, de la pantalonii ofiţerilor. Toţi erau tineri. Moritz i-a numărat: erau şapte. Unul dintre ei s-a apropiat de Moritz şi i-a sucit capul ca pe o minge, când vrei să te joci. S-a uitat la el din dreapta, apoi din stânga.

– Întoarce-te cu spatele! a ordonat ofiţerul.

A privit capul lui Moritz şi din spate, i-a pipăit umărul, i-a pus mâna sub bărbie. I-a spus să deschidă gura şi s-a uitat la dinţii lui. Pe urmă a ordonat iar:

– Dezbracă-te!

Moritz şi-a scos salopeta şi a pus-o jos, lângă perete. Ofiţerul se uita la el tot timpul, cântărindu-i fiecare mişcare. Ceilalţi continuau să vorbească, fără să-l privească pe Moritz.

– Domnilor, a zis ofiţerul care îi ordonase lui Moritz să se dezbrace şi care era colonel SS, vreau să fac o demonstraţie!

Toţi au tăcut şi l-au înconjurat pe Moritz, care şedea gol şi nedumerit în mijlocul lor. El fusese chemat să fie traducător. Colonelul a zis însă că va face cu el o demonstraţie. În mintea lui Moritz au apărut imaginile pe care le văzuse o dată la circ. Un om din sală era invitat pe scenă, şi scamatorul îi scotea din buzunare pisici vii, iepuri şi păsări. Johann Moritz ştie că acestea sunt demonstraţii, altele nu cunoaşte. Poate colonelul vrea să facă una chiar la fel cu cele pe care le văzuse el la circ, când era soldat.

Moritz era curios. Zâmbea. Nu-i era frică. Oamenii din sală cu care scamatorul face demonstraţii nu simt nimic. Sunt doar uimiţi. Sigur că şi el o să fie uimit, când o să vadă cum îi scoate colonelul iepuraşi, pisici sau păsări din cap, din subţiori, sau de la încheietura mâinii.

Moritz a continuat să-i zâmbească prietenos colonelului: scamatorii îi fuseseră totdeauna dragi. «Eu n-aş putea să fac experienţe şi demonstraţii, chiar dac-aş învăţa o mie de ani!» – îşi spunea Johann Moritz. Îl admira pe colonel, că învăţase şi el să facă scamatorii. Pe urmă, Moritz şi-a adus aminte de cuvintele Aristiţei. Ea zicea că scamatorii îl au pe diavol în ajutor! Lui Moritz îi era acum puţin teamă şi nu mai zâmbea. Lui i-a fost întotdeauna frică de diavol.

– Domnilor, pe acest individ nu l-am văzut niciodată, până acum zece minute, când a intrat în birou! a zis colonelul. Şi nici nu ştiu de ce a intrat!

– Este traducătorul pentru limbile balcanice, a zis funcţionarul.

– Uitasem că am cerut un traducător! În clipa când a intrat pe uşă, m-a frapat figura lui!

Colonelul a pus iar mâna pe capul lui Johann Moritz, care zâmbea din nou, aşteptând cu nerăbdare să vadă cum o să-i scoată colonelul iepuraşul din păr. Colonelul era serios. Moritz ştia însă de la circ că toţi scamatorii sunt serioşi. Chiar când lumea din sală râde de se ţine cu mâinile de pântece, ei sunt serioşi. Johann Moritz aştepta acum hohotele de râs, pregătindu-se să râdă şi el. Nu mai râsese de mult.

– Deşi nu l-am văzut decât acum zece minute, odată cu dumneavoastră, şi nu am vorbit cu el nici un cuvânt, vă voi spune cu amănunte, pe baze absolut ştiiţifice, biografia acestui om şi istoria întregii lui familii, de trei sute de ani încoace!

Johann Moritz şi-a adus aminte că văzuse şi astfel de numere la circ, când era soldat. Scamatorul chema pe un om din mulţime şi spunea câţi ani are, dacă e însurat şi tot felul de lucruri. Lumea se minuna, cum de ştie scamatorul toate secretele. Dar lui Moritz nu-i plăcuseră aceste demonstraţii. Lui nu-i plăceau decât cele cu pisici şi cu iepuraşi. Îi părea rău că ofiţerul nu ştie să facă scamatoria asta. Ar fi vrut să vadă cum i se scoate de nicăieri o pisică. La circ, se dusese şi el să i se facă experienţa. Dar se îmbulzise lume prea multă, şi scamatorul a luat de fiecare dată pe altul.

– Ştiinţa rasială a făcut progrese atât de mari în regimul naţional-socialist – a zis colonelul, care se numea Müller –, încât celelalte ţări au rămas în urma noastră cu o sută de ani! Luându-l pe acest individ gol, eu vă pot spune de unde îi sunt strămoşii, ce căsătorii au făcut şi ce obiceiuri are familia lui, ce meserii au praticat, şi aşa mai departe. Dumneavoastră veţi verifica imediat afirmaţiile mele, prin întrebări pe care le veţi pune direct subiectului!

– De necrezut! au zis ceilalţi ofiţeri, strângând şi mai mult cercul în jurul lui Moritz.

– După conformaţia craniului, după tipul de osatură frontală, nazală şi facială, precum şi după structura scheletului – în special, cutia toracică şi poziţia claviculei –, individul aparţine unui grup germanic care mai trăieşte şi azi, în număr redus, pe

valea Rhinului, în Luxemburg, în Transilvania şi în Australia. Mai există optsprezece familii în China şi în Statele Unite ale Americii, dar ele n-au fost încă trecute în statistici, fiindcă descoperirea lor abia se făcuse, câteva luni înainte de a fi izbucnit războiul. În statisticile noastre, pe care le vom publica într-un număr festiv, vom da date precise şi – pentru prima oară – complete despre acest grup germanic, care poartă numele de *Familia eroică*. Familia aceasta are maximum opt sute de membri. Ascendenţii lor au emigrat în serii din sud-vestul Germaniei, între anii 1500 – l600. Sunt germani de cea mai pură esenţă şi au reuşit până astăzi să-şi păstreze sângele neamestecat, în ciuda presiunilor teribile care s-au exercitat asupra lor în cursul istoriei. Rasa, domnilor, are şi ea un instinct de conservare, uneori mai puternic decât al individului. *Familia eroică*, din care face parte tânărul din faţa dumneavoastră, a dovedit cu prisosinţă tenacitatea instinctului de conservare al rasei. Ce fapt credeţi dumneavoastră că i-a determinat pe strămoşii acestui tânăr ca, vreme de trei sau patru sute de ani, să se căsătorească numai cu femei din rasa lor, când împrejur erau, poate, femei mai ispititoare? Instinctul de conservare al rasei! Glasul sângelui, care i-a ferit pe membrii acestei familii de păcatul mortal al încrucişării raselor! În istoria lor nu există nici măcar un singur caz de căsătorie cu o femeie de altă rasă! Aşa se explică faptul că astăzi, după patru sute de ani, tânărul din faţa dumneavoastră este exact ca strămoşii lui. Priviţi acest păr cu firul solid, dar mătăsos! Este părul *Familiei eroice*, aşa cum a fost acum patru sute de ani şi cum l-am găsit conservat în relicvele care ni s-au păstrat. El este inconfundabil, şi specialiştii îl recunosc imediat. E vag mai mătăsos decât cel al grupului germanic principal, dar se vede bine că rădăcina este aceeaşi. Nasul, fruntea, ochii, bărbia acestui tânăr sunt exact ca în stampele noastre de acum patru secole. Nimic nu s-a schimbat!

Ofiţerii au atins capul lui Johann Moritz şi i-au pipăit părul, privindu-l cu admiraţie. Moritz se simţea considerat, ca niciodată în viaţa lui, un erou. Îi era însă teamă că-i va decepţiona pe ofiţeri. Acum îi părea rău că nu făcuse nimic spre a fi la înălţimea laudelor pe care le primea. Astfel de laude – auzise el – nu se aduceau decât celor care erau decoraţi pe front, cu Crucea de aur cu briliante sau cu frunze de stejar!

Degetele colonelului Miiller au atins din nou umerii lui Johann Moritz, cu evlavie admirativă, de parcă ar fi fost moaştele sfintei Paraschiva cea Făcătoare de minuni, din racla bisericii de la Trei-

Ierarhi. Johann Moritz a plecat fruntea, ruşinat că nu fusese pe front şi nu făcuse şi el măcar un singur act de bravură.

– Grupul pe care l-am numit *Familia eroică* – a continuat colonelul – oferă cel mai zguduitor exemplu de eroism rasial. Pentru mine, ziua de astăzi, în care mi-a ieşit în cale acest exemplar, este o adevărată sărbătoare! Vreau să vă spun în treacăt că unul dintre strămoşii mei a fost şi el căsătorit cu o fată din *Familia eroică*. Din nefericire, n-a avut moştenitori, fiindcă, la trei luni după căsătorie, a murit pe câmpul de luptă. Dar acesta este un episod secundar. Am să introduc fotografia acestui tânăr, însoţită de datele antropometrice şi istorice, în lucrarea pe care o pregătesc şi la care muncesc de zece ani, sub directivele *Reichsführer*-ului dr. Rosenberg. Această descoperire va constitui o încununare a strădaniei mele!

– Felicitările noastre! au zis ofiţerii, luând poziţia de drepţi.

Colonelul se înroşise de emoţie. El a ridicat braţul drept şi a salutat, apoi a strâns pe rând mâna fiecăruia. Moritz stătea neclintit şi îi privea.

– Eşti din Rheinland, din Luxemburg, sau din Transilvania? a întrebat colonelul, întorcându-se către Moritz.

– Din Transilvania! a răspuns Moritz.

Ofiţerii au scos o exclamaţie admirativă. Colonelul Müller radia de plăcere.

– Vă voi spune de unde vine tânărul cu şi mai mare precizie! a zis colonelul şi i s-a adresat iar lui Moritz:

– Te-ai născut la Timişoara, la Braşov, sau în Ţara Secuiască?

– În Ţara Secuiască! a răspuns Johann Moritz.

– Admirabil, a zis colonelul, frecându-şi mâinile de bucurie că Moritz se născuse în Ţara Secuiască. Era exclus să mă înşel! Când l-am văzut intrând pe uşă, mi s-a părut că văd o figură coborâtă din galeria de portrete a *Familiei eroice!* Le cunosc pe dinafară. Le veţi putea admira şi dumneavoastră în lucrarea mea; le voi publica în planşe mărite şi colorate. Vă spun, domnilor: acest tânăr este un exemplar desăvârşit al *Familiei eroice!* El confirmă toată teoria mea!

Colonelul i-a cerut funcţionarului să aducă fişa lui Johann Moritz.

– Mizerabilii! a strigat el, înfuriindu-se de cum şi-a aruncat ochii pe ea. Un membru al *Familiei eroice* nu s-a numit niciodată Ianoş! Acest nume este un sacrilegiu!

Colonelul s-a întors spre Moritz. Fruntea i se întunecase.

– Numele de Ianoş ţi l-a dat tatăl dumitale?

– Nu, domnule colonel! Pe mine nu mă cheamă Ianoş! a zis Johann Moritz; voia să le spună că pe el îl cheamă Ion.

– Era exclus ca un membru al *Familiei eroice* să-şi boteze copiii cu alt nume decât cele din calendarul german! Asta nu s-a întâmplat niciodată în patru sute de ani! Era imposibil ca pe tânărul din faţa dumneavoastră să-l cheme Ianoş! Era exclus!

Colonelul s-a uitat la Moritz. Acum era vesel. Se bucura că pe Moritz nu-l cheamă Ianoş.

– Cine ţi-a dat numele de Ianoş? a întrebat colonelul.

– Nu ştiu! a răspuns Johann Moritz. Aici în Germania, acum doi ani, mi l-au scris în acte!

– Nu se numeşte Ianoş! a zis colonelul. Este aceeaşi mişelie care s-a săvârşit mereu asupra *Familiei eroice*. Popoarele în mijlocul cărora au trăit le-au schimbat numele. Dar sângele n-au reuşit să li-l schimbe! Sângele *Familiei eroice* a rămas pur ca o lacrimă de cristal!

Colonelul s-a întors către funcţionarul de la fabrică şi a zis:

– Tânărul rămâne de azi înainte la dispoziţia Institutului Naţional de Studii Rasiale. Este un exemplar de care avem nevoie!

– Nu mai lucrează în uzină? întrebat funcţionarul.

– Nu! a zis sec colonelul. Voi trimite ulterior dispoziţii speciale în scris!

Colonelul s-a uitat la Moritz şi s-a gândit: «Ştiinţa a făcut progrese extraordinare! Totuşi, suntem departe de perfecţiune. Acest exemplar de elită al unui grup rasial extrem de interesant ar trebui conservat într-o grădină antropologică. O grădină în care să fie păstrate tipurile rare şi preţioase ale rasei umane nu a fost creată încă! Există în Europa parcuri pentru cultivarea, selecţionarea sau conservarea raselor de animale şi de păsări. Prejudecăţile ne-au împiedicat însă să creăm parcuri antropologice, ceea ce este o mare pierdere pentru ştiinţă. Păcat! În acest domeniu, americanii ne-au luat-o înainte. Ei au parcuri în care sunt închise exemplarele interesante ale rasei de indieni. Dar le vom înfiinţa şi noi în Europa. Întâi să câştigăm victoria! Într-o viitoare conferinţă, voi propune înfiinţarea primului parc antropologic. Ştiinţa va avea la dispoziţie exemplarele rare şi le va putea studia. Acest membru al *Familiei eroice* va fi unul dintre primele exemplare umane care vor împodobi parcul nostru. El va fi donat de mine!»

Colonelul Miiller s-a uitat la Moritz şi a zâmbit. Şi-l închipuia în parcul antropologic, locuind în pavilionul rasei germane, împreună cu soţia şi copiii lui... «Va veni şi timpul acela!» – şi-a spus colonelul. Apoi şi-a continuat ideea cu voce tare:

– Până când aranjăm situaţia definitiv, vreau să-i găsim tânărului o ocupaţie demnă de originea lui. Cel mai mult l-ar încânta să fie soldat. Eu cunosc bine *Familia eroică*: membrii ei masculini nu sunt fericiţi decât în război! E grupul cel mai războinic al familiei germanice! Să-i dăm deci posibilitatea de a fi şi el soldat!

Ofiţerii ceilalţi l-au felicitat din nou pe colonelul Müller. Propunerea lui le plăcuse! Roşu de plăcere, colonelul i-a cerut aghiotantului servieta şi a scris pe o hârtie cu antetul Marelui Cartier General o recomandare pentru înrolarea lui Johann Moritz ca soldat SS. I-a întins-o funcţionarului de la fabrică, ordonând cu ton sever:

– Faci toate formaliăţile necesare! Fără nici o întârziere!

Apoi s-a întors zâmbind către Johann Moritz:

– Într-o lună vreau să primesc de la tine o fotografie în uniformă de soldat: îmi este extrem de necesară pentru studiul meu asupra *Familiei eroice*, din care faci tu parte. Îi voi trimite o copie şi doctorului Goebbels. Ai să te vezi în ziare şi în revistele ilustrate!

82

– Tânărul este inapt pentru serviciul militar! a zis căpitanul medic de la comisia de recrutare, după ce l-a examinat pe Johann Moritz. Are câteva pete pe plămânul drept. Soldaţii trebuie să aibă plămânii zdraveni!

De la întâlnirea cu colonelul Müller trecuseră trei săptămâni. Johann Moritz se gândise că soldaţii primesc aproape o jumătate de pâine pe zi, bocanci în care nu intră apa, haine călduroase, mâncare mai bună şi ţigări. Ştia că-i mai bine să fii soldat decât prizonier! Dar, când a auzit că nu vor să-l primească, s-a bucurat.

– Tânărul este recomandat de colonelul Müller, de la Marele Cartier General şi de la Institutul Naţional de Studii Rasiale! a zis unul dintre medici, răsfoind dosarul. Nu se poate să-l refuzăm!

Cei trei medici în uniformă s-au uitat la Johann Moritz.

– Ştii să faci muncă de birou? a întrebat căpitanul. Ce meserie ai în viaţa civilă?

– Plugar, a răspuns Moritz.

Medicii s-au sfătuit între ei şi i-au spus lui Moritz să aştepte afară. Când l-au chemat înapoi, i-au comunicat că l-au primit să fie soldat şi i-au dat ordinul cu care să se prezinte la unitate.

– Eşti repartizat la serviciul auxiliar! a zis căpitanul. Fiindcă nu poţi face un lucru de birou, ai să fii dat la o companie de pază!

83

Comandantul lagărului disciplinar a fluierat adunarea pentru masă. Soldatul Jonann Moritz a tresărit, auzind semnalul. Uitase că e în ghereta din turnul de pază şi începuse să-şi caute gamela. S-a înroşit de necaz.

– Afurisitul de mine! şi-a zis Moritz, strângând arma în mâini. Iar am uitat că sunt nu prizonier, ci santinelă!

De trei zile, de când era santinelă, i se întâmpla regulat acelaşi lucru, de câte ori se dădea adunarea în curtea lagărului. Nu-i poate intra în cap că e soldat! Când vede gardul de sârmă ghimpată şi şirul de prizonieri, uită de care parte se află şi se crede închis. După atâţia ani de lagăr, i s-a întipărit în carne şi în sânge ideea că este prizonier. Nu se poate închipui altceva decât prizonier! Când vine un camarad să-l schimbe, el începe să tremure: i se pare că soldatul vine să-l ridice!

Acum, privind la prizonierii încolonaţi în faţa cazanului cu mâncare, a uitat iar că este în turn şi se minunează că nu-i mai vine rândul la supă! Se vede şi pe el în şirul de prizonieri...

Ochii lui Moritz au căutat în curtea lagărului, chiar din prima zi, figuri cunoscute; dar n-au întâlnit nici una. Şi s-a mirat. Fusese închis în zeci de lagăre şi trebuie să fi stat împreună şi cu cineva din acest Straflager![1] I-ar plăcea să vadă vreun cunoscut. Să vorbească cu prizonierii e interzis; însă el ar vrea să vadă – măcar de departe – un chip prieten.

Johann Moritz a uitat că e soldat şi santinelă, şi a început să strige:

– Joseph! Joseph!

[1] Lagăr disciplinar. (germ.)

Prizonierii adunaţi în curte l-au privit. Şi Joseph l-a privit. Dar pe urmă a continuat să mănânce. Nu-l recunoscuse. Moritz l-a strigat încă o dată. Francezul a rămas cu lingura-n mână şi l-a privit fix. Apoi s-a dus mai departe.

– Nu mă mai cunoşti? a strigat Moritz. Sunt eu, Moritz Ianoş!

– *Salve, sclave!* a zis francezul râzând: acum îl recunoscuse.

A pus jos gamela şi s-a apropiat de gardul de sârmă ghimpată.

– Cum ai ajuns tu acolo, Jean? a întrebat Joseph.

Johann Moritz i-a povestit pe scurt cum ajunsese soldat.

Joseph înţelegea mai bine nemţeşte. Învăţase în răstimp. Dar între ei distanţa era mare şi bătea vântul, aşa că se înţelegeau greu.

– Tu cum ai ajuns aici? a întrebat Moritz.

– M-au prins la cinci zile după ce-am evadat! a răspuns Joseph. Vrei să-i trimiţi tu o scrisoare lui Beatrice? De-aici n-avem voie să scriem şi n-am veşti de la ea de patru luni!

Johann Moritz a cerut adresa. Francezul a scris-o pe o bucată de hârtie. În timp ce Joseph scria, soldatul Johann Moritz a scos pachetul de ţigări pe care îl primise în ajun de la companie şi l-a aruncat peste gardul de sârmă ghimpată, în curtea lagărului, la picioarele francezului.

– Mâine îţi aduc din nou ţigări şi pâine! a zis Moritz. Scrisoarea am s-o trimit chiar în seara asta!

Joseph a ridicat pachetul de ţigări şi i-a aruncat hârtia cu adresa lui Beatrice, învelind în ea o piatră. Hârtia a căzut însă între sârme. Joseph a vrut să scrie alta.

– Lasă c-o iau eu dintre sârme – a zis Johann Moritz; pe mine nu mă-mpuşcă dacă mă apropii de gard!

Tocmai când Johann Moritz cobora scara turnului, a apărut caporalul de schimb. Moritz s-a oprit. A urcat din nou scara şi i-a strigat lui Joseph:

– Acum vine caporalul şi n-o mai pot lua! Mâine la nouă sunt iar în post. Aşteaptă-mă! Adresa o iau din gard mâine. Acum, la revedere!

– *Salve, sclave!* a răspuns Joseph şi s-a îndepărtat, aprinzându-şi o ţigare.

Era îmbrăcat cu aceleaşi haine cenuşii, mai rupte decât acum patru luni. Slăbise mult: în lagăr, mâncarea era foarte proastă.

Pe când preda postul schimbului următor, Johann Moritz se uita cu coada ochiului la Joseph, zicându-şi: «Mâine am să-i aduc o pâine întreagă!»

84

În noaptea aceea, Johann Moritz a avut febră. A doua zi a fost transportat cu ambulanţa la spital. Ştia că Joseph îl va aştepta la gard, ca să ia adresa lui Beatrice şi ca să-i aducă pâine şi ţigări, după cum îi promisese. Îi părea rău că francezul va aştepta degeaba. «Bietul Joseph!» – şi-a zis Moritz. «Poate că s-a gândit toată noaptea la mine şi abia aştepta să se facă ziuă şi ora nouă, ca să-i aduc pâine!» Johann Moritz s-a consolat cu gândul că în curând o să se însănătoşească şi o să-i poată duce lui Joseph în fiecare zi ţigări, pâine şi scrisori de la Beatrice.

Johann Moritz avea însă dublă pneumonie şi a stat în spitalul militar două luni.

La 1 februarie, doctorul i-a spus:

– Săptămâna asta te eliberăm din spital; îţi dăm şi un concediu medical de 30 de zile!

Johann Moritz s-a gândit că, dacă ia concediu, nu se va putea duce să-l vadă pe Joseph. Francezul îl aştepta mereu pe Moritz, ca să ia adresa lui Beatrice şi să-i scrie. Ca să-i aducă pâine şi ţigări. Johann Moritz s-a hotărât să renunţe la concediul medical şi să se întoarcă direct la companie.

– Trebuie să te refaci, băiatule! a zis medicul. Ai nevoie de mâncare bună şi de odihnă. Altfel, te cureţi! Unde vrei să-ţi petreci concediul?

Johann Moritz n-a mai avut curaj să spună că renunţă la concediu, şi s-a înroşit la faţă.

– Înţeleg, a zis medicul. N-ai unde te duce! Eu te-aş putea trimite într-un sanatoriu pentru convalescenţi. Cred însă că nu e ce-ţi trebuie ţie. Tu ai nevoie de o atmosferă caldă, de familie!

Johann Moritz s-a înduioşat. Doctorul parcă i-ar fi citit gândurile. El nu-şi dorea nici mâncare bună, nici sanatoriu, nici bani. Îşi dorea doar un loc unde să se simtă acasă.

– Tu ai nevoie de o femeie care să te îngrijească şi să te ajute, nu de sanatoriu! a zis medicul. Trebuie să-ţi recapeţi încrederea în tine, altfel nu te vindeci. Încrederea asta nu ţi-o poate da decât o femeie! În sanatoriile de convalescenţi găseşti

femei câte vrei, însă numai pentru necesităţile sexuale. Pentru un pacient în starea ta psihică şi fizică, ele ar fi un articol mai degrabă nepotrivit. Ţie, băiatule, îţi trebuie tandreţe, nu excitare!

Medicul a privit împrejur. El stabilise diagnosticul, ştia ce-i trebuie pacientului. Conştiinţiozitatea profesională îi impunea să prescrie tandreţea, atmosfera de familie, încrederea, devotamentul unei femei. Însă nu-i putea oferi el însuşi pacientului aceste medicamente; iar pacientul nu se putea face bine decât cu ele!

Ochii doctorului s-au oprit asupra infirmierei care era lângă el, cu fişele medicale în mână.

– *Schwester*[1] Hilda, a zis el, dumneata locuieşti în oraş, cu mama dumitale, nu-i aşa?

– Locuiesc chiar lângă spital, a răspuns sora. Împreună cu mama!

Hilda privea în ochii doctorului cu încrederea cu care soldaţii îşi privesc ofiţerul. Aştepta, disciplinată, ordinele.

– Am să ţi-l dau pe Johann Moritz ca să-l tratezi ca pe bărbatul dumitale! Peste o lună să mi-l aduci sănătos! Vreau să-l văd şi eu, înainte de a-l trimite înapoi la unitate. El are nevoie de o femeie care să-i fie iubită, soră şi mamă totodată!

– Înţeleg, domnule doctor! a zis Hilda.

Hilda era o fată scurtă şi durdulie, cu obrajii roşii, bucălaţi. Avea douăzeci de ani. Doctorul o examina cu satisfacţie. Ea părea să aibă şi tandreţea necesară lui Moritz. Privindu-i părul, medicul îşi spunea: «E bine şi că e blondă. O brunetă n-ar fi recomandabilă în cazul pacientului nostru. Blondele calmează prin simpla lor prezenţă!»

– Pentru aceasta capeţi un concediu de 14 zile! a zis medicul. În tot timpul ăsta, te ocupi numai de el. Mâncare luaţi de la spital, dar să găteşti şi acasă! El are nevoie de mâncare gătită cu dragoste, nu de mâncare de la cazan!

– Înţeleg! a zis Hilda, mândră de misiunea pe care o primise; ştia că toate colegele ei vor fi geloase.

– Ai camera separată de a mamei dumitale?

– Sigur că am! a răspuns Hilda înroşindu-se.

– Băiatul cred că-ţi place, a zis medicul şi, fără să mai aştepte răspunsul infirmierei, a ordonat:

[1] Soră. (germ.)

– Să-mi faci foaia de ieşire pentru el şi foile de concediu pentru amândoi! Scrie şi un bon de alimente pentru 30 de zile, două persoane, cu suplimente categoria A! Mi-aduci totul la semnat!

– *Jawohl!*[1] a zis Hilda şi i-a deschis uşa.

În prag, doctorul s-a oprit, s-a uitat la Moritz şi a spus grăbit:

– La revedere, băiatule, şi fă-te sănătos!

85

Johann Moritz a privit în curtea spitalului. Ningea. În fund, se vedea gardul de sârmă ghimpată al lagărului. A stat mult la fereastră, până când două mâini reci i-au acoperit ochii, pe la spate. El s-a întors. Era Hilda. Uitase de ea şi de ce spusese doctorul.

– Îmbracă-ţi tunica şi vino la casierie, să-ţi iei solda! a zis Hilda. Foaia de ieşire din spital şi cea de concediu sunt la mine. Şi concediul meu este iscălit!

Hilda vorbea repede. Ea i-a ajutat lui Moritz să-şi încheie tunica. A băgat mâna sub puloverul lui şi i l-a aranjat la piept. Johann Moritz i-a simţit mâna pe piele şi a avut senzaţia că e o mână familiară, pe care o recunoaşte. Ea îl îmbrăcă, ca şi cum el ar fi fost de multă vreme bărbatul ori copilul ei. Până atunci, Hilda fusese distantă şi rece cu el. Îi aducea medicamentele, îi lua temperatura şi pleca. Acum era prietenoasă şi intimă. Mai intimă chiar decât fuseseră cu el Suzana şi Iulişca. Johann Moritz simţea că Hilda e îndrăgostită de el. S-a îndrăgostit brusc: la ordinul doctorului. Ea îl iubea. Îşi ţinea promisiunea pe care o făcuse superiorului ei. Mâna care atinsese pieptul lui Moritz şi care îi aranjase puloverul şi îi închisese nasturii de la tunică era mâna unei femei îndrăgostite, a unei amante şi a unei surori. Aşa cum ceruse doctorul.

– Doctorul a aprobat să luăm un pat de la spital! a zis Hilda. Unul mare, alb, de la chirurgie. Cu două pături de lână. Al meu era prea mic pentru două persoane!

Hilda se gândea la pat.

– Doctorul zice că nu trebuie să te înfierbânt prea tare, a spus ea. E şi normal! Tu ai fost bolnav grav. Dar după o

[1] Desigur! (germ.)

săptămână de regim, de mâncare bună şi de odihnă, va fi cu totul altfel!

– Ce va fi cu totul altfel? a întrebat Moritz.

Ea s-a oprit şi l-a sărutat pe buze, repede.

– Lasă că vezi tu!

Johann Moritz şi-a încasat solda. Nu se simţea fericit. Executa un ordin. Ordinul nu era să lucreze la cazemate, ori la fabrica de nasturi, ori la paza lagărului. I se ordonase să se ducă cu Hilda şi să facă dragoste cu ea timp de o lună, ca să se vindece psihic şi fizic. Era un ordin frumos. Dar era un ordin! Şi el nu se bucură de nici un ordin!

86

– Ştii că dacă ne cununăm aş mai primi încă 14 zile de concediu? a întrebat Hilda, după o săptămână de convieţuire cu Johann Moritz.

El s-a uitat la ea lung, cu priviri calde.

– Nu mi-ai spus ieri că vrei să te însori cu mine?

– Aşa este! a confirmat Moritz.

Îşi amintea acum că în ajun băuseră, el, cu Hilda şi cu mama ei, cinci sticle de vin.

– De ce să nu ne căsătorim? a zis Hilda. Dacă ne grăbim, primim concediu în continuare. Şi tu o să ai o prelungire de concediu, nu numai eu. Ni se dau o locuinţă, mobilă şi un ajutor de două mii de mărci! Tu n-o să mai trebuiască să dormi la cazarmă decât în zilele când eşti de serviciu. M-am sfătuit şi cu mama, şi cred că cel mai bun lucru ar fi să ne căsătorim imediat!

Moritz tăcea. Hilda a crezut că el nu vrea să piardă din concediu, făcând formele de căsătorie acum.

– Tu n-ai nevoie să te deranjezi cu nimic, a zis ea. Rămâi acasă ca şi până acum şi-ţi petreci concediul în linişte. Toate formele *la Standesamt, la Wohnungsamt, la Ernährungsamt, la Arbeitsamt, la Polizeiamt*[1] şi ia toate autorităţile le fac eu! Ştiu că tu nu vrei să-ţi strici concediul!

Johann Moritz a fost de acord. Argumentele Hildei erau logice. Nu puteau avea decât avantaje dacă se căsătoreau. Şi s-au căsătorit. Au primit o locuinţă de trei camere, cu baie şi cu

[1] Oficiul stării civile, Serviciul de locuinţe, Biroul de aprovizionare, Biroul muncii, Poliţie, (germ.)

bucătărie. Au primit două mii de mărci. Au primit cupoane pentru lenjerie de pat, de corp. Au primit mobilier, veselă, lemne şi cărbuni, vin şi carne pentru nuntă, un radio şi multe alte lucruri.

– Ar fi fost o prostie să nu ne căsătorim, când avem atâtea avantaje! a zis Hilda, ajutându-l pe Johann Moritz să-şi îmbrace uniforma, ca să plece la cazarmă. Nu e mai bine să dormi acasă decât la companie?

– Sigur că e mai bine! a răspuns el.

– Şi seara nu e mai bună mâncarea pe care o gătesc eu decât ce mănânci la prânz la cazarmă?

Hilda era încântată.

– Peste două luni, când o să declar că sunt gravidă, capăt un concediu, şi atunci o să mănânci şi la prânz acasă! a zis Hilda. Atunci o să primim şi multe alimente: femeile însărcinate capătă trei cartele! Ai să mănânci foarte bine. Ştii că aş vrea să te văd gras!

Johann Moritz a zâmbit şi a zis:

– Tu eşti o fată bună, Hilda!

87

La postul de jandarmi din Fântâna a sosit o circulară în dublu exemplar, care trebuia afişată. Plutonierul Nicolae Dobrescu a citit-o:

Evreul Moritz Ion, zis Johann, zis Iacob, zis Iankel, este căutat de toate poliţiile din ţară. El a evadat dintr-un lagăr de muncă. Cine îi va da găzduire sau ştie unde se află şi nu anunţă autorităţile va fi pedepsit cu închisoare.

În colţul din dreapta al afişului, tipărit cu litere groase, era fotografia din faţă şi din profil a lui Johann Moritz.

Şeful de post s-a uitat la ea şi şi-a spus: «Vasăzică individul este într-adevăr evreu!» Şi a chemat soldatul.

– Ia-ţi arma şi adu-mi imediat la post pe mama şi pe tatăl evreului! a ordonat el. Afişul lipeşte-l afară pe uşă! Să-l lipeşti bine, să nu-l rupă vântul!

În sat ningea. Şeful a privit pe fereastră uliţa. Prin faţa postului trecea preotul Alexandru Korugă. Mergea adus de spate, cu geanta subţioară.

După scurt timp, soldatul s-a întors.

– Am adus-o numai pe femeie! a raportat el. Bătrânul e bolnav!

Şeful s-a supărat. El voia să-i ancheteze pe amândoi.

– Dacă daţi ordin, îl aduc în spate! a zis soldatul. Pe picioarele lui, nu poate veni! Am dat pătura la o parte şi m-am uitat la el: era cu tot trupul umflat ca o băşică!

Şeful s-a gândit o clipă. Pe urmă a renunţat să-l mai ancheteze pe bătrân şi a ordonat să intre femeia, care aştepta la uşă.

Aristiţa a dat buzna în birou, vânătă de mânie.

– De ce trimiţi jandarmul să m-aducă cu arma de la spate, ca pe-o ucigaşă? Nu mai ai hoţi şi ucigaşi să-i aduci la post cu baioneta la spate şi-ai început să arestezi oameni cinstiţi? Sau sunt eu o ucigaşă?

Aristiţa clocotea. Când a intrat jandarmul în casă şi a ridicat-o, ea era hotărâtă să-i scoată şefului de post ochii.

– Tu nu eşti o ucigaşă! a zis şeful. Dar fiul tău e căutat de toate poliţiile din ţară!

Aristiţa s-a uitat la afişul pe care i-l întindea el şi, când a văzut chipul băiatului ei, i-au dat lacrămile.

– Cum a slăbit, săracul! a zis ea.

În afară de faptul că Ion era slab, deci o ducea prost, pe ea n-o mai interesa nimic.

– Citeşte! a zis jandarmul.

– De ce să citesc? a spus ea, ştergându-şi ochii. Îi văd poza şi ştiu că rabdă de foame; poate îl mănâncă păduchii, e bătut şi închis. Altfel n-ar fi atât de slab. Ce vrei să mai citesc? Mie mi-ajunge!

Şeful a dat să-i citească circulara cu voce tare. Aristiţa l-a întrerupt de la primul cuvânt.

– Mai citeşte o dată, şefule! Poate că n-am înţeles eu bine! Ai zis «evreul Moritz Ion», nu-i aşa? Dac-ai citit bine, atunci ăsta nu-i băiatul meu: eu n-am băiat evreu!

Şeful i-a întins afişul. Aristiţa s-a înduioşat din nou, văzând cât de slab e băiatul ei.

– El este? a întrebat jandarmul.

– El este, sărmanul! a zis Aristiţa. Nu le-ar mai ierta Dumnezeu păcatele celor care l-au închis!

– Dacă-l recunoşti, de ce mai susţii că nu-i evreu? Pierdem timpul. Mai bine ascultă ce-ţi citesc! Ce spui tu tot n-are nici o valoare. Tu eşti o persoană particulară. Eu cred numai ce spun

documentele. Ăsta e un act care vine de la autoritate. Deci e sfânt! Şi el zice că fiul tău e evreu!

– Dacă mai spui o dată că fiul meu e evreu, să ştii că-ţi scot ochii! a zis Aristiţa. Nu vezi cât sunt de amărâtă? Bietul băiat! A plecat frumos ca un brad, şi-acuma e numai piele şi oase!

– Nu insulta autoritatea! a strigat la ea jandarmul. Îţi fac proces de ultraj în exerciţiul funcţiunii!

– Pe Ion l-am făcut eu şi cu bărbatul meu, nu l-a făcut autoritatea! a strigat şi Aristiţa. Eu l-am purtat în pântece şi l-am alăptat, nu autoritatea! Eu ştiu că el nu e evreu!

– Ministerul de Interne spune textual în circulară că Moritz Ion e evreu!

– Să vină Ministerul şi să mi-o spună mie în faţă, să vedem dacă-ndrăzneşte s-o facă! Îl scuip în ochi, dac-o zice că ştie mai bine decât mine ce-am purtat eu în pântecele meu!

– Dar tu eşti româncă curată? a întrebat jandarmul. Sau poate bărbatu-tău e evreu! Unul din voi trebuie să fie! Aici e un act oficial. Poate nu ştiţi voi că sunteţi evrei!

– Eşti beat? a sărit Aristiţa ca arsă. Ce, nu ştiu eu la ce icoană mă-nchin?

– Nu-i vorba de icoană, a zis jandarmul. Poţi să fii şi evreu creştin! Aici e vorba de sânge.

– Sângele meu şi-al bărbatului meu e sânge de creştin! Păgâni sunt cei care mi-au luat băiatul şi-l chinuiesc prin închisori!

– Eşti sigură că bărbatul tău e creştin? a întrebat şeful insinuant. În atâţia ani de trai împreună ai fi putut vedea ceva! La bărbaţi e mai uşor să se facă dovada decât la femei! Sau nu-l cunoşti cu amănuntul?

– Îmi spui că nu ştiu cu cine am dormit alături treizeci şi cinci de ani? a urlat Aristiţa. Şi o curvă ştie ce barbat îi intră-n aşternut, şi tu-mi spui mie c-am dormit cu bărbatu-meu treizeci şi cinci de ani fără să-l cunosc? Ştie autoritatea mai bine cine-i bărbatu-meu? Autoritatea şi tu, un pârlit de jandarm, veniţi să-mi cereţi socoteală de ce-am rodit eu în pântece şi pe cine-am alăptat eu cu ţâţele mele?

Ochii Aristiţei au fixat călimara de pe birou. Vedea roşu. Călimara pe care voia s-o înşface ca să-i crape cu ea capul jandarmului era roşie. Pereţii erau roşii. Şi jandarmul era tot roşu. Şeful de post a simţit că ea se uită la călimara de metal şi a luat-o de pe marginea biroului, trăgând-o spre el. Degetele Aristiţei strângeau stofa fustei cu furia cu care ar fi vrut să

strângă gâtul autorităţii. Când călimara i-a dispărut din faţă, ea a simţit că îi e luată ultima armă pe care ar mai fi putut s-o apuce.

Aristiţa a scrâşnit din dinţi. Pe urmă şi-a apucat poalele fustei cu amândouă mâinile şi le-a dat peste cap. Fustele lungi şi creţe ale Aristiţei au zburat, umflate ca de furtună, până în creştet. Şi cămaşa i se ridicase. Trupul, cu pielea măslinie şi zbârcită, a rămas gol. Sânii atârnau ca două pungi goale şi înnegrite. Şeful postului a văzut, o clipă, goliciunea Aristiţei, şi din faţă, şi din spate, şi a închis ochii. Uşa biroului s-a izbit apoi cu furie. Pereţii s-au cutremurat. Din tavan au căzut pe masă bucăţi albe de tencuială. Aristiţa plecase. Vocea ei răsuna ca un claxon răguşit în urechile şefului:

– Ăsta-i răspunsul meu! Lingeţi-l tu şi cu autoritatea, pe rând!

88

Ajunsă acasă, Aristiţa şi-a azvârlit şalul de pe umeri şi s-a aşezat în faţa focului. A aruncat lemne pe jeratic şi a privit cum se înalţă flăcările lungi şi roşii. Din ochi îi curgeau lacrămi. «Lui bărbatu-meu n-am să-i spun» – s-a gândit ea. «E bolnav şi nu trebuie să-l mai necăjesc!»

Aristiţa a întors capul. Bătrânul dormea cu faţa în sus. Ea îl privea printre lacrămi şi se gândea la Ion, pe care autoritatea şi jandarmii îl chinuiesc de cinci ani prin închisori, fiindcă îl cred evreu. Dacă ar fi evreu, n-ar sta închis. Dar Ion e prostănac şi se încrede în toată lumea! Dacă l-au bătut ca să spună că e evreu, el a spus. Şi autoritatea a luat-o de bună!

Aristiţa a stat cu capul între palme şi a plâns. Pe urmă n-a mai putut să rabde. Trebuia să-i spună şi bărbatului ei că fotografia fiului lor e tipărită pe afişe verzi, ca acelea care se aruncă la alegeri, şi e lipită pe uşa postului de jandarmi. «Lui n-am să-i spun că Ion e slab ca un ogar, l-ar îndurera prea tare. Dar am să-i spun cum a zis şeful că Ion e evreu!»

– Iancule! a strigat Aristiţa. Scoală că n-ai să mai poţi dormi la noapte, dacă dormi acum!

Bătrânul n-a răspuns. «Niciodată nu răspunde, când îl deştept din somn. Dar nu doarme. Stă cu ochii închişi şi aude tot. Îi e lene să răspundă!»

– Iancule! a zis ea tare. Şeful de post mi-a spus că tu eşti evreu! Ce crezi tu de-obrăznicia asta? Dar să ştii că şi eu i-am răspuns şefului cum i se cuvenea!

Artistiţei i s-a părut că bărbatul ei zâmbeşte. Se certaseră mult în cei treizeci şi cinci de ani de căsnicie. Însă ei el i-a fost totdeauna drag. Îl certa doar că era prea moale şi prea bun. Îl păcăleau toţi! Dar ea tot îl iubea. În clipa asta mai ales, Aristiţa îşi iubeşte bărbatul cu toată căldura inimii.

– Iancule, dacă până mâine nu te faci sănătos, eu mă duc la oraş şi-ţi aduc un doctor, ca să te vadă! a zis ea. Am să vând purcelul şi o să-i plătesc doctorului. După ce te faci tu bine, cumpărăm noi altul! Trebuie să te faci sănătos, dragule!

Bătrânul n-a răspuns nici acum.

– Deschide ochii, Iancule, că vreau să-ţi dau o ţigare! a zis ea. Mai am încă una pentru tine, ascunsă!

S-a sculat şi a luat de la grindă ţigarea pe care o pusese acolo pentru el.

– Ai chibrituri lângă tine? a întrebat ea, apropiindu-se cu ţigarea, ca să o pună între buzele bărbatului, aşa cum făcea uneori dimineaţa, când erau îndrăgostiţi unul de altul.

Ştia că el nu deschide ochii, dar ţuguiază buzele când simte ţigarea aproape de gură.

Acum, buzele umflate ale bătrânului erau nemişcate. Nu s-au mişcat nici măcar când Aristiţa le-a atins cu ţigarea.

– Ce-i cu tine, Iancule? a spus femeia, scuturându-l de umăr.

Palma ei a simţit prin cămaşă carnea rece a bărbatului. Ea i-a pipăit fruntea. Era rece ca gheaţa. Bătrânul murise.

Aristiţa a început să ţipe. Pe urmă a vrut să iasă din casă, dar s-a întors lângă mort. Cu băţul de chibrit pe care-l avea în mână, şi cu care voise să-i aprindă ţigarea, ea a aprins o lumânare la capul lui. Plângea tare, cu sughiţuri, fiindcă ştia că tot n-o aude nimeni cum plânge.

89

Aristiţa a plâns până când a răguşit. Acum bocea în şoaptă. Îi obosiseră şi buzele. Ea a plâns mai departe la capul mortului, fără glas. Plângea numai în gând. Jalea îi era la fel de mare. Numai că era mută, şi lacrămile secaseră.

La urmă, a obosit şi gândul. Plânsul a încetat. În clipa aceea, Aristiţa s-a pomenit singură. Când plângea, parcă mai era cineva alături. Ar fi vrut să înceapă din nou, dar nu mai putea să plângă. S-a ridicat, a pus lemne pe foc. În cameră era întuneric. Aristiţa a aprins lampa, minunându-se că nu-şi dăduse seama până atunci că se făcuse noapte.

A pus apă la fiert, pentru bucatele de seară. Aşa ca în fiecare zi. Apoi a tras perdelele la ferestre. După ce a terminat cu toate, s-a simţit şi mai singură. Era ameţită. Sfârşită.

A privit faţa mortului. Aristiţei nu-i era frică de morţi. În noaptea aceea avea să doarmă singură, cu mortul în cameră. Şi-n următoarele trei nopţi, până îl îngroapă, ea are să doarmă şi are să stea în casă singură cu mortul.

Aristiţei i-au venit în minte cuvintele jandarmului: «Poate bărbatul tău este evreu!»

Rămăsese în mijlocul camerei, cu mâinile încrucişate pe piept, şi nu ştia de ce să se apuce. Apa fierbea; ei nu-i era foame. Patul era alături, desfăcut, şi s-ar fi putut culca. Dar nu-i era nici somn. Totuşi, ceva trebuia să facă. Creierul şi trupul îi erau răscolite şi excitate de durere. Ele nu se puteau linişti: le trebuia o activitate. Mai era şi singurătatea. Aristiţa s-a gândit din nou la cuvintele jandarmului.

Ea a tras mai bine perdelele la ferestre. Pe urmă s-a apropiat de pat, unde zăcea mortul. Jandarmul parc-ar fi fost lângă ea şi-i spunea: «Poate bărbatu-tău e evreu!» Aristiţa a privit faţa mortului. A dat pătura la o parte: el era umflat. Aristiţa s-a uitat la cămaşa şi la izmenele groase, pe care le spălase de atâtea ori şi le cârpise cu mâinile ei. A desfăcut cingătoarea izmenelor şi le-a tras jos, până la genunchi. Pielea mortului era vânătă.

– De ce să-mi fie ruşine? a zis Aristiţa cu voce tare. E doar bărbatul meu!

Şi-a adus aminte de timpul când erau tineri amândoi şi când îl vedea gol lângă ea. Acum trupul bărbatului era vânăt. Aproape albastru. «Poate bărbatu-tău e evreu!» Ea a atins cu degetele părţile bărbăteşti ale mortului. Şi ele erau tot vinete, ca ochii, ca nasul, ca buzele. Şi erau reci. Mâinile Aristiţei s-au tras înapoi. Ea s-a scuturat şi a legat la loc izmenele mortului, cu grabă. L-a acoperit cu pătura. Pe urmă s-a ridicat în picioare şi şi-a făcut cruce.

– Mulţumesc, Doamne, că m-ai oprit la timp! a zis.

S-a închinat din nou.

– Dacă priveam, intram în iad. Săvârşeam mare păcat! Dar n-am privit. N-am văzut nimic. Nici nu vreau să văd şi să ştiu dacă e evreu. Nu vreau!

Aristiţa s-a întors către mort.

– Iartă-mă, Iancule – a zis ea plângând –, îţi jur că n-am văzut nimic! Nici nu voiam să văd. Atât de păcătoasă n-am fost niciodată! Iancule, dragule, tu mă ştii doar! Jandarmul şi autoritatea mi-au băgat în cap gândul păcatului, arde-i-ar focul iadului pe-amândoi!

90

Soldatul Johann Moritz străbate străzile oraşului, escortând cinci prizonieri. E ora şapte dimineaţa. Când a trecut prin faţa casei lui, Hilda a ieşit la fereastră şi i-a făcut semn cu mâna. Ea avea copilul – pe Franz – în braţe. Moritz a auzit vocea Hildei:

– Acela e tatăl tău! Priveşte: are puşcă şi cască!

Franz n-are decât trei luni şi nu vede că Moritz are puşcă şi escortează prizonieri prin oraş. Dar Hilda îi arată în fiecare dimineaţă acest tablou, pentru ca el să fie mândru de taică-său. Ea este mândră.

Johann Moritz s-a gândit tot restul drumului la copil şi la Hilda. După ce au ieşit din oraş, prizonierii au trecut printr-o pajişte. Moritz mergea în urma lor tăcut, cu puşca pe umăr. Apoi au intrat, în grup, sub un pod. Aici era şantierul unde lucrau în fiecare zi. Soldatul Moritz a venit după ei.

Când au ajuns pe albia uscată de sub pod, prizonierii s-au întors spre soldat, râzând zgomotos. Aici nu-i vedea nimeni.

– *Salve, sclave!* Cum ai dormit? a întrebat unul dintre prizonieri, strângându-i prieteneşte mâna lui Moritz.

Era Joseph.

– *Salve, sclave!* a răspuns Moritz şi a dat mâna cu toţi ceilalţi.

Apoi şi-a rezemat arma de o piatră, şi-a descheiat mantaua şi a scos din buzunare cinci pachete de ţigări.

– Îţi mai rămân dator 15 mărci, a zis Moritz, dându-i ţigările lui Joseph. Săpun n-am putut cumpăra. Poate aduc mâine.

Din geanta pe care o avea atârnată la şold, sub manta, a mai scos o pâine şi i-a întins-o tot lui Joseph. Prizonierii s-au aşezat pe jos şi au început să fumeze. Moritz şi-a aprins şi el o ţigare.

În fiecare dimineaţă, de când lucrează la repararea podului, ei se odihnesc şi râd împreună cu Moritz. Pe urmă lucrează până la prânz. Asta e cea mai frumoasă oră a zilei, şi pentru prizonieri, şi pentru Moritz. Acum le dă scrisorile pe care le primeşte pe adresa lui din Franţa, ţigările, pâinea şi lucrurile pe care le cumpără el din oraş pentru ei.

Uneori îi ajută şi Moritz la lucru. Se fereşte, ca nu cumva să-l vadă cineva, dar o face cu plăcere. Ei nu-l lasă. Lui însă îi e milă de ei. Toţi cinci sunt intelectuali şi nu se pricep. El ia târnăcopul şi le arată. Mâinile lui fac lucrul mai bine. El e învăţat cu munca asta.

– Jean, azi vreau să discut ceva serios cu tine! a zis Joseph.

Ceilalţi patru s-au sculat şi s-au apucat de lucru. Se auzeau târnăcoapele şi sapele lovind piatra.

– Noi evadăm, a zis Joseph, după ce a rămas singur cu Johann Moritz. Nu astăzi, dar zilele-astea o să evadăm toţi cinci!

Moritz s-a uitat la francez: credea că vrea să glumească. Însă Joseph nu glumea.

– Ce rău v-am făcut eu, ţie şi celorlalţi, ca să evadaţi? Vreţi să mă băgaţi la puşcărie pentru toată viaţa?

Moritz îsi stăpânea încă mânia.

– Tu ştii că eu n-am inima să vă-mpuşc dacă fugiţi! Nu pot! Şi, dacă nu trag, intru la puşcărie. Eu cred, totuşi, că ai glumit!

– N-am glumit, a zis Joseph. Noi trebuie să evadăm. Dar tu nu intri la puşcărie!

Moritz nu voia să-l mai asculte.

– Anunţ la companie sa mă schimbe! a zis el. De mâine-dimineaţă nu mai vin cu voi la pod. Asta fiindcă vreţi să evadaţi. Eu nu vreau nici să vă-mpuşc, nici să-nfund puşcăria. Eu n-am împuşcat pe nimeni! Şi la puşcărie am stat destui ani în viaţa mea! De mâine nu mai vin cu voi. Când n-o să fiu eu, puteţi evada. Treaba voastră!

– De ce nu mă laşi să-ţi spun planul nostru? a întrebat Joseph. Tu trebuie să evadezi cu noi!

– Eu n-am de ce evada! a zis Moritz cu asprime. Eu am nevastă şi copil! Eu nu sunt închis! Dacă aş fi închis, aş evada!

– Şi tu eşti închis, Jean! a zis Joseph. Numai că tu eşti un sclav cu puşcă pe umăr, iar noi suntem sclavi fără puşcă. Suntem toţi la fel. Tu trebuie să evadezi cu noi!

– De mâine-dimineaţă nu mai vin cu voi! a zis Moritz, aprinzându-şi o ţigare.

Era acum vânăt de supărare.

– Noi îţi vrem binele, dragă Jean! a spus Joseph. Tu ştii că războiul este pe terminate. Aliaţii înaintează. Îţi dai dai seama că dacă te găsesc în uniformă de SS e rău pentru tine? Au să te ţină închis zece ori douăzeci de ani!

– Nu căuta să mă prosteşti! a zis Moritz. Aliaţii, dacă vin, n-au de ce să mă-nchidă. Eu n-am făcut nici un rău! Şi la radio spune că aliaţii sunt oameni drepţi!

– Tu eşti duşmanul lor, Jean! Eşti inamicul Franţei, al patriei mele, şi al tuturor naţiunilor aliate!

– Eu, duşmanul Franţei? a întrebat Moritz cu mânie. De-aia vă cumpăr eu pâine şi ţigări, şi vă fac tot ce vreţi?

Moritz a aruncat ţigarea, apoi şi-a aprins alta, ca să se liniştească, făcând ceva cu mâinile.

– Nu ştiam că voi mă socotiţi duşmanul vostru. Eu mă socoteam prieten cu voi!

– Tu eşti prieten cu nemţii şi lupţi pentru ei! a zis Joseph. Tu eşti soldatul lui Hitler. Asta nu trebuie s-o uiţi!

– Când am o sticlă, o beau cu nemţii, la cazarmă, sau cu voi, aici, sub pod? a întrebat Moritz, înfuriat iar. Răspunde, Joseph: cu cine fumez eu tutunul pe care-l am? Cu cine stau eu de vorbă şi cui îmi spun eu durerile inimii? Nu le spun niciodată nemţilor, la cazarmă. Vi le-am spus numai vouă. Fiindcă sunt prieten cu voi. Dar voi ziceţi că eu vă sunt duşman. Ziceţi că sunt prietenul nemţilor. M-aţi văzut voi vreodată pe mine stând cu nemţii cantre prieteni? Eu n-am fost prieten decât cu voi!

Mâinile lui Moritz tremurau când duceau ţigarea la gură.

– Voi ziceţi că aliaţii au să mă bage la puşcărie pe douăzeci de ani. Poate chiar francezii au să mă bage, nu-i aşa?

– Aşa este! a zis Joseph. Dacă trupele franceze vin aici, ele te vor aresta!

– Dacă-i aşa, atunci înseamnă că a murit dreptatea sub soare! Şi n-o n-o să-mi pară rău, nici dacă mă-mpuşcă! De ce să mai trăieşti, când nu e dreptate pe lume? Când tu şi cu ceilalţi îmi spuneţi că c-am fost şi că vă sunt duşman? De mâine, eu nu mai vin la pod. Dacă vreţi să evadaţi, treaba voastră, n-aveţi decât s-o faceţi! Eu nu mă amestec. Nu vă opresc. Dacă vă pot ajuta cu ceva fără să intru la puşcărie, vă ajut. E o faptă bună să ajuţi un prizonier care vrea să scape. Asta o fac. Dar nu fug cu voi şi nici nu vreau să intru la puşcărie pe viaţă pentru voi!

– Nu aşa se pune problema, a zis Joseph. Noi vrem să te salvăm şi pe tine. Asta e prietenie. Vrem să te luăm cu noi în Franţa!

– Eu am nevasta şi copilul aici! a zis Moritz. Nu pot să vin cu voi!

– În câteva luni, aliaţii ajung aici. Atunci îţi luăm nevasta şi copilul şi-i aducem şi pe ei în Franţa. Eu am o fermă lângă Paris. Stai la fermă. Tu eşti plugar, ai să ai grijă de gospodărie. Ai să strângi bani şi-ai să-ţi cumperi pământ şi o casă. Franţa e frumoasă şi oamenii sunt buni, ai să vezi! Ce vrei să faci tu aici, în Germania, după ce se termină războiul? Hai să evadăm împreună!

– Eu nu evadez! a zis Moritz.

– Nevestei tale îi lăsăm bani de cheltuială, ca să aibă cu ce trăi, până când venim s-o luăm cu noi în Franţa! a zis Joseph. Am şi strâns bani pentru ea: cinci mii. În câteva luni ne-ntoarcem şi-o luăm. Franţa îţi va fi recunoscătoare, dacă tu salvezi astăzi cinci prizonieri francezi! Ce răspunzi la toate astea?

Johann Moritz n-a răspuns nimic. Toată ziua s-a gândit la ferma din Franţa. A căutat să-şi închipuie pământul pe care o să-l cumpere el acolo, casa pe care o să şi-o facă şi viaţa pe care o s-o ducă, împreună cu Hilda şi cu Franz. «O să mai am şi alţi copii!» – şi-a zis el. «Aş vrea să am o fetiţă, ca s-o cheme Aristiţa, ca pe mama!» Moritz a zâmbit vieţii lui viitoare. Pe urmă s-a întunecat şi a zis cu voce tare:

– Eu nu evadez!

91

Hilda l-a întâmpinat pe Johann Moritz în prag. Era îmbrăcată de mers la cinematograf. Moritz nu ştie ce film a văzut: gândurile lui erau în altă parte. Îşi aminteşte doar de *Wochenschau*[1]. Arăta luptele de pe front. Tancuri sfărâmate, case arse, oameni morţi. Frontul era acum aproape de graniţele Germaniei. Când au ieşit de la cinematograf, Johann Moritz tăcea. Ea a observat că el este mohorât şi l-a întrebat dacă e bolnav. Moritz n-avea chef de vorbă.

Înainte de a se culca, el l-a privit pe copil, în leagăn. Pe urmă a intrat în pat, dar nu putea să adoarmă.

– Hilda, dacă Germania pierde războiul, ce facem noi? a întrebat el.

– Germania nu pierde războiul! a răspuns Hilda.

[1] Jurnal săptămânal de actualităţi. (germ.)

Moritz s-a gândit la luptele de pe front pe care le văzuse la cinematograf, la hartă, la Joseph, la copilul din leagăn. Şi a zis:

– Hilda, eu ştiu că Germania nu pierde războiul. Dar, dacă se-ntâmplă să-l piardă, ce facem noi? Pe mine o să mă ia prizonier. Cu ce-o să trăiţi tu şi Franz?

– Sau învingem, sau murim până la ultimul! a zis Hilda. Nici un german adevărat nu va accepta să trăiască într-o Germanie ocupată!

– Şi dacă nu murim? a întrebat iar Johann Moritz.

– Vom muri luptând, a zis Hilda. Cine nu cade în luptă, când totul e pierdut, se sinucide!

– Asta se va întâmpla cu bărbaţii, a zis Moritz. Dar ce-au să facă femeile?

– Şi femeile au să facă la fel! a zis Hilda. Eu am să fiu prima care să se sinucidă, împreună cu copilul meu, dacă va fi să pierdem războiul! N-am să supravieţuiesc nici o oră înfrângerii. Dar Germania nu pierde războiul! Sigur n-o să-l piardă! Cum să gândeşti că am putea pierde? Acum, noapte bună!

Hilda şi-a tras pătura peste cap.

Johann Moritz s-a gândit la Hilda şi la Franz. Parcă-i vedea murind. Noaptea a visat că aliaţii au intrat în Germania şi erau în faţa casei lui, cu tancurile. A visat că Hilda a luat arma lui şi l-a împuşcat pe Franz în leagăn, apoi s-a împuşcat şi ea. Moritz s-a deşteptat leoarcă de năduşeală, ţipând prin somn.

La fereastră era lumină. Se făcuse ziuă. Hilda dormea încă. Moritz s-a ridicat din pat încet, ca să n-o trezească, şi s-a dus la cazarmă. N-a cerut să fie schimbat, cum gândise în ajun.

Văzându-l, francezii n-au zis nimic, dar s-au bucurat. Se temuseră că Moritz n-o să mai vină cu ei la lucru. Când au ajuns sub pod, Joseph a spus, ca de obicei:

– *Salve, sclave!* Cum ai dormit în noaptea asta?

Johann Moritz avea în minte visele cu împuşcarea copilului şi sinuciderea Hildei.

– Joseph, a zis el, îmi juri tu că ai să-mi aduci nevasta şi copilul în Franţa, dacă nemţii pierd războiul?

– Cum ajung aici trupele aliate, noi îi luăm şi ţi-i aducem la Paris. Îţi jurăm că facem asta!

Johann Moritz şi-a pus arma deoparte şi le-a povestit francezilor discuţia pe care o avusese cu Hilda, când s-au întors de la cinematograf.

– Dar dacă voi ajungeţi prea târziu, după ce ea şi-a împuşcat copilul şi s-a omorât?

Francezii au promis că vor sosi cu prima coloană aliată. Lui Moritz i s-au umezit ochii.

– Dacă promiteţi că faceţi aşa, atunci vin cu voi! a zis el. Când trebuie să evadăm?

– Mâine-dimineaţă, a spus Joseph. Venim, ca de obicei, la lucru – şi nu ne mai întoarcem în lagăr. Să ştii că faci o faptă măreaţă pentru Franţa! Franţa îţi va fi recunoscătoare!

– Nu fac nimic pentru Franţa! a răspuns Moritz. Eu o cunosc pe Hilda: se ţine de cuvânt. Dacă n-o împiedic, se omoară cu copilul în braţe. Amândoi. Hilda are inima de piatră!

– Dar în acelaşi timp serveşti Franţa! a insistat Joseph.

– De ce spui tu că ştii mai bine decât mine ce am eu în suflet? a zis Moritz. Cum crezi tu că am să evadez eu pentru Franţa? Tu eşti om cu carte, ar trebui să înţelegi! Eu nici nu ştiu cum e, Franţa ta! Ce-am eu cu ea? Eu îmi ştiu nevasta şi copilul în primejdie. Pentru ei evadez cu voi!

92

Scrisoare a lui Traian Korugă către tatăl său:

Tată, îţi scriu prin curierul diplomatic al Ministerului de Externe şi te rog să-mi răspunzi fără nici măcar un minut de întârziere. Simt sunând în mine toate soneriile de alarmă: mi-e frică să nu ţi se fi întâmplat ceva! Râzi de panica mea, numeşte-o isterie, dacă vrei! Dar te implor să-mi răspunzi imediat! Vreau să aflu dacă eşti în viaţă.

Romanul meu creşte. Am ajuns la capitolul IV: la ceasul al treilea după moartea iepuraşilor albi. Sclavii tehnici sparg acum, pe toată suprafaţa pământului, candelele şi sting felinarele. Oamenii rătăcesc într-un întuneric vecin cu moartea...

Vă îmbrăţişăm, pe tine şi pe mama. Traian şi Nora.

Ragusa – Dalmaţia, 20 august 1944

CARTEA A PATRA

93

Preotul Korugă i-a răspuns lui Traian imediat, anunţându-l că el şi preoteasa sunt în deplină sănătate şi că în Fântâna toate sunt cum le-a lăsat. Numai Johann Moritz lipseşte şi tot nu se ştie nimic despre el. În timp ce bătrânul recitea scrisoarea, a apărut în curte procurorul George Damian. Venea să petreacă două zile cu preotul, la ţară; trecea să-l viziteze aproape în fiecare săptămână. Au plecat împreună să ducă scrisoarea la poştă.

– Uite ce alarmat este Traian! a zis preotul, arătându-i din mers procurorului scrisoarea de la Ragusa.

Damian a citit-o şi a zâmbit.

– Traian e poet! Exagerează! a zis el. În afară de asta, cred că mai e şi surmenat.

În curtea primăriei era lume multă. Trăsura poştaşului nu plecase încă. Bătrânul a vrut să dea scrisoarea; poştaşul a refuzat să o ia:

– Nu mai primim scrisori pentru străinătate! Azi, la ora 6 după-amiază, România a capitulat! Ţara este ocupată de ruşi. Regele a vorbit la radio!

Preotul Korugă a pus scrisoarea în buzunar.

94

Seara, ţăranii s-au adunat în curtea preotului Alexandru Korugă. Veniseră să ceară poveţe. Ruşii intraseră în oraşul vecin. Târgoveţii fugeau spre sate. Se povesteau lucruri înspăimântătoare. Femei fuseseră violate şi spânzurate. Oamenii erau împuşcaţi pe străzi.

Preotul Korugă a apărut în ceardac. Ţăranii, apăsaţi de grijă, aveau chipuri întunecate.

– În fruntea ţării avem o altă stăpânire – a zis preotul –, mai rea decât cea de dinainte, fiindcă e o stăpânire străină! Creştinii

adevăraţi ştiu însă că toate stăpânirile pământene sunt aspre. Împărăţia cea desăvârşită este în cer.

– Să ne tragem în păduri şi să luptăm mai departe împotriva cotropitorului? a întrebat un ţăran tânăr. Ce ne sfătuiţi să facem, părinte?

– Biserica nu-i îndeamnă pe creştini la luptă pentru cucerirea puterii lumeşti!

– Biserica ne sfătuieşte să întindem mâinile, ca să ni se pună lanţurile şi cătuşele? a întrebat ţăranul. Biserica vrea ca noi să stăm cu mâinile în sân şi să privim cum ne sunt batjocorite femeile şi ne sunt arse casele? Noi aşa credem, că biserica nu poate să ne ceară asta! Şi, dacă ne cere asta, noi nu mai suntem cu biserica!

Ţăranii tineri au aprobat. Preotul Korugă rămăsese liniştit.

– Iisus Hristos îi învaţă pe creştini să se supună stăpânirii care există. O să răspundeţi că stăpânirea nouă din Ţara Românească este o stăpânire crudă, păgână şi străină! Dar şi stăpânirea din ţara unde s-a născut şi a trăit Fiul Domnului era străină, crudă şi păgână! Gândiţi-vă la miile de prunci care au fost tăiaţi în Iudeea, din porunca lui Irod împărat, după naşterea lui Iisus Hristos! Stăpânirea era crudă. Poate tot aşa de crudă ca şi stăpânirea comunistă. Dar Iisus nu s-a răsculat împotriva ei, nici nu i-a sfătuit pe creştini să se răscoale. El a zis: «Daţi Cezarului ce este al Cezarului, şi străduiţi-vă, ca să dobândiţi împărăţia cerului!».

– Sfinţia-ta vei face rugăciuni în biserică pentru Stalin? a întrebat primul ţăran. Dacă te rogi pentru Stalin înseamnă că te rogi pentru Anticrist. Şi noi nu mai călcăm în biserică!

– Dacă stăpânirea ţării îmi va porunci să fac rugăciuni pentru Stalin, aşa cum am făcut până acum pentru rege, eu mă voi supune. Stalin este un ateu şi un păgân. Păgânii sunt însă tot oameni! Şi sufletele lor sunt încărcate de păcate, fiindcă sunt rătăcite de la credinţa lui Iisus. Preotul este dator să se roage pentru mântuirea tuturor oamenilor, şi mai ales pentru sufletele păcătoşilor!

– Rugaţi-vă pentru Stalin, dar noi nu mai venim la biserică! a zis ţăranul cel tânăr.

Îl chema Vasile Apostol. A întrebat iar, duşmănos:

– Şi dacă noi plecăm în pădure şi în munţi, ca să luptăm împotriva bolşevicilor, pentru libertate şi pentru omenie, atunci sfinţia-ta o să te rogi duminica în biserică pentru noi?

– Preotul se va ruga pentru cei care luptă în păduri şi în munţi nu numai duminica, ci în fiecare zi, de două ori, fiindcă viaţa celor care se află în luptă este întotdeauna în mai mare primejdie, şi ei au nevoie de rugăciunile preoţilor şi de îndurarea Maicii Domnului!

În mulţime s-a făcut tăcere.

– Dacă faceţi rugăciune pentru noi, o să fiţi împuşcat, a zis Vasile Apostol.

– Asta nu este o pricină ca să încetez de a mă ruga pentru voi. Moartea nu-i înspăimântă pe creştini!

– Noi plecăm în pădure, a zis Apostol. Înainte de plecare, vă rog să ne binecuvântaţi şi să ne daţi sfânta împărtăşanie la toţi! Nu se ştie dacă ne mai întoarcem vreodată... Plecăm să luptăm pentru cruce şi pentru biserică!

– Dacă voiţi să luptaţi pentru cruce şi pentru biserică cu sabia, atunci faceţi mare păcat! a zis preotul. Mai bine rămâneţi pe loc! Biserica şi credinţa nu cu arma se apără!

– Vom lupta pentru România, care este o ţară creştină! a zis Vasile Apostol.

El i-a împărţit pe ţărani în grupuri. Erau tot felul de oameni care se hotărâseră să plece în păduri. Cei mai buni din sat. Printre ei se aflau femei şi băieţi de şcoală. Toţi au îngenunchiat pe iarbă, în curtea preotului Korugă, şi el, din ceardac, a citit o rugăciune, apoi i-a binecuvântat pe fiecare în parte.

– Te rog să-mi dai şi mie binecuvântarea, a zis procurorul George Damian, îngenunchind în faţa preotului Korugă. Vreau să plec şi eu în pădure cu ei, ca să lupt pentru libertatea oamenilor şi pentru omenie!

– Biserica dă binecuvântare tuturor celor care o cer, a zis preotul.

– Biserica binecuvântează şi pe cei care pleacă să facă o faptă rea? a întrebat procurorul. Sau eşti sigur că fapta noastră e bună?

– Iubeşte şi fă tot ce vrei! a zis preotul. Dacă fapta dumitale, George, porneşte din dragoste adevărată, fii fără teamă de păcat! Eşti pe calea cea dreaptă!

Procurorul a sărutat mâna preotului Alexandru Korugă, aşa cum făcuseră şi ţăranii, şi a ieşit pe poartă, împreună cu grupurile care plecau spre pădure.

În casă, preoteasa Corina Korugă plângea.

95

Au trecut două ceasuri de la plecarea ţăranilor şi a procurorului. Preotul a încercat să citească, pentru a-şi linişti sufletul. În bibliotecă au intrat însă, fără să bată la uşă, doi ţărani străini de sat, cu banderole tricolore la mână. Amândoi aveau pistoale. Preotul s-a prefăcut că nu le vede armele şi i-a întâmpinat zâmbind.

– Mi se pare că sunt chemat la primărie, a zis preotul cu voce tare, ca să-l audă preoteasa din camera vecină şi să nu se sperie că pleacă.

– Avem ordin să te ducem la Tribunalul Poporului! a zis unul dintre ţărani cu glas puternic, încercând să fie solemn.

Preotul s-a uitat spre camera unde ştia că e preoteasa. «Poate că n-a auzit. Ar fi bine să nu fi auzit!» – şi-a zis el în gând. Apoi a lăsat cartea pe fotoliu şi a ieşit.

Înainte de a părăsi curtea, a aruncat o privire înapoi. O privire de adio. Cei doi ţărani îl escortau, încadrându-l. El a ieşit pe poartă, păşind drept. Nu mergea ca prizonierii. Parcă atingea cerul cu fruntea. Aşa a mers de acasă, pe uliţa mare a satului, până la primărie.

96

Tribunalul Poporului era condus de Marcu Goldenberg, care şedea pe scaunul primarului, în sala cea mare a primăriei.

Marcu Goldenberg are părul de pe cap ras. Aşa cum îl au ocnaşii. Ruşii îl eliberaseră din închisoarea unde îşi ispăşea pedeapsa pentru uciderea lui Lengyel abia de câteva zile.

În dreapta lui, la masa primarului, şedea Aristiţa, mama lui Johann Moritz. A fost aleasă judecător, fiindcă este cea mai săracă «cetăţeancă» din Fântâna. La stânga lui Marcu este Ion Călugăru. Cu cincisprezece ani în urmă, ucisese un jandarm, sfărâmându-i capul cu sapa. De aceea a fost şi el ales acum judecător.

Preotul Korugă, intrând, i-a salutat. Marcu Goldenberg s-a uitat fix la el, dar n-a răspuns; Aristiţa şi Ion Călugăru au plecat privirile în pământ, făcându-se că nu-l văd. Înainte mai fuseseră judecaţi şi alţii. Acum sala primăriei e goală. N-au rămas decât judecătorii şi cei doi ţărani cu banderole tricolore. Marcu

Goldenberg l-a întrebat pe preot cum îl cheamă, ce vârsta are şi care îi e meseria.

– Preot nu este o meserie! a zis Goldenberg. Un cizmar face pantofi. Un croitor face haine. Fiecare lucrător produce ceva. Ce produce un preot?

Aristiţa şi Călugăru priveau tot în pământ. Ţăranii cu banderole au râs în spatele preotului.

– N-ai nici o meserie, a zis Goldenberg. Este o crimă să nu fi învăţat nici o meserie până la vârsta asta! Ai trăit pe spinarea lucrătorilor!

Marcu Goldenberg avea obrajii galbeni ca lămâile. Buzele îi erau subţiri şi vinete. Preotul şi-a amintit că şi bătrânul Goldenberg, tatăl lui Marcu, avea buzele tot subţiri. Dar ele zâmbeau. Buzele lui Marcu sunt crispate.

– Ştii de ce eşti adus în faţa Tribunalului Poporului? a întrebat Marcu Goldenberg.

– Nu! a răspuns preotul.

– Răspunsul tipic al reacţionarilor! a strigat Marcu înfuriat. Reacţionarul declară totdeauna că nu ştie pentru ce e judecat. Recunoşti că ai organizat bandele de fascişti care au plecat în pădure?

– Nu am organizat bande! a zis preotul. Recunosc că am făcut o rugăciune în curtea casei mele pentru tinerii din sat care mi-au cerut să mă rog lui Iisus Hristos pentru ei.

– Nu ştiai că sunt o bandă de fascişti? a întrebat Marcu. De ce ai făcut o rugăciune pentru ei, dacă nu eşti duhovnicul bandelor?

– Eu ştiu numai că tinerii pentru care m-am rugat erau în mare cumpănă! a zis preotul. Aveau nevoie de ajutorul Maicii Domnului. Şi eu m-am rugat Prea Curatei Fecioare să le lumineze calea cu lumina adevărului şi a dreptăţii!

– Tribunalul Poporului te condamnă la moarte prin spânzurare! a zis Marcu Goldenberg. Eşti vinovat de organizare de rebeliune armată contra ordinii publice!

Aristiţa şi Ion Călugăru au ridicat privirile, speriaţi, şi s-au uitat la Marcu. Marcu scria şi nu i-a observat. Aristiţa şi Ion Călugăru şi-au întors ochii spre preot. Bătrânul Korugă le-a zâmbit blând.

– Execuţia va avea loc mâine în zori, în faţa poporului! a mai zis Marcu. Şedinţa Tribunalului Poporului se ridică!

97

Preotul Korugă a fost luat de braţ de cei doi ţărani cu banderole tricolore şi închis în staulul de vite al primăriei. Mai erau închişi acolo procurorul George Damian, care fusese prins înainte de a fi ajuns în pădure, Nicolae Dobrescu, şeful postului de jandarmi din Fântâna, Vasile Apostol şi încă opt ţărani înstăriţi din sat. Toţi erau condamnaţi la moarte prin spânzurare şi trebuia să fie executaţi a doua zi, înainte de răsăritul soarelui. Aşa hotărâse Tribunalul Poporului.

În cursul nopţii, arestaţii au fost scoşi unul câte unul din staul. Au fost împuşcaţi lângă groapa de gunoi. Marcu Goldenberg primise ordin să nu facă execuţii publice, pentru a nu răscula masele contra Armatei Roşii. Arestaţii au fost împuşcaţi de el personal, cu revolverul, pe la spate.

98

După miezul nopţii, Aristiţa a auzit bătând la fereastră. Era Suzana, soţia lui Jonann Moritz.

Glasul de-afară suna plângător. Aristiţa şi-a închipuit că au intrat ruşii în sat şi i-au violat nora. Ştia că trebuia să sosească în Fântâna o patrulă sovietică şi că ruşii siluiesc femeile, dar nu îngăduia ca întâia siluită să fie chiar nora ei, a judecătoriţei de la Tribunalul Poporului.

– Ce ţi s-a-ntâmplat? a întrebat Aristiţa, deschizând uşa.

– Părintele Korugă a fost împuşcat! a zis Suzana.

– Nu-i adevărat! a zis Aristiţa. Goldenberg vrea să-l spânzure mâine-dimineaţă în curtea bisericii! Dar n-o să poată să-l spânzure. Mai sunt şi eu judecător aici în sat, nu e numai el! Mâine-dimineaţă judecăm din nou procesul, şi preotului îi dăm drumul! Am şi vorbit cu Ion Călugăru. Treci şi pe la preoteasă şi spune-i să doarmă liniştită!

– Părintele Korugă e mort! a zis Suzana. Mi-au spus oamenii care-au văzut cum a fost împuşcat.

Aristiţa n-a vrut să creadă. Dar nici în casă n-a mai intrat şi a pornit cu Suzana spre primărie. Era îmbrăcată numai cum dormise. Noaptea era luminoasă. Cele două femei mergeau prin mijlocul drumului repede, fără să-şi vorbească. Suzana plângea potolit, ştergându-şi din când în când ochii cu poalele rochiei.

Aristiţa respira zgomotos, cu furie. S-a întors către noră-sa şi i-a strigat:

– Parcă eşti adormită, aşa mergi! Ai bragă-n loc de sânge?

Suzana a grăbit pasul, dar se gândea că toată graba este zadarnică. Preotul era mort. Nimeni nu-i mai putea ajuta.

La primărie, luminile erau aprinse, dar nu era nimeni înăuntru.

– Să mergem în staul! a zis Aristiţa. Eu sunt judecător şi am dreptul să întreb şi să aflu ce s-a-ntâmplat!

Staulul se vedea întunecat şi uşa părea încuiată, dar era numai închisă. Când a păşit înăuntru, Aristiţei i-a fost teamă.

– N-ai chibrituri? a întrebat-o ea pe Suzana.

– Nu, mamă!

– Tu n-ai niciodată nimic! a zis Aristiţa, furioasă. Nici când te-ai măritat n-ai avut nimic. Numai un prost ca băiatul meu putea să te ia de nevastă, aşa goală cum erai!

Suzana nu s-a supărat. Ea ştia că mânia Aristiţei nu este din cauza ei. Aristiţei îi era frică să nu fie adevărată vestea cu moartea preotului. De-aia o certa.

– E cineva aici? a strigat Aristiţa, din mijlocul staulului.

– Nu e nimeni, mamă! a zis Suzana. Marcu i-a luat pe toţi care erau în staul şi i-a împuşcat afară, lângă groapa cu gunoi!

– Tu visezi! a zis Aristiţa. Cum era să-i împuşte fără să ne întrebe pe noi, judecătorii?

Suzana a tăcut. Cele două femei au ieşit în curte şi au căutat cu privirile, prin întuneric, trupurile împuşcaţilor.

– Nu e nimic în curte, a zis Aristiţa. Ţi-am spus eu ţie că visezi! Poate că i-a-nchis în altă parte, şi reacţionarii din sat au scos vestea că i-a-mpuşcat!

Suzana s-a depărtat de Aristiţa şi a început să cerceteze cu atenţie curtea, împrejurul gropii cu gunoi. Ea ştia sigur că preotul fusese împuşcat. Sătenii care văzuseră au povestit în tot satul cum cei din staul au fost scoşi în curte, unul câte unul, cu mâinile legate la spate, şi împuşcaţi în ceafă.

– Să mergem să-l căutam pe Goldenberg! a zis Aristiţa.

Suzana a ţipat scurt şi s-a prăbuşit pe iarbă. Aristiţa a venit la ea, mânioasă.

– Ce-ai păţit, neputincioaso? a strigat Aristiţa. Ţi-ai văzut umbra şi te-ai împiedicat de ea?

Cuvintele i s-au oprit însă în gât şi ea n-a mai putut continua. Lângă Suzana, pe marginea movilei de gunoi, zăceau alte trupuri. Aristiţa a văzut întâi trupul unui bărbat cu cămaşă albă,

chiar la capul Suzanei. Altul, în negru, era întins la câţiva paşi. Mai încolo, ceilalţi. Aristiţa şi-a făcut cruce, ca să-şi recapete curajul.

– Scoală-te, că am nevoie de tine! a poruncit Aristiţa.

Nu-i era frică de morţi, dar în clipa aceea nu voia să fie singură. Suzana s-a ridicat, tremurând. Aristiţa a prins-o de mână. Amândouă au căutat morţii, plecându-se pe rând deasupra fiecăruia. Se uitau cu atenţie la feţele lor, ca să-i recunoască. Erau cu totul nouă morţi care zăceau la marginea gropii de gunoi. Trei fuseseră aruncaţi în groapă.

Aristiţa se aplecase asupra unui cadavru, încercând să-l recunoască.

– Ăsta e primarul Nicolae Ciubotaru! a zis ea, apoi s-a lăsat în genunchi şi şi-a lipit urechea de pieptul lui, ca să vadă dacă îi mai bătea inima. S-a ridicat şi a zis:

– Mort!

Aristiţa a trecut mai departe şi iar s-a aplecat. A ascultat cu urechea la pieptul altui cadavru.

– Carnea le mai e caldă, dar inima e moartă. Ăsta e Constantin Solomon. Dumnezeu să-l ierte! M-a cerut de nevastă când eram tânără!

Ca să n-o fure durerea, Aristiţa a strigat la Suzana:

– Vezi şi tu dacă mai e vreunul viu! Ce stai şi te sclifoseşti ca sfântul Sisoe?

– Nu pot, mamă! a zis Suzana. Mi-e frică!

– De ce ţi-e frică? Pune urechea la pieptul lor! Stai o clipă fără să răsufli şi ascultă dacă bate inima! Dacă nu bate, zici «Dumnezeu să-l ierte!» şi faci cruce; dacă bate, mai putem face şi altceva decât semnul crucii! Ai înţeles?

– Am înţeles, dar mi-e frică! a zis Suzana.

– Neputincioasă muiere! a strigat Aristiţa. Cum de te-a luat băiatul meu de nevastă?

Ea era acum deasupra altui cadavru.

– Ăsta trebuie să fie procurorul cel tânăr care venea la părintele Korugă! Era prietenul domnului Traian. Un băiat cumsecade!

Aristiţa a dat la o parte haina lui George Damian şi a tăcut. Asculta inima.

– Dumnezeu să-l ierte! Şi el e mort. O fi avut, săracul, nevastă şi copii, care-l aşteaptă acum acasă...

Aristiţa a uitat apoi de Suzana. Găsise trupul preotului Korugă şi se aplecase asupra-i cu evlavie. A descheiat sutana la piept, a ascultat şi a zis şoptit:

– Părintele nu e mort, fato!

Suzana a început să plângă şi mai tare, când a auzit că preotul nu era mort.

– Ce ţi-a venit, nebuno? În loc să te bucuri, plângi? Vino şi tu lângă el si ascultă cum îi bate inima de frumos!

Suzana s-a aşezat în genunchi lângă preot, dar nu şi-a pus urechea la pieptul lui. Aristiţa i-a luat bătrânului mâna într-a ei şi a zis:

– E cald, fato! Uite ce cald e!

Urechea, ochii şi mâinile Aristiţei ar fi vrut să simtă şi mai desluşit viaţa care s-ar fi aflat în trupul preotului. Dar, în afară de căldura mâinii şi a obrajilor şi de bătaia slabă a inimii, simţurile ei nu mai puteau prinde nimic.

– Asta-i viaţa: nişte bătăi de inimă şi o boare de căldură care se lasă din carne!

Aristiţei i se părea că e prea puţin.

– Dacă asta-i cu adevărat toată viaţa omului, atunci nu-i mare scofală! a zis ea.

Împrejur era linişte.

– Ce frumos miroase, a tămâie şi a busuioc! a zis Aristiţa. Trupul părintelui parcă-i o biserică, aşa de frumos miroase!

În afară de preot, ceilalţi erau morţi. Unii mai erau calzi. Aceştia nu muriseră dintr-o dată, se mai chinuiseră. Trupurile lor arătau că se zvârcoliseră în iarbă, înainte de a-şi da sufletul. Alţii erau reci şi ţepeni: muriseră îndată ce le pătrunsese glontele în corp.

Aristiţa şi-a sters mâinile de fuste. O făcea a cincea sau a şasea oară, fără să ştie de ce. Acum şi genunchii îi erau uzi.

– E sângele care a curs din ei! Pe întunericul ăsta, am călcat cu picioarele şi mi-am muiat degetele în sânge! E păcat mare să calci în sângele unui om. Dar Dumnezeu are să mă ierte, că nu vedeam pe unde merg!

În vreme ce Aristiţa era în groapa cu gunoi şi cerceta celelalte trupuri, Suzana îi freca preotului fruntea.

– Unde-i rana? a întrebat Aristiţa, ieşind din groapă şi ştergându-şi din nou mâinile de fustă.

– Nu ştiu, mamă!

– Tu niciodată nu ştii nimic! a zis Aristiţa. Rana trebuie legată numaidecât; dacă n-o legăm, curg tot sângele şi toată viaţa prin ea!

Aristiţa a găsit locul care era mai tare ud de sânge. Preotul era rănit în spate, deasupra umărului drept.

– Dă nişte cârpe, să-i legăm rana! a poruncit Aristiţa.

Suzana s-a gândit de unde să ia cârpe. Aristiţa şi-a pierdut răbdarea aşteptând şi şi-a ridicat fusta, ca să rupă o fâşie din cămaşă. Mâinile ei căutau nervoase între piele şi fustă, dar nu găseau cămaşa. Tot scormonind, şi-a urcat poalele până la piept.

– Unde dracu' mi-e cămaşa? a întrebat Aristiţa.

Pe urmă, şi-a adus aminte că dimineaţa, fiindcă trebuia să se ducă repede la Tribunalul Poporului, uitase să-şi mai îmbrace cămaşa.

Aristiţa l-a luat pe preot în braţe şi i-a dezgolit umerii acolo unde era rana.

– Dă-mi cămaşa ta! i-a poruncit ea Suzanei.

A şters cu palmele sângele de pe umerii preotului.

– Ce frumos miroase, ca o biserică! a repetat Aristiţa, întorcându-se spre Suzana, care îşi dezbrăcase rochia şi acum îşi scotea cămaşa, în spatele ei.

– Ai înnebunit, neruşinato? Stai goală în faţa preotului şi a morţilor? a strigat Aristiţa.

– Dar cum să-mi scot cămaşa dacă nu dezbrac întâi rochia? a întrebat Suzana.

– Spurcato! a spus Aristiţa, fără s-o asculte. Îţi arăţi goliciunile înaintea morţilor şi a preotului! Ptiu!

99

Aristiţa şi Suzana s-au oprit la marginea unui lan de porumb şi au aşezat trupul preotului pe iarbă. Îl aduseseră din spatele staulului până aici învelit în anteriu, ca într-un cearşaf. La început, au ţinut una de un capăt şi alta de alt capăt al anteriului. L-au purtat ca pe-o targă. Însă povara era grea. Le curgea năduşeala pe feţe. Aristiţa se oprea la fiecare popas şi asculta dacă inima preotului mai bate. Şi plecau mai departe. Acum nu-l mai duceau ca pe targă, ci-l târau, înfăşurat în anteriu.

– De-ar Dumnezeu să nu moară pe drum! a zis Aristiţa. Să ne grăbim; de odihnit avem vreme şi mâine, şi poimâine!

Aristiţei îi fusese teamă să-l ducă pe preot acasă la ea: acolo îl puteau descoperi comuniştii.

– Dacă întâia oară a scăpat, a doua oară nu-l mai lasă în viaţă! a zis ea. Îl ducem mai bine la flăcăii noştri, în pădure. Ei au să-l îngrijească şi au să-l pună pe picioare. În pădure nu-l mai găsesc comuniştii!

– Şi agentul sanitar e în pădure, a zis Suzana. Dac-am putea da de agentul sanitar! C-a luat cu el, am auzit, şi lada cu doctorii şi cu bandaje!

– O să dăm de el! a zis Aristiţa.

Cu cât se apropiau însă de pădure, cu atât li se micşora avântul. Pădurea era mare, şi agentul sanitar – în ea – era ca acul într-un car cu fân.

– Dacă nu-i găsim pe flăcăi – a zis Aristiţa –, măcar îl ascundem pe părintele de ochii comuniştilor, şi tot e ceva. După aia, vedem noi ce mai facem! Tu rămâi cu el în pădure, şi eu mă duc înapoi în sat. Până-n ziuă mă-ntorc cu de-ale mâncării, cu apă şi poate s-aduc şi o babă care se pricepe la răni.

Suzana a început să plângă. Îi era frică să rămână singură în pădure, în plină noapte; se ruga în gând să-i întâlnească pe flăcăi.

100

La marginea pădurii era o şosea. Înainte de a o traversa, Aristiţa a ascultat dacă nu trece cineva. O coloană de maşini înainta ferit, cu farurile stinse. Huruitul motoarelor se auzea înăbuşit, ca un murmur de bondari. Veneau încet, urcând panta. Cele două femei l-au aşezat pe preot pe iarbă şi s-au ascuns în porumb, lângă şosea.

– Sunt ruşii! a zis Aristiţa. Dar nu-i nimic! îi lăsăm să treacă: nu pot să ne vadă!

Când a ajuns în dreptul lor, toată coloana s-a oprit. Huruitul a încetat. Se auzeau greierii. Câţiva soldaţi au coborât din maşini. Vorbeau în şoaptă.

– Sunt nemţi! a zis Suzana.

Aristiţa a ciulit şi ea urechea. Amândouă s-au târât prin lanul de porumb, până aporape de coloană. Şi au ascultat din nou.

– Sunt nemţi! a întărit Aristiţa. Ce-ar fi să le cerem lor doctorii şi bandaje? Trebuie să aibă vreun sanitar sau vreun doctor cu ei!

Cele două femei au ieşit din porumbişte.

– Tu nu ştii nici o vorbă nemţească? a întrebat Aristiţa. Măcar un cuvânt! Dacă nu le spunem nimic, au să creadă că suntem duşmani şi-au să tragă-n noi!

– Nu ştiu nici un cuvânt nemţesc, a răspuns Suzana.

Femeile s-au apropiat încă puţin de coloană. Apoi s-au oprit în şosea, lipindu-se una de alta. Aristiţa o prinsese pe Suzana de mână şi o ţinea strâns.

– Tu eşti mai tânără, a zis ea. Încearcă să-ţi aduci aminte o vorbă nemţească: trebuie să fi auzit nemţi vorbind în viaţa ta! Şi taică-tu vorbea nemţeşte. Când eşti tânăr, ai mintea bună!

– Nu-mi vine-n minte nimic! Să spunem ceva pe româneşte!

– Ce vrei să le spui nemţilor pe româneşte? a zis Aristiţa, mâniindu-se iar. Ei nu-nţeleg! Şi-au să creadă că suntem comuniste!

– Să strigăm «Iisus Hristos», mamă! Nemţii sunt tot creştini şi, când ne-or auzi că zicem «Hristos», au să-şi dea seama că nu suntem comuniste. «Hristos» înseamnă gânduri curate şi bune!

– Încearcă tu! a zis Aristiţa. Dacă reuşeşti înseamnă că nu eşti aşa de proastă cum arăţi!

– N-am curaj singură, a zis Suzana. Să strigăm amândouă!

S-au strâns şi mai tare una într-alta şi au strigat, întâi cu jumătate de glas, pe urmă mai tare:

– Hristos! Hristos!

– Cine-i acolo? a întrebat o voce autoritară, din prima maşină.

Ele n-au înţeles ce întreabă neamţul şi au răspuns în cor:

– Hristos!

Doi soldaţi au venit spre ele. Aristiţa tremura de frică, mai tare decât Suzana. Nemţii nu înţelegeau ce vor. Femeile au intrat în lan şi l-au adus pe preotul Korugă în mijlocul şoselei, chiar în faţa coloanei. Nemţii au aprins lanternele şi s-au uitat la faţa preotului.

– E preot? a întrebat un ofiţer.

– Hristos! a răspuns Aristiţa.

– L-au împuşcat bolşevicii? a mai întrebat ofiţerul.

Aristiţa a crezut că ofiţerul întreabă dacă rănitul nu este bolşevic şi a răspuns cu convingere:

– Hristos!

Coloana germană era în retragere. Ofiţerul care vorbise cu femeile a dat ordin de plecare şi i-a făcut semn Aristiţei să-l ia pe rănit din drum, ca să poată trece maşinile. Aristiţa l-a apucat de mână, rugându-l să le dea un doctor neamţ sau un sanitar, care să-l îngrijească pe rănit. Când motoarele au început iar să huruie, ea a fost cuprinsă de deznădejde că nemţii plecau şi-l lăsau aşa pe preot. S-a aşezat în genunchi înaintea ofiţerului şi i-a sărutat mâna.

– Ce vrea femeia? a întrebat comandantul coloanei.

– Vrea să luăm un rănit până la oraş! a zis ofiţerul. Se pare că este un preot ortodox!

– De ce nu? a zis comandantul. Noi suntem un popor civilizat chiar şi când suntem învinşi! Urcă-l pe rănit în ambulanţă, dar repede, şi ordonă continuarea marşului!

Aristiţa şi Suzana au văzut cum soldaţii îl pun pe preotul Korugă pe o targă şi-l învelesc cu o pătură. Aristiţa a dat să urce şi ea lângă preot, dar soldaţii au râs şi au închis uşa ambulanţei. Coloana de camioane a pornit. Femeile, rămase în mijlocul drumului, o priveau cum se depărtează în noapte.

Suzana a început deodată să plângă zgomotos, strigând parcă după ajutor.

– Ce ţi-a venit, femeie nebună? a întrebat Aristiţa, zgâlţâind-o de umeri. Vrei să te-audă ruşii ţipând?

– O să ne bată Dumnezeu, mamă, pentru păcatul pe care l-am făcut! Nu trebuia să-l dăm nemţilor. Cine ştie ce-au să facă cu el?

– Îl duc la spital, a zis Aristiţa. E mai bine la spital decât în pădure!

Dar, după câteva clipe, Aristiţa a început şi ea să plângă. Îi părea rău de ce făcuse.

– Nu trebuia să-l dăm nemţilor, a zis şi ea. Suntem nişte păcătoase! O să ne bată Dumnezeu. În iad ajungem! Şi numai tu eşti de vină că l-am dat nemţilor pe bietul părintele!

Femeile au vrut să alerge după maşini şi să-l ceară pe preot înapoi. Şoseaua era însă goală. Ele au pornit spre sat.

101

Dimineaţa, Aristiţa a fost arestată. La primărie, au bătut-o cu frânghia udă; ea a recunoscut că l-a scos pe preot, noaptea, şi l-a dat nemţilor.

La ora nouă, Aristiţa a fost împuşcată, la marginea gropii de gunoi. Suzana a fugit din sat, cu cei doi copii. Când oamenii lui Marcu Goldenberg au venit s-o aresteze, au găsit casa lui Johann Moritz pustie.

102

– Asta a fost cea mai frumoasă zi din viaţa mea! a zis Joseph, băgându-se în pat.

Prizonierii francezi, evadaţi cu ajutorul lui Johann Moritz, trecuseră linia frontului de câteva ceasuri şi se aflau la americani.

Johann Moritz şi Joseph sunt într-o cameră frumoasă, la un hotel U.N.R.R.A.[1] Au mâncat tot felul de bunătăţi. Au băut vin. Au fumat ţigări scumpe şi au primit pachete cu mâncare, îmbrăcăminte şi o mulţime de lucruri.

Johann Moritz se uită la pachetele îngrămădite unul peste altul pe covor, lângă perete. Se simte onorat cum n-a fost niciodată în viaţă. Americanii i-au dat cămăşi, haine noi, maşină de bărbierit, pantofi, săpun, ţigări. Toate astea chiar din primele ceasuri. Johann Moritz se mândreşte: acum, pentru prima oară, crede şi el că a făcut o faptă mare pentru victoria aliaţilor. «Altfel nu mi-ar fi dat americanii atâtea!» – şi-a spus el. Şi şi-a adus aminte că nici nu l-au întrebat cum îl cheamă: el şi-a închipuit că ei aflaseră de evadare încă dinainte de sosirea lor. Toţi americanii îi zâmbeau, dându-i parcă să înţeleagă că ei ştiu prin câte a trecut el şi cât de brav s-a purtat.

Johann Moritz este obosit, dar nu vrea să se culce. Priveşte împrejur şi nu-i vine să creadă că el e acela pentru care s-a pregătit această cameră. Toate lucrurile întinse pe scaune, pe masă, şi pe jos erau ale lui. Toate îi fuseseră date de americani

[1] *United Nations Relief and Rehabilitation Administration* (Administraţia Naţiunilor Unite pentru Ajutorare şi Reconstrucţie). Organism constituit la 9 noiembrie 1943, printr-un acord între SUA, Marea Britanie, Uniunea Sovietică şi China – la care au aderat alte 44 de state –, cu scopul de a veni în ajutorul naţiunilor greu încercate de război. Şi-a încetat activitatea în 1947.

pentru bravura cu care-i salvase el pe cei cinci prizonieri francezi.

– Evadarea noastră a fost perfectă! a zis Joseph.

Lui Johann Moritz îi revine în minte cum a ieşit dimineaţă cu prizonierii din curtea lagărului. A trecut pe străzile oraşului. Hilda era la fereastră cu copilul, căruia îi spunea: «Uite, ăla cu puşcă şi cu cască e tatăl tău!». Moritz a zâmbit cum zâmbea în toate zilele. La pod nu s-au oprit, însă, ca de obicei. Prizonierii au trecut mai departe, şi el a mers cu arma în urma lor, până la marginea pădurii. În drum, lumea cu care se întâlneau credea că un soldat escortează cinci prizonieri. Dar ei erau şase evadaţi. O dată, lui Moritz i s-a părut că o femeie se uită lung la el. Atunci i-a bătut inima de frică. S-au mai uitat şi alţii bănuitor, dar Moritz s-a prefăcut că nu-i vede. După ce-au ajuns în pădure, el s-a îmbrăcat cu haine civile. I le aduseseră francezii. Joseph i-a luat arma şi i-a sfărâmat-o, izbind-o de un stejar. Când au sărit ţăndările din armă, lui Moritz parcă i s-a rupt ceva în inimă. Dar n-a vrut să arate. Pe urmă francezii au aprins un chibrit şi i-au ars uniforma. Văzându-şi tunica arzând, lui Moritz i-a venit să plângă. Dar s-a stăpânit, ce să nu-i supere pe francezi. Ei îl injurau pe Hitler. Moritz nu înţelega nimic din ce spuneau.

După aceea, au mers o săptămână încheiată numai prin pădure. Într-o zi, când au coborât din pădure, au văzut pe şosea maşini americane. Francezii au început să cânte. Erau obosiţi, dar cântau de răsuna pădurea. Ei şi-au pus la butoniere panglici tricolore. Şi lui Moritz i-au pus. Pe urmă, au ieşit în calea maşinilor. Americanii le-au dat ţigări şi ciocolată, şi i-au adus la U.N.R.R.A.

Aici îi aşteptau cu masa şi cu locuinţa pregătite, ca şi cum ar fi ştiut că vin ei. De când au sosit şi până seara, americanii n-au făcut altceva decât să le dea pachete şi mâncare. Lui Moritz i se pare că totul a fost o poveste. Dar, când se uită la pachete şi la Joseph, îşi dă seama că este adevărat. Astea i s-au întâmplat lui. Şi numai fiindcă a făcut o faptă mare pentru victoria aliaţilor!

Joseph a adormit. Johann Moritz se gândeşte că de aici va pleca în Franţa; se gândeşte la casa pe care şi-o va face, la Hilda şi la Franz. «Când s-o termina războiul, am să-i aduc şi pe tata şi pe mama în Franţa» – îşi spune el. Apoi a adormit, visând la fericirea lui viitoare. A adormit îmbrăcat, pe marginea patului, şi a rămas aşa până dimineaţa.

103

Au trecut paisprezece zile de când Johann Moritz se află la U.N.R.R.A. El le-a povestit americanilor cum a evadat cu cei cinci francezi. Americanii l-au felicitat. Pe urmă l-au pus să scrie cum s-au întâmplat faptele. Voiau să publice în ziare povestea lui Moritz. Toată lumea îl cinstea şi căuta să vorbească cu el. Cu fiecare zi ce trecea, Moritz se convingea tot mai mult că el i-a ajutat pe aliaţi să câştige războiul. Şi este mulţumit şi mândru că a făcut ceva pentru naţiunile aliate, şi că naţiunile aliate sunt mulţumite de fapta lui.

Într-o zi, directorul U.N.R.R.A. l-a chemat pe Johann Moritz în birou. Îl chemase de mai multe ori şi-l pusese să-i povestească evadarea. Moritz a intrat vesel. Directorul l-a invitat să ia loc pe un fotoliu, i-a întins cutia de ţigări şi i-a zâmbit. Moritz era uimit de atâta onoare. De fiecare dată i se întâmpla la fel: nu se putea obişnui.

– Dumneata nu mai ai dreptul să primeşti locuinţă şi mâncare de la U.N.R.R.A., a zis directorul, după ce a aprins cu bricheta ţigarea lui Moritz. Începând de mâine, nu mai poţi veni la masă şi trebuie să părăseşti camera pe care o deţii în hotel!

Moritz s-a îngălbenit la faţă. Se întreba ce făcuse ca să-i supere atât de tare pe americani. «Trebuie să fi greşit rău, dacă mă dau ei afară şi mă aruncă dintr-o dată în stradă!» – şi-a zis el. Până atunci primise atâtea cadouri de la americani! Are cinci cufere pline cu lucruri care i-au fost dăruite pentru el şi pentru Hilda. Chiar şi pentru Franz îi dăduseră americanii jucării şi haine, când au auzit că are un copil: ba i-au cerut şi poza lui Franz şi s-au uitat la ea. «Acum, deodată, aceiaşi domni mă dau afară. Trebuie să fi făcut eu o mare greşeală!» – îşi tot spune Moritz.

– U.N.R.R.A. nu-i ocroteşte decât pe cetăţenii statelor aliate! a continuat directorul. Dumneata eşti inamicul naţiunilor aliate!

Moritz s-a gândit că toţi îi spuseseră că făcuse ceva impprtant pentru aliaţi. Două săptămâni a fost sărbătorit ca un erou pentru isprava lui. Şi acum afla că el – Johann Moritz – este duşmanul naţiunilor aliate!

– N-am făcut nimic contra naţiunilor aliate! a zis Moritz. Vă jur, domnule director, că n-am greşit cu nimic faţă de aliaţi!

– Nu eşti român? a întrebat directorul, cu ton sever. Românii sunt duşmanii aliaţilor. Dumneata eşti român, deci, în mod

automat, eşti duşmanul nostru! U.N.R.R.A. nu dă mâncare şi adăpost duşmanilor. Mâine părăseşti camera!

Johann Moritz a ieşit cu capul plecat. Ar fi vrut să se întoarcă înapoi la companie. Dar arma îi fusese sfărâmată în pădure şi uniforma arsă de francezi. Fără ele nu se mai putea duce la companie. «Unde să mă duc?» – s-a întrebat el.

104

După dezertarea lui Johann Moritz, Hilda a fost arestată. La poliţie, ea a declarat că nu ştie nimic. A treia zi a fost arestată şi mama Hildei. Amândouă au fost interogate, bătute; poliţiştii n-au putut însă să afle nimic de la ele. La percheziţie, s-au găsit scrisorile colonelului Müller.

– El este prietenul lui Johann! a zis Hilda. Colonelul Müller ne-a trimis lunar câte două sute de mărci. La Crăciun, la Paşti şi la zilele noastre de naştere, ne trimitea alimente şi ţigări!

Poliţia militară l-a informat pe colonel despre dezertarea lui Moritz, sperând să capete de la el vreo informaţie. După două zile a venit o telegramă lungă de o pagină, de la Cartierul General. Colonelul Müller scria poliţiei:

Timp de 400 de ani, în istoria Familiei eroice*, din care face parte Moritz Johann, nu s-a înregistrat nici un caz de dezertare. Stop. Este cu desăvârşire exclus ca Johann Moritz să fi dezertat. Stop. Sunt convins că dispariţia lui este provocată de o răpire sau de un asasinat. Stop. Faceţi cercetări minuţioase în acest sens. Stop. Dispariţia lui Moritz ar constitui pentru istoria* Familiei eroice *o pierdere ireparabila. Stop. El trebuie găsit cu orice preţ. Stop. Nu aruncaţi bănuiala dezertării asupra uneia dintre cele curajoase şi mai onorabile familii de sânge german. Stop. Nu mai utilizaţi cuvântul «dezertare» în ancheta pe care o faceţi. Stop. Soţia şi copilul lui Johann Moritz devin din oficiu protejaţii Institutului Naţional de Studii Rasiale. Stop. Până la găsirea lui Johann Moritz vor primi o pensie alimentară din partea Institutului. Stop. Poliţia locală este invitată să vegheze asupra siguranţei femei şi a copilului. Stop. Ţineţi-mă la curent cu cercetările. Stop. Orice nouă informaţie în legătură cu cazul Moritz să-mi fie comunicată telegrafic la Cartierul General. Stop. Colonel Müller, Cartierul General al Armatei Germane. Stop.*

– Dacă află colonelul că am arestat-o pe nevasta lui Moritz, în 24 de ore ne pomenim transferaţi disciplinar pe front! a zis şeful poliţiei militare, un căpitan. Ar fi bine s-o rugăm pe femeie să nu-i comunice că a stat arestată.

– Şi cu ancheta ce facem? a întrebat locotenentul care conducea poliţia judiciară.

– Închidem dosarul imediat. Cu Cartierul General nu e bine să ne jucăm! a zis căpitanul. Este însă o mare prostie să se creadă că aici nu e caz de dezertare. Oamenii superiori fac uneori prostii mai mari decât oamenii de rând. Colonelul Müller e un savant. I-am citit câteva articole prin reviste. A publicat şi cărţi. Dar e prea credul. Cum poate să nu vadă că Moritz a dezertat?

Hilda a fost condusă acasă cu maşina căpitanului.

– Când ai nevoie de maşină, să-mi dai telefon! a zis şeful poliţiei. *Mercedes*-ul meu îţi stă la dispoziţie. Orice dorinţe mai ai, te rog să să mi le comunici mie. Colonelului Müller să nu-i scrii că ai fost arestată! A fost numai de formă!

– Bărbatul meu deci n-a dezertat? a întrebat Hilda. E trimis într-o misiune specială?

– Nu pot dezvălui totul, a zis politiştul. Dar soţul dumitale n-a dezertat. Mai departe e secret!

Hilda s-a îmbujorat de plăcere. Din ziua aceea, viaţa i se părea o poveste din *O mie şi una de nopţi*. Era convinsă că bărbatul ei fusese trimis într-o misiune specială de Marele Cartier General. «Altfel nu-mi punea poliţia maşina la dispoziţie!» – şi-a spus ea. Rămânea ceasuri întregi la fereastră şi şi-l închipuia pe Jonann Moritz în tot felul de situaţii riscante şi pline de mister, ca în filme. «Şi mie n-a vrut să-mi spună nimic... Mă consideră inferioară. Mă voi trudi însă zi şi noapte, ca să fiu la înălţimea lui!» Hilda şi-a sărutat copilul, zicând:

– Sunt fericită cum n-am fost niciodată în viaţa mea! Numai soţia lui Johann Moritz poate cunoaşte fericirea de a fi soţie de erou!

105

– Eu nu cred că războiul e pierdut! a zis Hilda. Lumea din oraş a fugit în păduri sau la ţară. Toţi vecinii au plecat. Spun că ruşii sunt la 10 kilometri. Dar eu nu cred. Asta e propaganda

duşmanului, ca să provoace panică! Eu rămân aici. Eu ştiu că Germania va câştiga războiul!

– Adu-mi un lighean cu apă de spălat! a ordonat ofiţerul cu care vorbea Hilda.

El şi-a scos mantaua de piele şi a agăţat-o în cuier. Geamantanul îi era pe un scaun. Şi-a dezbrăcat şi tunica şi a pus-o pe speteaza scaunului, rămânând în pulover.

Hilda îi urmărea fiecare mişcare. S-ar fi putut uita la el ore în şir, să-l vadă cum îşi scoate mantaua de piele şi o agaţă în cuier, şi cum îşi descheie nasturii de la tunică.

– Adu-mi şi apă caldă pentru bărbierit! a mai cerut ofiţerul, întorcându-se cu spatele şi deschizând geamantanul.

Hilda a ieşit din cameră, lăsând uşa deschisă. Prin fereastra bucătăriei a privit automobilul militar oprit în dreptul porţii. Cu el venise ofiţerul. Hilda s-a uitat la ceas. Nu era nici un sfert de oră de când venise. «Şi parcă l-aş cunoaşte de ani de zile» – s-a gândit ea.

Ofiţerul bătuse la uşă. Hilda era singură. I-a deschis. El i-a spus cu voce poruncitoare, aşa cum le vorbea soldaţilor, că vrea să se spele şi să-şi schimbe hainele. Fără să mai aştepte răspunsul, a intrat în casă, trecând pe lângă ea şi lăsând-o în prag. Ea a simţit mirosul mantalei de piele, amestecat cu miros de vânt, de praf de război. Şi a venit după el, parcă ameţită.

Noul venit era înalt, un adevărat uriaş. A deschis uşa de la *Wohnzimmer*[1] ca şi cum ar fi fost la el acasă şi a intrat. Pe urmă a început să se dezbrace, cu uşa deschisă. Hilda aştepta în prag ca el să poruncească, dar uriaşul se dezbrăca fără să se uite la ea. Când şi-a scos chipiul, Hilda a văzut că avea părul alb argintiu. La tunică purta gradele de locotenent. «E rezervist» – şi-a zis ea. De câteva ori, uriaşul a întors capul spre Hilda; dar privirile lui treceau prin ea, fără s-o vadă.

Hilda a început să vorbească. I-a spus tot ce i-a venit în minte. El n-a răspuns nimic şi nu s-a uitat la ea nici acum. Abia după ce şi-a scos tunica, a cerut să i se aducă apă şi un lighean. Hilda ar fi vrut să-l invite să se spele în baie. Casa lor are o baie frumoasă. Dar, fiindcă el a cerut un lighean, ea n-a îndrăznit să-l contrazică.

Umplând cana cu apă, Hilda s-a uitat din nou la automobilul din faţa porţii. Era prăfuit, ca şi mantaua uriaşului. Când a intrat ea cu ligheanul, el era numai în cămaşă.

[1] Cameră de zi. (germ.)

– Adu-mi o oglindă! a zis el.

Era acum cufundat în gânduri. Părea obosit. Hilda s-a gândit că poate vrea să doarmă. Ea i-ar face patul in dormitor cu plăcere şi l-ar lăsa să se odihnească.

În ultimile zile trecuseră prin sate multe coloane militare. Soldaţi şi ofiţeri i-au bătut la poartă şi i-au cerut adăpost pentru o noapte, apă de spălat sau numai să le încălzească conservele. Ea a făcut mereu tot ce-i stătea în putinţă pentru soldaţi. Se gândea la bărbatul ei. Johann era în misiune specială, şi ea voia să fie la înălţime, servind şi ea patria.

Celorlalţi le făcuse patul în *Wohnzimmer*. Pe uriaş îl va lăsa să doarmă în dormitor, şi se va culca ea în *Wohnzimmer*. Hilda s-a gândit că poate el se va culca nu în patul lui Johann, ci într-al ei. Gândul acesta i-a îmbujorat obrajii.

Hilda a luat oglinda de bărbierit a lui Johann şi i-a dus-o uriaşului. El se plimba prin cameră, cu cămaşa descheiată la gât. I-a luat oglinda din mână şi căutat un loc unde s-o agaţe, dar n-a găsit. Era foarte înalt, şi, dacă ar fi aşezat oglinda pe masă, ar fi trebuit să se aplece prea mult, ca să se vadă în ea. Fără să spună nici un cuvânt, el i-a pus-o Hildei în mâini şi a început să se săpunească.

– Mai sus! a ordonat el.

Faţa lui era tăbăcită de soare şi de vânt. Pe obraji îi crescuse o barbă blondă-roşcată. Ea ţinea oglinda în dreptul gurii. A ridicat-o mai sus, până în dreptul frunţii. Când el se apropia de oglindă, îi simţea respiraţia. Mâinile îi tremurau, dar strângea oglinda şi se silea să o ţină nemişcată.

– Puţin mai sus! a zis el, cu aceeaşi voce aspră.

Hilda a ridicat oglinda deasupra frunţii. Braţele începeau să o doară, dar ei îi plăcea. Ar fi vrut să spună ceva, dar acum se auzea zgomotul lamei de ras, care tăia barba moale şi învelită în clăbuci de săpun a uriaşului. Hilda a închis ochii şi a ascultat sunetul hârşâit al lamei. Nările i se dilataseră şi sorbeau parfumul săpunului. Era nu numai un miros de săpun, ci şi unul de bărbăţie, de război şi de drum lung. Aşa cum mirosea şi mantaua lui de piele. El nu observă că ea se clatină. E atent să nu se taie.

După ce a terminat, el şi-a frecat mâinile cu săpun în ligheanul alb.

– Ridică-mi mâneca de la cămaşă! i-a zis.

Hilda i-a suflecat mâneca. Îi era frică să nu-i atingă pielea. Dar mâna ei s-a atins de a lui. Atunci s-a cutremurat. Mirosul de

pădure şi de vânt pe care îl adusese uriaşul umpluse toată casa. Hilda îl simţea cum se impregnează în mobile, în covoare, în pereţi, şi ştia că el nu va mai ieşi niciodată. Îi intrase în rochie, în pori, în păr, în cămaşă; n-o să-l mai poată scoate toată viaţa, oricât s-ar spăla.

– Acum vreau să rămân singur, a zis uriaşul.

Când Hilda s-a întors să închidă uşa, l-a văzut gol până la brâu. El îşi scotea cămaşa, trăgând-o peste cap. I se vedea numai pieptul. Hilda, care era infirmieră, văzuse sute, poate mii, de bărbaţi goi; însă niciodată un piept ca al uriaşului.

Hilda s-a dus în bucătărie şi s-a uitat iar afară, la maşină. Copilul dormea. Ea s-a întrebat dacă uriaşul va pleca imediat sau va sta să se odihnească. Ar fi vrut să-i pregătească de mâncare. Acum era atentă, ca să poată răspunde îndată ce el o va chema.

– Ruşii sunt la trei kilometri! a zis o vecină, trecând pe sub fereastra ei. Tu rămâi aici?

– Rămân! a răspuns Hilda.

Apoi s-a întrebat de ce nu o cheamă uriaşul. Nu mai avea răbdare să aştepte. A bătut la uşă şi a intrat. El îşi pusese uniforma de paradă; avea pieptul plin de decoraţii.

Hilda s-a oprit în prag, uimită. Uriaşul i-a zâmbit. Zâmbea pentru prima oară. În cameră nu mai mirosea a vânt, a război şi a piele, ci a flori.

– Vreau să ştiu dacă eşti o adevărată femeie germană! a zis el. Vreau să-ţi cer nu serviciu pe care nu mi-l poate face decât o femeie germană!

– Sunt! a răspuns ea. Şi nu numai că sunt o adevărată germană, dar bărbatul meu este trimis de Marele...

Hilda voise să-i povestească uriaşului secretul cu plecarea lui Johann, dar a tăcut brusc. Pe masă se aflau acum fotografiile înrămate a două femei frumoase. Hilda s-a uitat la ele. Şi n-a mai avut curajul să povestească secretul pe care nu-l spusese până atunci nimănui, dar pe care i l-ar fi dezvăluit cu plăcere uriaşului. Acum, văzând fotografiile femeilor, îi părea rău că fusese gata să se destăinuiască.

– Acestea sunt soţia şi fiica mea, a zis el. Amândouă sunt moarte. Le-am iubit mult, dar m-au înşelat în dragostea mea. Şi soţia, şi fiica m-au înşelat! Soţia mea e în mormânt. Fiica mea e pe lume. S-a măritat cu un derbedeu. Din cauza asta este moartă pentru mine!

Hilda s-a uitat din nou la fotografii: «Eu nu l-aş fi înşelat niciodată!» – s-a gândit ea.

Alături de cele ale femeilor, era fotografia în ramă de piele a *Führer*-ului.

– Acum şi *Führer*-ul e mort! a continuat el. Germania nu mai există! Eu n-am trăit decât pentru ei. Când eram tânăr, îmi plăceau şi caii; dar asta era o dragoste de tinereţe! Toate idealurile mele au murit sub ochii mei, unul după altul: soţia, fiica, *Führer*-ul şi patria! Acum a venit rândul meu. Într-o jumătate de oră, ruşii vor fi aici. Până la sosirea lor, aş vrea să îndeplinesc ultima îndatorire a vieţii mele!

Hildei i-au dat lacrămile. Ea crezuse că uriaşul va dormi la ea, în dormitorul ei. Crezuse că el îi va spune că îi e foame, şi ea îi va da să mănânce. Şi pe urmă l-a văzut îmbrăcat în uniforma de paradă!

– Am să fac tot ce-mi veţi cere! Vreţi să plecaţi întâi undeva? a zis ea, privindu-i uniforma.

– Nu plec nicăieri! a răspuns el. Acesta este ultimul drum al vieţii mele pământeşti!

Uriaşul acum râdea.

– Credeai că plec undeva, fiindcă m-am bărbierit, m-am spălat şi m-am îmbrăcat în uniforma de paradă? a mai zis el, bătând-o cu palma pe umăr.

Ea s-a simţit umilită, mică, pe lângă el, cum se simţise şi faţă de Johann, când a aflat că era trimis în misiune specială.

– Fii atentă la ce vreau să-ţi cer! a zis uriaşul. De altfel, este foarte simplu. Dar numai o femeie germană poate face asta. Soţia mea n-ar fi putut, dumneata poţi. Ea era prea *Weib*[1]. Ei nici nu i-aş fi cerut-o. Dar dumitale ţi-o cer!

Hilda era mândră că uriaşul îi cere un lucru pe care nu i l-ar fi cerut nici măcar soţiei lui.

– După ce mor, a urmat el, îmi târăşti trupul în curte şi îi dai foc. Pe mine ai să mă găseşti mort aici, pe foaia de cort.

Uriaşul întinsese pe jos o foaie de cort militară, aproape nouă. Acoperise cu ea întreaga duşumea.

– Aici ai benzină de avion. După ce m-ai târât în curte, mă înveleşti în foaia de cort, torni benzina peste mine şi dai foc cu bricheta.

Uriaşul zâmbea, scoţând din buzunar o brichetă de aur, pe care i-a întins-o Hildei.

– Cu ea să aprinzi benzina, a zis el. Când focul s-a stins, torni benzina din al doilea bidon şi aprinzi iar. După asta, cred,

[1] Soţie, femeie, (germ.)

nu mai rămâne nimic de ars. Ruşii n-au să mai găsească decât cenuşa mea. Un ostaş demn nu trebuie să-şi lase trupul în mâinile duşmanului! Aşa au făcut toţi luptătorii germani din istorie. Când totul s-a terminat, ei au trecut în moarte, nimicindu-şi trupurile. Duşmanii nu mai găseau decât scrum şi cenuşă...

Uriaşul şi-a frecat mâinile. Hilda tăcea. El s-a uitat la fotografii.

– Fotografiile, dacă vrei să le arzi, înveleşte-le în foaia de cort şi dă-le foc, să ardă împreună cu mine! Dacă vrei să le păstrezi, păstrează-le! Dar n-ar avea nici un rost. Eu n-am locuit pe-aici: eu sunt din România...

Hilda stătea nemişcată, închipuindu-şi-l pe uriaş mort, întins pe foaia de cort. Şi nu-i venea să creadă că asta era posibil. Ei i se părea că uriaşul nu va muri niciodată. El era etern...

– Ţi-e frică? a întrebat el. Unei femei germane nu-i e niciodată frică, mai ales atunci când face ceva pentru patrie! Cred că eşti convinsă că-ţi serveşti patria, îndeplinind testamentul unui ostaş?

– Sunt convinsă, a zis Hilda. Şi nici nu mi-e frică. Însă nu pot crede că este adevărat. Eu nu cred că ruşii vor ajunge aici! Eu nu cred că Germania este învinsă!

– Totul s-a terminat! Totul este iremediabil pierdut! Să nu uiţi să pui revolverul în tocul de piele şi să-i dai foc, să ardă cu mine! Un soldat trebuie să fie înmormântat sau incinerat cu arma!

A urmat o clipă de tăcere. Uriaşul privea undeva departe, scufundat în gândurile lui, ca într-o apă fără fund...

– Acum s-a terminat, a zis el.

Hilda a ridicat ochii. Credea că uriaşul vrea să se împuşte în faţa ei. Asta n-ar fi putut-o suporta. Dar el nu voia să se împuşte. S-a întors cu faţa spre fotografia *Führer*-ului şi a luat poziţia de drepţi, salutând cu mâna întinsă.

Hilda era în spatele lui. Îi privea umerii şi talia strânse în tunică. Îi vedea braţul întins. El stătea neclintit ca o statuie.

Salutul lui a durat parcă o veşnicie. După ce a lăsat jos braţul, s-a întors milităreşte şi a făcut un pas. Apoi a întins iar braţul şi a salutat-o scurt:

– Adio, prietena mea, şi îţi mulţumesc! Numele meu este locotenent Iorgu Iordan. Dar nu e nevoie să-l spui nimănui. Fii mândră de fapta pe care o faci: este o onoare pentru o femeie germană să execute testamentul unui ostaş!

Şi i-a strâns Hildei mâna. A strâns-o tare. O strângere de despărţire.

– Acum vreau să rămân singur! a zis el poruncitor. Vino după ce auzi detunătura! Adio!

106

Pe stradă au apărut primele camioane ruseşti. Hilda le-a auzit întâi huruitul. Apoi le-a văzut pe fereastra bucătăriei. Ea a alergat spre camera unde era uriaşul. El îi spusese să nu intre decât după ce va auzi împuşcătura, dar ea nu auzise nimic şi nu îndrăznea să-i calce porunca.

Camioanele ruseşti care treceau pe stradă zguduiau pereţii casei. Hilda n-a mai putut aştepta. Îi era şi frică. A bătut la uşă, apoi a intrat. Uriaşul zăcea în mijlocul camerei, pe foaia de cort, cu faţa în sus. «Cum de n-am auzit detunătura armei?» – s-a întrebat ea.

Trupul lui era drept. Parcă ar fi murit în poziţia în care salutase fotografia *Führer*-ului. Avea chipiul pe cap. Faţa îi era acoperită de o culoare vânătă, ca o pudră de cenuşă. Obrazul drept, gura şi nasul îi erau pătate de sânge. Nu mult. Doar câteva dâre.

Hilda a ridicat revolverul de lângă şoldul uriaşului şi l-a pus în tocul de piele de la centură. A închis butonul tocului. Nu se gândea decât că el se împuşcase, fără ca ea să audă detunătura.

Hilda a întors marginile foii de cort şi a acoperit trupul întins pe jos. Înainte de a-i înveli faţa, l-a mai privit o dată. «Parcă nici n-aş fi lângă un mort» – şi-a zis ea. «Nu mi-e frică de moarte. Nici n-o văd, chiar când sunt lângă ea. Poate fiindcă am văzut la spital atâţia oameni murind...»

I-a acoperit uriaşului faţa, fără să-l atingă. Acum, el era la fel cu toţi morţii pe care-i văzuse ea. Viu, uriaşul nu era la fel cu toţi bărbaţii. Dar Hilda abia îşi mai aminteşte de timpul când el era viu, se bărbierea şi se îmbrăca în uniforma de paradă... Atunci, ea tremura lângă el cu toată carnea din trup. Dar asta se petrecuse, parcă, cu zeci de ani în urmă... Aproape că uitase.

Afară huruiau camioanele şi tancurile ruseşti. Hildei i s-a făcut teamă. A vrut să-şi ia copilul şi să fugă prin fundul grădinii, în pădure, dar şi-a adus aminte de promisiunea făcută uriaşului. «Îmi pare rău că i-am făgăduit să-l ard» – şi-a zis ea. Cadavrul nu

putea fi scos în grădină. Dacă ar fi făcut-o, o vedeau soldaţii ruşi care treceau prin faţa porţii. «Trebuie să aştept până diseară. După ce se întunecă, îl scot în curte şi îi dau foc. Pe urmă, fug cu copilul!»

Hilda a rămas lângă mort, fără a se mai gândi la nimic. Dar şi-a zis că, dacă e găsită cu mortul în casă, va fi arestată. A adus copilul din camera vecină şi s-a aşezat cu el în braţe pe un scaun, lângă mort. «Trebuie să-mi ţin cuvântul dat unui ostaş care a murit!» Apoi a încuiat uşa, hotărâtă să aştepte până când se întunecă. Mai erau cel mult două ore până seara.

Hilda nu avea ceas şi şi-a amintit că uriaşul purta la mână un ceas mare. A dat foaia de cort la o parte şi s-a uitat la ceasul mortului, ca să vadă cât mai are de aşteptat.

În clipa aceea s-au auzit bătăi în uşă. Ea a strâns copilul în braţe şi n-a răspuns. Pe urmă a auzit cuvinte ruseşti. Şi iar bătăi! Hilda a deschis fereastra care dădea spre grădină. «Nu se poate să fug fără să-mi ţin cuvântul! Johann este un erou: n-am dreptul să mă port ca o laşă!»

Hilda a deşurubat dopul de la bidon şi a vărsat benzina peste foaia de cort. Acum băteau în uşă cu patul armei. Ea a deschis şi al doilea bidon. Nu l-a vărsat însă decât pe jumătate: îi era teamă că ruşii sparg uşa şi se grăbea. A luat copilul în braţe şi s-a dus către fereastră. «După ce sar în grădină, arunc bricheta aprinsă pe fereastră. El o să ardă şi eu îmi ţin cuvântul!»

În cameră mirosea tare a benzină. Copilul a început să tuşească. Hilda s-a grăbit şi mai mult. Când ea păşea pe pervazul ferestrei, ruşii izbeau cu umerii în uşă. Dar uşa rezista. De la pragul ferestrei până la răsadurile de flori, înălţimea era mică, o putea sări. La fereastră au apărut, tocmai atunci, trei caschete ruseşti.

În grădină, se vedeau alţi soldaţi. Pe fereastră nu mai putea fugi. Hilda a privit spre uşă. Copilul se îneca de mirosul de benzină şi plângea. Ea s-a hotărât să sară pe fereastră şi să fugă printre soldaţii ruşi, cu orice risc. În clipa aceea, o mână întinsă să-i apuce piciorul a atins-o. Hilda a ţipat şi a vrut să se apere. În mână nu avea decât bricheta. Fără să se gândească, ea a apăsat pe brichetă, cum apeşi pe trăgaciul revolverului când îţi este viaţa în pericol.

O fracţiune de secundă, a fost lumină. Pe urmă s-a făcut întuneric. Un întuneric mai adânc şi mai negru decât noaptea. Şi n-a mai fost lumină niciodată.

Hilda Moritz a murit mistuită de aceleaşi flăcări care au ars trupul uriaş al lui Iorgu Iordan, împreună cu Franz, copilul ei şi al lui Johann Moritz. Şi tot acelaşi foc a ars până la temelie casa, cu tot ce era în ea şi cu fotografiile Suzanei, prima soţie a lui Johann Moritz, şi a mamei ei. Benzina adusă de uriaş a ars cu flăcări înalte până la cer.

107

Traian Korugă şi Eleonora West şedeau unul lângă altul în faţa maiorului Brown, guvernatorul american al oraşului Weimar.

– Asta e tot, domnule guvernator! a zis Traian Korugă. La 23 august, când România a fost ocupata de ruşi, eu şi soţia mea am fost internaţi de croaţi, împreună cu membrii legaţiei române. A fost o internare diplomatică, într-un hotel, aşa cum se procedează, după legile internaţionale, cu reprezentanţii diplomatici ai inamicului. Pe urmă, Croaţia a fost ocupată de partizanii lui Tito. Noi am fost internaţi în Austria, apoi în Germania şi, în sfârşit, în Cehoslovacia. Când Germania a capitulat şi nu a mai avut cine să ne ţină internaţi, noi am pornit spre apus. Am lăsat totul şi am pornit pe jos.

Eleonorei i-au venit în minte imagini din cele două sute de kilometri făcuţi pe jos. I se umflaseră picioarele, şi tălpile îi erau pline de bătături.

– Am lăsat totul şi am fugit prin păduri şi peste câmpuri, ca să ajungem în zonele ocupate de americani, de englezi sau de francezi, a continuat Eleonora West. Nu voiam să cădem vii în mâinile ruşilor ori ale partizanilor. Eram hotărâţi să ne sinucidem dacă ne prind.

– De ce vă este frică de partizani şi de ruşi? a întrebat guvernatorul. Numai fasciştilor le e frică de ei. Ruşii şi partizanii sunt aliaţii noştri şi au luptat pentru victoria naţiunilor aliate.

– Nici dumneavoastră nu sunteţi fascist, domnule guvernator, dar cred că n-aţi accepta să vă rămână soţia nici 24 de ore în zona de ocupaţie a bolşevicilor, a zis Traian. Nu din motive politice, ci din teama de cruzime şi de teroare. Nici dumneavoastră, personal, nu cred să aveţi curajul de a întră în zona lor fără uniformă şi fără o gardă puternică. E drept să ne întrebaţi pe noi, doi oameni fără apărare, de ce fugim din faţa

hoardelor barbare, înarmate cu ultimul model de puşti automate americane?

– Şi acum ce doriţi? a întrebat guvernatorul. De plecat din Germania, nu aveţi voie să plecaţi. Aici sunteţi trataţi ca cetăţeni ai unui stat inamic. Aveţi aceleaşi obligaţii ca populaţia germană. Şi aceleaşi drepturi. Mai mult, nu!

– Adică nici un drept! a zis Traian. Femeile germane din Weimar sunt obligate să cureţe closetele lagărului de la Buchenwald şi să spele rufele deţinuţilor eliberaţi, cel puţin o dată pe săptămână fiecare. Vreţi să o trimiteţi şi pe soţia mea să facă asta?

– Noi nu suntem inamicii Americii şi ai naţiunilor aliate, a zis Eleonora West. Noi am fost internaţi timp de aproape un an de către *inamicii naţiunilor aliate*. Acum am venit să vă cerem autorizaţia de a locui într-o cameră, undeva, sau de a ni se da posibilitatea să plecăm, dacă nu ni se permite să stăm. Suntem amândoi în drum: nu avem unde dormi, unde ne spăla, unde mânca. Ni se interzice să rămânem şi ni se interzice să plecăm.

– Sunteţi cetăţeni ai unui stat inamic, a zis iar guvernatorul. Ce spuneţi dumneavoastră nu mă interesează. Aveţi paşapoarte româneşti? Atunci sunteţi duşmani!

– Dar România luptă de luni de zile alături de aliaţi, împotriva Germaniei! a izbucnit Eleonora West. Acest lucru îl ştiţi şi dumneavoastră! 80.000 de români şi-au dat viaţa pentru cauza aliaţilor. Îi socotiţi duşmani pe cei care luptă cot la cot cu dumneavoastră?

– România este un stat inamic! a zis maiorul Brown.

El a scos din sertar o hârtie şi a citit tare:

– «Ţări inamice: Germania, Japonia, Italia, România, Ungaria, Finlanda». Nu e clar că sunteţi duşmanii Statelor Unite?

Traian Korugă s-a ridicat. Eleonora se uita cu implorare în ochi la guvernator:

– Nu aţi aflat încă din ziare că România luptă de atâta vreme alături de aliaţi? a întrebat ea. Nu vă sunt suficiente nici documentele noastre, din care se vede că venim din internarea germană? Noi nu vă suntem duşmani!

– Chiar dacă este aşa, nu mă interesează, a zis guvernatorul. În dispoziţiile şi instrucţiunile primite de mine, se spune că românii sunt duşmanii Statelor Unite, şi eu am pierdut prea mult timp vorbind cu dumneavoastră. Dumneavostră sunteţi duşmanii mei. Dumneata, doamnă, îmi eşti duşmană. Duşmană! Şi, dacă eu ţi-aş fi căzut în mână, mă împuşcai şi nu

vorbeai cu mine aşa cum vorbesc eu acum cu dumneata. Ce-am făcut eu este ilegal şi n-am să repet această eroare. Cu duşmanii nu se stă de vorbă!

Maiorul Brown, guvernatorul militar al oraşului Weimar, era vânăt de furie şi n-a răspuns la salutul lui Traian Korugă şi al Eleonorei.

– Iată occidentul! a spus Traian, coborând scările. Nu-i interesează nici faptul, nici omul. Ei nu văd individul. Au generalizat totul şi se închină numai regulii scrise!

– Nu mai pot merge pe jos, a zis Nora.

Traian a sprijinit-o de braţ. Ea s-a lăsat pe umărul lui şi a început să plângă.

– Am făcut 200 de kilometri pe jos, ca să ajungem la ei! Am alergat ca spre Meca!...

– Nu regreta, Nora! Noi am fugit de teroarea sălbatică a ruşilor. Şi e bine că am scăpat de ea. Dar cu adevărat bine pentru oameni nu este nicăieri. Pământul a încetat să mai fie al oamenilor!

108

După patru zile, Traian Korugă şi Eleonora West s-au dus din nou la guvernator. Le trebuia o autorizaţie ca să mai locuiască în Weimar încă o săptămână. Nora avea picioarele umflate şi nu putea merge mai departe.

Ea s-a îmbrăcat cu cea mai frumoasă rochie de mătase pe care o avea. Purta pălărie şi pantofi cu tocuri înalte.

După ce i-a spus santinelei de la intrare că vor să vorbească cu guvernatorul, Traian s-a întors către Nora:

– Te-ai îmbrăcat ca la recepţiile oficiale!

Ea a zâmbit. Ultima oară pusese rochia în urmă cu trei ani, când îl vizitaseră într-o dimineaţă pe ministrul Finlandei.

– Domnul guvernator va roagă să mai aşteptaţi un moment! a zis politicos santinela.

Au trecut câteva minute. Nora părea calmă şi mulţumită. Pe urmă a venit un alt soldat:

– Dumneavoastră sunteţi diplomaţii români care vor să vorbească cu domnul guvernator? Mai aşteptaţi, vă rog, un minut!

Şi a dispărut. Eleonora West s-a gândit că maiorul Brown este în fond un om cumsecade, care ştie să se poarte: de două ori se scuzase fiindcă îi lăsase să aştepte cinci minute.

Sediul guvernatorului militar era instalat într-o clădire mare, cu un hall imens. Nora se contempla în oglindă. Slăbise, şi rochia îi cădea pe corp mai frumos decât ultima oară, la legaţia Finlandei.

– Veniţi cu mine! zis al doilea soldat, apărând iar.

Eleonora West s-a îndepărtat de oglindă, zâmbindu-şi. Traian a sprijinit-o de braţ şi l-au urmat amândoi pe soldat, care însă nu urca scările spre cabinetul guvernatorului, unde fuseseră ei data trecută, ci se îndrepta spre ieşire. Afară, i-a invitat într-un *jeep*, care aştepta în faţa porţii. Maşina a pornit.

– Unde mergem? a întrebat Traian.

Soldatul de la volan a ridicat din umeri.

Bătea vântul. Automobilul gonea cu viteză mare pe străzile oraşului. Traian s-a aplecat la urechea celuilalt soldat:

– Unde mergem?

Soldatul a ridicat din umeri şi n-a răspuns, ca şi primul.

Traian Korugă s-a întors către Nora. Ea îşi ţinea cu mâinile borurile pălăriei, şi râdea: viteza îi plăcuse întotdeauna.

Jeep-ul s-a oprit la marginea oraşului, dinaintea unei porţi mari, cu stâlpi de de piatră. Un portar cu chipiu le-a deschis, dar maşina nu a intrat în curte. Unul dintre soldaţi i-a dat portarului un plic, pe urmă le-a făcut semn lui Traian şi Eleonorei West să coboare.

– Ce este aici? a întrebat Nora.

Americanii s-au uitat să vadă dacă ea coborâse. Şi n-au răspuns.

– Ce este aici? a repetat Nora întrebarea, în germană, către portar.

– Închisoarea, a răspuns el, apucând-o pe Nora de braţ.

Ea a vrut să spună ceva soldaţilor. Dar era prea târziu: automobilul dispăruse cu aceeaşi viteză cu care venise. Nora s-a întors spre Traian. El era palid.

Porţile grele de fier s-au închis. Ei erau acum în curtea închisorii.

109

Traian Korugă a fost închis în celula numărul 5, de la parter, iar Nora în celula 26, la etajul al treilea.

«Este sigur o greşeală» – şi-a zis Traian, după ce a rămas singur.

Încerca să ghicească cu ce greşise, dar s-a gândit că Nora e şi ea închisă, în clipa aceea, într-o celulă la fel cu a lui, şi-şi pierdu calmul. La despărţire, Traian voise s-o îmbărbăteze, să-i spună un cuvânt de dragoste. Gardianul l-a smucit de umăr şi i-a interzis să se apropie de ea. Nora s-a întors rugătoare spre gardian; el a îmbrâncit-o, împingând-o după colţul coridorului. Aşa a fost momentul despărţirii, pe culoarele închisorii.

«Presupun că mă confundă cu cine ştie ce criminal care are acelaşi nume sau seamănă cu mine, şi de aceea m-au arestat» – şi-a zis Traian. «Dar de ce au arestat-o pe Nora?» Traian Korugă a început să bată cu pumnii în uşă, ca să vină gardianul.

«Ruşii, mă aşteptam să mă aresteze!» – şi-a zis el în continuare. «La ruşi, lipsa de bătături în palme este un motiv de arestare. Şi, chiar dacă ei m-ar fi arestat fără să-mi controleze palmele, tot n-aş fi fost surprins: de la ruşi m-aş fi aşteptat la orice! Am alergat pe jos două sute de kilometri, ca să scap de o societate în care *lipsa de motiv* constituie un motiv de arestare, de deportare sau de împuşcare!»

Îl dureau pumnii, dar continua să bată în uşa celulei. Acum însă nu mai bătea ca să cheme gardianul, ci ca să se pedepsească pe sine, pentru prostia de a fi fugit două sute de kilometri în zadar, târând-o pe Nora după el, cu picioarele umflate, cu tălpile rănite şi însângerate.

«Nemţii, m-aş fi aşteptat s-o aresteze pe Nora» – gândea el mai departe – «fiindcă sunt nazişti şi antisemiţi...»

– Ce vrei? a întrebat gardianul, apărând în pragul uşii.

– Vreau să vorbesc imediat cu directorul închisorii! a spus Traian. Eu şi soţia mea am fost arestaţi din greşeală!

– Ştiu! Când ajungeţi aici, toţi aţi fost arestaţi din greşeală! a răspuns gardianul, ironic.

– Nu-ţi permit să fii ironic! Te anunţ că vreau să vorbesc imediat cu directorul!

– Nu există aici nici un director! Dumneata eşti arestat de americani. Noi nu facem decât administraţie. Nici nu avem voie să vorbim cu arestaţii: suntem şi noi tot un fel de arestaţi!

– Vreau să vorbesc cu americanii!

– Domnul sergent nu vine decât o dată pe săptămână! a zis gardianul. Numai lunea!

Traian şi-a adus aminte că era luni.

– Vrei să spui că trebuie să aştept până lunea viitoare? a întrebat el. Crezi că soţia mea are să stea o săptămână în închisoare?

– Degeaba îmi spui mie! Degeaba baţi în uşă! Domnul sergent vine abia luni!

Gardianul a închis uşa.

– Anunţă pe cine vrei, sau nu anunţa pe nimeni! Până când nu stau de vorbă cu directorul închisorii, ca să-mi spună motivul arestării, nu mă ating nici de apă, nici de mâncare! Este singurul meu mijloc de protest, şi am să fac uz de el!

– Declari greva foamei? a întrebat gardianul.

– Şi greva setei!

Gardianul a rămas o clipă în prag, cu cheile în mână. L-a privit pe Traian cu milă şi a închis uşa, zicând:

– Păcat de dumneata! Eşti încă tânăr!

Apoi a învârtit cheia în broască de două ori.

110

Nora West a lovit cu pumnii în uşă aproape o jumătate de oră. Un gardian a venit.

Dar nu a deschis: s-a uitat în celulă prin vizor.

– Dacă mai baţi în uşă, vei fi pedepsită! a zis el. Prizonierii n-au voie să bată în uşa celulei!

Gardianul s-a dus. Nora s-a întins pe pat, dar după o clipă a sărit brusc în picioare. «Probabil că sunt păduchi!» – s-a gândit. Îi era frică. Ar fi vrut să bată în uşă şi să ceară altă pătură sau măcar să întrebe dacă nu sunt păduchi. Însă acum ştia că nu are voie să bată în uşă şi a continuat să se plimbe prin celulă.

În adâncul sufletului, se simţea vinovată; ştia că e arestată pe drept. După ce falsificase acte de origine etnică şi după ce plătise să fie furate acte din arhive, nopţi de-a rândul s-a gândit la închisoare. În fiecare zi se aştepta să vină poliţia. Ştia că o să fie descoperită şi arestată. Călătorind prin Germania, tremura la vederea oricărui poliţist: actele ei erau false. Ultimii ani ai vieţii nu i-au fost decât o aşteptare chinuitoare a ceasului când avea să fie arestată. «Acest ceas a venit» – şi-a zis. «Acum m-au descoperit că sunt evreică. Acum nu mă mai pot salva!» Trupul îi tremura de spaimă. «E absurd să cred că americanii m-au

arestat fiindcă am ascuns originea mea semită şi am falsificat acte în România. Simt însă că de asta m-au arestat. Numai din cauza asta! Nu e logic, dar nu poate fi altfel. Vina e a mea! Şi acum voi fi pedepsită crunt, pe drept!»

Eleonorei i se făcuse frig. Lenjeria de corp, spumoasă şi uşoară cum sunt clăbucii de săpun, rochia subţire ca voalul nu o puteau apăra de umezeala rece a zidurilor de piatră. Senzaţia de umed şi de rece îi pătrunsese până la piele şi dincolo de piele, în oase. O simţea în adâncul trupului. Niciodată până atunci nu îi fusese frig la rinichi. Nici nu ştia exact, din punct de vedere anatomic, unde şi cum sunt rinichii. Ei îi îngheţau. Şi nu numai ei, ci toate măruntaiele.

S-a învelit cu rochia peste genunchi, dar asta nu-i folosea; în pat, îi era teamă să se aşeze. Frigul cimentului din celulă îi pătrunsese, prin pingelele subţiri, până la genunchi şi mai sus de genunchi, în tot trupul. Dinţii îi clănţăneau. Afară era cald. Dar asta nu avea nici o importanţă, de vreme ce ea dârdâia ca în toiul iernii.

Ca să se încălzească, Eleonora West s-a aşezat pe vine, în mijlocul celulei. În clipa asta a simţit că trebuie să se ducă la toaletă. Trebuia să se ducă urgent. Băşica udului îi era ca străpunsă de ace, şi ea nu mai putea să-şi încordeze muşchii. Eleonora şi-a adus aminte din romane că în închisori există căldări, în loc de toalete. Dar în celula ei nu erau decât patul, măsuţa, fereastra cu gratii. Şi uşa. Nora s-a îndreptat spre uşă şi a ridicat pumnul să bată. «Trebuie să-mi dea voie să mă duc la toaletă!» – şi-a zis ea.

Dar în aceeaşi clipă i-au venit în minte cuvintele aspre ale gardianului neamţ: «Dacă mai baţi în uşă, vei fi pedepsită!» Şi a lăsat pumnul să-i cadă: îi era frică să mai bată.

«Sunt vinovată că am bătut în uşă când nu trebuia» – şi-a zis ea şi a început să se plimbe din nou. S-a oprit cu pumnii ridicaţi în faţa uşii. Dar nici acum n-a avut curaj să bată. «Dacă mai baţi, vei fi pedepsită!» În vreme ce aceste cuvinte îi sunau în urechi, trupul ei a fost străbătut, ca un curent electric, de spaimă. Muşchii nu s-au mai supus voinţei ei. A simţit cum chiloţii subţiri şi scurţi se udă, cum i se udă portjartierul, rochia, şi cum umezeala i se prelinge, caldă, pe pulpe, pe ciorapi şi pe pantofi.

Nora West a mai făcut un efort să se reţină. Dar muşchii, carnea şi trupul întreg parcă nu mai erau ale ei. S-a aplecat pe vine. În timp ce chiloţii îi deveneau din ce în ce mai calzi iar ea şedea pe vine, a avut o senzaţie de eliberare, de voluptate, cum

niciodată în viaţa ei nu simţise. Fiecare muşchi, fiecare por, fiecare fibră a trupului ei se destindeau. Senzaţia aceasta era mai puternică decât orice plăcere: era voluptate până în străfunduri. Dar era încă mai mult: extaz. Simţea cum se desprinde de tot ce e pământean. Plutea.

Clipa aceasta de totală detaşare, de extaz absolut, părea nesfârşită, nesfârşită... Ieşise din timp. Tot corpul ei se elibera. Nora West avea senzaţia că urinează de ore întregi, fără încetare.

Când ochii au privit cimentul umed din jur, a cuprins-o spaima. S-a ridicat şi a fugit într-un colţ al celulei. Căuta să se ascundă. Era momentul cel mai dramatic al vieţii ei. Cimentul celulei era ud. Urina se întindea sub pat, sub masă, până la picioarele ei.

Ştia că făcuse ceva nepermis; ştia că va fi pedepsită crunt. Vocea spartă a gardianului îi revenea ameninţător în urechi: «Vei fi pedepsită!...»

Eleonora West ar fi vrut să-şi sfâşie rochia de pe ea, ca să usuce pe jos, dar nu era cu putinţă: pe jos se afla prea mult lichid, ca să poată fi uscat cu rochia ei de voal şi cu lenjeria ei puţină, subţire şi vaporoasă. Şi cineva îi striga mereu: «Vei fi pedepsită! Vei fi pedepsită!...»

Dându-şi seama că nu se va putea ascunde, că fapta ei va fi descoperită şi că orice tentativă de a se sustrage pedepsei este inutilă, Eleonora şi-a acoperit ochii cu pumnii ei mici, din care nu-şi scosese încă mănuşile croşetate şi străvezii ca pânza de păianjen, şi a început să plângă cu disperare...

111

– Este extrem de regretabil ce vi s-a întâmplat! a zis sergentul Goldsmith, comandantul închisorii. Eu, personal, vă cer scuze! Îmi pare rău că n-am aflat mai curând de cazul dumneavoastră.

De la arestarea lui Traian Korugă şi a Eleonorei West trecuse o săptămână. Acum Traian stătea întins pe pat: nu se mai putea mişca. De şapte zile nu se atinsese nici de apă, nici de pâine.

Sergentul Goldsmith le adusese cu maşina lui lucrurile şi acum îi ajuta Norei la despachetat. Le oferea amândorura ţigări. Părea extrem de jenat.

– Mâine-dimineaţă veţi fi eliberaţi! Vă voi căuta eu însumi o locuinţă şi vă voi conduce cu maşina mea. Regret din adâncul sufletului ce s-a întâmplat!

Nici Eleonora West, nici Traian Korugă nu scoteau vreo vorbă.

– Domnul şi doamna nu sunt arestaţi! a spus sergentul, adresându-se gardianului-şef. Au fost aduşi aici din greşeală. Mai rămân până mâine, fiindcă nu au unde locui. Vor dormi amândoi în această cameră. Adu cearşafuri curate şi pături. Ei sunt numai oaspeţi!

Sergentul s-a dus şi s-a întors după o jumătate de oră cu un pachet. Adusese alimente, iar pentru Traian portocale şi grep-fruturi. I-a strâns mâna lui Traian, cerându-şi din nou scuze pentru cele întâmplate, şi a plecat.

Gardianul-şef a asistat la această despărţire cu ochii mari, de parcă ar fi văzut o minune a cerului.

– Eu am ştiut tot timpul că americanii vor veni să-şi ceară scuze pentru ce au făcut, a zis Nora. Statele Unite sunt o ţară mare şi civilizată!

Traian avea febră. A adormit imediat. Noaptea, a visat că e pe submarin, şi iepuraşii albi muriseră toţi, până la unul. S-a deşteptat cu pijamaua udă leoarcă, spunând tare:

– După ce au murit iepuraşii albi, nu mai există nici o speranţă!

Strigase în somn cu toată puterea, dar marinarii nu voiau să-l creadă.

112

A doua zi, sergentul Goldsmith nu a apărut la închisoare. Nora l-a aşteptat toată ziua. Seara, a zis:

– Cine ştie ce treburi l-au împiedicat să vină! Mâine va veni însă precis!

Gardianul-şef era de aceeaşi părere cu ea. Totuşi, sergentul Goldsmith nu a venit nici a doua, nici a treia zi. Peste o săptămână a sosit un alt sergent.

– Nu am nici o cunoştinţă despre cazul dumneavoastră, a zis noul *Sachbearbeiter*[1]. Domnul Goldsmith a plecat în Statele Unite

[1] Împuternicit, referent. (germ.)

şi nu mi-a lăsat nici o notă. Mă voi interesa, însă; lunea viitoare vă voi comunica rezultatul.

Apoi a plecat. Era un tânăr cu părul roşu şi faţa pistruiată. Nu voise să-şi spună numele nici măcar gardianului-şef. Semnătura nu i se putea citi, şi era tot timpul nervos.

După o săptămână, sergentul a venit, dar nu a stat la birou decât câteva minute. Când l-au căutat soţii Korugă, el nu mai era acolo. Plecase. După încă o săptămână, sergentul a sosit la închisoare în toane proaste.

– M-am interesat de cazul dumneavoastră, a zis el. Sunteţi arestaţi ca şi ceilalţi. Nu există nici o dispoziţie să vi se ofere un regim special!

Şi s-a întors cu spatele la Nora West şi Traian Korugă.

– Îi încui în celule separate, a ordonat el gardianului-şef, şi le aplici acelaşi regim ca celorlalţi prizonieri! Eu nu permit nici un fel de excepţie în închisoare!

Gardianul a făcut ochii mari: se uita fix la sergent voind să se convingă că a înţeles bine. Apoi a zis:

– Am înţeles! Celule separate. Regimul închisorii. Nici o excepţie!

Vocea gardianului tremura.

113

– Acum vine să ne despartă! a zis Nora, auzind paşii gardianului pe culoar.

Ea s-a agăţat cu amândouă braţele de gâtul lui Traian. Plângea cu hohote.

– Mai bine aş muri, decât să fiu iarăşi încuiată singură în celulă!

Gardianul-şef s-a oprit în prag. Nora nu s-a întors spre el: ştia de ce a venit. Şi Traian ştia. El îl privea fix. Ar fi vrut să-l roage să-i mai lase cinci minute împreună. Dar a tăcut: era inutil.

– În vara asta au să mă concedieze, a spus gardianul. Sunt prea bătrân. La vârsta mea nu mai pot învăţa să mă joc de-a v-aţi ascunselea. Şi nici nu vreau să-nvăţ!

Gardianul a făcut o pauză. Îşi aduna forţele, ca şi cum ar fi trebuit să ridice ceva greu. Apoi a zis:

– Dumneavoastră rămâneţi mai departe cum aţi fost. Împreună şi cu uşa deschisă...

– Sergentul a revenit asupra ordinului? a întrebat Nora.

– Sergentul n-a revenit asupra ordinului! a zis gardianul şi a plecat, sunându-şi cheile.

Uşa celulei rămăsese larg deschisă.

114

– Ce-au americanii cu noi? a întrebat Nora disperată. De ce ne ţin arestaţi de şase săptămâni?

– Americanii n-au nimic contra noastră! a răspuns Traian. Ei nici măcar n-au cunoştinţă de existenţa noastră!

– Şi cât timp le mai trebuie ca să afle că ne-au arestat şi că ne ţin închişi? Eu nu mai pot suporta!

– De existenţa ta şi a mea nu vor lua cunoştinţă niciodată! a zis Traian. Civilizaţia occidentală, în ultima ei fază de progres, nu mai înregistrează existenţa individului. Şi nu e nici o speranţă ca ea să ia cunoştinţă de el în viitor. Această societate cunoaşte numai anumite dimensiuni ale omului. Dar omul integral, ca individ, nu există pentru ea. Tu – Eleonora West –, care stai nevinovată la închisoare, eu şi alţii ca noi *nu existăm*, pur şi simplu. Suntem doar nişte fracţiuni extrem de mici dintr-o categorie. De exemplu, tu eşti o cetăţeană a unui stat inamic, arestată pe pământul Germaniei. Acesta este maximum de date pe care le poate asimila societatea tehnică occidentală despre tine. Ea te recunoaşte numai după aceste caracteristici ale tale şi te tratează ca atare, cu toată grupa din care faci parte, după regulile înmulţirii, ale împărţirii sau ale scăderii: după cum cere problema ivită. Vina sau crima care au dus la arestare sunt ale categoriei.

– Totuşi, americanii nu ne-au arestat degeaba, a zis Nora. Au ceva contra noastră, ne suspectează de ceva. Altfel, ne-ar fi dat drumul. Eu sufăr fiindcă nu cunosc motivul arestării. Căci un motiv trebuie să existe!

– Un motiv există, a zis Traian. Acest motiv este absurd, din punct de vedere uman, şi perfect justificat, din punctul de vedere al maşinii. Căci occidentul nu vede omul decât prin ochii tehnicii. Omul în carne şi oase, capabil de bucurie şi de suferinţă, este inexistent. Din cauza asta, nici nu poate fi socotit ca un lucru criminal faptul că ne-au arestat, ne ţin închişi şi mâine, poate, ne execută. Asta ar fi criminal dacă s-ar referi la oameni

în carne şi oase. Dar societăţii occidentale îi este imposibil să ia act de prezenţa omului viu: când arestează ori ucide un om, ucide nu ceva viu, ci o noţiune. În consecinţă, societatea tehnică apuseană nu poate fi acuzată de crimă. Nici o maşină nu poate fi acuzată de crimă! Şi nici nu se poate pretinde unei maşini să-i trateze pe oameni considerând caracteristicile lor individuale.

Şi care ar fi acest motiv justificat şi perfect din punct de vedere tehnic pentru care ne-au arestat americanii? a întrebat Nora.

– Nu-l ştiu! a răspuns Traian. Dar ştiu că a supune omul legilor şi criteriilor tehnice, care sunt potrivite pentru maşini, echivalează cu a-l asasina! Un om obligat să trăiască în mediul şi în condiţiile peştilor moare în câteva minute. Şi viceversa. Occidentul a creat o societate ca o maşină. El obligă oamenii să trăiască în ea şi să se adapteze legilor maşinii. Uneori, are impresia că a reuşit. Dar oamenii mor când sunt trataţi după legile aplicabile camioanelor şi ceasornicelor.

People are not alike...
Nations are not alike.
Everybody is not the same or as clever or strong as everybody else.[1]

Numai maşinile sunt egale între ele. Numai maşinile pot fi înlocuite, demontate şi reduse la părţile componente sau la câteva mişcări. Când oamenii vor fi ca ele, atunci pe pământ nu vor mai fi oameni!

Nora a oftat. Traian continua:

– Tu, ca persoană, nu exişti. Sau, dacă vrei, exişti doar văzută prin ochii tehnicii, care deformează. Însă în societatea tehnică, exact ca în cele barbare, omul nu are nici o valoare. Sau, dacă are una, ea e neînsemnat de mică. Arestarea ta este un fapt mic. Infinit de mic. Şi, dacă e nedreaptă, atunci nedreptatea e şi ea infinit de mică. În fond, nici nu eşti arestată!

– Nu sunt arestată?

– Nici măcar atât, a zis Traian. Nu noi, adică tu şi cu mine, suntem arestaţi: categoriile din care facem noi parte sunt

[1] Oamenii nu sunt la fel...
Popoarele nu sunt la fel.
Nici unul nu e la fel cu altul, nici la fel de inteligent, nici la fel de puternic. (engl.) (Jawāharlāl Nehru).

arestate. Persoanele noastre, individual, nu există pentru societatea tehnică occidentală. Deci nu puteau fi şi nu sunt arestate.

– Asta e o consolare! a zis Nora. Stai la închisoare, şi ţi se demonstrează că nu eşti arestat!...

– Este o consolare. Este chiar singura posibilă, la această oră târzie a istoriei!

115

– Acum s-a terminat! a spus gardianul-şef, intrând în celula soţilor Korugă. Citiţi comunicatul! Thuringia şi oraşul Weimar au fost date ruşilor! Trupele sovietelor sunt deja în oraş. Toată noaptea au sosit camioane încărcate cu soldaţi. Americanii s-au retras; nu mai păstrează decât clădirea guvernământului, închisoarea şi câteva case. Nimeni nu are voie să plece. Poliţia militară a înconjurat oraşul.

Nora a citit comunicatul din ziar. S-a uitat la Traian, pe urmă l-a privit pe gardian, care stătea rezemat de uşă.

– Şi când se predă închisoarea? a întrebat ea. Vom fi predaţi şi noi ruşilor, odată cu închisoarea?

– Cred că da, a spus gardianul. Închisoarea va fi predată în dimineaţa asta sau după-amiază. Poate mâine-dimineaţă sau la noapte. Nu ştim ora precisă!

Traian Korugă şi-a acoperit fruntea cu palmele. Şi iar şi-a recapitulat toate. Fuga. 200 de kilometri. Rusia. Teroarea. Violurile. Siberia. Picioarele umflate şi pline de răni ale Norei. Comisarii politici. Predarea în celulă, cum se predau sclavii, în lanţuri.

– *Ne vous occupez plus que de l'essentiel, car les temps sont venus!*[1] a zis el. Nu mai este timpul să am secrete. Nici să-mi fac iluzii. Gardianul-şef poate să audă. Ştiu că americanii ne vor preda ruşilor, în celule încuiate. E criminal. Dar, din punctul lor de vedere, e o faptă nevinovată. Ei au candoarea locomotivelor, care parcă zâmbesc, după ce au strivit omul pe calea ferată. Occidentalii au redus şi păcatul la o singură dimensiune, l-au minimalizat la extrem. Aş zice că nici nu-l mai cunosc. Nu ei sunt vinovaţi, ci civilizaţia lor. Dar asta nu are nici o importanţă în ceasul de-acum. Am amintit-o numai ca să nu ne

[1] Nu vă mai ocupaţi decât de esenţial, căci au sosit vremurile! (fr.)

mai facem iluzii. În câteva minute poate, vom fi predaţi ruşilor, adică celor mai sângerosi terorişti care au acţionat vreodată, organizaţi ca stat, pe faţa pământului. Dacă mai suport omul mecanizat, redus la funcţia de robot, fiara mecanizată n-o pot înfrunta. Nu vreau! Înainte de a fi predat ruşilor, voi încerca să evadez. Şi, dacă nu reuşesc, mă sinucid!

Traian s-a întors spre gardian:

– Ne ajuţi să evadăm? l-a întrebat el.

– Fac tot ce-mi stă în putinţă, a răspuns gardianul. Şi eu vreau să fug. Eu sunt austriac. Mă duc la Viena, acasă. Dar eu plec mai târziu!

– Şi eu ce fac? a întrebat Nora. Eu nu pot să evadez. Mi-e frică! Mai bine m-ai omorî, Traiane!

– Ne sinucidem împreună, a zis Traian.

– Mai bine încercaţi întâi să evadaţi! a spus gardianul. Cred că se poate. Zidul e distrus de bombardament, principalul e să ajungeţi în curte. De-acolo e uşor...

116

– Eu n-am curaj să cobor pe frânghie de la etajul al treilea! a zis Nora. Tu aşti bărbat, poţi. Dar mie mi-e frică!

Traian împletea frânghia din fâşii de cearşafuri, de feţe de pernă şi de pături.

– N-ai nevoie să cobori, a răspuns el. Tu nu faci nimic. Eu te leg şi te cobor pe fereastră. Când ajungi jos, te furişezi pe lângă zid şi mă aştepţi în fundul curţii, la copacul pe care ţi l-am arătat.

Nora îi ajuta lui Traian la împletitul frânghiei, ţinând-o de capăt. Ea a lăsat-o să cadă.

– Eu nu pot evada! Când ai să mă cobori cu frânghia, am să mă gândesc că pot fi împuşcată în orice clipă. Numai la gândul ăsta o să leşin de frică. Tu nu crezi că pot să tragă în timp ce cobor?

– Pot! a zis Traian. Dar suntem obligaţi să încercăm. Poate că nu te împuşcă. Oricum, aşa avem mai multe şanse să scăpăm, decât dacă ne sinucidem!

– Şi dacă rămânem la ruşi? a întrebat Nora. Poate că dracul nu-i atât de negru! Există şi sub comunişti oameni. Cum trăiesc ei, o să trăim şi noi!

– Ai dreptate, a zis Traian. Sunt oameni şi în statul sovietic. Şi poate că viaţa lor nu e mai rea decât a oamenilor din occident. Criterii obiective de apreciere nu există. Adevăruri obiective nu există. Totul e subiectiv. Eu însă nu accept să trăiesc nici măcar o oră în paradisul roşu. Poate că pentru alţii încăpăţânarea asta a mea este absurdă; din punctul meu de vedere, ea e justificată. Şi, pentru fiinţa umană, lucrurile sunt juste numai din punctul ei de vedere. Nu vreau să cad în mâinile fiarelor mecanizate de pe Volga. Asta e nebunia mea. *A spirit with any honour is not willing to live except in its own way; a spirit with any wisdom is not over eager to live at all*.[1] Eu nu sunt deloc însetat de viaţă. Pot renunţa la ea oricând. Dar, dacă nu renunţ la viaţă, atunci vreau s-o trăiesc aşa cum socotesc eu că e mai bine. Accept orice argument. Dar nu accept să mi se indice de către alţii cum să trăiesc şi să trăiesc cum cred alţii că e bine. Viaţa mea este numai a mea. Nu e nici a colhozului, nici a comunităţii, nici a comisarului politic. Deci am dreptul să trăiesc cum mi-am ales eu, şi pot şi să-mi coordonez viaţa cu cea a comisarului, dacă aşa îmi place mie. Numai că mie nu-mi place! Iar, dacă aş face-o, nimeni n-ar avea dreptul să mă acuze şi să decidă că fac bine sau rău. Cu viaţa mea fac ce vreau! Şi eu refuz să mi-o trăiesc după moda sovietică! De aceea mă sinucid!

Nora a început să plângă. Traian împletea mai departe la frânghie. Ea ţinea capătul strâns.

– Vezi dacă au plecat americanii din turnuri! a zis Traian.

Nora a ieşit pe culoar şi a privit turnurile de pază de la poarta închisorii, ca să vadă dacă nu apăruseră în ele gărzile ruseşti.

– Trebuie să ne uităm la fiecare cinci minute, a spus Traian. Momentul cel mai bun este când se schimbă garda americană cu cea rusească. După aia, e prea târziu!

Toată dimineaţa au lucrat la frânghie. Au încercat-o dacă era destul de tare şi destul de lungă. Şi, la fiecare cinci minute, unul dintre ei ieşea să privească turnurile de pe zidul care înconjura închisoarea şi se întorcea spunând:

– Americanii!

Amândoi se bucurau. Aveau iluzia că, dacă americanii se mai aflau încă în turnurile închisorii, nu era totul pierdut.

[1] Cine are cât de cât simţul onoarei nu acceptă să trăiască decât în felul său propriu; cine are cât de cât înţelepciune nu e deosebit de dornic nici măcar să trăiască. (engl.) (George Santayana).

117

La ora şase seara, Traian Korugă şi Eleonora West au fost scoşi din celulă şi urcaţi într-un camion american, împreună cu alţi prizonieri. Traian era palid. Nora plângea.

– Vor să ne predea ruşilor în altă parte, a zis Traian. Camionul nostru se îndreaptă spre răsărit.

Străzile oraşului Weimar erau pline de soldaţi şi de maşini ruseşti.

– Vrei să sărim din camion? a întrebat Traian. Acum ne transportă sigur într-o închisoare rusească.

Ieşiseră din oraş. Nora s-a uitat la câmpul verde. Pe urmă s-a uitat la soare. Vedea şi ea că merg spre răsărit.

– În faţa noastră este o pădure, a zis Traian. Sări tu întâi! Te ascunzi într-un tufiş şi mă aştepţi: sar şi eu imediat după tine.

Nora plângea.

– Pregăteşte-te! a zis Traian.

– Sărim mai târziu, a răspuns ea. Acum nu pot. Îmi e prea frică!

– Cine ştie dacă o să mai avem o ocazie atât de bună! Uite ce tufişuri bune de ascuns sunt pe-aici. Vrei să sari? Camionul merge foarte încet!...

El a prins-o pe Nora de braţ. Ea s-a apucat strâns de bancă, cu ambele mâini.

– Nu! Dacă vrei să sari, sari singur! Zău că nu mă supăr dacă mă laşi pe mine şi fugi singur!

Traian Korugă s-a aşezat din nou lângă ea şi a închis ochii, ca să nu mai vadă pădurea, cu tufişurile ei dese, unde s-ar fi putut ascunde atât de bine. Ştia că o astfel de ocazie nu se va mai ivi.

Când a deschis ochii, soarele îi bătea din faţă, orbindu-l. Acum se îndreptau spre apus.

– Americanii sunt totuşi băieţi buni! a zis Traian, apucând-o pe Nora de mână.

Faţa îi radia de bucurie.

– Înseamnă că nu ne mai predau ruşilor!

– Şi unde ne duc? a întrebat Nora.

Fruntea lui Traian s-a întunecat iar.

– Într-o închisoare americană! a zis el.

Îi era ruşine că se bucurase.

– Iartă-mă, Nora, că am fost vesel! E o nebunie să te bucuri că eşti transportat într-o închisoare, şi nu în alta! Dar asta este faza în care a ajuns omul în Europa: nu mai are de ales decât între două închisori...

118

– Dumneata eşti Johann Moritz? a întrebat ofiţerul american şi, zâmbind amical, a continuat:

– Comandantul oraşului doreşte să afle de la dumneata cum a fost cu evadarea. Dumneata eşti cel care a salvat cinci prizonieri francezi din lagăr, nu-i aşa?

Johann Moritz s-a înroşit de plăcere. Nu şi-ar fi închipuit că au să vină la el ofiţeri americani să-l ia cu maşina şi să le povestească isprăvile lui. «Chiar şi comandantul oraşului a auzit de mine!» – s-a gândit Moritz. Să-şi spună numele i-a făcut plăcere, ca niciodată până atunci:

– Eu sunt Johann Moritz!

– Să mergem! a zis ofiţerul. Sunt cu maşina!

Johann Moritz a vrut să-şi îmbrace haina: era numai în cămaşă şi în pantaloni. Voia să-şi pună şi ciorapii, căci avea picioarele goale în bocanci.

Însă ofiţerul se grăbea.

– Comandantul aşteaptă! Vino aşa cum eşti: într-o jumătate de oră te aduc înapoi cu maşina!

S-au urcat amândoi în *jeep* şi au plecat. Pe drum, Moritz s-a gândit cum să-i povestească comandantului faptele, fără a le înflori. Îşi alegea de pe acum cuvintele. Obrajii i se îmbujoraseră. Îşi imagina cum arată comandantul oraşului şi se vedea deja şezând în faţa lui şi povestind evadarea.

Între timp, maşina se oprise în dreptul unei clădiri mari, de piatră. Ofiţerul s-a întors către Moritz:

– Dumneata rămâi aici!

Johann Moritz a coborât. Îi părea rău că nu mergea şi ofiţerul cu el: ar fi avut mai mult curaj. Dar automobilul a plecat. Santinela de la poartă l-a condus pe Moritz în curte. Pe urmă au venit doi poliţişti germani şi l-au dus mai departe. Moritz a privit în dreapta şi în stânga; nu-i venea să creadă că un comandandant al oraşului putea locui într-o casă atât de urâtă. Dar n-a vrut să întrebe nimic.

Totuşi, când a intrat şi a văzut la toate ferestrele gratii de fier, ca la închisori, Johann Moritz a întrebat:

– Aici locuieşte comandantul oraşului?

Poliţiştii au început să râdă cu hohote. Nu se mai puteau opri din râs. L-au încuiat pe Moritz într-o celulă de la subsol, unde nu era lumină; învârtind a doua oară cheia în broască, tot mai râdeau de întrebarea arestatului.

119

Preoteasa Corina Korugă a fost chemată la primărie. Era miezul nopţii când i-au bătut la fereastră doi ţărani cu banderole tricolore le braţ, care i-au spus să vină cu ei. Afară era lună. Preoteasa a încuiat poarta cu grijă şi a ţinut cheia în mână.

La primărie, vreo zece soldaţi ruşi chefuiau cu ţăranii. Preoteasa a fost adusă în faţa lor. Ei i-au dat să bea un pahar de vin şi s-au uitat la ea în toate felurile. Preoteasa şi-a plecat privirile în pământ şi a spus în gând acatistul sfântului Nicolae. Soldaţii au forţat-o să bea; dar ea a spus acatistul mai departe, fără să se uite la ei şi fără să-şi atingă buzele de pahar. Un soldat i-a turnat vin în sân. Altul i-a ridicat poalele şi a stropit-o cu vin pe dedesubt. Ea nu auzea ce spun ei, nici nu-i vedea. Stătea cu ochii închişi şi spunea acatistul, gândindu-se la sfântul Nicolae, care seamănă cu părintele Alexandru Korugă, soţul ei. Ruşii şi ţăranii i-au turnat şi alte pahare de vin în sân, pe cap şi sub fuste. Rochia şi cămaşa îi erau leoarcă.

Pe urmă, au trântit-o pe podele. Preoteasa îşi simţea rochia şi trupul ude, ca şi cum ar fi căzut în apă. Apoi a avut senzaţia că se duce la fund şi se îneacă. Sfântul Nicolae rămăsese pe mal şi se ruga pentru ea.

A doua zi după întâmplarea de la primărie, preoteasa Corina Korugă s-a spânzurat în poiata găinilor.

120

Nora West. Prima noapte în lagărul de concentrare de la Ohrdruf.

«Trebuie să existe un motiv de arestare. Fără motiv nu m-ar chinui în halul ăsta!» – şi-a zis ea. Era culcată. Nu avea pernă, nici cuvertură: numai scândura goală. O dureau şoldurile şi coatele şi toate oasele.

Ajunsese în lagăr pe întuneric. Asta se întâmplase cu câteva ceasuri mai înainte. După ce au coborât din camionul care îi adusese de la Weimar, pe Traian l-au dus în altă parte. Pe ea au adus-o aici.

Lagărul de femei este în nişte barăci de lemn. Într-a ei mai dorm încă vreo treizeci de femei. Nu le-a văzut la faţă când a venit, fiindcă era deja noapte. Păreau însă fete tinere. Nora s-a întins pe patul de scânduri şi a plâns. Până la urmă, a adormit zicându-şi: «Acum trebuie să fie miezul nopţii. Cine or fi femeile închise cu mine?»

Din celălat colţ al barăcii, s-a auzit un râs înăbuşit. Nora a avut impresia că e un râs de bărbat. Dar într-un lagăr de femei nu puteau fi bărbaţi. Ea a ascultat atent şi s-a convins: era un bărbat. Acum nu mai râdea, dar se simţea cum făcea dragoste. Se auzeau clar toate mişcările.

Bărbatul a râs din nou; de data asta râsul venea din alt colţ al barăcii. Norei i s-a făcut frică. «De ce să-mi fie frică de oameni care fac dragoste?» – şi-a zis ea, încercând să-şi dea curaj. Dar nu s-a putut linişti. Îi era teamă de bărbaţii care făceau dragoste în baracă.

Ea şi-a astupat urechile şi a strâns pleoapele. Nu mai auzea nimic. Însă, cu ochii închişi, parcă îi vedea. Scândura patului ei s-a clătinat. Nora a deschis ochii. Uşa era dată în lături. Intraseră alţi bărbaţi, care stăteau acum în mijlocul barăcii şi vorbeau. Lângă ei era o femeie în cămaşă de noapte. Nora nu s-a mai putut abţine şi a început să ţipe. A închis ochii şi a ţipat, cât putea de tare. Întâi fără să ştie ae ce. Acum continua să ţipe, fiindcă îi era frică de femeile şi de bărbaţii din baracă. Ei o vor zdrobi în bătaie, fiindcă a ţipat şi nu i-a lăsat să facă dragoste.

«E stupid!» – s-a gândit ea. «Nu trebuia să ţip. Se vor năpusti toţi asupra mea şi mă vor bate, până când mă vor omorî. Au dreptate să mă omoare! De ce-am ţipat?» Bărbaţii s-au ridicat şi au fugit. Erau mulţi. Câţiva fuseseră întinşi pe jos. Pe aceştia Nora nici nu-i auzise. Unul fusese chiar în patul vecin cu al ei. Nici pe el nu-l auzise venind şi făcând dragoste. Acum bărbaţii ieşeau ca nişte umbre.

Eleonorei West i s-a părut că bărbaţii sunt foarte înalţi şi negri. Mai negri decât întunericul...

Câteva femei ieşiseră şi ele odată cu bărbaţii, dar s-au reîntors în baracă în vârful picioarelor şi s-au băgat în paturi.

Acum era linişte. Femeile erau în pat, fiecare la locul ei. Numai două mai rămăseseră în mijlocul încăperii, în picioare. Purtau nişte cămăşuţe scurte, prin care li se vedeau contururile grase. Nu vorbeau; stăteau lipite una de alta. Nora a înţeles că mâncau. Ronţăiau ceva: striveau în dinţi ciocolată.

Ea a aşteptat ca cele două femei din mijlocul barăcii să se culce. Îi era frică ca ele să nu o bată dacă adoarme; să nu fie omorâtă în somn.

Însă femeile îşi mâncau liniştite ciocolata.

– Care-i aia care-a ţipat? a întrebat încet una dintre ele. Nu e străina cu părul roşu care-a venit în seara asta?

– Nu ştiu, a răspuns cealaltă. Mie nu-mi pare rău că a ţipat: terminasem cu al meu şi nu mai aveam chef!

Şi au ronţăit mai departe ciocolată, fără să-şi mai vorbească. Nora le urmărea fiecare mişcare. Până la urmă s-au despărţit. Una s-a dus într-un colţ al barăcii, cealaltă în altul. Paturile au scârţâit. Ele au adormit repede.

Nora însă se sufoca; nu putea adormi. În baracă nu mai erau bărbaţi, şi femeile dormeau. Dar atmosfera era încărcată de un miros amestecat de sudoare, de băutură şi de bărbaţi care fac dragoste. Geamurile erau deschise, dar mirosul nu ieşea.

«Totuşi, trebuie să existe un motiv!», îşi repeta obsesiv Nora West. «Altfel nu m-ar fi închis aici. Şi nu m-ar lăsa să mă sufoc!»

A vrut să tuşească. Dar şi-a dus mâna la gură şi s-a stăpânit. Se temea că, dacă tuşeşte, femeile se vor deştepta şi o vor bate.

121

Prima dimineaţă în lagăr. Când a deschis ochii, Traian Korugă l-a văzut pe Johann Moritz.

– Am dormit toată noaptea unul lângă altul, a spus Traian, strângându-i mâna lui Moritz. Cum ai ajuns aici?

Jonann Moritz a povestit. A început cu sfârşitul, cu ofiţerul care l-a chemat să istorisească despre salvarea francezilor.

– În loc să mă ducă la comandantul oraşului, a zis Moritz, m-a dus la închisoare. Am stat opt săptămâni. Celulă fără nici o rază de lumină. Eu am tot aşteptat să mă cheme comandantul. Dar nu m-a chemat. Şi m-au mutat aici. Asta-i tot!

Johann Moritz s-a oprit din povestit. Apoi a întrebat:

– Dumneavoastră cum aţi ajuns aici?

Traian Korugă a ridicat din umeri.

Prizonierii, care dormiseră întinşi pe pământ, se deşteptau. Lagărul de concentrare de la Ohdruf era o câmpie împrejmuită cu sârmă ghimpată. Aici se aflau 15.000 de prizonieri. Numai cerul liber, pământul şi oamenii. La colţurile gardului de sârmă ghimpată erau postate tancuri; soldaţi cu arme automate supravegheau lagărul.

– Din Fântâna n-aveţi nici o ştire? a întrebat Moritz.

Şi, uitându-se la Traian, a continuat:

– Mie tot nu-mi vine să cred că dumneavoastră sunteţi aici! Şi cum se face că am ajuns noi unul lângă altul? Toată noaptea am dormit alături! Asta nu pot înţelege...

122

Comandantul lagărului de la Ohrdruf era evreu. Eleonora West s-a bucurat.

«Un evreu îmi va înţelege mai bine suferinţa. Mă va ajuta ca pe-o rudă să scap de aici!» – s-a gândit ea. Era decisă să-i spună totul. Să-l implore. Să-i ceară ajutor, ca unui frate.

Biroul comandantului era tapetat cu fotografii din lagărele de concentrare germane. Nora s-a uitat la ele: erau mari cât pereţii. Reprezentau oameni morţi, spânzurători, înfometaţi, prizonieri în haine vărgate, movile de cadavre, camioane pline cu femei moarte. Nora West a uitat unde se găseşte. I se părea că se afla şi ea într-un lagăr de exterminare a evreilor din Germania nazistă.

L-a privit pe locotenentul cu părul roşu, care şedea îndărătul biroului. Ochii ei îl implorau să o salveze de la exterminare, de la înfometare, de la gazare, de la tortură.

«Eu sunt sora dumitale» – i-a spus ea în gând. «Ajută-mă!»

Niciodată nu se simţise mai evreică decât în clipa aceea.

– Domnule locotenent! a început Nora, cu vocea tremurândă.

În gât avea un nod de plâns, care nu o lăsa să vorbească.

– Nu vorbeşti decât atunci când eşti întrebată! a ordonat ofiţerul.

Nora West şi-a muşcat buza şi a tăcut. A aşteptat să fie întrebată. Ofiţerul citea, fără să se uite la ea.

– Numele tău este Eleonora West Korugă? a întrebat el cu voce severă. Asta eşti tu? Soţul tău este şi el arestat?

Ofiţerul o tutuia pe Nora. Dar nu ca pe o soră.

– Soţul tău a fost funcţionar al dictatorului Antonescu!

– Soţul meu a fost funcţionar al regatului României! a răspuns Eleonora West.

Ofiţerul s-a înroşit: faţa lui palidă şi plină de pistrui era acum ca sângele. Îi tremurau buzele.

– În România au fost pogromuri sălbatice, nu? a întrebat el.

– Au fost, a răspuns Nora.

– În România au fost lagăre de concentrare pentru evrei? a strigat el. Existau şi lagăre în care evreii erau exterminaţi, gazaţi, spânzuraţi, decapitaţi, împuşcaţi...

Locotenentul se ridicase în picioare. Nora s-a hotărât să-i spună acum că şi ea este evreică. Că a trebuit să-şi falsifice actele. Că a trebuit să fugă. Că a tremurat de frică în fiecare noapte.

– Răspunde la întrebarea mea! a urlat ofiţerul, apropiindu-se de ea, cu pumnii încleştaţi.

Nora simţea că o va lovi peste faţă şi a închis ochii. Aştepta lovitura. Trupul îi tremura. Şi nu avea curaj să spună nici un cuvânt.

– Vorbeşte, criminalo! a urlat el iar. Câte evreice ai ucis cu mâna ta? Spune! Dacă taci, te sfâşii în bucăţi! Câte evreice ai ucis tu, cu mâinile tale?

Nora tăcea.

– Nu vrei să spui! a zis el. Acum îţi e frică! Acum tremuri! Faci pe tine de frică... Când ucideai, nu-ţi era frică!

– Şi eu sunt... a zis Nora West.

– Afară, curvă nazistă! Afară!

Pumnul lui s-a ridicat ameninţător în faţa ochilor ei. Eleonora West a ieşit din birou.

CARTEA A CINCEA

123

Traian Korugă scrie. Johann Moritz stă lângă el şi-l priveşte cum ţine creionul strâns între degete şi desenează literele, cu migală, parcă ar înşira mărgele.

Johann Moritz nu are răbdare să scrie. Nici nu îi place. Însă poate privi ore întregi, fără să se plictisească, cum scrie Traian Korugă.

«Când scrie, domnul Traian parcă se roagă la icoane» – se gândeşte Johann Moritz. «Când îl vezi pe domnul Traian scriind, uiţi că e prizonier. Nu mai vezi că e desculţ, că nu s-a bărbierit şi că are pantalonii rupţi. Când scrie, Traian Korugă e un domn. Îţi vine să-ţi scoţi pălăria în faţa lui şi să vorbeşti încet.»

– Tu ai auzit că există oameni care îmblânzesc şerpii? a întrebat Traian, oprindu-se din scris.

– Am auzit, a zis Moritz.

– Sfântul Daniil a stat în groapa cu lei, şi leii nu l-au mâncat! a zis Traian. El i-a îmblânzit. Mussolini avea în biroul lui doi tigri pe care îi domesticise. Oamenii pot îmblânzi şerpii, leii şi toate fiarele. Acum a apărut pe faţa pământului o nouă rasă de vieţuitoare. Se numesc cetăţeni. Trăiesc nu în păduri sau în junglă, ci în birouri; dar sunt mai cruzi decât fiarele sălbatice. Ei s-au născut din încrucişarea omului cu maşinile. Amestecătura asta e rasa cea mai tare de pe pământ. Chipul lor este la fel cu al oamenilor; uneori chiar îi poţi confunda. Dar îi vezi imediat că se poartă nu ca oamenii, ci ca maşinile. În loc de inimi, cred că au ceasornice. Şi creierul le e un fel de maşină. Totuşi, nu sunt nici maşini, şi nici oameni! Au exact poftele fiarelor. Totuşi, nu sunt nici fiare. Sunt cetăţeni! Ciudată corcitură... Ei au umplut pământul!

Johann Moritz a căutat să-şi închipuie cum arată cetăţenii. Dar n-a reuşit. O clipă s-a gândit la Marcu Goldenberg, însă Traian i-a tăiat gândul:

– Eu sunt scriitor, a zis el. Un scriitor este un îmblânzitor, cel puţin după părerea mea. Când le arăţi oamenilor Frumosul, adică

Adevărul, ei devin blânzi. Acum vreau să îmblânzesc cetăţeni. Începusem să scriu o carte. Ajunsesem la capitolul al patrulea, când m-au luat în captivitate, şi n-am mai putut scrie. Capitolul a rămas neînceput. Acum, nici nu mai are rost să-l scriu: eu n-am să mai public niciodată cărţi! În locul capitolului al patrulea, aş vrea să scriu ceva ca să-i îmblânzesc pe cetăţeni. Dacă voi reuşi, voi muri împăcat. Am să-ţi citesc şi ţie ce voi scrie. Nu va fi roman, nici piesă de teatru: cetăţenilor nu le place literatura. Ca să-i pot îmblânzi, voi scrie într-un gen care le place lor. Voi scrie *petiţii!* Căci cetăţenii n-au timp de pierdut cu poezia, cu romanele ori cu dramele: ei citesc numai petiţii.

124

Petiţia nr. 1. Subiect: Economic (Despre grăsime).

Am să vă trimit multe petiţii.

Încep cu un subiect economic. Ştiu că civilizaţia occidentală este clădită pe baze materialiste. Economicul este Evanghelia dumneavoastră. Eu sunt scriitor, şi scriitorul este un martor. Or, prima calitate care se cere unui martor e imparţialitatea. Deci, petiţiile mele vor fi mărturii ale adevărului.

Problema mi se pare extrem de importantă. Este vorba de grăsime.

Dumneavoastră ştiţi ce criză de grăsime este în univers la ora actuală.

Când am ajuns în lagăr, prizonierii dormeau întinşi pe pământ, unul lângă altul. De-abia mi-am găsit un loc să mă întind şi eu. Veneam din închisoare şi eram foarte obosit. Câmpia dimprejur mi s-a părut foarte mare; nu înţelegeam de ce nu aţi făcut ţarcul în care aţi închis oamenii mai larg. Cele cincisprezece mii de persoane stau înghesuite una într-alta. Când sunt în picioare, este loc; culcate însă, spaţiul este aşa de mic, încât vin una peste alta. Eu, personal, nu mi-am putut întinde picioarele toată noaptea. Cei din jur îşi întindeau picioarele peste capul meu. Picioarele lor erau calde şi, fiindcă ei le ţineau peste mine, nu mi-a fost frig. Cred că aţi făcut ţarcul atât de strâmt ca să economisiţi iarba de pe câmpie: prizonierii o strică sub tălpi, şi iarba este scumpă! Şi e păcat să o calce

prizonierii în picioare: mai bine s-o pască o vacă, fiindcă vaca dă lapte! Prizonierii nu dau nimic.

Apoi, pentru un ţarc mai larg, ar fi fost nevoie de mai multă sârmă ghimpată. Şi fierul e scump! Nu merită să se cheltuiască banii pentru sârmă, numai ca prizonierii sa aibă mai mult loc şi să poată dormi cu picioarele întinse.

În al treilea rând, cred că din cei cincisprezece mii de prizonieri, foarte mulţi vor muri, când vor începe ploile şi frigul. Unii, chiar mai înainte. Cei rămaşi vor avea deci destul spaţiu să-şi întindă picioarele. Sigur că dumneavoastră, construind lagărul, aţi ţinut seamă şi de acest lucru. V-am admirat mult când am înţeles că nimic nu v-a scăpat din vedere!

Înainte de a adormi, am ascultat – fară voia mea – o conferinţă. Conferenţiarul, care se declara profesor la universitatea din Berlin, a vorbit despre grăsime. Subiectul conferinţei constituie obiectul acestei petiţii.

Profesorul a numărat în fiecare zi boabele de fasole din supa pe care o primim în lagăr. Timp de treizeci de zile, a numărat toate boabele din castronul lui, la prânz şi seara. Pe urma le-a adunat şi a făcut media. El afirma că un prizonier primeşte zece boabe pe zi, la cele două supe. Asistenţii profesorului şi-au numarat şi ei boabele din castron, tot timp de treizeci de zile, şi au confirmat exactitatea rezultatului. După aceea, profesorul a socotit câte coji de cartofi şi câtă făină intră în supă. Aici a aproximat, fiindcă la bucătărie nu are voie să se ducă.

Dumneavoastră ştiţi că nemţii, având multă răbdare, sunt specialişti în măsurări şi numărare. Cred, aşadar, că putem avea încredere în concluziile cercetării.

După o lună încheiată de muncă, profesorul a sfârşit studiul şi a ţinut o conferinţă, care a fost foarte apreciată de auditoriu. (În treacăt fie zis, germanii ţin sau ascultă conferinţe despre tot felul de subiecte. Este un obicei moştenit din evul mediu.) După ce ne-a spus cum a numărat boabele, strecurând supa în fiecare zi, profesorul ne-a comunicat câte calorii are un bob. Nu-mi amintesc cifra exactă. Pe urmă, a calculat câte calorii au cele zece boabe la un loc, a adăugat numărul de calorii al cartofilor şi pe cel al făinii, pe care prizonierii nu le văd în supă, dar despre a căror existenţă profesorul a spus că nu se îndoieşte. El a conchis că fiecare prizonier primeşte, în lagăr, 500 de calorii pe zi. Asta în medie. În unele zile primeşte mai mult, în altele mai puţin. Zile de-a rândul, de exemplu, nici măcar profesorul n-a găsit nici o boabă de fasole în supa lui; în aceste zile, n-a avut ce număra.

Dar au fost zile când a avut cincisprezece boabe, şi – uneori – chiar optsprezece! Media este, deci, corectă.

Pe de altă parte, un om, când doarme, consumă o mie de calorii în 24 de ore. Prizonierii din lagăr nu dorm tot timpul, deci consumă mai mult. Dar profesorul a luat ca bază de calcul, ca pentru adormiţi, o mie de calorii. Prizonierii primesc 500 de calorii în boabele de fasole. Restul de 500, câte mai cheltuiesc, îl dau din rezervele lor de grăsime, adică din capitalul acumulat în corp. Cheltuind zilnic câte 500 de calorii din cele cu care au venit de acasă, prizonierii pierd lunar câte şase pfunzi de persoană. Şi această socoteală este tot o medie. Cântăririle s-au făcut zilnic de către asistenţii profesorului, cu cântare şi greutăţi improvizate; ele par totuşi exacte.

Acum, socotind şase pfunzi, adică trei kilograme, de untură, pe care o pierde – transformând-o în calorii – fiecare prizonier, în lagărul ce cu onoare conduceţi domniile-voastre se irosesc lunar 45.000 de kilograme de untură. Cinci vagoane pline cu untură, care se evaporează lunar din lagăr! Cei 25.000 de prizonieri împrăştie în văzduh acest munte de grăsime! Gândiţi-vă şi domniile-voastre ce pierdere!...

Eu nu sunt economist. Nu vă pot sugera nici o soluţie. Sunt însă convins că veţi şti să recuperaţi, cu mijloacele tehnicii înaintate de care dispuneţi, şi această untură vie. De ce să se piardă inutil?

Acesta este scopul petiţiei mele. Sper şi cred că voi găsi la dumneavoastră înţelegerea necesară. Domniile-voastre faceţi parte din ramura cea mai avansată a civilizaţiei occidentale. Poate trimiteţi un raport la Academia de Ştiinţe din ţara dumneavoastră. Ar fi o barbarie sa lăsaţi să se ducă în vânt 45.000 de kilograme de untură, în fiecare lună. Iarăşi, dumneavostră aveţi şi alte lagăre: câteva sute numai în Germania, mi se pare. Aţi putea aduna munţi întregi de untură curată, lunar.

Eu, de când am ascultat conferinţa profesorului de la Berlin, simt cum miroase văzduhul a untură de om. Lagărul domniilor-voastre este o presă uriaşă, care stoarce untura din oameni. Domniilor-voastre nu vă miroase a untură umană când staţi cu ferestrele de la birou deschise? Eu cred că şi hainele vă sunt impregnate. Întrebaţi-le pe soţiile domniilor-voastre – sau pe iubitele pe care le aveţi – dacă nu vă miros părul şi pielea a untură de om, noaptea, când intraţi în pat lângă ele. Femeile au

simţul mirosului mai fin şi au să vă spună. Mie mi se întorc maţele pe dos de scârbă!

Acum vă salut şi vă asigur că sunt un mare admirator al civilizaţiei dumneavoastră. Sunt încredinţat că veţi utiliza, cu mijloace tehnice eficiente, şi untura noastră.

(Nu uitaţi că trei kilograme ofer şi eu lunar, din trupul meu.)

MARTORUL

125

Petiţia nr. 2. Subiect: Estetic (Idealul de frumuseţe umană în societatea tehnică apuseană).

Ieri-seară am vorbit cu un profesor german despre estetică. M-am certat cu el: nemţii, ca şi ceilalţi europeni, au rămas tot la clasicism. De aceea s-au prăbuşit. O societate sănătoasă şi progresistă are o artă modernă, aşa cum aveţi dumneavoastră în societatea tehnică apuseană.

Profesorul german mi-a arătat prizonierii care se plimbau prin ţarcul lagărului şi care – după cum ştiţi – sunt numai piele şi os. A zis că sunt urâţi. Rămăsese la idealurile de frumuseţe greceşti.

Eu găsesc că, dimpotrivă, oamenii reduşi la piele şi schelet sunt splendizi, adevărate opere de artă. Acesta este tipul de frumuseţe umană în societatea tehnică modernă. Am încercat să-l conving pe neamţ ca societatea dumneavoastră preţuieşte Frumosul mai mult decât oricare alta şi că domniile-voastre stoarceţi grăsimea din oameni din raţiuni pur estetice, ca să înfrumuseţaţi universul. El n-a înţeles. Nemţii înţeleg foarte greu. Din cauza asta se spune că au capul pătrat. Mâine voi ţine o conferinţă despre idealul de frumuseţe umană în occidentul modern.

Există un sculptor elveţian, Alberto Giacometti, care a aplicat în domeniul artelor plastice principiile şi idealurile de frumuseţe masculină şi feminină pe care domniile-voastre le realizaţi la nivelul practic, făcând să dispară grăsimea şi carnea din corpul uman! Lucrându-şi statuile, el s-a silit să elimine grăsimea din trupul uman şi din spaţiu. Trupul, redus astfel la o singură dimensiune, ia forma alungită şi uscată a sârmei. Este exact ce

faceţi şi dumneavoastră în lagăr. Eu am ştiut dintotdeauna că civilizaţia dumneavoastră se conduce după principii estetice.

Ce frumos va fi universul mâine, când toată suprafaţa pământului va fi populată de oameni cu trupurile armonizate după canonul estetic al artei lui Giacometti şi al dumneavoastră!

MARTORUL

126

– Dragă Moritz – a zis Traian Korugă –, am scris până acum mai multe petiţii, prin care am căutat să dezvălui adevărul şi să-i determin să nu mai chinuiască oamenii. Ştiu că am avut dreptate în tot ce am spus. Am compus cu îndemânare fiecare petiţie. În van! Am folosit stilul juridic, stilul diplomatic, stilul telegramelor, al cărţilor de bucătărie, al reclamelor; am fost sentimental, ironic, rugător... Am cerut dreptate în toate felurile în care m-a învăţat disperarea. N-am primit nici un răspuns. Le-am spus cele mai crude adevăruri, dar ei nu s-au supărat. Le-am scris în genunchi, dar ei nu s-au înduioşat. I-am insultat grosolan, dar ei nu s-au simţit ofensaţi. Am încercat să-i fac să râdă, să le aţâţ curiozitatea. Degeaba! N-am reuşit să trezesc în ei nici sentimente înalte, nici porniri josnice. N-am trezit nimic! Parcă aş fi vorbit cu pietrele: ei nu au sentimente de nici un fel. Nu cunosc nici măcar ura. Nici răzbunarea. Nici mila. Lucrează automat: numai ce este în program. Dacă mi-aş sfâşia pielea de pe piept şi aş scrie pe ea o petiţie, cu sânge cald, tot n-ar citi-o! Ar arunca-o la coş, cum au făcut şi cu celelalte. Pur şi simplu n-ar observa că e o fâşie de piele din trupul unui om viu. Ei sunt indiferenţi faţă de om. Indiferenţa cetăţeanului a întrecut-o până şi pe cea a maşinii!

– Bietul de dumneavoastră! a zis Johann Moritz compătimitor. Acum ce-aveţi de gând să mai faceţi? Eu zic să nu le mai scrieţi!

– Voi scrie mai departe, a spus Traian. N-am să mă opresc niciodată, până la sfârşitul vieţii mele! Oamenii au îmblânzit toate fiarele. De ce nu i-am îmblânzi şi pe cetăţeni?

– Încercaţi altă cale! a zis Johann Moritz. Cu scrisul cred că n-ajungeţi nicăieri!

– Toate victoriile omului, de când se află el pe pământ, au fost victorii ale spiritului. Cu spiritul îi vom îmblânzi şi pe cetăţenii din birouri. Dacă nu reuşim, ne sfâşie până la ultimul. Trebuie să-i învăţăm să nu mai sfâşie omul când îl întâlnesc! Până când nu-i învăţăm asta, nu mai putem locui pe aceeaşi planetă, în aceleaşi oraşe, pe aceleaşi străzi cu ei. O să fie mai greu decât cu tigrii. Însă eu n-am fost niciodată mai încrezător decât acum. Este poate optimismul de dinaintea morţii. Spasmul agoniei mele e poate capitolul petiţiilor de la ora 25. Dar îl voi scrie!

127

Petiţia nr. 3. Subiect: Economic (Despre prizonierii care nu mai au decât o jumătate sau o treime din trup).

În patru zile, eu şi cu un prieten al meu – care e contabil – am terminat de numărat prizonierii din lagăr care au numai o jumătate, două treimi sau patru cincimi de trup. El se pricepe la calcule. Eu mă grăbesc să vă scriu, fiindcă problema mi se pare urgentă, din punct de vedere economic. Aţi putea economisi zilnic mii de mărci.

Iată despre ce este vorba. Dintre cei 15.000 de prizonieri închişi cu mine, 3.000 nu au corpuri întregi. Vreo două sute nu au picioare deloc. Se târăsc ca nişte reptile prin lagăr. 1.200 au numai câte un picior. Alţii nu au decât un braţ. Câtorva le lipsesc ambele braţe. Şi asta numai în ce priveşte părţile exterioare ale corpului.

Dar sunt foarte mulţi cărora le lipsesc părţi din interior, cum ar fi un plămân, un rinichi, bucăţi de oase şi altele. 40 de prizonieri nu au ochi deloc.

Toţi aceştia au fost arestaţi automat, ca şi mine. La început, mi-a fost milă de ei. Prietenul meu Johann Moritz îşi întoarce privirea de câte ori vede ologii şi marii mutilaţi din lagăr. Dar Johann Moritz este un primitiv. El nu înţelege că, dacă arestarea este automată şi dacă faci parte dintr-o categorie care trebuie băgată la închisoare, nu te poţi eschiva pe motiv că nu ai picioare, ochi, nas sau plămâni. Arestul din oficiu nu prevede excepţii pentru cei cu trupul în stare de nefuncţiune. Şi aşa se şi cuvine! Dreptatea trebuie să fie aceeaşi, egală pentru toţi!

Este aici un profesor. Lui îi lipsesc ambele braţe, fiindcă le-a pierdut pe front. Când aţi ordonat arestarea automată a profesorilor, ar fi fost nedrept ca pe prietenul meu să-l scutiţi de arestare, pentru că nu are mâini. Ce legătură este între braţe şi arestarea din oficiu? Nici una! Este profesor, deci trebuia arestat cu toată categoria! Aşa cum aţi procedat domniile-voastre. Căci dumneavoastră nu greşiţi niciodată! De aceea vă şi admir eu atât de mult. Sunt capabil, în orice clipă, să-mi dau viaţa pentru marea dumneavoastră civilizaţie! Dumneavoastră sunteţi personificarea Justiţiei şi a Preciziei!

Dar să revin la subiect. Aceste fracţiuni de oameni, care nu au decât părţi de trupuri, primesc aceleaşi porţii de mâncare ca prizonierii întregi. Este o mare nedreptate!

Propun ca acestor prizonieri să li se dea mâncare proporţional cu bucăţile de corp pe care le mai posedă. Guvernul domniilor- voastre plăteşte cu bani peşin fiecare porţie de mâncare pe care o primesc prizonierii. Prin prizonier se înţelege însă un ins întreg. Dacă i-aţi strânge pe cei 3.000 de mutilaţi şi le-aţi număra mâinile, picioarele, ochii şi plămânii, aţi constata că ei nu sunt, în carne şi oase – adică în realitate –, decât maximum 2.000 de oameni.

Aţi putea deci economisi 1.000 de porţii de mâncare în fiecare zi. De ce să plătiţi pentru hrănirea părţilor de trupuri pe care aceşti prizonieri nu le au? E o generozitate care nu trebuie să mai continue!

Cred că autorităţile superioare vor fi foarte mulţumite, dacă veţi semnala cazul. S-ar putea chiar să vă decoreze: veţi fi economisit banii statului. Şi banul este singura realitate!

Cu aceasta deviză, vă salută

MARTORUL

128

Petiţia nr. 4. Subiect: Militar (Schimbarea sexului).

Din cauza foamei, prizonierii din lagăr suferă unele transformări care pot fi pentru domiile-voastre de mare interes militar. Iată, pe scurt, despre ce este vorba.

Prizonierii care sunt arestaţi de mai multă vreme şi care au trăit cu numai 500 de calorii zilnice nu mai au nevoie să se bărbierească. Oameni care acasă se rădeau o dată sau chiar de două ori pe zi, aici, au început să se radă numai o dată la câteva zile, apoi o dată pe săptămmă, de două ori pe lună, iar acum – deloc! Barba le-a devenit din ce în ce mai rară şi mai mătăsoasă, pe urmă ca un puf până n-a mai crescut în nici un fel. Obrazul lor a ajuns curat de păr, ca al femeilor!

Dar nu e numai atât. Şi glasul le este femeiesc. Au început să le crească sânii. Sunt unii care au ţâţele ca ale fetelor de 13 ani. Pielea lor e catifelată, ca a muierilor. Şi obiceiurile le sunt muiereşti. Nu ştiu ce se întâmplă cu organele lor sexuale, dar cred că cu acest regim (şi dacă mai reduceţi încă porţiile de mâncare) le vor cădea phallus*-ul şi toate anexele masculine, ceea ce va însemna că transformarea în femei a mers până la capăt.*

Doctorii pretind că e din cauza foamei şi că «privarea de hrană are ca efect reducerea considerabilă şi aproape încetarea secreţiilor hormonale cu funcţie dublă: androgene (hormoni masculini) şi estrogene (hormoni feminini). Mai mult, ficatul, slăbit, nu-şi mai poate exercita funcţia de regulator hormonal: este capabil încă să distrugă excesul de hormoni androgeni, dar continuă să lase să treacă hormonii estrogeni. Echilibrul hormonal fiind stricat, organismul îşi arată şi acuză latura feminină.»[1]

Această constatare ar putea fi pentru civilizaţia dumneavoastră de mare importanţa militară. Gândiţi-vă ce linişte ar fi pe suprafaţa pământului, dacă – aşa cum aţi şi început să faceţi – i-aţi băga pe toţi bărbaţii statelor inamice în lagăre şi i-aţi hrăni cu câteva sute de calorii pe zi, până devin femei! Naţiunea inamică ar rămânea fără bărbaţi, şi n-ar mai avea cine să facă război contră dumneavoastră!

Cred că Marele Stat Major va utiliza această idee. Şi, ţinând seamă de spiritul practic şi inventiv al civilizaţiei dumneavoastră, nu mă îndoiesc că veţi încerca şi operaţiunea inversă: supraalimentând femeile voluntare din patria dumneavoastră, le veţi putea transforma în bărbaţi. Aţi avea mai mulţi combatanţi potenţiali şi mai multă mână de lucru.

[1] Lt.-col. dr. Eugene C. Jacobs.

În încheiere, propun ca raţiile de 500 de calorii care se dau prizonierilor din lagărul pe care îl conduceţi să fie reduse: poate că unii dintre ei se transformă mai repede în femei adevărate!

MARTORUL

129

Pregătire pentru marş. 15.000 de prizaonieri sunt transportaţi în alt lagăr. Este ora două noaptea. Lagărul a fost înconjurat de care blindate şi de camioane.

Farurile camioanelor sunt aprinse. Reflectoarele de pe tancuri luminează ca ziua. Toate armele automate au ţevile îndreptate spre masa de oameni care se scurge, ca un fluviu, către poartă. Traian Korugă şi Johann Moritz merg alături. Noaptea e rece. Ei îşi simt unul altuia căldura trupurilor. Moritz tremură şi îi clănţăne dinţii.

La poartă stau două echipe de soldaţi cu bastoane de lemn. Îi numără pe prizonierii care ies şi-i despart în grupe.

– Vor să ne încarce câte şaptezeci într-un camion în care încap numai zece sau doisprezece oameni! a zis Traian. Cum au să facă? Tu ai auzit de legea impenetrabilităţii corpurilor?

Moritz n-a răspuns. Continua să tremure de frig.

Traian a privit cum este încărcat primul camion. La început au intrat douăzeci. Ai fi crezut că nu mai este nici pic de loc.

Soldaţii i-au lovit cu bastoanele pe cei din camion, care s-au strâns unul într-altul. Au mai urcat încă zece. Bastoanele au început să lovească în cei abia urcaţi. S-au strâns şi aceştia în cei care erau deja în camion, şi iarăşi s-a făcut loc. Au urcat alţi zece. Acum se părea că nu mai e cu putinţă să intre nici măcar un copil. Soldaţii au întors armele şi au lovit cu paturile. Din nou au intrat zece oameni. Din cei şaptezeci, nici unul nu a rămas jos. Loviturile au încetat. Camionul era gata de plecare.

Traian Korugă a urcat în camion de mână cu Johann Moritz, ca să nu se piardă unul de altul.

– Nu există legi absolute, dragă Moritz, a zis Traian. Nici fizica nu are legi invariabile! Ea susţine că două corpuri nu pot ocupa în acelaşi timp acelaşi loc în spaţiu. În cazul nostru, şapte oameni ocupă locul unuia singur. Mai poţi crede în fizică? Tu ai auzit de Picasso?

– Nu, domnule Traian!

Vocea lui Johann Moritz venea sugrumată. Traian era înalt de statură şi avea capul deasupra, afară. Moritz era mic: capul lui era strivit între piepturile celorlalţi, care îi apăsau plămânii. Nici o boare de aer nu mai ajungea până la el.

– Mă sufoc! a zis Moritz.

Era cuprins de panică. Aproape că plângea. Dar nu se putea clinti. Nările lui căutau cât de puţin aer, şi nu găseau.

– Mă sufoc, domnule Traian! a repetat el. Simt cum mor!

– Răspunde întâi dacă ai auzit de Picasso!

– N-am auzit nimic! a zis Moritz. Nu ştiu nimic! Mă sufoc: îmi văd sfârşitul!

Traian a vrut să-i ridice capul lui Moritz, dar nici el nu-şi putea mişca braţul şi muşchii: trupul îi era strivit, redus la un volum minim. Doar capul îi era afară. Deasupra celorlalţi.

– Acest Picasso este cel mai mare zugrav al societăţii occidentale! a zis Traian.

– Nu pot asculta nimic! a zis Moritz. Vreau să scot nasul afară! Măcar o nară! Domnule Traian, vă rog, ajutaţi-mă! Mor!

Traian s-a supt şi mai mult: Moritz era cu capul pe pieptul lui.

– Picasso ţi-a făcut portretul, aşa cum stai în clipa asta, aici, în camion, dragă Moritz!

– Portretul meu? a întrebat Moritz. N-aud! Mi-s urechile astupate!

– Portretul tău, a întărit Traian. Exact ca o fotografie. Şi portretul camionului nostru. Şapte oameni care ocupă acelaşi loc în spaţiu, în acelaşi timp! Unul care are cinci picioare, altul trei capete, dar nu are plămâni, tu, care ai voce, dar nu ai gură, şi eu, care am numai cap: un cap care zboară deasupra unui camion. Când m-am uitat prima oară la tablou – asta s-a întâmplat la Paris –, mi-a plăcut, dar n-am ştiut ce reprezintă. De-abia acum înţeleg că era camionul nostru! Pictat exact! Nici un amănunt nu i-a scăpat. A pictat până şi lagărul nostru! Pictează de parcă ar fotografia: numai lucruri adevărate. E un zugrav genial!

Camionul a pornit. Traian privea la oamenii din jurul lui. Îi vedea de sus. Nici unul nu mai era om după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu: nu mai erau oameni deloc. Nimeni, în tot camionul care trecea pe uliţele satului, prin întuneric, nu mai era viu; dar nici morţi. Ei se balansau între viaţă şi moarte: o secundă erau vii, şi în secunda următoare erau morţi. Uneori erau vii şi morţi în acelaşi timp. În sectorul în care se aflau ei nu

mai exista spaţiul: fusese eliminat. Murise. În sectorul în care se aflau ei nu mai există nici timpul: timpul a murit. Nici materia nu există. În sectorul lor este numai spasmul. Ochii sunt spasm. Carnea, sângele, aerul, gândul: toate sunt spasm. Oamenii nu mai au nici formă, nici spirit: sunt spasm...

– Acum poţi respira? a întrebat Traian.

– Nu ştiu! Mi se pare că pot, dar numai cu o nară şi din când în când! a zis Moritz. Aici, lângă pieptul dumneavoastră, printre coaste...

– O singură nară e destul! Acum ascultă, că vreau să-ţi spun ceva important!

– Nu pot asculta nimic... Mă iertaţi, vă rog! a zis Moritz.

– Sileşte-te să asculţi! a spus Traian. Sunt lucruri importante:

Every horror had its definition
Every sorrow had a kind of end:
In life there is not time to grieve long.
But this, this is out of life, this is out of timey
An instant eternity of evil and wrong.
We are soiled by filth that we cannot clean,
United to supernatural vermin.
It is not we alone, it is not the house, it is not the city that is defiled.
But the world that is wholly foul![1]

– Vorbiţi mai tare, că nu aud! a zis Moritz.

Traian a continuat, cât a putut de tare:

Clear the air! clean the sky! wash the wind!
take the stone from the stone, take the skin from the arms,
take the muscle from the bone, and wash them!
Wash the stone, wash the bone, wash the brain,

[1] Fiecare oroare se putea defini
Fiecare mâhnire cunoştea un sfârşit oarecare:
În viaţă nu e timp pentru mâhniri lungi.
Dar aceasta este în afara vieţii, în afara timpului,
Este o eternitate imediată de rău şi de nedreptate.
Suntem mânjiţi de o murdărie de care nu ne putem curăţa,
Soaţă cu spurcăciunea supranaturală.
Nu numai noi, nu numai casa, nu doar cetatea suntem poluaţi.
Lumea-ntreagă e infectată!

wash the soul,
wash them, wash them![1]

– N-am înţeles nimic! a zis Moritz. Ce bine de dumneavoastră, domnule Traian, că puteţi sta cu capul deasupra celorlalţi! Dumneavoastră nu vă sufocaţi!

În lagăr, oamenii scurţi sufereau mai puţin de foame decât cei înalţi; în camionul care ducea şaptezeci de persoane, gonind ca o nălucă pe uliţele satului Ohrdruf, prizonierii scunzi erau aproape morţi din lipsă de aer...

– Domnule Traian, nu mai vorbiţi, că eu tot nu aud! a zis Johann Moritz.

– Dacă nu auzi, ai să plăteşti cu viaţa!

– Ce să aud? a întrebat Moritz.

– Profesorul neamţ a greşit! a zis Traian. El a săvârşit un mare păcat şi va muri din cauza asta!

– Care neamţ a păcătuit? a întrebat Moritz.

– Profesorul care a cântărit grăsimea şi carnea noastră vie! A răspuns Traian. A cântărit-o vie, ca să ne măsoare suferinţa. Durerea omului, însă, nu se măsoară cu kilogramul şi nici cu tona. Nici viaţa nu se măsoară. Cine încearcă asta face păcat de moarte!

– Nu aud! a zis Moritz.

– Nu-i nici o pagubă, dacă nu auzi! Te prăbuşeşti şi fără să auzi! Nici şoferul camionului nostru, nici santinelele, nici soldaţii cu bastoane de lemn, nici cei cu mitraliere, care abia aşteaptă să tragă în noi, nu aud nimic! Nici unul! Şi totuşi se prăbuşesc odată cu noi, la fel ca noi, împreună cu noi... Vezi cum se prăbuşesc?

– Mi-s ochii acoperiţi! a zis Moritz. Nu văd nimic!

– Nici nu simţi nimic? a întrebat Traian.

– Nimic! a zis Moritz. Doar că mă sufoc.

– Vezi că simţi esenţialul? a zis Traian trist. De ce spui că nu simţi nimic? Toată lumea simte asta, dar nu vrea să mărturisească!

---

[1] Limpeziţi aerul! curăţaţi cerul! spălaţi vântul!
scoateţi piatra din piatră, desfaceţi braţul de piele,
smulgeţi muşchiul de pe os – şi spălaţi-le!
Spălaţi piatra, spălaţi osul, spălaţi creierul,
spălaţi sufletul,
spălaţi-le, spălaţi-le!
(T.S. Eliot)

130

Prizonierii au fost urcaţi în vagoane pentru vite. Vagonele purtau pe uşă inscripţia *24 de cai*; în fiecare din ele au fost închişi 140 de oameni. Uşile s-au închis, vagon după vagon: în ultimele, femeile. Trei mii de femei. Trenul era lung. Lui Traian i-ar fi plăcut să-l vadă trecând, de departe.

– Trenul nostru seamănă cu convoiul care urca Golgota, doar că e mecanizat! a zis Traian. Noi urcăm Golgota cu mijloace tehnice; Iisus a urcat pe jos, între cei doi tâlhari! Tu ştii de ce l-au răstignit împreună cu doi tâlhari adevăraţi?

– Nu ştiu, a zis Moritz.

– Judecătorii, ca să pedepsească un nevinovat, îl încadrează între doi vinovaţi. Trucul e clasic. Evreii n-au îndrăznit să-l crucifice pe Iisus singur, şi l-au pus între doi tâlhari faimoşi. În timpul execuţiei, atenţia mulţimii era sustrasă de la nevinovat. Eu, tu, soţia mea şi ceilalţi mulţi avem fiecare la dreapta şi la stânga câte un vinovat. Ca pe Golgota! Numai proporţia s-a schimbat: atunci un nevinovat era încadrat de doi vinovaţi, acum zece mii de nevinovaţi stau între doi vinovaţi! Însă deosebirea e fără însemnătate: sistemul e acelaşi. În plus, noi urcăm pe cruce automat, cu mijloace tehnice. Însă manevra e infantilă. Îndată ce se termină execuţia, mulţimile vorbesc nu despre cei doi vinovaţi care au fost ucişi împreună cu Iisus, ci numai despre Iisus. Aşa s-a întâmplat întotdeauna, aşa se va întâmpla şi acum. Chiar dacă crucificarea se face automat şi chiar dacă urcăm Golgota cu locomotiva!

Traian Korugă s-a apropiat de fereastra cu gratii a vagonului. Trenul oprise.

– Ce vedeţi? a întrebat Moritz, care nu ajungea cu ochii până la fereastră.

– Suntem într-o gară! a zis Traian. Mai este un tren, alături de al nostru!

– Tot cu arestaţi? a întrebat Moritz curios.

– Un tren cu foşti arestaţi! Sunt sclavii străini din Germania, eliberaţi! a zis Traian, privind mulţimea de bărbaţi şi de femei care se mişca în jurul trenului vecin. Toţi fumează ţigări!

Moritz a înghiţit în sec.

– Din tren coboară acum o femeie care mănâncă cârnaţi cu pâine albă! a continuat Traian, înghiţind şi el în sec.

– Aş vrea să-i văd şi eu, a zis Johann Moritz. Poate cunosc vreunul! De ce neam sunt?

– Amestecaţi, a zis Traian, privind culorile steagurilor desenate pe vagoane şi steguleţele de la butoniere. Femeia care mănâncă pâine cu unt şi care are pulpele albe, ca pâinea din care muşcă, e daneză. În spatele ei, e o franţuzoaică. Frumoasă. Ochi negri!

– Mai sunt şi alţi francezi? a întrebat Moritz.

– E un grup de francezi chiar lângă vagonul nostru! a spus Traian. Amestecaţi cu italieni şi belgieni!

– Vreau să-i văd pe francezi! a zis Moritz cu nerăbdare.

Vechea lui pasiune pentru francezi nu pierise.

Traian l-a ridicat de subţiori, ca să ajungă cu ochii la fereastră.

– Sunt francezi! a zis Moritz. Ăsta de lângă italian seamănă bine cu Joseph! Îl vedeţi?

– Care Joseph?

– Prietenul meu Joseph! a zis Moritz. Nu v-am povestit despre el? Cel pe care l-am ajutat să evadeze! Dacă n-aş fi sigur că e în Franţa, aş crede că e chiar el, aşa de tare seamănă! Vreţi să-i spuneţi ceva?

– Ce să-i spun?

– Orice, a zis Moritz. Eu nu ştiu franţuzeşte, dar vreau să-i spunem ceva! Spuneţi-i bună ziua şi drum bun spre Franţa!

Johann Moritz nu putea trece pe lângă un francez fără să-i spună ceva sau măcar să-i zâmbească prieteneşte.

– Acum e lângă noi! a zis Moritz. Spuneţi-i acum ceva!

Traian Korugă a continuat să tacă. Johann Moritz nu s-a mai putut stăpâni şi a strigat în nemţeşte:

– Călătorie frumoasă în Franţa!

A vorbit dulce. Toată faţa îi radia de bucurie că se putea adresa unui om care-i era drag, numai fiindcă era francez.

Glasurile de sub fereastră au amuţit dintr-o dată. Grupul de pe peron s-a imobilizat, cu ochii spre fereastra vagonului unde se afla Moritz. Traian a auzit cum cel care semăna cu Joseph a întrebat în franţuzeşte:

– Ce spune porcul de nazist?

Privirile bărbaţilor şi ale femeilor de pe peron îl fixau pe Johann Moritz, care le zâmbea cu prietenie de după gratii.

– Probabil că vrea o ţigare, porcul! a zis o femeie.

Tânărul care semăna cu Joseph a dus mâna la buzunar, dar şi-a oprit brusc gestul. S-a aplecat, a luat o piatră şi a aruncat-o

în fereastra la care zâmbea Johann Moritz. Bolovanul a nimerit între gratii şi a căzut în mijlocul vagonului, lovindu-l pe unul dintre prizonieri.

– Na ţigare! Vrei să fumezi, porcule? Trei ani m-ai ţinut închisă în Germania!

A doua piatră a răsunat în peretele vagonului, apoi a treia. O ploaie de pietre a început să curgă asupra vagonului lor; prizonierii s-au culcat pe podele, depărtându-şi capetele de ferestre. Pietrele cădeau ca grindina. De-afară se auzeau înjurături şi strigăte, ca la asalt. Erau glasuri de femei, de bărbaţi, de copii revoltaţi. Glasuri în franceză, italiană, rusă, daneză, flamandă, norvegiană. În toate limbile se striga aceeaşi înjurătură, aceeaşi ură dezlănţuită. Sunetele cuvintelor se abăteau odată cu sunetele pietrelor asupra lui Johann Moritz: porc de nazist, criminal nazist, nazist asasin, nazist, nazist, nazist...

Toată lumea din trenul de «persoane deplasate» coborâse şi se asociase celor dintâi, aruncând cu pietre în trenul prizonierilor. Santinelele şi poliţia militară au încercat să facă ordine: atacul era însă prea violent, ca să poată fi potolit, şi continua cu furie. Poliţia a început să tragă în aer. Un strigăt de revoltă, un *huideoo* unanim, a izbucnit din piepturile sclavilor eliberaţi, la adresa poliţiei, care-i apăra pe nazişti de linşaj.

Johann Moritz rămăsese la geam, şi după ce prima piatră îi vâjâise pe la urechi. Nu se mişcase de la fereastra vagonului şi nu încetase să zâmbească nici după începerea atacului. Nu înţelegea ce s-a întâmplat. Şi, chiar dacă ar fi înţeles, n-ar fi putut crede că francezul care semăna cu Joseph a aruncat cu pietre în el şi a vrut să-i spargă capul.

În vreme ce Johann Moritz privea cu ochii mari cum mulţimea de jos îl lapidează, ceilalţi prizonieri din vagon l-au prins de la spate şi l-au tras înapoi, trântindu-l pe podele. Zeci de pumni s-au încleştat deasupra lui Moritz, şi toţi îl căutau, ca să-l lovească, să-i sfâşie carnea, să-l strivească. Johann Moritz s-a pomenit sub zeci de picioare care îl călcau cu ură, cu disperare, cu bestialitate, în timp ce de afară pietrele plouau asupra lor, lovind ferestrele, pereţii, capetele.

Prizonierii nu-i puteau ierta lui Moritz că dezlănţuise furia şi atacul sclavilor eliberaţi de pe peron. Voiau să-l facă bucăţi. În jurul lui erau nu oameni, ci masa, acest animal apocaliptic cu o mie de picioare, care îi călcau, toate, carnea şi trupul. Afară, tot masa, animalul apocaliptic cu o mie de braţe, care aruncau cu

pietre în el! Lui Moritz i-a năvălit sângele pe nas şi pe gură; în clipa aceea, a crezut că o să moară.

Când s-a împăcat cu gândul că-i venise ceasul morţii, n-a mai simţit nici bocancii care-l striveau, nici pumnii care-l loveau. N-a mai simţit nici un fel de durere: a simţit doar că sfârşitul suferinţelor este aproape şi s-a gândit la preotul Alexandru Korugă, la biserica din Fântâna şi la icoana Maicii Domnului. În mintea şi în trupul lui s-a pogorât pacea. Auzea loviturile care izbeau în pereţii vagonului, şi ştia acum că aceste pietre îl căutau pe el. Numai pe el. Toată lumea voia moartea lui Johann Moritz. Lumea nu va mai putea trăi şi nu va mai exista pe pământ nici un *progres*, dacă el rămânea în viaţă: vinovatul de toate relele din univers era Johann Moritz. De aceea voiau toţi să-l ucidă. De aceea îl striveau prizonierii cu picioarele. De aceea îl băteau cu pietre, de afară, foştii prizonieri. De aceea îl ţineau arestat soldaţii. Mulţimea nu se va potoli până când nu va muri Johann Moritz. Poliţia militară nu va putea potoli «persoanele deplasate» până când nu va fi ucis Johann Moritz. Prizonierii din vagon nu vor putea nici ei fi potoliţi, până când nu va fi ucis Johann Moritz. Soldaţii cu arme automate şi tancuri nu se vor putea nici ei duce acasă, peste ocean, până când Johann Moritz nu va fi făcut bucăţi. El trebuie să moară: el este *Omul*. Pentru el nu există iertare.

«Cu ce-am greşit eu, Doamne?» s-a întrebat în gând Johann Moritz. Apoi şi-a zis: «Eu îi iubesc pe francezi şi am vrut să le spun un cuvânt de prietenie. De asta mă ucid. Şi pe Iisus l-au ucis tot fiindcă a iubit oamenii!» Vorbele lui Traian i-au venit în minte: «Noi urcăm pe Golgota cu locomotiva; urcăm o Golgotă mecanică!»

Johann Moritz a avut impresia că e pe cruce şi a simţit cum se face noapte şi întuneric, întuneric, întuneric...

131

Johann Moritz s-a trezit târziu, cu capul şi cu pieptul bandajate. Capul îi şedea rezemat de Traian; ar fi vrut să-l întrebe de ce şi-a dezbrăcat cămaşa, dar n-a avut putere.

– Mi-e sete! a şoptit Johann Moritz.

Traian s-a prefăcut că nu aude.

– Mi-e sete! a repetat Moritz.

Zăcuse câteva ceasuri fără cunoştinţă în braţele lui Traian, care-l bandajase, rupându-şi cămaşa în fâşii, şi-i făcuse loc să stea întins.

Până atunci, Johann Moritz nu scosese nici un cuvânt. Traian îşi ţinuse palma pe pieptul lui, ca să-i simtă bătăile inimii. De câteva ori, Traian se aplecase cu urechea pe bandaj, să asculte: inima lui Moritz bătuse atât de încet, încât palma n-o percepea. Abia se mai simţea cu urechea.

Acum Moritz vorbea. Traian se bucura, ca şi cum el însuşi s-ar fi sculat dintre morţi.

Dar Johann Moritz voia apă. Îi era sete ca lui Hristos pe cruce. Şi în vagon nu aveau apă. De douăzeci de ore, prizonierii erau încuiaţi, fără să fi primit nimic de mâncare sau de băut, fără să li se permită să-şi facă nevoile.

În vagon mirosea a putred, a acru, a materii fecale. Urina se întinsese pe podele, peste tot. Johann Moritz zăcea şi el în urină: urinase pe jos, fără să-şi fi dat seama. Dar el nu simţea nimic. Nici nu deschisese ochii până acum; doar buzele şi le deschisese.

– Mi-e sete! a zis iar Moritz.

– Îmi pare rău, nu există apă! a zis Traian. Nu există nimic de băut!

Se gândea cu ce ar putea să-i umezească buzele lui Moritz. Şi-a amintit că citise undeva că soldaţii lui Ghinghis Han, călărind prin stepă fără nimic de mâncat şi de băut, deschideau cu cuţitul o venă de la piciorul calului. Puneau buzele, sugeau câteva înghiţituri de sânge, apoi legau vena şi plecau mai departe. Zile de-a rândul, călăreţii lui Ghinghis Han nu mâncau şi nu beau altceva decât aceste picături de sânge cald. Imaginea îl obseda pe Traian. I-ar fi dat lui Johann Moritz câteva picături din sângele lui, ca că-i potolească setea: sângele l-ar fi refăcut.

– Mi-e sete! a zis Johann Moritz, cu voce rugătoare.

– Nu e nimic de băut, dragă Moritz! Singurul lichid care s-ar putea bea, şi din care ti-aş da cu plăcere să-ţi umezeşti buzele, este sângele meu. Dar trebuie să nu bei sânge: cine bea sânge de om devine strigoi. Seamănă în continuare a om, dar nu mai este om! E maşină, e diavol, e masă! Are tot ce au oamenii, în afară de suflet...

– Mi-e sete, a murmurat Moritz.

– Te cred, a zis Traian. Dar sânge trebuie să nu bei, şi altceva n-aş avea să-ţi dau. Tu eşti singurul din jurul meu care n-a băut sânge de om. Auzi ce-ţi spun? Toţi ceilalţi au băut sânge, şi acum sunt strigoi! Nu mai sunt oameni! Nici prizonierii, nici

santinelele, nici foştii prizonieri, care te-au bătut cu pietre! Numai tu ai rămas om, fiindcă tu mai iubeşti oamenii...

– Mi-e sete!

– Cred, cred că ţi-e sete şi că, dacă nu bei, ai să mori! Dar e mai bine să mori ca om, decât să trăieşti ca strigoi! Să nu bei sânge de om, mă auzi?

– Mi-e sete, a şoptit din nou Johann Moritz.

132

Petiţia lui Johann Moritz.

Subsemnatul Moritz Ion din România, satul Fântâna, trimit această petiţie către stăpânitorii ţării în care mă aflu, pentru a-i întreba de ce mă ţin închis ca pe tâlhari şi mă chinuiesc cum a fost chinuit Hristos pe cruce.

Nu v-am pus această întrebare mai de demult. Ar fi trebuit să o fac, dar eu sunt om cu răbdare. Sunt plugar. Şi plugarii ştiu să aştepte.

Am aşteptat, aşa cum îmi e firea, o primăvară întreagă. Am aşteptat toată vara. Am aşteptat iarna, cât e de lungă. Acum este din nou primăvară. Eu sunt numai piele şi oase. Sufletul îmi este negru de supărare şi de suferinţă, cum e cărbunele şi cum e cerneala. Acum nu mai pot aştepta. De aceea, vă întreb: de ce mă ţineţi închis?

Eu nu am furat, nu am ucis, nu am înşelat şi nu am făcut nici o faptă rea, din cele oprite de lege şi de biserică. Dacă nu sunt nici hoţ, nici ucigaş şi nici înşelător, de ce mă ţineţi în puşcărie?

M-aţi înfometat şi m-aţi chinuit, de sunt astăzi numai ca o umbră pe faţa pământului. Am stat închis în 14 lagăre. A venit, cred, timpul să vă întreb ce aveţi cu mine!

Mie mi-e greu până când mă hotărăsc. Dar acum m-am hotărât.

Petiţia asta o trimit stăpânitorilor din ţară prin poştă. O trimit şi prin santinela de la poarta închisorii. Şi trebuie să ajungă la urechile stăpânirii, chiar dacă înainte ar face înconjurul pământului. Stăpânitorii trebuie să mă audă, chiar dacă umblă cu urechile înfundate.

Voi lipi petiţia pe toate uşile închisorii. O voi arunca cu praştia în stradă. Voi prinde cu laţul păsările care zboară pe

deasupra lagărului şi le voi lega petiţia mea de picior, ca s-o ducă peste toată faţa pământului.

Începând din această zi, strig să mi se facă dreptate. Mă veţi încuia în pivniţa închisorii, ca să nu mi se mai audă glasul. Dacă nu voi avea creion şi hârtie, voi scrie petiţia cu unghia pe zid. Când mi s-o toci unghia până la carne, am să aştept să crească, şi am să scriu din nou.

Daca mă împuşcaţi, eu n-am sa mă duc nici în rai, nici în iad, nici în purgatoriu. Sufletul o să-mi rămână aici, pe pământ, şi are să vă urmărească pretutindeni, ca umbra. Am să vă deştept noaptea din somn de sute de ori – pe voi şi pe iubitele voastre – şi am să vă spun că eu am dreptate. Şi n-o să mai puteţi închide ochii. Până la sfârşitul zilelor voastre, n-o să mai auziţi nici muzică, nici cuvinte de iubire, nimic: urechile vă vor fi pline de vorbele mele, ale lui Ion Moritz.

Eu sunt un om şi, dacă nu am făcut nimic rău, nimeni nu are voie să mă ţină închis şi să mă chinuiască. Viaţa mea şi umbra mea sunt numai ale mele, şi oricine aţi fi voi, oricâte tancuri şi mitraliere şi avioane, şi oricâte lagăre şi oricâţi bani aţi avea, nu aveţi dreptul să vă atingeţi nici de umbra şi nici de viaţa mea!

Eu nu mi-am dorit în viaţă decât să muncesc, ca să am unde mă adăposti, cu muierea şi cu copiii mei, şi ca să avem ce mânca. Aşa fac toate vietuiţoarele pământului.

Din cauza asta m-aţi arestat?

Românii au trimis jandarmul să mă rechiziţioneze, cum se rechiziţionează lucrurile şi animalele. M-am lăsat rechiziţionat. Eu sunt un om cu mâinile goale, şi nu mă puteam bate nici cu regele, nici cu jandarmul, care are armă şi pistoale. Mi-au spus că nu mă cheamă Ion, aşa cum m-a botezat mama, ci Iacob. M-au închis cu evreii în ţarcuri împrejmuite cu sârmă ghimpată, ca pe vite, şi m-au pus la muncă silnică. Am fost duşi la culcare ca vitele în cireadă; am fost duşi la mâncare în cireadă, la băut ceaiul în cireadă, şi aşteptam să fim duşi la abator – tot în cireadă. Pe ceilalţi i-au dus şi la abator; eu am evadat.

Din cauza asta m-aţi arestat? Fiindcă am evadat înainte de a fi dus la abator?

Ungurii mi-au spus că mă cheamă nu Iacob, ci Ion. Şi m-au arestat, că eram român. M-au bătut şi m-au schingiuit. Apoi m-au vândut nemţilor.

Nemţii au zis că nu mă cheamă nici Ion, nici Iacob, ci Ianoş, şi m-au canonit din nou, că eram ungur. Pe urmă, a venit un colonel şi mi-a spus că nu mă cheamă nici Ion, nici Iacob, nici

Ianoş, ci Johann. Şi m-a făcut soldat. Întâi mi-a măsurat capul, mi-a numărat dinţii, mi-a strecurat sângele în vase de sticlă. Toate, ca să dovedească că eu am alt nume decât acela pe care mi l-a dat mama.

Din cauza asta m-aţi arestat?

Ca soldat, am ajutat prizonierilor francezi să fugă din închisoare. Din cauza asta m-aţi arestat?

Când războiul s-a terminat şi am crezut ca va fi pace şi pentru mine, au venit americanii, care m-au hrănit ca pe-un boier, cu ciocolată şi cu mâncăruri de-ale lor. Apoi, fără nici o vorbă, m-au băgat la închisoare. M-au trimis în paisprezece lagăre, ca pe tâlharii cei mai grozavi de pe pământ. Şi eu vreau să ştiu de ce!

Nu vă place numele meu de Ianoş, Ion, Johann, Iacob? Vreţi să mi-l schimbaţi? Schimbaţi-mi-l! Ştiu că oamenii nu mai au dreptul să poarte numele cu care au fost botezaţi!

Acum sunteţi înştiinţaţi: eu nu mai pot răbda. Vreau să aflu pentru ce sunt arestat şi chinuit. Aştept răspunsul dumneavoastră şi vă salut cu respect.

MORITZ Ion – Johann – Iacob – Ianoş,
plugar şi tată de copii

– De ce plângi, Moritz? a întrebat Traian Korugă, după ce a terminat de citit petiţia.

– Nu plâng!

– Te văd cu lacrămi în ochi...

– Nici eu nu ştiu de ce!

– Ţi-e frică să trimiţi petiţia? a întrebat Traian. Nu e adevărat tot ce-ai scris în ea?

– Nu mi-e frică! a răspuns Moritz. Tot ce scrie e adevărat!

– Atunci de ce plângi?

– De asta plâng! a zis Moritz. Fiindcă e prea adevărat!

133

După trei zile de la trimiterea petiţiei, Johann Moritz a fost chemat la interogatoriu. Traian Korugă i-a împrumutat cămaşa şi pantalonii lui, zicându-i:

– Am biruit! Petiţia noastră a avut efect!

Lui Moritz îi sclipeau ochii. Se vedea deja liber...

– Am biruit! Dumneavoastră trebuie să vă mulţumesc! a zis el. Aţi scris în petiţie aşa de adevărat!...

– Să nu-ţi fie frică! a zis Traian. Lor trebuie să le fie, că ei sunt vinovaţi!

Moritz s-a dus la interogatoriu zâmbind. La prânz s-a întors. Traian îl aştepta la poartă.

– Cum a fost? a întrebat Traian. Ţi-au spus când te eliberează?

Moritz privea în pământ. Întotdeauna făcea pe misteriosul, când i se punea o întrebare.

– Vă povestec mai târziu, a zis el. Nu pot acum!

– Ai înnebunit? Eu te aştept de când ai plecat, aici lângă poartă, ca să aflu ce se întâmplă, şi tu îmi răspunzi că ai să-mi spui mai târziu?

Johann Moritz adunase mucuri de ţigări pe culoarul cancelariei. Acum le-a scos din buzunar, le-a desfăcut încet, cu băgare de seamă, şi a împărţit tutunul în două grămăjoare egale, una pentru el, alta pentru Traian. Pe urmă a început să-şi răsucească o ţigare, dintr-o bucată de ziar.

– Mai bine vă spun altădată, domnule Traian!

– Ţi-au zis că nu-ţi dau drumul?

– Nu mi-au spus asta!

– Te-au înjurat?

Moritz şi-a lipit ţigarea. «

– Nu m-au înjurat! a zis el.

– Te-au bătut?

– Nu!

– Atunci de ce nu vorbeşti? a întrebat Traian. Înţeleg că nu ţi s-a întâmplat nimic rău!

– Nimic, a zis Moritz, aprinzându-şi ţigarea.

– Nu ţi-a venit rândul la interogatoriu? a întrebat iar Traian. Asta nu e rău. Au să te cheme mâine!

– Mi-a venit rândul!

– Te-au interogat?

– Da!

Limba lui Moritz parcă era încleiată. De-abia scotea cuvintele. Traian şi-a pierdut răbdarea.

– Spune-mi tot ce te-a întrebat! a zis el. Începe chiar de când ai intrat pe uşă!

– Eu am fost întâiul, a zis Moritz. Când am intrat în birou, mi-a spus să stau jos. Era un scaun în faţa mesei.

– Văd că începe perfect! Dacă te-a invitat să stai pe scaun e semn foarte bun. Se uitaseră în actele tale şi văzuseră că erai nevinovat. De aceea te-au invitat să te aşezi. Cred că nu fac la fel cu toţi. Acum, mai departe!

– M-a interogat un sergent.

– Era politicos?

– Era.

– Care a fost prima întrebare?.

– Întâi s-a uitat în acte, a zis Moritz. Pe urmă m-a întrebat: «Dumneata eşti Johann Moritz?» Eu am răspuns: «Da!» El s-a uitat la mine, pe urmă din nou la acte. Şi întrebat: «Cum scrii dumneata Moritz, cu *ţ* sau cu *tz?»* Eu am răspuns că scriu şi într-un fel, şi în altul: în România scriam cu *ţ*, şi în Germania cu *tz*.

Johann Moritz s-a oprit şi s-a uitat cu disperare în ochii lui Traian.

– Continuă! a zis Traian nerăbdător. De ce te-ai oprit?

– Pe urmă, sergentul a spus: «Mulţumesc. Poţi pleca!»

– Asta a fost tot?

– Asta a fost tot! a zis Moritz.

– Şi tu n-ai încercat să mai vorbeşti? a întrebat Traian. De ce n-ai spus ce te-am învăţat eu?

– Am încercat, dar sergentul n-a vrut să mă asculte. Mi-a zis, fără să se uite la mine: «Cheamă-l pe următorul!»

– Şi tu ce-ai zis?

– Nimic!

– Absurd! a zis Traian, lovindu-se cu palma peste frunte. Complet absurd! Şi ai plecat?

– Am plecat!

– Ăsta e interogatoriul pe l-am aşteptat un an de zile în închisoare! a spus Traian. N-a mai fost absolut nimic? Poate-ai uitat tu să-mi spui!

– N-a mai fost nimic! a zis Moritz. Am ieşit afară. Când am închis uşa după mine, îmi tremura mâna. Pe urmă, l-am chemat pe următorul. Pe Thomas Mann.

– Pe el ce l-a întrebat?

– L-a întrebat dacă *Mann* se scrie cu un singur *n* sau cu doi.

– Numai atât?

Din ochii lui Johann Moritz au izvorât două lacrămi mari, cât două mărgăritare.

– Resemnează-te, dragă Moritz! a zis Traian, bătându-l cu palma pe umăr. După moartea iepuraşilor albi, nu mai există altă soluţie, decât resemnarea!

134

Petiţia nr. 5. Subiect: Justiţie (Mecanizarea interogatoriilor).

Ştiu că aţi primit dispoziţii să interogaţi fiecare prizonier din lagăr în mod individual. Este un ordin stupid. De vreme ce oamenii au fost arestaţi în masă şi automat, e o absurditate să fie interogaţi individual. Eu însă înţeleg de ce s-a dat acest ordin. Civilizaţia dumneavoastră ştie să facă anumite gesturi de curtoazie faţă de obiceiurile indigene. Aceasta este numai o concesie de formă şi de politeţe.

Un ofiţer de-al dumneavoastră e obligat să interogheze 500 de prizonieri dimineaţa şi 500 după-amiaza. Am remarcat că puneţi tuturor aceleaşi întrebări şi nu ascultaţi răspunsurile. Ar fi, de altfel, o prostie să asculţi ce-ţi spune fiecare individ. Ce poţi auzi interesant de la un prizonier? Nimic! Eu mă refer însă la consumul de energie pe care-l cere punerea întrebărilor. E un efort colosal să pui de o mie de ori pe zi aceleaşi întrebări, îmi închipui că pe ofiţeri îi dor seara maxilarele şi buzele.

Propun să faceţi plăci de patefon cu întrebări. Lucrurile s-ar petrece astfel:

Ofiţerul însărcinat cu interogatoriile şade la birou. El trebuie să fie aşezat, căci aşa cere procedura interogatoriilor individuale. Pune patefonul. Când intră prizonierul, placa spune: «la loc!» Prizonierul se aşază. Placa se învârteşte: se aud prima, a doua şi a treia întrebare. Pe urmă, placa anunţă: «Mulţumesc, poţi pleca!» Prizonierul se ridică şi pleacă; când e în dreptul uşii, placa a ajuns la fraza finală: «Cheamă-l pe următorul!»

Acesta e tot interogatoriul. Vine următorul. Şi placa se repetă. Cu o singură placă, s-ar putea interoga patru sau cinci sute de prizonieri!

Între timp, ofiţerul care interoghează şade la birou şi citeşte un roman poliţist. La prânz, când se duce la masă, poate mânca normal, fără să-l mai doară maxilarele de prea mult vorbit.

Trebuie luat în consideraţie faptul că aceste interogatorii se fac numai pentru a se pune întrebări, nu şi pentru a se asculta răspunsuri; deci munca revine – logic – maşinii! Trebuie să se respecte o formalitate, nu să fie surmenaţi anchetatorii!

Justiţia n-ar avea astfel decât de câştigat. Justiţia unei societăţi civilizate trebuie să fie tehnicizată şi să nu mai procedeze ca în timpurile când nu se cunoştea electricitatea! De ce atâtea invenţii tehnice, dacă justiţia nu utilizează nici măcar patefonul?

MARTORUL

135

Al cincisprezecelea lagăr de internare, la Darmstadt. E la fel cu celelalte paisprezece, în plus, există o biserică ortodoxă. Una improvizată.

Traian Korugă şi Johann Moritz s-au descoperit şi au intrat în cortul-biserică. În fund, altarul; icoanele sunt desenate cu cărbune şi cu cretă colorată pe cartoane. Interiorul nu e podit: se calcă pe pământul gol. În noaptea trecută a plouat. Apa s-a scurs în cort şi acum pe jos e noroi.

În mijlocul bisericii se află un crucifix de mărimea unui om. Traian a îngenunchiat în faţa lui. Iisus este de carton. Spinii coroanei sunt din tablă de cutii de conserve, tăiată mărunt. Traian Korugă şi-a înălţat ochii spre rănile cuielor de la picioarele şi mâinile lui Iisus, spre rana de suliţă din coastă. Pictorul nu avusese culoare roşie, ca să deseneze sângele. Unde erau rănile, lipise hârtie roşie de la pachetele de ţigări *Lucky Strike*. Literele negre ale numelui mărcii de ţigări nu fuseseră şterse şi se puteau citi.

– Niciodată nu te-am văzut răstignit mai dureros, Iisuse! a zis Traian. Venisem să mă rog Ţie pentru rănile mele, dar nu mai pot! Iartă-mă, Iisuse, dacă mă rog întâi pentru rănile Tale de *Lucky Stryke*, care îţi însângerează coasta, picioarele şi palmele! Ale Tale sunt mai dureroase decât rănile mele de sânge şi carne. Lasă-mă să mă rog mai întâi pentru spinii de cutii de conserve din coroana de pe capul Tău!

Privirea lui Traian a descoperit pe pieptul Mântuitorului litera *M*, scrisă cu cerneală neagră de tipar. Era *M*-ul de pe cartonul cutiilor de *Menu Unit*, din care fusese lucrat trupul răstignit.

Traian s-a ridicat şi a sărutat picioarele lui Iisus.

– Acum simt că m-am împărtăşit din trupul Tău, Iisuse Doamne, meniul nostru etern de speranţe. Doamne, meniul meu unic, niciodată n-am înţeles mai bine că trupul Tău ne este hrana! Cum de te-a închipuit maestrul prizonier tocmai din cartonul cutiilor de *Menu Unit?* Tu întruchipezi acum idealurile mele de dumnezeire, de pâine şi de libertate!

Traian era în extaz; nu mai vedea nimic împrejur. Johann Moritz cerceta îngerii făcuţi din poleiala de la cutiile de ţigări, icoanele Maicii Domnului, cu salbe lucrate din capacele aurii ale cutiilor de *pudding*. Moritz s-a închinat la icoana sfântului Nicolae, care seamănă cu părintele Alexandru Korugă, pe urmă a venit lângă Traian şi s-a aşezat şi el în genunchi. A privit rănile roşii ale lui Iisus.

– Doamne, a zis Traian, nu îţi cer să îndepărtezi acest pahar de la buzele mele! Ştiu că nu se poate. Dar, te implor, ajută-mă să-l beau! De un an stau cu el la buze! De un an stau la frontiera dintre viaţă si moarte! De un an stau la graniţa dintre vis şi realitate! Am ieşit din timp, şi totuşi mai sunt în viaţă. Viaţa mi s-a strecurat prin pori şi acum n-o mai am. Totuşi, mai respir şi mă mai târăsc şi mai bag în trupul meu apă şi pâine, deşi nu mai am poftă de ele. Toată suferinţa mea porneşte din faptul că nu pricep dacă sunt prizonier sau sunt liber. Văd că sunt închis, dar nu pot crede că sunt închis. Văd că nu sunt liber, dar mintea îmi spune că nu există nici un motiv să nu fiu liber. Tortura acestei neînţelegeri este mai grea decât sclavia. Oamenii care m-au închis nu mă urăsc, nu vor pedepsirea mea şi nici nu-mi vor pieirea. Ei vor salvarea lumii. Totuşi, *ei* mă torturează şi mă ucid lent. *Ei* torturează şi ucid lent întreaga omenire, nu numai pe mine. Mai marii lumii vorbesc de libertate; ştiu că nu mint când spun că vor libertate pentru oameni. Dar vorbind de libertate şi luptând pentru ea, ei construiesc închisori. E plin pământul de închisori! Cuvintele lor sunt de bine, dar ele fac rău când ating carnea omului, ca nişte săgeţi otrăvite. Mai marii lumii s-au pornit să construiască spitale uriaşe, ca să vindece rănile omenirii. Dar de sub mistria lor se înalţă nu spitale, ci închisori pentru oameni. Totul este parcă vrăjit, şi mintea mea nu înţelege. De aceea, aş vrea să mor! Ajută-mi, Doamne, să pot muri! Ora oceasta este prea grea pentru mine. Ora în care mă aflu nu aparţine vieţii, şi nu se poate trece cu carnea şi cu sângele prin ea: este ora 25, când e prea târziu pentru mântuire şi pentru viaţă şi pentru moarte! Pentru toate e prea târziu! Împietreşte-mă, Doamne, dar nu mă lăsa singur aici! Dacă mă

părăseşti Tu, eu nu voi putea nici măcar să mor! Carnea şi spiritul, uite, îmi sunt moarte, dar eu trăiesc mai departe! Lumea a murit, şi trăieşte! Şi nu suntem nici strigoi, nici oameni...

Traian Korugă şi-a sprijinit capul în palme. Johann Moritz i-a mângâiat umărul cu sfială, dar el nu simţea.

În biserică a intrat un preot. E îmbrăcat cu haine soldăţeşti americane, pe care sunt desenate iniţialele *PW*[1], ca la toţi prizonierii. Moritz l-a întâmpinat şi i-a sărutat mâna; Traian a rămas mai departe în genunchi.

Preotul l-a întrebat pe Moritz de unde sunt şi ce naţionalitate au. Când a auzit că şi soţia lui Traian este prizonieră, şi-a dus mâinile la piept şi s-a rugat pentru ea. Pe Traian, care şedea în faţa crucifixului fără să vadă nimic în jur, l-a binecuvântat.

– La ora şase, în fiecare zi, avem slujbă! a zis preotul. Eu sunt mitropolitul Palade al Varşoviei. Soborul meu de preoţi este şi el aici; suntem cu toţii prizonieri. Avem slujbe frumoase, veniţi! Câteodată slujeşte cu noi şi un preot român. Acum el este în spital.

Johann Moritz s-a uitat fix la mitropolit.

– Am să-i trimit vorbă la spital preotului român, a zis Prea Sfinţitul Palade al Varşoviei. Când o auzi că sunt români aici, are să vină să vă binecuvânteze!

136

La ora şase, un sobor de preoţi cu patrafire peste uniformele soldăţeşti de prizonieri a început slujba.

Traian Korugă şi Johann Moritz şedeau alături. Mitropolitul era în odăjdii şi cu mitra pe cap. Pietrele preţioase care ar fi trebuit să se afle pe odăjdii şi pe mitră lipseau. Vocea mitropolitului era dulce şi gravă, ca sunetele de violoncel.

Traian s-a apropiat de altar, însă, în dreptul crucifixului, s-a prăbuşit. Moritz a alergat să-l ridice, crezând că el doar alunecase. Trupul lui Traian era moale, ca şi cum i s-ar fi topit oasele. Obrajii îi erau gabeni ca ceara. În cortul bisericii nu mai era nimeni, în afară de preoţi, şi Johann Moritz a ridicat privirile spre ei, ca să le ceară ajutorul. În clipa aceea a înţeles de ce se prăbuşise Traian.

[1] Prizonier de război *(Prisoner of war,* engl.)

– Părintele Korugă! atât a apucat să spună Johann Moritz, înainte de a cădea în genunchi în faţa preotului, vrând parcă să-i sărute picioarele.

Dar preotul Korugă nu mai avea picioare. El venea către ei, sprijinindu-se în cârje. Capul îi era acum şi mai alb. Zâmbea însă cu o bunătate şi o fericire imense. Prin ochii şi prin zâmbetul lui se vedea cerul.

– Traian, fiule drag! a zis preotul Korugă, dar, când a vrut să se aplece, una din cârje i-a scăpat de la subţioară şi a căzut.

El nu s-a prăvălit: a stat ţeapăn, numai cu cealaltă cârjă. Pe urmă, a lăsat-o şi pe aceasta să cadă şi s-a ţinut drept, pe rămăşiţele de picioare pe care le mai avea, lângă Traian. Dăduse drumul cârjelor, ca să aibă mâinile libere şi să-l poată îmbrăţişa cu ambele braţe pe fiul lui.

Johann Moritz a ridicat cârjele de jos şi stătea cu ele în mână, lângă amândoi.

137

Johann Moritz, preotul Alexandru Korugă şi Traian Korugă locuiesc acum în acelaşi cort, în lagărul de la Darmstadt. S-a dat voie – după un an – ca prizonierii să primească corespondenţă prin poştă. Primul care a primit o scrisoare a fost Johann Moritz. Îi scria mama Hildei:

Dragă Johann,

În ziua de 9 mai 1945, casa ta a ars. Ştiu că n-ai avut de unde afla. A luat foc după-amiază, tocmai când trupele ruseşti începuseră sa intre în oraşul nostru. Hilda şi copilul tău, Franz, erau în casă...

În primele săptămâni, nici n-am ştiut că ei au ars de vii. Pe urmă, cautând între dărâmături, ca să văd dacă a mai scapat vreun lucru din foc, le-am găsit corpurile arse, la amândoi. Hilda a murit cu copilul la piept. Nu ştiu cum s-a întâmplat că n-a fugit din casă după ce a izbucnit focul. Se pare că dormea. Totuşi, mie nu-mi vine să cred că Hilda dormea la ora aia, şi mai ales în ziua când au intrat ruşii. Toată lumea fugise din oraş, mai cu seamă femeile. Hilda nu dormea niciodată după-masa, tu ştii: când venea la prânz de la spital, se apuca de treabă.

Oasele arse ale Hildei şi ale copilului, le-am adunat şi le-am îngropat în acelaşi sicriu, la cimitirul nostru. N-am putut face două sicrie, că acum toate sunt scumpe, şi nimeni nu vrea să-ţi lucreze. Sute de morţi au fost îngropaţi la noi fără sicriu. Nu se găsesc scânduri; şi cuiele lipsesc! Eu a trebuit să scot cuiele din pereţi, de la tablouri, şi să i le dau tâmplarului, ca să facă sicriul pentru Hilda! Şi nici aşa nu voia să-mi lucreze: zicea că sunt prea scurte şi prea subţiri pentru sicriu! I-am dat o pălărie de-a ta, ca să-l înduplec. Te rog să nu te superi că am făcut-o fără să te întreb! Dacă nu i-aş fi dat-o, n-ar fi vrut nici în ruptul capului să facă sicriul, şi nu puteam lăsa oasele neîngropate: erau deja de o săptămână în casă! Am făcut şi o cruce de lemn. Când ai să vii tu, ai să faci una de piatră. În familia noastră, toţi morţii au cruci frumoase, de piatră, la cimitir!

A mai fost găsit şi trupul unui ofiţer, complet carbonizat, între dărâmăturile casei. Se vede că era un ofiţer care ceruse adăpost sau care voise să-şi schimbe uniforma cu haine civile: când au venit ruşii, toţi militarii au intrat prin case şi s-au îmbrăcat în civil. Pe el l-au îngropat tot în cimitirul nostru, pe cheltuiala primăriei. În geanta lui de piele, care n-a ars de tot, i-am găsit actele. Îl chema Iorgu Iordan şi era din România, ca tine. Îţi scriu asta fiindcă era poate vreun prieten de-al tău sau vreo rudă, care venise să te caute.

138

– Poate că e mai bine aşa! a zis preotul Alexandru Korugă, ţinându-l de umăr pe Johann Moritz, ca să-l consoleze. Dacă Hilda trăia, tu, dragă Moritz, n-ai fi ştiut unde să te duci, după ce te eliberau! Ce om ar fi ştiut la care dintre cele două femei să se întoarcă, şi pe care s-o părăsească?

– Vasăzică, Suzana n-a divorţat de mine! a zis Johann Moritz.

Era prima oară când auzea că Suzana îi rămăsese credincioasă.

– Şi m-aşteaptă ea să mă întorc acasă? a întrebat el.

– Suzana te-aşteaptă şi te va aştepta până la sfârşitul zilelor ei! a răspuns preotul. Ea rămas nevasta ta. Hârtia de divorţ a semnat-o numai ca să nu fie dată afară din casă şi să rămână cu copiii pe drumuri! A făcut-o din deznădejde. Dar nu s-a socotit nici o clipă despărţită de tine!

– Vasăzică, divorţul era o minciună! a zis Moritz, lovindu-se cu palmele peste tâmple. Şi eu, care credeam, în prostia mea, că ea s-a măritat cu altul... De-aia m-am însurat şi eu a doua oară, cu Hilda! Credeam că Suzana m-a părăsit. Cum să nu cred că m-a părăsit, când am citit cu ochii mei că ea divorţat? Dar păcatul meu este mare, ştiu! Dumnezeu n-are să mi-l ierte niciodată!

– Păcatul acesta are să-ţi fie iertat! a zis preotul. E un păcat greu, dragă Moritz, dar el nu este nici al tău, nici al Suzanei, care a semnat. Este al statului şi al legilor! Iar statul nu cred că va fi iertat: Dumnezeu îl va pedepsi, aşa cum a pedepsit Sodoma şi Gomora! Nu numai statul nostru va fi pedepsit, ci toată societatea contemporană, care face aceleaşi păcate strigătoare la cer!

139

Traian Korugă se află la primul interogatoriu.

– Vrei să spui că nu ştii de ce ai fost arestat şi stai în lagăr de un an? a întrebat ofiţerul. Între cei 25.000 de prizonieri, nu există măcar unul singur care să spună că ştie de ce a fost arestat. Toţi pretindeţi că noi am năvălit în Europa şi am arestat oamenii la întâmplare. Vă înşelaţi, însă. Nimeni nu a fost arestat la întâmplare: toate internările s-au făcut în baza unei legi!

Traian Korugă a zâmbit. Ofiţerul i-a surprins zâmbetul.

– Vrei să-mi spui că legile noastre nu sunt conforme cu principiile eterne de drept. Aud zilnic acest reproş! Sunteţi ridicoli, toţi cei care invocaţi lipsa de valabilitate eternă, de universalitate, a legilor în baza cărora sunteţi închişi! În primul rând, fiecare ţară are dreptul să-şi facă legile după care să se conducă: legile făcute de noi, în ţară la noi, ne interesează numai pe noi! În al doilea rând, nu există principii eterne de drept. Justiţia este făcută de oameni, şi nimic din ce este omenesc nu poate fi etern. În ansamblu, fiecare lege este deopotrivă de bună cu alta: toate sunt la fel de efemere şi de eterne. Cine susţine altfel se înşală singur! După legile aplicabile în momentul de faţă pe teritoriul de ocupaţie, dumneata eşti arestat ca funcţionar al unui stat inamic. Aşa este legea. Soţia dumitale este arestată tot în virtutea acestei legi, care prevede că şi soţiile înalţilor funţionari inamici pot fi arestate automat. Tatăl dumitale şi el arestat automat, ca funcţionar al unui stat inamic. Poate că este

dur, dar asta e legea. În tot cursul istoriei, legile au fost dure. Nu poţi pretinde că trebuia să vă cerem consimţământul, când am promulgat propriile noastre legi!

Traian Korugă s-a ridicat. Voia să plece: ştia, încă de când începuse să scrie *Ora 25*, că va veni ceasul în care legile îi vor interzice omului să-şi trăiască viaţa lui omenească. Simţise că aceste legi se aplică deja, încă de când fusese arestat. În adâncul lui însă, tot mai sperase că poate se înşela. Acum i se spunea oficial că legile sunt riguros aplicate şi respectate, că nu era nici o eroare. *Oameni care n-au greşit cu nimic puteau fi deci în mod legal arestaţi, schingiuiţi, înformetaţi, jefuiţi şi exterminaţi...*

– Eu ştiu că dumneata personal n-ai nici o vină, a zis ofiţerul. De cinci ori am cerut eliberarea dumitale, a soţiei şi a tatălui dumitale, cu toate că este strict interzis să se ceară eliberarea individuală a prizonierilor arestaţi din oficiu! Evident, n-am primit nici un răspuns. Ordinele de eliberare se dau nu individual, ci numai pentru categorii de indivizi.

– Partea de vinovăţie sau de nevinovăţie a individului nu vă interesează aşadar absolut deloc? a întrebat Traian. Nici măcar din curiozitate?

– Nu! a răspuns ofiţerul. Şi, chiar dacă acest lucru jigneşte susceptibilităţile educaţiei dumitale individualiste, teologice, estetice sau umanitariste, eu nu pot schimba nimic. De altfel, nici nu e necesar să se schimbe ceva. Sistemul nostru poate părea uscat, tehnic, matematizat, dar este cel just. Universul însuşi lucrează tot într-un sistem de *mathematical way*[1], şi nimeni n-ar îndrăzni să-i schimbe orientarea!

– Interogatoriul pe care mi l-aţi luat mie nu vă interesează deci şi putea să lipsească? a întrebat Traian. Despre individ nu vă interesează nimic?

– Nimic! a răspuns ofiţerul. Despre individ nu vrem să ştim altceva decât datele personale, adică numele exact, data şi locul naşterii, profesia, etc., care să fie trecute în fişierele şi în statisticile noastre. De altfel, interogatoriile individuale nu se fac decât pentru a se verifica datele şi pentru a repartiza prizonierii pe categorii. Dispoziţiile de menţinere în arest sau de eliberare se dau – cum am spus – numai pe categorii. Munca noastră, aici, constă în a-l plasa pe fiecare în categoria căreia îi aparţine. O muncă matematică, precisă!

[1] Cale matematică. (engl.)

– Nu găsiţi că este inuman să anulaţi omul şi să-l trataţi drept fracţiune a unei categorii? a mai întrebat Traian.

– Nu, nu găsesc că ar fi inuman, a răspuns ofiţerul. Sistemul este mult mai practic, mai rapid şi – în special – mai just. Prin acest procedeu, justiţia nu are decât de câştigat; ea şi-a însuşit metodele matematicii şi ale fizicii, adică metodele care conferă certitudinea exactităţii. Numai poeţii şi misticii le găsesc nepotrivite. Societatea modernă a ieşit însă din epoca misticismului şi a poeziei. Suntem în epoca matematicii şi a ştiinţelor exacte, şi nu putem da ceasul înapoi din motive de ordin sentimental. De alftel, sentimentele înseşi sunt o creaţie a poeţilor şi a misticilor!

Ofiţerul a făcut semn că interogatoriul s-a terminat.

– Take it easy![1] a zis el.

Traian Korugă a deschis uşa. În clipa aceea, a auzit glasul ofiţerului care-l interogase spunând rece:

– Cheamă-l pe următorul!

140

Johann Moritz vrea să evadeze. De când a aflat că Suzana nu a divorţat cu adevărat de el şi că-l aşteaptă, credincioasă, împreună cu copiii, Moritz nu mai are linişte.

– E inutil să încerci, a zis Traian. Cum te apropii de gard, te împuşcă polonezii!

Moritz s-a uitat la santinelele poloneze, îmbrăcate cu uniforme americane vopsite în albastru. Şi ele îl fixau, de parcă i-ar fi ghicit gândul, şi erau cu arma în mână, gata să tragă.

– Chiar dacă scapi de polonezi – a continuat Traian –, te-mpuşcă patrulele americane sau germane. Până în România, dă peste tine o patrulă austriacă, cehă, franceză, ungurească, şi tot n-ajungi acasă: te-mpuşcă pe drum. Dacă scapi de gloanţele unei naţiuni, te împuşcă alta! Între tine şi familia ta, între tine şi casa ta, dragă Moritz, sunt toate naţiunile pământului, cu armele pregătite să tragă. Între fiecare om şi viaţa lui intimă este această armată internaţională! Omul nu mai are voie să-şi trăiască viaţa lui proprie: e împuşcat, dacă încearcă. La asta servesc tancurile, armele automate, reflectoarele, sârma ghimpată!...

[1] Stai liniştit! (engl.)

– Totuşi, eu fug! a zis Johann Moritz.

Santinela poloneză din turn îl privea parcă şi mai cu atenţie.

Chiar în clipa aceea au intrat în curtea lagărului doi ofiţeri americani, care s-au îndreptat spre infirmerie. Johann Moritz s-a uitat la ei şi, dintr-o dată, a fugit în direcţia lor, lăsându-l pe Traian singur, fără un cuvânt. Le-a tăiat calea americanilor şi li s-a oprit înainte. Ofiţerii s-au oprit şi ei. L-au privit pe Moritz, şi Moritz i-a privit pe ei. Asta a durat o clipă. Pe urmă, unul din ofiţeri, care era gras şi mai în vârstă, l-a cuprins pe Johann Moritz după cap şi l-a sărutat, prieteneşte. Prizonierii se strângeau împrejur, uimiţi: nu mai văzuseră un ofiţer american care să îmbrăţişeze un prizonier. Acum Johann Moritz mergea spre infirmerie cu ofiţerul american, care-l ţinea de după umeri. Au intrat împreună în clădirea infirmeriei.

Traian, care se apropiase şi el, a rămas la uşă. Aştepta, curios, să afle ce se întâmplase. Moritz avea să se întoarcă şi să-i povestească. Dar Moritz zăbovea.

După un timp, Traian i-a auzit vocea. Moritz scosese capul pe fereastra de la biroul infirmeriei. Ochi lui negri sclipeau ca văpăile.

– Ofiţerul american este prietenul meu, doctorul Abramovici! a zis Johann Moritz. L-am recunoscut îndată! E cel cu care am evadat din România. Acum o să ies din lagăr. Aşţa e sigur!

Johann Moritz a închis fereastra: prietenul lui îl strigase, să stea de vorbă.

141

Cu doctorul Abramovici, Johann Moritz vorbise, şi în lagărul din România, şi în Ungaria, numai în idiş. Acum vorbeau tot idiş. Locotenentul medic Abramovici se bucura sincer că-l întâlnise pe Moritz şi-i asculta cu atenţie fiecare cuvânt. Moritz i-a povestit pe scurt tot ce i se întâmplase de la despărţirea lor, în gara din Budapesta. Doctorul Abramovici a dat din cap, în semn că înţelege. Mai ales când Moritz a povestit ce a pătimit în cele cincisprezece lagăre prin care trecuse în ultimul an.

– Eu trebuie să plec, a zis doctorul, uitându-se la ceasul de aur pe care-l avea la mână. Tu, dragă Iankel, ai nevoie de ajutor, ştiu. E şi normal să ai nevoie! Spune-mi tot ce-ţi trebuie, şi eu te ajut! Am fost doar camarazi de suferinţă!

Şi l-a lovit amical pe Moritz cu palma peste obraz.

– Eu sunt acum tare, a continuat el. Tu eşti încă în suferinţă; ai nevoie de ţigări, de mâncare, de haine? Spune tot ce vrei!

– Vreau să fiu eliberat! a zis Johann Moritz. Vreau să mă duc acasă, la nevastă şi la copii!

– Cere-mi ceva posibil, dragă Iankel! a zis doctorul, supărat. Cere-mi ceva care este în puterile mele! Eliberarea vine automat. Nici nu trebuie să te gândeşti la ea. Ai răbdare însă!

– Eu nu sunt vinovat! a zis Johann Moritz. De ce să mă ţină închis?

– Nu amesteca vinovăţia şi eliberarea! a zis doctorul, acum nervos. Ţi-a spus cineva că tu, Moritz Iacob, eşti vinovat de ceva? Cred că nu ţi-a spus nimeni! Eu te cunosc. Ştiu că eşti om cumsecade. Dar vinovăţia şi cu eliberarea n-au nicio legătură! Absolut niciuna! Eliberarea este o chestiune de răbdare.

– Am răbdat destul! a zis Johann Moritz.

– Asta este părerea ta! Tu ai rămas tot ţăran: crezi că un prizonier poate fi eliberat de orice ofiţer numai pentru simplul motiv că e nevinovat? Dacă ar fi aşa, atunci s-ar goli lagărele. Fiecare nazist şi-ar dovedi nevinovăţia. Eliberările se fac numai cu aprobarea Cartierului General din Frankfurt. Hârtiile sunt trimise apoi la Washington şi, de acolo, decizia e transmisă la Wiesbaden. Trece printr-o comisie specială la Esslingen, care o înaintează la Berlin: de la Berlin se dă ordinul de eliberare! Ordinul vine la Heidelberg, unde fişa ta e scoasă din fişierele a sute de birouri, şi abia după asta poţi fi eliberat. E o maşinărie complicată, care lucrează automat. Fiecare internat are o fişă: americanii umblă cu fişiere mari cât cazarma din faţă! În clipa când a ieşit ordinul de eliberare şi a fost trimis la Heidelberg spre executare, fişa ta iese şi ea, automat, din fişierele de la Washington, Stuttgart, Ludwigsburg, München, Kornwestheim, Paris, Frankfurt... În toată lumea. Numele tău este înregistrat peste tot. La Biroul Federal de Investigaţii în Statele Unite, la Comandamentul Suprem Interaliat de la Paris, la Comisia de Control de la Berlin, în toate lagărele, în toate închisorile, în toate birourile de C.I.C., C.I.D., M.P., S.P., S.O.S. ... *Peste tot!* La cea mai mică mişcare a ta, chiar când te mută dintr-un lagăr în altul, se schimbă fişa în toate fişierele. Ştiai asta?

Johann Moritz îşi vedea numele scris în toate oraşele din lume, repetat de nişte maşini electrice, care îl luminează şi îl întunecă, ca reflectoarele de deasupra gardului de sârmă

ghimpată al lagărului. Simţea că fiecare mişcare îi este fotografiată şi luminată...

– Nu ştiam, a răspuns el.

– Dacă ştiai, nu mi-ai fi cerut să te eliberez! De asta, nici nu mă supăr că mi-ai cerut-o! Tu credeai că eu te pot scoate din maşina asta uriaşă?

Samuel Abramovici a râs cu poftă.

– Nici preşedintele Statelor Unite nu te-ar putea scoate! Trebuie să aştepţi până când îţi vine rândul!

– Dar, dacă sunt nevinovat, de ce să stau închis? a întrebat Moritz. Ce-are maşina cu mine, dacă eu n-am făcut nici un rău? Maşina de care vorbiţi o fi făcută pentru hoţi, ucigaşi şi înşelători!

– Învaţă-te să nu mai judeci ca un ţăran prost, dragă Iankel! a zis doctorul. Tu faci din fiecare problemă o chestiune personală. Ţările mari şi bogate nu se ocupă de cazuri individuale. Faptul că tu eşti sau nu vinovat este o chestiune personală a ta, care poate să-i intereseze pe nevastă-ta, pe vecini şi pe ceilalţi ţărani din satul tău. Numai ei se mai ocupă de chestiuni personale. Ţările civilizate lucrează în mare: nu cu indivizi!

– Atunci de ce m-au arestat?

– Noi am procedat prin arestări preventive, pe categorii. Dacă avem nevoie de un vinovat – de un criminal de război, de exemplu –, ştim că îl avem în mână şi nu trebuie atunci să pornim să-l căutăm prin toate satele şi prin toate pădurile. S-ar pierde timp. Apeşi pe butonul electric la iniţiala respectivă din fişier, şi, până să ridici ochii, îţi apare fişa individului: cu fotografia, înălţimea, greutatea, culoarea părului, numărul de dinţi, locul naşterii şi tot ce-ai mai vrea să ştii despre el. Iei apoi receptorul şi anunţi prin radio lagărul sau închisoarea unde se află, iar după câteva ore îl ai pe individ, în carne şi oase, în faţa judecătorilor de la Tribunalul Internaţional de la Nürnberg. Asta e minunat! Iată produsul tehnicii dezvoltate! Totul merge electric, automat! Cum vrei să-ţi dea ţie drumul? Ar însemna să te scoată înainte de a-ţi fi venit rândul. Şi ţie nu ţi-a venit rândul! Eşti ca un fir băgat în maşina de ţesut: după ce a intrat, nu-l mai poţi scoate, oricât de meşter ai fi! Trebuie să aştepţi până când e ţesut cu celelalte. Până-i vine timpul! Mai înainte, nu se poate. Maşinile sunt precise; cu ele trebuie însă să ai răbdare. Tu eşti acum în maşini. Poţi să te dai peste cap oricât ai vrea, n-ai cum ieşi: maşina e surdă! Nu aude, nu vede: *lucrează!* Şi lucrează

admirabil, cum nu pot să lucreze oamenii! Aştepţi, şi eşti sigur că-ţi va veni rândul: maşina nu uită, ca omul. Ea este exactă! Ai înţeles?

Moritz a ridicat din umeri.

– Vasăzică nu puteţi face nimic pentru mine, ca să-mi dea drumul?

– Nu ţi-am explicat, omule, că eşti în maşină şi că nu se poate face nimic?

– Dar, dacă spuneţi un cuvânt bun despre mine, asta ajută mult! a zis Johann Moritz. Comandanţii sunt şi ei oameni, ca şi noi, şi au să-nţeleagă. Poate c-au să mă elibereze, dacă le spuneţi că am nevastă şi copii, şi că pătimesc prin lagăre, fără nici o vină, de atâţia ani...

– Cu tine n-o scot la capăt! a zis doctorul, nervos. Tu faci mereu chestiuni personale din fiecare problemă! Tu nu poţi face abstracţie de tine! Asta e caracteristic pentru omul primitiv şi necivilizat. Spune mai bine de ce ai nevoie; eu trebuie să plec! Vrei ţigări, mâncare, haine?

– Voiam să mi se facă dreptate, dar văd că dreptatea omului a murit pe faţa pământului! a zis Johann Moritz. Altceva nu vreau!

– O ţigare poţi să iei, totuşi, a zis doctorul Abramovici, şi i-a întins lui Moritz, zâmbind, pachetul de *Lucky Strike*. Am fost doar colegi de suferinţă, dragă Iankel!

Johann Moritz a întins mâna să ia o ţigare. Pachetul era gol. Doctorul s-a căutat prin buzunare, dar nu mai avea alt pachet la el.

– Te servesc cu o ţigare data viitoare când mai vin pe-aici, dragă Iankel! a zis el.

Apoi a plecat.

142

Preotul Alexandru Korugă şedea, cu cârjele pe genunchi, în faţa ofiţerului care îl interoga.

– Ce-ai căutat în Germania, dacă nu eşti nazist şi colaboraţionist? a întrebat ofiţerul. Povestea că te-ai deşteptat într-un spital german, că nu ştii nici când, nici cum ai ajuns acolo, e bună s-o spui copiilor. Astfel de lucruri se întâmplă în basmele dumneavoastră din Balcani, dar nu şi în viaţă! Pentru un

ofiţer american, istoria asta prea e cusută cu aţă albă: e prea *märchenhaft*[1]. De ce te-au ţinut nemţii în spitalul lor, dacă nu le erai prieten şi colaborator? De ce te-au îngrijit jumătate de an şi ţi-au amputat picioarele? Fiindcă le erai duşman? Numai din motive umanitare? De când au devenit nemţii umanitarişti? Ei, care i-au închis şi i-au gazat pe toţi inamicii lor! Dumneata le-ai fost colaborator: de aceea te-au îngrijit. Cred că-ţi pare foarte rău că n-a învins Hitler, nu-i aşa?

Preotul Korugă tăcea. Fruntea îi era palidă. Deasupra sprâncenelor i se prelingeau broboane de sudoare. Şedea anevoie pe scaun. De când i se amputaseră picioarele, nu mai putea sta decât întins. Acum avea şi febră. Ar fi vrut ca interogatoriul să se termine cât mai repede şi să fie lăsat să se ridice de pe scaun.

– Te-ai fi bucurat mult dacă ar fi câştigat Hitler războiul? a repetat ofiţerul. Hitler te făcea mitropolit al României, dacă învingea! Spune, te-ai fi bucurat de victoria naziştilor?

– Nu m-aş fi bucurat! a zis preotul.

– Dar de victoria aliaţilor te bucuri?

– Nu mă bucur nici de victoria aliaţilor! a zis preotul.

Locotenentul s-a încruntat. Preotul Alexandru Korugă a zâmbit şi a continuat:

– Eu nu mă bucur de nici o victorie militară!

Spunând acestea, preotul Korugă privea fotografiile cu lagăre de concentrare de pe pereţii biroului şi se gândea la cadavrul procurorului George Damian, la cadavrele lui Vasile Apostol şi ale celorlalţi ţărani din Fântâna, împuşcaţi odată cu el de Marcu Goldenberg şi aruncaţi în groapa de gunoi din spatele staulului primăriei. Se gândea la cadavrele copiilor din Dresda, din Frankfurt şi din Berlin... La cadavrele de la Dunkerque şi de la Stalingrad... Cum să se fi bucurat de aceste cadavre, prin care s-a dobândit victoria? Ca să se ajungă la ea, pământul a fost acoperit cu cadavre de oameni nevinovaţi...

– Chiar în victorie, nu există frumuseţe.
Şi cel care o numeşte frumoasă
E dintre cei care îşi găsesc bucuria în masacru,
Iar cel ce găseşte bucurie în masacru
Nu va reuşi în ambiţia lui de a stăpâni lumea.
Bocete de jale ar trebui să însoţească mulţimile măcelărite

[1] Fabulos, de basm. (germ.)

Şi victoria s-ar cuveni sărbătorită în rânduieli de-ngropăciune.[2]

– Foarte frumoasă poezie! a zis ofiţerul. Dumneata ai compus-o?

– E opera unui chinez care a trăit acum două mii cinci sute de ani!

– Să mi-o dai scrisă! a spus ofiţerul. Vreau s-o trimit familiei mele, în Statele Unite!

Ofiţerul zâmbea, gândindu-se probabil la familia lui. Pe urmă, i s-a întunecat fruntea şi l-a privit bănuitor pe preot:

– Eşti sigur că versurile pe care mi le-ai spus adineauri sunt scrise de un chinez?

– Sigur! a zis preotul. Dar, dacă v-au plăcut, nu mai interesează cine le-a scris. Sunt frumoase, atât. Restul n-are importanţă!

– Ba are importanţă! a zis ofiţerul. E bine că autorul este un chinez! China e o naţiune aliată a Statelor Unite, şi familiei mele o să-i facă mare plăcere! Dacă erau versurile unui poet inamic, nu le-aş fi trimis. Să mi le scrii mâine-dimineaţă; am să-ţi dau hârtie şi creion! Dumneata ai învăţat şi altceva în afară de teologie?

– Tot ce mi-a îngăduit viaţa şi ce a plăcut spiritului meu!

– Chinezeşte nu ştii? a întrebat ofiţerul.

– Nu!

– Păcat că nu ştii chinezeşte! Ţi-aş fi cerut să-mi scrii poezia cu caractere chinezeşti! Asta ar fi fost o surpriză pentru ai mei: nu s-ar aştepta să primească de la mine scrisori în chineză! Dar, dacă nu ştii chinezeşte, să mi-o scrii în engleză! Chinezul care a făcut versurile are umor. Şi apoi este un aliat al Naţiunilor Unite!

Când s-a întors în lagăr, preotul era sfâşiat de oboseală. Johann Moritz l-a ajutat să se întindă pe pat şi i-a pus comprese reci la cap.

– Ţi-a spus ceva despre eliberare, tată? a întrebat Traian.

– Nimic! a răspuns bătrânul.

– Ce te-a întrebat?

– Mi-a cerut să-i scriu o poezie de Lao-Tse. Ar fi vrut s-o aibă în limba de origine şi a regretat că nu ştiu chinezeşte!

– Asta a fost tot interogatoriul?

– Asta a fost tot! a zis preotul.

[2] Lao-Tse.

143

Traian Korugă a primit o scrisoare de la Nora.

– Ştiam ca Nora este încă arestată, a zis Traian, strângând în mână plicul care purta inscripţia *Prisoner of war*. Dar speram ca între timp să fi fost eliberată; acum nu mai am nici măcar iluzia. Ştiu precis că e închisă ca şi noi, într-un lagăr ca al nostru, şi suferă ca noi! E bruscată ca noi, dusă din lagăr în lagăr ca noi, păzită între sârme ghimpate de polonezi cu arme automate, ca noi! Toată fiinţa mea se revoltă!

Nora nu ştiuse adresa lui Traian când i-a scris: pusese pe plic numele lui Traian şi numerele tuturor lagărelor din zona americană. Până să-i ajungă în mâini lui Traian, scrisoarea trecuse pe la toate.

– Nici ei nu i-au spus unde mă aflu eu, nici mie n-au vrut să-mi spună unde e ea! a izbucnit Traian.

Preotul, din pat, unde zăcea cu capul înfăşurat în comprese, a încercat să-l mângâie. Traian era surd la toate cuvintele de consolare.

– Orice suferinţă are o limită! a zis Traian, ridicându-se. Eu cred că am atins-o! Nici un om nu poate să treacă de ea şi să rămână în viaţă!

Traian Korugă a ieşit din cort.

– Domnul Traian îşi face seama! a zis cu teamă Johann Moritz, care fusese tot timpul alături.

Preotul era cu ochii închişi şi cu faţa în sus. Nu auzise cuvintele lui Moritz: se ruga. Nu numai pentru Traian şi pentru Nora. Se ruga şi pentru Moritz, şi pentru toţi oamenii pe care această societate tehnică occidentală îi împinsese până la limita peste care nimeni nu putea trece cu viaţă.

– Domnul Traian îşi face seama, dacă-l las singur! a zis iar Johann Moritz.

Preotul a deschis ochii. I-a atins uşor mâna lui Moritz şi l-a lăsat să se ducă.

144

– Dă-mi, te rog, mâna ta! a zis preotul Korugă.

Şedea întins, cu ochii întredeschişi. Fruntea îi era palidă: tot sângele îi dispăruse din obraji. Bătrânul a prins mâna lui Traian şi a ţinut-o, fără să spună nici un cuvânt. Căldura celor două mâini se îngemănase; sângele parcă trecea dintr-una în cealaltă. Se simţeau amândoi aproape, cum numai tatăl şi fiul se pot simţi. Inimile le băteau în aceeaşi cadenţă. Dar bătăile inimii preotului erau slabe. Din ce în ce mai slabe.

Johann Moritz l-a întrebat dacă să-i schimbe compresa. Bolnavul a făcut semn că nu e nevoie. Şi a zâmbit. Moritz s-a aşezat pe marginea patului.

– În clipa asta mi se pare că-mi încălzesc mâinile nu în mâinile tale Traiane, ci la focul vieţii! a zis preotul. Tu eşti fierbinte ca viaţa! Eu cred că sunt gata de plecare...

Traian i-a strâns mâinile mai tare: erau reci, dar el zâmbea.

– Două mari visuri am avut pe pământ, a zis preotul. În viaţă, să fiu preot în America, şi, când voi muri, să fiu îngropat în cimitirul din Fântâna. Tu îl ştii: un cimitir neîmprejmuit, cu flori şi cu iarbă sălbatică, ca o pajişte. Acolo mi s-a părut mie că m-aş simţi bine, ca să înfrunt eternitatea. Amândouă dorurile mi s-au împlinit, dar într-o formă ciudată. Nu eu m-am dus în America: ea a venit la noi. Am să mor în această închisoare, deasupra căreia flutură drapelul cu stele şi dungi al Americii. N-a fost să fiu înmormântat în cimitirul din Fântâna. Dar cimitirul din Fântâna a crescut între timp mare cât toată Europa. Fântâna, România şi Europa sunt astăzi o singură pată neagră pe hartă. Ca o pată de cerneală. Tot continentul este tăcut şi părăsit de bucurii, cum e şi cimitirul din Fântâna acum. În curând, vor creşte peste tot iarba şi florile sălbatice, ca la noi în cimitir. Oriunde pe continentul nostru, mă voi simţi în cimitirul neîmprejmuit de la noi din sat.

– De ce îmi spui toate astea? a întrebat Traian. Ar fi mai bine să te odihneşti!

– Ai dreptate! a zis preotul. Dar vreau să-ţi spun încă ceva. Să ştii, Traiane, că «viaţa n-are niciodată o finalitate obiectivă, afară doar dacă prin asta se înţelege moartea: orice finalitate în planul real este subiectivă»[1]. Societatea civilizaţiei tehnice vrea să dea vieţii un scop obiectiv, şi astfel o ucide. Ei au redus viaţa la statistică. Dar: «toate statisticile scapă cazul unic în felul său şi, cu cât omenirea ca evolua, cu atât va conta mai mult tocmai

[1] Hermann von Keyserling.

unicitatea fiecărui individ şi a fiecărui caz particular»[1]. Societatea contemporană merge exact în sensul invers, generalizând totul. «Tot generalizând şi tot căutând să aşeze toate valorile în ceea ce este general, umanitatea occidentală a pierdut simţul unicităţii, şi, ca urmare, al existenţei individuale. De unde uriaşul pericol al colectivismului, fie cel rusesc, fie cel american»[2]. De aceea, este aproape sigur că această societate se va prăbuşi, aşa cum spuneai tu într-o seară la Fântâna. Societatea a devenit incompatibilă cu viaţa individului, îl sufocă. Şi oamenii mor, cum au murit iepuraşii albi din romanul tău. Murim cu toţii, ucişi de atmosfera otrăvitoare a acestei societăţi. Numai sclavii tehnici, maşinile şi cetăţenii mai pot trăi în ea, exact cum voiai tu să povesteşti în cartea ta. Oamenii păcătuiesc astfel faţă de Dumnezeu: acţionăm cu toată puterea noastră împotriva propriului nostru bine, deci împotriva lui Dumnezeu! Acesta e ultimul grad de decădere la care poate ajunge o societate omenească; ajunsă aici, moare, ca atâtea altele în cursul istoriei şi înainte de istorie! Oamenii încearcă salvarea ei printr-o ordine logică, neînţelegând că tocmai ordinea o ucide. Asta e crima societăţii tehnice occidentale: ucide omul viu, sacrificându-l planului, teoriei, abstracţiunii. Iată forma contemporană în care se practică jertfa umană. Rugul şi arderea în piaţa publică au dispărut. În locul lor sunt biroul şi statistica, cele două mituri sociale în ale căror flăcări este aruncată barbar jertfa umană. Democraţia, de exemplu, e o formă de organizare socială incontestabil superioară totalitarismului, dar ea nu reprezintă decât dimensiunea socială a vieţii umane. A considera democraţia drept sens al vieţii şi scop în sine înseamnă a ucide viaţa umană, reducând-o la o singură dimensiune. Este enorma greşeală pe care o fac comuniştii şi au făcut-o naziştii. Viaţa omenească nu are sens decât în întregul ei. Şi sensul ultim al vieţii nu poate fi pătruns decât prin mijloacele cu care înţelegem arta sau religia: sunt mijloacele creaţiei. În această înţelegere creativă, raţiunea nu are decât un rol secundar. Matematica, statistica şi logica sunt la fel de nepotrivite pentru a înţelege şi a organiza viaţa umană ca pentru a asculta muzica lui Beethoven şi a lui Mozart. Civilizaţia occidentală contemporană se încăpăţânează însă să-i pună pe Beethoven şi pe Rafael în formule matematice; se încăpăţânează să înţeleagă viaţa

[1] Hermann von Keyserling.
[2] Hermann von Keyserling.

oamenilor şi s-o facă mai bună prin statistici. Tentativă absurdă şi dramatică! Omul poate atinge, în cel mai bun caz, un apogeu de perfecţiune socială, dar asta nu-i va ajuta la nimic. Viaţa lui nu va mai exista, redusă numai la social, la automatism, la legile maşinii. Căci viaţa dispare, dacă i se interzice sensul – unicul – care e gratuit şi mai presus de logică. Sensul vieţii este absolut individual şi intim. Societatea contemporană a părăsit de mult aceste adevăruri şi se îndreaptă, cu o viteză şi cu o forţă disperate, spre alte căi. Acolo unde curgeau Rhinul, Dunărea şi Volga au început să curgă numai lacrămi de sclavi. Şi vor curge pe albiile tuturor fluviilor Europei şi ale pământului, până se vor umple mările şi oceanele de lacrămile amare ale oamenilor luaţi în sclavie de tehnică, de stat, de birocraţie, de capital. La sfârşit, Dumnezeu se va milostivi şi-l va salva pe om, cum l-a mai salvat de-atâtea ori. Între timp, aşa cum a plutit Noe peste ape cu corabia lui, vor pluti la suprafaţă, fără a fi traşi la fund de lanţurile sclaviei, oamenii care au rămas oameni. Ei vor fi salvaţi. Şi prin ei nu se va stinge, cum nu s-a stins nici în trecut, viaţa omenească. Dar salvarea nu va veni, Traiane, decât numai pentru oamenii luaţi ca indivizi: viţa omenească va fi salvată prin persoane, nu prin categorii! Nici o biserică, nici o naţiune, nici un stat şi nici un continent nu-şi vor putea salva membrii în masă sau pe categorii. Se vor salva oameni individual, fără a se ţine seama de religie, de rasă ori de categorie socială şi politică. De aceea, omul nu trebuie niciodată judecat după categoria din care face parte. «Categoria» este cea mai barbară şi mai diabolică aberaţie născută din creierul uman. Şi nu trebuie uitat că până şi duşmanul nostru este tot om, nu o «categorie»!...

Traian a profitat de întrerupere şi a întrebat, cu vocea plină de teamă:

– Tată, de ce să-mi explici toate astea acum? Poate că ai face mai bine să te odihneşti!

– Aşa o să şi fac, a zis preotul. Mă voi odihni! Dar, înainte, voiam să-ţi spun aceste lucruri, pe care tu le ştii, le simţi, ca şi mine. Fiecare om le simte la fel; şi Johann Moritz le simte! Mie însă mi-a făcut bine să le repet! Nu m-aş fi putut odihni, dacă nu le spuneam...

– Ai mâna rece, tată!

– Ştiu, Traian! E din cauza unei ciudate stări de nelinişte, pe care nu mi-o pot stăpâni. E mai tare decât mine...

– Nu înţeleg, tată! a zis Traian. Ce vrei să spui? Ţi-e rău?

– Nu! a zis preotul.

Buzele preotului Korugă s-au crispat ca de o durere care i-ar fi săgetat tot trupul. Traian s-a aplecat spre el. Faţa preotului s-a luminat deodată de un zâmbet cald, plin de dragoste, ca şi cum undeva, îndărătul frunţii, i s-ar fi aprins un reflector puternic. Buzele lui au mai murmurat ceva pierdut, ca un sunet fără glas. Era sfârşitul...

Traian a îngenunchiat lângă pat şi a început să plângă în hohote.

Johann Moritz s-a ridicat şi a întrebat:

– Să aduc doctorul?

Traian n-a răspuns: strângea mai departe mâna tatălui său între palme şi plângea, cu o disperare pe care nu o mai cunoscuse. Johann Moritz a înţeles şi el. Şi-a scos boneta, apoi a îngenunchiat lângă Traian şi şi-a făcut cruce.

După câteva clipe, Johann Moritz s-a ridicat. Prizonierii se adunaseră împrejur; veniseră şi din alte corturi. Spaţiul dintre paturi era plin de oameni. Moritz şi-a făcut loc prin mulţimea prizonierilor, care priveau tăcuţi, cu capetele descoperite. El s-a întors la căpătâiul mortului cu o lumânare făcută din ceară cojită de pe cutiile de ciocolată. A aprins-o la capul preotului, într-o cutie goală de conserve, ca în sfeşnic.

145

În cortul în care murise preotul Korugă a apărut medicul – şi el prizonier –, urmat de doi sanitari cu o targă.

– Ce vreţi? a întrebat Traian.

– Să luăm cadavrul, a zis medicul. Nu putem lăsa cadavrele în corturi!

– Unde vreţi să-l duceţi?

– Trebuie scos din lagăr. Unde va fi dus, nu ştim. Noi îl anunţăm pe comandant, şi vin americanii cu o maşină să-l ia!

– Eu vreau să ştiu întâi unde duceţi rămăşiţele pământeşti ale tatălui meu!

– Şi noi vrem să ştim multe, dar nu se poate! a zis doctorul cu duritate.

Cei doi sanitari s-au apropiat de pat, ca să mute trupul preotului pe targă. Doctorul i-a oprit:

– Trebuie să constat mai întâi decesul! Poate că mai trăieşte!

El a luat mâna preotului şi a ţinut-o o clipă între ale sale. Apoi şi-a pus urechea pe pieptul bătrânului.

– Puteţi să-l luaţi, a ordonat el sanitarilor.

– Nu! a strigat Traian.

– De ce te opui? a zis doctorul. Suntem şi noi simpli prizonieri, ca dumneata, şi nu facem decât să executăm ordinele primite!

– Vreau să ştiu întâi unde duceţi trupul tatălui meu! Măcar atât, dacă nu am dreptul să asist la înmormântarea lui! Vreau să ştiu că va fi înmormântat creştineşte: chiar dacă sunt prizonier, am acest drept! În clipa când a murit, tata a încetat de a mai fi prizonier şi are dreptul la respectul datorat morţilor!

– Cine ţi-a spus că morţii nu sunt respectaţi? a întrebat doctorul.

– N-am spus asta! a zis Traian. Tata este însă preot ortodox, şi vreau ca el să fie înmormântat după ceremonialul bisericii căreia i-a slujit!

– Fă o cerere scrisă mâine la comandament! a zis doctorul.

– Îmi garantezi dumneta că mâine nu va fi prea târziu?

– Eu nu garantez nimic, a zis doctorul. Eu sunt prizonier, ca şi dumneata!

– Atunci trupul tatălui meu nu va fi luat de aici, până nu mi se promite că va fi îngropat după ceremonialul creştin ortodox!

– Te opui în zadar! a zis doctorul.

– Poate! Dar mă opun!

– Noi trebuie să luăm cadavrul: e ordin să nu lăsăm cadavrele în lagăr!

– Luaţi-l atunci cu forţa! a zis Traian. Dar, dacă o faceţi, o să regretaţi!

Sanitarii l-au înşfăcat pe Traian de mâini, pe la spate, şi l-au dat la o parte. Trupul preotului a fost aşezat pe targă. Traian se zbătea în braţele celor care îl imobilizaseră. Când targa a trecut pe lângă el, n-a văzut decât fruntea tatălui său, înaltă şi curată ca luna.

Johann Moritz mergea în spatele sanitarilor, cu capul descoperit şi fruntea plecată; în mâini avea cutia de conserve în care ardea încă lumânarea.

– O să plătiţi acest păcat! Sunt fapte care nu se uită niciodată! a strigat Traian. Doctore, o să-ţi aduci aminte că mi-ai interzis să conduc trupul tatălui meu până la poarta lagărului!

– Nu eu ţi-am interzis! a zis doctorul. Aşa e regulamentul! – Potoleşte-te! i-a zis lui Traian şeful de cort, venind lângă el. Dacă te aud strigând, au să te-nchidă în buncăr!

– Nimic n-o să mă potolească de azi înainte! Nu există buncăre care să-mi poată astupa strigătul! Începând din clipa asta, voi posti până când voi muri, în mijlocul acestor douăzeci de mii de oameni din lagăr. Vreau să mor treptat, oră cu oră, în semn de protest. Moartea mea va fi un ţipăt care se va întipări în urechile şi în ochii şi în carnea celor închişi cu mine şi în ale celor care mă ţin închis! Şi va fi dus în cele patru puncte cardinale, şi de furia lui nu veţi scăpa nici unul, niciodată! Nici în mormânt!

146

– Vreţi să muriţi cu adevărat? a întrebat Johann Moritz. Să muriţi de foame şi de sete?

Era a patra zi de la declararea grevei. Era cald. Traian stătea în umbra cortului, cu faţa în sus. Mersul îl obosea. Vorba îl obosea. Statul în picioare şi ascultarea cuvintelor altuia, vederea cerului, toate îl oboseau. Viaţa însăşi îl obosea. Chiar prezenţa propriei lui persoane era obositoare şi prea mult pentru el.

Se sunase masa de prânz. Moritz a mai făcut o încercare.

– Să v-aduc şi dumneavoastră de mâncare? a întrebat.

Avea gamela lui Traian în mână.

– Lor o să le pară bine, dacă muriţi! a mai zis Moritz. Dar e păcat să muriţi!

– Dacă vrei, poţi să-mi manânci tu porţia, a zis Traian. Mie nu-mi trebuie!

Moritz a plecat. S-a întors cu gamela plină de supă şi a pus-o lângă el. Apoi s-a aşezat pe pământ, a scos lingura din buzunar, a şters-o cu palma şi a luat gamela între genunchi. Supa fumega; el îi palpa aburul cu nările.

Gamela lui Traian era goală, alături.

– De ce n-ai luat şi porţia mea? a întrebat Traian. Ţie şi-aşa nu-ţi ajunge mâncarea. Nimănui nu-i ajunge!

– Nu pot să mănânc porţia dumneavoastră, a zis Moritz. M-ar bate Dumnezeu! Dumneavoastră suferiţi, şi eu să vă mănânc porţia? E păcat! Eu nu pot!

Cu gamela sprijinită între genunchi, Moritz şi-a ridicat fruntea spre cerul plumburiu. Câteva clipe a rămas aşa, cu faţa către cer şi cu buzele întredeschise. Apoi şi-a făcut cruce.

Traian îi urmărea fiecare mişcare. Moritz a înmuiat lingura în supă cu încetineala cu care începi oficierea unui cult. A umplut-o pe jumătate. A dus-o la gură cu un gest larg, sacerdotal, al braţului. Ca la împărtăşanie. După ce a înghiţit, a făcut o pauză scurtă. Lingura o ţinea neclintită în mână. Aşa, de parcă ar fi fost plină. Ochii lui negri priveau cu luare aminte undeva departe, spre un loc pe care îl vedea numai el, dincolo de graniţele pământeşti.

Lingura s-a înmuiat apoi din nou în supă, cu aceeaşi încetineală şi cu acelaşi gest larg al braţului, de data asta atât de îmbietor, încât Traian a înghiţit în sec.

Moritz a umplut iar lingura, tot pe jumătate; nu lua niciodată nici mai mult, nici mai puţin de o jumătate de lingură de supă. A dus-o la gură în acelaşi ritm şi cu aceeaşi profundă seriozitate.

Johann Moritz mânca oficiind, cu voluptate măsurată. Mâncarea era pentru el un act sacru – *actul hrănirii* – adus la amploarea lui originară. Ca orice act important, el excludea graba şi se desfăşura cu o funcţionalitate rituală. Nici un strop nu rămânea pe buze, nu se irosea pe pământ şi nu era uitat pe lingură.

Religiozitatea gravă cu care mânca Johann Moritz paraliza orice scepticism şi impunea tăcerea. În el nu era nimic teatral, nimic de prisos. La această oră a mesei, Johann Moritz se integra în marele ritm al naturii. El mânca aşa cum arborii îşi sorb seva din adâncul pământului. Făptura lui se confunda cu actul pe care îl săvârşea: fără a mai vedea nimic în jurul lui, era în această clipă el însuşi – şi atingea cu esenţa fiinţei lui – natura, devenind una cu ea.

După ce a terminat de cules cu vârful lingurii fiecare strop de supă din gamelă, a rămas câteva secunde cufundat în contemplarea spectacolului din faţa ochilor lui – spectacol pe care-l vedea numai el –, apoi şi-a împreunat cele trei degete de la mâna dreaptă şi şi-a făcut din nou cruce.

Întorcându-se spre Traian ca şi cum ar fi coborât dintr-un vis, a zis:

– E păcat să mănânci mâncarea altuia!

Pe urmă, Johann Moritz s-a ridicat şi s-a dus să-şi spele gamela.

Traian a rămas cu ochii aţintiţi în zare, fără s-o vadă, căci pe ea se proiecta imaginea lui Johann Moritz oficiind cultul hrănirii, actul solemn al hrănirii, la care el renunţase.

147

– Refuz orice asistenţă medicală! a zis Traian Korugă.

Era în seara celei de a patra zile de post negru. Comandantul lagărului, locotenentul Jacobson, ştia că la Stuttgart sosise un grup de ziarişti americani care vizitau lagărele de prizonieri din Germania. El le-a ordonat *Bürgermeister*[1]-ului şi medicului-şef să-l ducă pe Korugă în afara lagărului, un timp. Cazul lui nu trebuia aflat de presă: era prea spectaculos. Traian Korugă nu era nazist, iar tatăl lui murise recent, fusese preot şi avusese ambele picioare amputate. În plus, soţia lui Traian era evreică. Numai elemente de scandal pentru un reporter. Jacobson nu voia publicitate. Dacă s-ar declanşa o campanie de presă, el ar fi imediat rechemat în Statele Unite. Şi era tocmai pe cale de a-şi completa o colecţie de porţelanuri germane, pe care le achiziţionase pentru câteva pachete de ţigări; în America, valorau milioane. Pusese deja la adăpost, într-o privinţă din zona engleză, câteva lăzi. Nu-i mai rămânea decât să le transporte peste ocean. Ar trăi liniştit tot restul vieţii, dacă ar reuşi să cumpere toată colecţia, împrăştiată prin diverse oraşe şi sate din Germania. Trebuia deci să mai rămână aici, până termina cu adunatul porţelanurilor.

Dacă n-ar fi fost ziariştii şi teama de scandal, cazul Traian Korugă s-ar fi consumat în tăcere: nici nu l-ar fi semnalat în raport. Atâţia prizonieri mor de foame prin lagăre! Ce importanţă are faptul că unii mor fiindcă n-au ce mânca şi altul fiind că nu vrea să mănânce? Acum însă scandalul i-ar strica planurile cu porţelanurile şi trebuia evitat cu orice preţ: sunt în joc milioane!

Bürgermeister-ul Schmidt, care fusese colonel SS şi şef al poliţiei din Weimar, i-a promis locotenentului că va aranja chestiunea repede şi fără zgomot.

– Medicul este obligat să acorde ajutor, cu sau fără voia bolnavului, oricărui bolnav! a spus *Bürgermeister*-ul. Dumneata ai febră. Te vom transporta la infirmeria lagărului!

[1] Primar (germ.); aici, şef al prizonierilor, el însuşi deţinut.

Era ora zece seara. Johann Moritz şedea pe marginea patului lui Traian şi, ca întotdeauna când îl auzea pe Schmidt vorbind, a tresărit. Parcă ar fi fost vocea lui Iorgu Iordan: aveau amândoi acelaşi glas.

– Refuz să mă mişc de aici! a zis Traian. Vreţi să mă scoateţi din cort nu fiindcă sunt bolnav, ci fiindcă vă e frică de scandal! Dar scandalul nu-l veţi putea înăbuşi. Vi se pare că eu mor prea repede? Celelalte douăzeci de mii de cadavre pe care la aveţi închise aici în lagăr nu vă deranjează! Ceilalţi mor încet. Şi, când mori încet, nu provoci scandal: moartea lor lentă, dar sigură, nu face zgomot! De ce nu-i duceţi şi pe ei la spital?

– Datoria mea de medic e să te internez în spital, a zis profesorul Dorf, medicul prizonierilor. Starea dumitale, domnule Korugă, este extrem de gravă. Nu te putem lăsa încă o noapte în cort!

Doi sanitari l-au înşfăcat pe Traian şi l-au întins pe targă, ca pe un obiect. Moritz şi-a strâns pumnii şi a scrâşnit din dinţi. Ar fi vrut să-i ia apărarea lui Traian. Dar lupta era pierdută înainte de a începe...

– Cea mai mare crimă este de a face un lucru drept pentru o cauză nedreaptă! a zis Traian.

Medicul s-a prefăcut că nu aude.

– Să mergem! a poruncit profesorul.

Sanitarii au ieşit cu targa din cort. Prizonierii le-au făcut loc să treacă, fără să scoată nici un cuvânt. Nu dormea nici unul. Era o tăcere ca în preajma morţii. Toţi simţeau că se întâmpla ceva grav, dar nimeni nu ştia ce.

Afară, strălucea luna. Johann Moritz mergea în urma tărgii ca în urma unui sicriu, cu hainele, bocancii, ochelarii şi pipa lui Traian Korugă. Păşea cu capul în pământ, ca după mort. Pe urmă, dintr-o dată, a realizat că omul de pe targă, prietenul lui, mai era încă viu.

La poarta infirmeriei, pe Moritz l-au oprit să intre.

– Nu e voie să mergi mai departe! a zis *Bürgermeister*-ul. Aşa sunt ordinele! Cu Traian Korugă nimeni n-are voie să vorbească! Nici să-l vadă! Hainele şi bocancii i le duc eu.

În noaptea aceea, Johann Moritz s-a plimbat pe lângă gardul de sârmă ghimpată al infimeriei. Nu putea să-l lase singur pe Traian...

148

Traian Korugă a fost închis singur într-o cameră cu şase paturi: nici unul nu era ocupat. Camera fusese golită anume pentru el. Doi sanitari tineri aveau ordin să-l păzească.

Traian s-a întins pe pat, cu faţa la perete. Buzele îi erau uscate ca scrumul. Vise, ca un film colorat, îi treceau prin minte. Avea ochii închişi, dar îl orbea o lumină tare cum e cea a becurilor de neon, care venea din interior. Lumina era fierbinte, îi ardea pleoapele. Toate gândurile lui erau colorate şi luminoase. Şi trupul îi era parcă tot de lumină; o lumină fierbinte şi uşoară ca visele... Plutea. «Acum ştiu de ce postesc asceţii şi misticii» – şi-a zis el. «Când eşti înfometat, te poţi detaşa de pământ. Dumezeu îţi este aproape: parcă atingi cerul cu fruntea...»

Traian n-a rămas însă multă vreme în această stare de extaz. În nări i-a venit un miros de mâncare. Unul dintre sanitari pusese pe scaun, lângă pat, o tavă. Traian şedea cu spatele, n-o vedea. Dar ştia ce se afla pe ea. Nările lui au descoperit întâi mirosul de cartofi prăjiţi în unt. Apoi mirosul de cafea. Percepea bucatele de pe tavă ca şi cum le-ar fi văzut şi gustat. Simţul olfactiv i se ascuţise. Înainte n-ar fi putut distinge atât de precis un miros de altul. Pe tavă era şi o cană cu lapte fierbinte. Aburii de lapte miroseau la fel de intens ca cei de cafea, şi tot aşa carnea friptă, a cărei stridenţă Traian o simţea ca pe o culoare prea violentă într-o pictură. Mirosul untului şi al cărnii arse creştea efectul provocator al bucatelor de pe tavă. Se impregna în pătură, în pereţi, în cămaşa şi în părul lui.

Traian simţea că mirosul de friptură puţin prea arsă, de unt, de lapte şi de cafea se lipeşte de el ca o alifie. Îl simţea pătrunzându-i cu fiecare respiraţie în plămâni, şi chiar în stomac. Asta îi dădea senzaţia că mănâncă, că nu posteşte aşa cum voia, cu toată austeritatea. A încercat să elimine mirosul de mâncare din aerul pe care-l inspira. Dar nu era cu putinţă. Cu cât trecea timpul, cu atât parfumul bucatelor devenea mai insistent.

Traian Korugă a început să-l analizeze conştient, cum analizezi lumina, descompunând-o în cele şapte culori ale spectrului. «E un mod de a-mi verifica posibilităţile simţului olfactiv» – şi-a zis el, lăsându-se antrenat de această operaţie, care-i dădea impresia că se domină şi că a reuşit să trateze mâncarea doar ca obiect de studiu.

Între primele descoperiri a fost că friptura nu era nici de vacă, nici de porc. Deşi carnea fusese conservată şi preparată cu multe ingrediente, Traian a putut stabili că era carne de pasăre, probabil de curcan. Ar fi vrut să verifice, dar s-a stăpânit, rămânând cu faţa la perete.

Laptele era vag afumat. Probabil, lapte praf şi foarte concentrat; de aceea se şi afumase. Pe tavă se găsea şi o cutie de compot. Mirosul lui era mai palid decât celelalte. Nările lui Traian abia îl percepeau, ca pe o culoare foarte ştearsă. Faptul că descoperise existenţa compotului îi dădea o satisfacţie intelectuală profundă, ca şi cum ar fi făcut o descoperire în laborator ori ar fi bătut un record.

Singura întrebare la care nu putea răspunde era dacă pe tavă se afla sau nu pâine. În cazul că da, trebuie să fie pâine albă şi foarte veche, făcută din făină americană, care e aproape numai amidon.

– Ar trebui să manânci acum! a zis sanitarul, apropiindu-se de pat. După ce se răceşte, nu mai e bună!

Traian n-a răspuns. Voia să continue analizarea bucatelor de pe tava fără să le privească, dar nu mai putea. Concentrarea îi fusese tulburată, şi el nu-şi mai regăsea calmul necesar. Acum toate mirosurile se amestecau şi păreau unul singur, cum se adună cele şapte culori ale spectrului într-o lumină unică, albă. Cuvintele sanitarului amestecaseră mirosurile unul cu altul, ca o piatră aruncată într-un bazin, care strică ondulaţia armonioasă a undelor.

Traian Korugă s-a întristat că n-a mai putut prinde şi savura mirosurile. Apoi a adormit.

A doua zi dimineaţă, tava era tot acolo. Mirosul însă se simţea şters, de parcă bucatele n-ar mai fi fost vii. Îngheţaseră sau muriseră.

Traian era obosit. Nici nu s-a întors, nici n-a deschis ochii. Şi-a umezit de câteva ori buzele cu limba şi s-a întristat că buzele lui aveau gust amar şi se înăspriseră.

Sanitarul a adus altă tavă cu mâncare şi a aşezat-o lângă pat, luând-o pe cea veche. Da data asta erau ouă prăjite în unt. Mirosul lor era ţipător şi violent, cum sunt culorile afişelor. Alături de ouă, marmeladă de portocale. Mai erau lapte, cafea şi unt. Acum, Traian Korugă simţea cum mirosul bucatelor îl răneşte. Ele îl dureau ca nişte săgeţi care i s-ar fi implântat în carne. Traian a strâns pleoapele de durere.

– Doamne, ajută-mi să termin mai repede! a şoptit el rugător. E atât de greu să te înalţi deasupra ispitei când eşti închis într-un trup omenesc...

S-a consolat însă la gândul că, în două-trei zile, închisoarea de carne se va nărui. «Peste două sau trei zile, voi fi mort!» – şi-a zis el şi a adormit din nou.

149

Traian Korugă s-a ridicat sprijinit în pernă şi a privit pe fereastră. Era amiază. Prizonierii fuseseră adunaţi pe trei rânduri. Şi, toţi, în pielea goală. Cât vedeai cu ochii în curtea lagărului, erau numai bărbaţi goi.

Chiar sub fereastra infirmeriei, oprise un *jeep*. Lângă el, un grup de soldaţi cu bastoane de cauciuc, care mestecau *chewing-gum*. Prizonierii veneau, câte unul, în faţa soldaţilor. Se apropiau cu pas nesigur: oamenii în pielea goală păşesc cu teamă. Traian cunoştea senzaţia.

«Iar fac percheziţie?» – s-a întrebat el în gând. «Ce vor să mai găsească?» Percheziţiile se repetau de câteva ori pe lună.

Înaintea soldaţilor venea acum un bătrân.

– Mitropolitul Palade al Varşoviei! a zis Traian.

Mitropolitul era înalt. Avea mersul puţin încovoiat. Era foarte slab: i-ai fi putut număra coastele de la distanţă. Un schelet acoperit cu piele. Barba mitropolitului ere albă – singurul lucru alb din toată curtea lagărului! Când o vedeai, ţi se luminau ochii de un alb dulce, heraldic...

Privindu-l cum venea spre ei, soldaţii au început să râdă. Mitropolitul parcă nici nu i-ar fi văzut: se uita, pe deasupra căştilor lor, la cer, care era în ziua aceea albastru, cum sunt cupolele bisericilor bizantine.

Soldaţii au cercetat degetele mitropolitului.

– Desfă-le! a ordonat interpretul.

Bătrânul şi-a răsfirat degetele de la mâini şi soldaţii le-au examinat cu atenţie. Prizonierul nu avea inele.

– Mâinile sus! a ordonat iar interpretul.

Bătrânul a ridicat mâinile, întâi în faţă, deasupra pieptului, ca la gestul binecuvântării, apoi deasupra capului. Nu se uita nici la interpret, nici la soldaţi, dar ei s-au uitat atent dacă nu are bijuterii ascunse la subţioară. I-au controlat pe urmă părul la

ceafă: pletele lungi şi albe ale mitropolitului ar fi putut ascunde inele. Soldaţii i le-au dat deoparte întâi cu bastonul, apoi cu degetele. I-au pipăit părul în creştet şi pe gât, i-au luat barba în mână, ca să vadă dacă nu are inele în ea.

– Întoarce-te! a zis interpretul.

Mitropolitul s-a întors cu spatele la soldaţi.

– Apleacă-te!

El s-a aplecat. Şi-a curbat şira spinării, ca atunci când făcea mătănii. Dar nu era destul.

– Crăcănează-te! a ordonat interpretul.

Mitropolitul şi-a depărtat picioarele subţiri şi albe. Interpretul şi soldaţii s-au aplecat şi au cercetat dacă nu are obiecte de aur ascunse în şezut. Prizonierii îşi ascundeau uneori verighetele şi inelele între picioare. Dar mitropolitul nu avea nimic ascuns. Unul dintre soldaţi a spus ceva camarazilor lui. Bătrânul mai stătea încă aplecat, cu picioarele depărtate şi cu spatele la ei.

– Pleacă! a zis interpretul.

Soldaţii au trecut la următorul. Mitropolitul s-a îndepărtat de ei, cu acelaşi pas sfielnic. Bătea vântul. Părul şi barba îi fluturau ca faldurile de mătase ale unui steag alb. Traian a avut impresia că mitropolitul nu este gol, cum erau ceilalţi prizonieri: el părea îmbrăcat.

Traian Korugă l-a urmărit cu privirea până când bătrânul a intrat în coloana de bărbaţi goi. Acum se afla între ceilalţi, dar nu era amestecat cu ei: ochii îţi rămâneau aţintiţi asupra lui. Avea ceva în jurul capului. Poate albul pletelor te făcea să te uiţi la el. Sau poate albul bărbii. Poate felul în care ţinea capul... Ceva te făcea însă să te uiţi la el ca la icoane.

– Acum ştiu ce văd! a zis Traian tresărind.

Sanitarii s-au uitat la el. Dar Traian privea pe fereastră:

– Mitropolitul are în jurul capului un cerc de lumină! Un nimb! În dosul frunţii lui este o lumină tare, mai tare decât becurile de neon, care împrăştie raze împrejurul capului! O lumină ca aurul...

După ce intrase înapoi în coloană, bătrânul ridicase privirile spre fereastra infirmeriei. Cercul de raze dimprejurul capului lui strălucea şi mai cu putere.

– Nimbul nu este o invenţie a zugravilor de icoane, a zis Traian.

I-a examinat, curios, şi pe ceilalţi prizonieri. Mai aveau şi alţii nimburi. Nu-i cunoştea pe toţi. Magnificenţa Sa rectorul Academiei din Viena avea şi el nimb. Şi, încă, un ziarist tânăr din

Berlin, un ministru grec, ambasadorul României în Germania... Erau şi alţii cu nimb: din frunte le izvorau raze, ca dintr-un foc puternic sau dintr-un reflector electric. Dar razele acestea erau mai frumoase decât cele ale focului ori ale luminii electrice! S-ar fi putut lumina întreg pământul cu luminile care izvorau din frunţile lor. Şi n-ar mai fi fost noapte pe pământ.

150

– De ce nu mănânci? a întrebat locotenentul Jacobson.

El venise în camera lui Traian, la infirmerie. Îi dăduse afară pe Bürgermeister şi pe medic şi rămăsese singur cu Traian.

– Ce doreşti de fapt dumneata? a continuat locotenentul. De ce faci tot bâlciul ăsta în lagăr?

– Nu mănânc fiindcă nu mai am apetit! a zis Traian. Mi-a dispărut pofta de mâncare. Subit! Şi mi-e greaţă, teribil de greaţă. Mi se întorc maţele pe dos! Dumitale nu ţi-e greaţă, domnule locotenent?

Jacobson tăcea. Regreta că rămăsese singur cu Traian Korugă. Prizonierul părea nebun: îi ardeau ochii. «S-ar putea să se repeadă la mine şi să mă strângă de gât!» – s-a gândit ofiţerul şi a privit spre uşă. Pe urmă a zâmbit.

– Linişteşte-te, domnule Korugă! a zis el. Dumneata eşti surescitat. E de înţeles: azi e a şasea zi de când nu mănânci şi nu bei nimic!

– Nu pleca, domnule locotenent, că nu sunt nebun! Nu-ţi fie frică! Întrebarea mea cu greaţa a fost stupidă. Dumitale nu poate să-ţi fie greaţă! Dacă închizi ochii şi-ţi înfunzi nările de la început, nu mai e nici un pericol. Omul se obişnuieşte şi cu greaţa! E doar o chestie de voinţă. Eu n-am voinţă! De-aia s-a declanşat în mine criza de greaţă. Există lucrători care îşi iau micul dejun şi prânzul şi cina la gurile de canal sau în latrine, şi nu le e greaţă. Sunt obişnuiţi! I-am văzut cum mâncau salam şi unt cu pâine, înghiţind cu poftă, şi-şi mai şi lingeau buzele. Erau veseli, făceau glume! Chiar având nasul fin, te obişnuieşti. Nemţii ardeau cadavrele prizonierilor, în lagărele de concentrare, şi pe urmă închideau capacul crematoriului şi se duceau la masă. Şi nu le era greaţă! Există aici oameni care au umplut saltele cu părul femeilor moarte în lagărele de concentrare, şi pe aceste saltele au făcut dragoste cu amantele lor! Pe aceste saltele au făcut

copii cu nevestele lor. Pe saltele umplute cu părul unor femei asasinate şi arse! Şi nu le-a fost greaţă... Nu li s-au întors maţele pe dos... Le-a fost bine. Şi erau veseli! Eu am stat în aceeaşi închisoare cu o femeie care avusese în dormitor şi în budoar abajururi făcute din piele de om. Dădeau o lumină gălbuie şi lascivă. La lumina filtrată de abajururile din piele de om, ea a făcut dragoste, a mâncat, a băut, s-a lăsat strânsă în braţe şi sărutată. A dansat. Şi nu i-a fost greaţă! Era chiar fericită! Oamenii se învaţă cu greaţa, cum vă spun! E numai o chestiune de obişnuinţă şi de voinţă. Ruşii au violat femei de 80 de ani. Nenumărate! Le-au violat unul după altul: câte zece, aceeaşi femeie. Şi nu le-a fost greaţă; au băut vodcă! Dumneavoastră nu faceţi ca ei, ştiu! Dumneavoastră nu violaţi, Doamne fereşte! Dumneavoastră daţi femeilor ciocolată şi utilizaţi prezervative, când faceţi dragoste cu ele! Nici ce-au făcut nemţii nu faceţi! Fiecare popor are alte obiceiuri. Şi să nu vă fie teamă că are să vă apuce greaţa, orice-aţi face: sunt sigur că sunteţi în afara pericolului! Greaţa, să ştiţi, este cumplită! Văd ce sufăr eu! Fiecare maţ mi se întoarce pe dos, ca o mănuşă, şi îl simt în gură. Şi fierea mi se-ntoarce pe dos, şi stomacul... *Şi mi-e milă de oameni*. Teribil de milă! Cum vrei dumeata să mai mănânc în aceste condiţii? Cum vrei să mai am apetit? Recunoşti că nu se mai poate?

Locotenentul Jacobson se apropiase pe nesimţite de uşă. *Bürgermeister*-ul şi medicul îi spuseseră că prizonierul nu e nebun, că e perfect lucid. Faptele arătau că minţiseră.

– Ai dreptate, domnule Korugă! a zis comandantul lagărului. Este imposibil să mai ai apetit în aceste condiţii!

– Nu pleca! a zis Traian. Mie mi-e greu să mă mişc. Uită-te dumneata pe fereastră şi spune-mi dacă s-a terminat percheziţia în curte!

– Încă nu s-a terminat, a răspuns Jacobson.

Traian s-a minunat din nou cum putea un om, după ce văzuse ce petrecea afară, să nu-şi piardă pofta de mâncare: «Jacobson se va duce direct la masă. E ora 12...»

– Zici că *încă* nu s-a terminat? Nici nu se va termina aşa curând: de-abia a început. Întâi aţi căutat aur în geamantane, în case, în boarfe, în buzunare, în bocanci, în cusăturile hainelor, în izmene. Acum căutaţi în gurile oamenilor, în şezuturi şi la subţiori. Dar şi cu asta nu sunteţi decât la început. Mâine o să jupuiţi pielea, ca să căutaţi sub ea aur. Pe urmă veţi smulge muşchii de pe oase şi veţi sfărâma oasele, ca să vedeţi dacă nu

cumva ascund monede de aur. Veţi stoarce creierii oamenilor, le veţi răscoli măruntaiele. Îi veţi desface bucată cu bucată, ca să găsiţi aurul: bani de aur, inele de aur, verighete de aur. Veţi tăia inimile... Aur, aur, aur! Acum nu suntem decât la început: abia aţi ajuns la piele. Dar ea va fi jupuită! Percheziţia continuă!

Locotenentul Jacobson nu mai era în cameră. Traian s-a întors cu faţa ta perete.

151

Petiţia nr. 6. Subiect: Economic (Valori aflate asupra prizonierilor).

În cursul percheziţiilor care li se fac prizonierilor, au fost confiscate inelele, verighetele, brăţările, ceasurile, stilourile, banii şi toate obiectele de preţ. Dar percheziţia, deşi se face până la piele, nu este desăvârşită. Am observat astăzi că unii prizonieri mai au în jurul capetelor o coroană, aşa cum au sfinţii din icoane.

Eu ştiu că la sfinţi coroana este de aur. A prizonierilor nu e nici din aur, nici din alt metal. Dacă ar fi fost aşa, coroanele – sau nimburile, cum li se mai spune – ar fi fost, desigur, confiscate până acum. Ele sunt, totuşi, foarte preţioase, nu conţin metal nobil.

Eu nu sunt om de ştiinţă, dar cred că aceste coroane, rezultate din anumite radiaţiuni pe care le emană spiritul prizonierilor posesori, au o valoare foarte mare. E interesant de observat că în societatea tehnică occidentală nu constatăm astfel de fenomene la indivizi. Se pare că ele sunt apanajul societăţilor necivilizate. Dar asta nu are nici o importanţă şi – de vreme ce reprezintă o valoare – coroanele nu trebuie lăsate în posesia prizonierilor. Ordinul este strict: prizonierii nu trebuie să posede obiecte de preţ. Îmi amintesc că, în cursul istoriei, s-au mai confiscat astfel de coroane sau nimburi. Până şi un cuceritor barbar ca Ghinghis Han şi-a dat seama de valoarea acestor podoabe descoperite la unii dintre prizonieri şi şi le-a însuşit. Pe atunci însă mijloacele de transport erau primitive. Ca să nu se strice formatul şi să nu se piardă luminozitatea nimburilor, Ghinghis Han a poruncit ca ele să fie luate cu cap cu tot. Capetele cu nimb, tăiate de la prizonierii din China şi din Arabia,

au fost înşirate pe sfori şi legate de şeile cailor, apoi duse în Mongolia. Pe drum însă – probabil, din cauza condiţiilor atmosferice şi a schimbărilor bruşte de temperatură – nimburile au dispărut din jurul capetelor, care a trebuit să fie aruncate. Începuseră, de altfel, să şi miroasă.

Spre a evita o astfel de pierdere, ar bine ca dumneavoastră să nu tăiaţi capetele prizonierilor, cum a făcut Ghinghis Han. Prizonierii dotaţi cu aceste valoroase coroane să fie puşi în etuve cu aer condiţionat şi temperatură constantă, şi transportaţi în patria dumneavoastră.

Marea fericire a societăţii noastre contemporane este că ea dispune de mijloacele tehnice necesare, şi nu suntem obligaţi să suferim pierderi, ca Ghinghis Han. Cronicarul spune că el a pierdut nimburile preţioase de la o jumătate de milion de capete de prizonieri tăiate!

Cu vechea admiraţie – Keep smiling![1]

MARTORUL

152

– Peste cinci minute, te transportăm la spital, a spus Bürgermeister-ul, plimbându-se cu mâinile la spate prin camera lui Traian Korugă. Acolo vei fi hrănit cu forţa! Îmi pare rău, noi am încercat tot ce ne-a stat în putere. Şi locotenentul Jacobson la fel! Dar dumneata n-ai înţeles. Noi îţi vrem binele, şi dumneata ne întorci spatele!

Traian tăcea, întins pe pat, cu faţa la perete.

– Ce faci dumneata este lipsă de camaraderie! a continuat *Bürgermeister*-ul mânios. Răpeşti timpul meu, al medicilor şi al locotenentului cu chestiuni personale ale dumitale. Noi trebuie să ne ocupăm de 20.000 de prizonieri, nu să ne pierdem timpul cu unul singur: acţionezi împotriva intereselor camarazilor dumitale, şi asta nu e permis! Dumneata eşti unul, şi ei sunt douăzeci de mii! Chestiunile individuale trebuie lăsate deoparte. Fiecare dintre noi are familie, soţie, copii şi necazuri. Ce s-ar întâmpla dacă toţi am acţiona ca dumneata? N-ai deloc simţul colectivităţii! Eşti egoist! Eu m-am luat după locotenentul Jacobson, care este romantic şi crede în democraţie – ca toţi

[1] Ţin’te tare! (engl.); literal: «Continuaţi să zâmbiţi!».

americanii – şi am pierdut, în ultimele zile, cinci ore ocupându-mă de un singur om, şi neglijându-i pe ceilalţi 19.999 din lagăr! Este curată nebunie ce-am făcut!

– Dumneata nu te ocupi de nici un om din lagăr! a zis Traian. Dumneata te ocupi de o maşină administrativă, care e ceva impersonal. Nu confunda oamenii din lagăr cu maşinăria asta făcută din registre, maşini de scris şi cifre! Dumneata de astea te ocupi, domnule *Bürgermeister*, nu de cei 20.000 de oameni din lagăr. Prizonierii sunt carne, sânge şi spirit. Sunt suferinţe, credinţe, doruri, foame, speranţe, disperare şi iluzii. Iar dumneata nu te ocupi nici de carnea şi sângele lor, care sunt ceva individual, nici de speranţele sau disperările lor, care sunt şi mai individuale! Dumneata, cu cifrele şi cu hârtia! Nu cunoşti nici un prizonier: poţi pretinde că te ocupi de 20.000 de oameni, când nu te ocupi nici măcar de unul? Dumneata te ocupi de noţiuni, ca şi Jacobson, nu de oameni. Nici pe mine nu mă vezi om: mă vezi numai ca parte din cei 20.000. De aceea eşti supărat că ţi-ai pierdut timpul. Pe mine ca individ nu m-ai văzut, şi nici n-ai să mă poţi vedea vreodată. Nici pe nevasta dumitale n-ai văzut-o ca om: ai văzut-o ca soţie, ca mamă de copii şi ca menajeră, dar niciodată în întregul ei. Iar ea există numai în întregul ei, ca un tot! Dumneata n-ai văzut decât părţi din ea. Nici pe mama dumitale n-ai cunoscut-o, nici pe dumneata însuţi! N-ai cunoscut nici un om pe faţa pământului! Căci altfel nu ţi s-ar părea niciodată că jertfeşti prea mult timp pentru el. Dumneata ai cunoscut numai oameni reduşi la o singură dimensiune; dar aceştia nu mai sunt oameni, după cum cuburile cu o singură faţă nu mai pot fi cuburi!

Sanitarul a venit să anunţe că ambulanţa era în curte.

– Aş vrea să-mi iau rămas bun de la un prieten, Johann Moritz! a zis Traian.

– Este interzis să vorbeşti cu ceilalţi prizonieri!

Traian s-a întors, în pat, cu spatele spre *Bürgermeister*. Sanitarii l-au învelit în pătură şi l-au luat pe sus, ca pe un pachet, ducându-l aşa până la ambulanţă.

Fereastra ambulanţei era oblonită. Traian Korugă ştia însă că Johann Moritz se află la poarta infirmeriei şi se uită la ambulanţa care pleacă. I-a zâmbit în gând lui Moritz şi i-a spus: «Adio!»

153

– Doi americani ne-au adus un prizonier nebun din lagăr!

Şeful spitalului-închisoare din Karlsruhe s-a ridicat din pat, a făcut lumină şi s-a uitat la ceas. Era ora unu noaptea. Infirmierul care-l trezise l-a ajutat să se îmbrace. Medicul a ieşit din cameră indispus.

Prizonierii erau aduşi la spital numai în grupuri. În lagăre, se aştepta până când numărul bolnavilor se ridica la o sută, şi numai după aceea erau trimişi la spital. Chiar bolnavii grav aşteptau în lagăr câte trei sau patru săptămâni, până se completa suta şi se efectua transportul. Într-un an, nu fuseseră decât două excepţii. Acum era a treia.

– Ce fel de nebun e ăsta, de l-au trimis individual şi la miezul nopţii? a întrebat medicul, intrând în cancelarie.

– Cred că-i foarte grav, a zis infirmierul. Nu l-am văzut, fiindcă dormea în ambulanţă. Dar dacă au venit americanii cu el la ora asta înseamnă că e foarte grav!

Afară era rece, şi medicul ieşise din patul cald: tremura când a iscălit hârtia de luare în primire a prizonierului. Americanii cu ambulanţa au plecat. Medicul s-a întors să se culce, renunţând să-l mai vadă pe bolnav. Îi era frig. A dat însă dispoziţii să fie închis imediat în secţia cuvenită.

Traian Korugă nu ştie că a ajuns. Nu ştie nici că pe drum au avut o pană de cauciuc, care i-a întârziat până la miezul nopţii. Nici măcar nu ştie ce oră este. El a deschis ochii când îl duceau pe targă prin curtea spitalului şi a văzut cerul albastru, plin de stele.

– Calea Lactee! a zis el şi a zâmbit drumului alb de pe cer.

După aceea, i-au venit în minte cuvintele *Bürgermeister*-ului: «Te transportăm la un spital unde ai să fii hrănit cu forţa!» Traian s-a hotărât să se împotrivească oricărui tratament medical. «Cât timp voi fi conştient, voi refuza să mănânc şi să beau!»

Infirmierii, care îl auziseră spunând «Calea Lactee», au lăsat jos targa. Unul s-a aplecat asupra lui Traian şi a zis ironic:

– Am ajuns pe Calea Lactee!

Traian n-a gustat gluma şi a închis ochii. Apoi a simţit cum e luat în braţe şi aşezat în pat.

154

Traian Korugă priveşte camera în care se află. Lampa din tavan este acoperită cu o plasă de sârmă. Fereastra are gratii groase de fier. În cameră sunt patru paturi.

Doi bolnavi stau de vorbă, unul lângă altul. Poartă haine militare germane. Când a fost adus Traian, ei n-au întors capul şi au continuat să vorbească. Amândoi sunt tineri. Al treilea stă în pat, acoperit cu pătura peste cap. Nu i se văd decât bocancii, care îi ies de sub pătură. Traian se întreabă de ce doarme încălţat.

Lângă uşă, un infirmier în halat alb şade pe scaun. Capul lui e ca al *Bürgermeister*-ului Schmidt: masiv, pătrat. Cap de piatră. Muşchii feţei par morţi. Nici privirile nu-i sunt vii: parc-ar fi de sticlă. Dar infirmierul are nu un cap de mort, ci unul care n-a fost niciodată viu.

Infirmierul s-a apropiat de Traian:

– Ce poveste vrei să ne spui? a întrebat el şi l-a prins pe Traian de bărbie, ca pe copii când îi dojeneşti.

Traian Korugă şi-a ferit capul şi n-a răspuns.

– Tu nu vrei să ne spui nici o poveste, a zis infirmierul. Tu eşti dintre cei care tac!

Şi a luat mâna de pe bărbia lui Traian, ca să-l bată cu palma peste obraz:

– Fă cum îţi e meteahna şi cum îţi cântă păsărică! a zis.

Apoi s-a aşezat la loc, pe scaunul de lângă uşă.

155

– M-au închis în casa de nebuni, fiindcă am făcut greva foamei!

Traian şi-a muşcat buzele. Toată oboseala îi dispăruse: rămăsese pornirea de a se lupta. «Sunt în casa de nebuni» – şi-a zis el. «Planul le e bun: nu l-am întâlnit nici în romanele care descriu torturile din închisorile ruseşti. Prizonierii medici, prizonierii universitari din lagăr au semnat certificatul că sunt nebun, ca să arate că greva mea e un act de nebunie. Dar sunt în viaţă lucruri care nu se rezolvă atât de repede, şi mai ales atât de simplu! Nici lupta mea n-o să se termine aşa!» Traian şi-a încleştat pumnii. «Trebuie să dovedesc că sunt lucid» – şi-a zis, şi

s-a sculat, venind către infirmier. Dar se clătina. A trebuit să se sprijine de perete.

– Vii să-mi spui povestea ta? a întrebat infirmierul. Ştiam eu că ai să-mi spui o poveste!

Râdea.

– Aici n-ajunge unul care să n-aibă o poveste de spus. Dar acum n-am timp să te ascult, puiule! Lasă c-ai să-mi povesteşti mâine, poimâine, peste o lună sau peste un an! Ai să-mi spui mereu povestea ta. Avem tot timpul!

Infirmierul avea în mână un ziar: voia să citească mai departe.

– Ăla din fund e patul tău, a mai zis el. Du-te şi stai liniştit acolo! Să nu te duci în altul! Auzi?

– Aş vrea să te întreb ceva, a zis Traian.

– Ştiu că vrei să mă întrebi ceva, a răspuns infirmierul plictisit. Acum însă n-am timp. Du-te şi te-aşază pe pat! Aici trebuie să fii băiat cuminte, cuminte... Altfel iei bătaie cu cravaşa!

A scos din sertarul mesei o cravaşă de călărie şi i-a arătat-o, apoi a pus-o la loc. Traian Korugă a înţeles că orice cuvânt era inutil. Şi s-a întors la patul lui.

156

«Nu era de-ajuns închisoarea. Acum stau în ospiciul unei închisori!» Traian a închis ochii. Ar fi vrut să-şi fixeze un plan pentru a doua zi. Dar nu mai putea: a adormit cu pumnii strânşi.

– Ridică-te!

Traian a tresărit. De-abia aţipise. Lângă el se afla unul din infirmierii care-l aduseseră cu targa, cel care-i spusese că a ajuns pe Calea Lactee. Traian i-a recunoscut vocea.

– Scoate tot ce ai în buzunare!

Traian s-a ridicat, clătinându-se. A băgat în buzunar mâna; îi tremura. A scos batista şi i-a întins-o gardianului. Apoi a scos din alt buzunar pipa, şi i-a întins-o şi pe ea. În buzunarul de la piept avea o iconiţă: sfântul Anton. S-a uitat la ea, pe urmă i-a pus-o în mână infirmierului.

– Nu mai ai nimic în buzunare?

– Nu, a răspuns Traian. Asta-i tot ce am!

– Mâinile sus! a poruncit infirmierul.

Traian a ridicat braţele, dar numai până în dreptul pieptului: ochii i se împăienjeniseră, şi mai sus nu le putea urca.

– Mâinile sus! a repetat gardianul.

– Nu pot, a răspuns Traian. Mi-e foarte rău. Ameţesc...

Infirmierul i-a apucat braţele şi i le-a aşezat deasupra capului.

Traian a simţit în creştet apăsarea propriilor lui palme ca de piatră. Nu-şi imaginase până atunci că palmele îi puteau fi atât de grele. Stăteau ţepene pe cap.

Infirmierul l-a căutat în buzunare. Lui Traian i se părea că mâinile străine îi umblau nu în buzunare, ci de-a dreptul în carne şi pe sub piele.

– Lasă mâinile jos!

Infirmierul i-a descleştat mâinile de pe cap şi i le-a lăsat să cadă de-a lungul trupului.

– Scoate şireturile!

– Lasă-l în pace! a spus gardianul din camera lui Traian. Nu-l vezi că e galben ca ceara?

L-au întins pe pat şi i-au scos şireturile de la ghete. Pe urmă i-au tras în jos pantalonii, i-au desfăcut şiretul de la izmenele militare pe care le purta şi i l-au luat. La sfârşit, i-au smuls ochelarii de pe nas.

– Nu-mi luaţi ochelarii! i-a rugat Traian, care era foarte miop.

– Vrei să-ţi tai vinele cu sticla ochelarilor?

– Nu văd nimic fără ochelari!

– Nici n-ai ce vedea aici!

Infirmierul a făcut un pachet cu ochelarii, batista, pipa şi iconiţa lui Traian Koruga. Era tot ce mai poseda el pe pământ. Apoi infirmierul a plecat cu pachetul.

157

– Scoală-te şi mănâncă!

Era prima dimineaţă în ospiciu. Traian s-a uitat la castronul cu supă din mâna infirmierului.

– Nu mănânc!

– Aici nu merge cum vrei tu! a zis infirmierul.

El a aşezat castronul la capul patului, pe duşumea, apoi s-a îndreptat spre patul următor.

– Eu sunt în greva foamei şi a setei de şapte zile! a zis Traian.

– Aici toţi sunt în greva foamei, păpuşă! Nu eşti singurul! Infirmierul s-a apropiat de patul bolnavului care dormea cu capul acoperit şi cu bocancii în picioare, şi a dat pătura deoparte. Sub ea era un bătrân cu barba albă, care s-a uitat speriat la gardian, apoi s-a întors cu faţa în jos.

– Ce vreţi de la mine? a întrebat el, înfundându-şi capul în pernă.

Cei doi nebuni tineri au venit şi ei la patul bătrânului. Stăteau unul lângă altul, lipiţi, ca şi cum le-ar fi fost teamă să nu fie despărţiţi. Infirmierul îi numea «Dulăii».

– Pe el, Dulăilor! a poruncit gardianul, cum ai asmuţi câinii. Unul dintre Dulăi l-a prins pe bătrân de subţiori, pe la spate, celălalt i-a înşfăcat capul şi l-au ridicat pe şezut.

– Încet, că-i rupeţi oasele! a zis infirmierul râzând.

Bătrânul plângea. Îşi proptise bărbia în piept şi privea în jos.

– Deschide gura, tătucule! A venit dădaca cu biberonul! a zis înfirmierul.

Bătrânul apăsa bărbia în piept cu toată puterea şi strângea maxilarele.

– Deschideţi-i botişorul, dar încet!

Dulăii s-au urcat cu genunchii pe pat. Şi-au băgat degetele în gura bătrânului şi i-au descleştat fălcile. Infirmierul l-a apucat de nas şi i-a astupat nările, apoi, cu cealaltă mână, i-a turnat în gură supa.

Bolnavul a pufnit, împroşcând supa pe pieptul Dulăilor. Ei au râs. Infirmierul a turnat a doua lingură în gura bătrânului, care, de data asta, n-a mai putut-o împroşca. Mincarea i se oprise în gât şi el trebuia s-o înghită, altfel se sufoca. Pe nas nu putea respira: mâna infirmierului îi astupa nările.

– Mă sufoc! a bolborosit bolnavul.

Operaţia a continuat. Din când în când, bătrânul îngăima că se sufocă şi se zbătea în strânsoarea Dulăilor, dar ei îl ţineau cu putere.

– Vezi că merge, tătucule? a zis gardianul.

Obrazul bătrânului era galben ca ceara; fruntea i se acoperise de broboane de sudoare. Traian a închis ochii, ca să nu mai vadă spectacolul.

– Ţi-e frică? a întrebat infirmierul. Acum îţi vine şi ţie rândul!

– Îl hrănim şi pe el? au întrebat amândoi Dulăii în acelaşi timp.

– Dacă nu-i băiat cuminte, îl hrănim!

Dulăii nu s-au mai uitat la bătrân: priveau maxilarele şi gâtul lui Traian. Traian Korugă s-a aplecat, a luat talerul cu supă şi a început să mănânce. A mâncat repede, pe nemestecate. Când a terminat, a spus:

– Dumneata, domnule infirmier, ai dreptate! Cine refuză să mănânce după ce a fost internat în ospiciu e nebun! Nebunii nu pot declara greva foamei, fiindcă sunt iresponsabili de faptele lor. Eu nu sunt nebun, şi am mâncat! Dar n-am încetat lupta.

158

«Trebuie să le dovedesc medicilor că sunt sănătos!» – şi-a zis Traian.

Îl durea capul. Mâncarea o simţea ca pe-un bolovan în stomac. Dar s-a forţat să stea drept; a încercat să zâmbească. Apoi s-a apropiat de infirmier:

– Aş vrea să vorbesc cu medicul secţiei! a zis el.

– Aşteaptă vizita! a zis infirmierul. La vizită ai să poţi vorbi cu medicul!

– Mai înainte nu se poate?

– Pacienţii din secţia noastră n-au voie să cheme medicul!

– Înţeleg, a zis Traian. Cum să vină medicul de câte ori îl cheamă un nebun! Îţi spun însă că eu nu sunt nebun.

– Atunci de ce te-au trimis aici, dacă nu eşti nebun?

– Ca să încetez greva foamei! a zis Traian. Ţi-am povestit cum a fost. Acum am mâncat: nu mai e nici un motiv să fiu socotit nebun! Dacă nu mâncam, puteaţi considera gestul meu ca un act de nebunie, şi nu ca un act de protest. Acum însă vă e clar!

Traian şi-a dat seama că infirmierul citise ziarul în timp ce el vorbea. Nu-l ascultase nici o clipă.

– Mă socoteşti nebun şi acum, după ce am mâncat?

Vocea lui Traian tremura.

– Du-te în patul dumitale şi lasă-mă să-mi citesc ziarul! a poruncit infirmierul.

– Îţi spun, omule, că nu sunt nebun!

– Te cred, a zis infirmierul. Acum du-te în pat şi stai liniştit! Aici trebuie să fii băiat cuminte: cine nu-i cuminte ia bătaie cu cravaşa!

159

Doctorul n-a venit în dimineaţa aceea la vizită.

La amiază, unul dintre Dulăi a ieşit din cameră, însoţit de un infirmier. După o jutnătate de oră a fost adus înapoi pe targă şi aşezat în mijlocul încăperii. Nările Dulăului, astupate cu vată, tresăltau. Fruntea îi era palidă. Din gură i se scurgeau spume alburii amestecate cu un venin verzui, ca la Câinii turbaţi, şi-i tremurau buzele.

– Ce s-a întâmplat? a întrebat Traian.

Celalalt Dulău râdea, privind cum trupul ţeapăn al prietenului său era agitat de spasme. Pieptul i se ridica, ca nişte foale automate. Muşchii de la mâini şi de la picioare se cutremurau, detaşaţi parcă de restul corpului, şi pielea căpătase altă culoare. Nu mai era piele de om viu. Şira spinării înţepenise ca lucrurile moarte. Nici zvârcolirile nu erau altfel decât ale unei păpuşi mecanice. Vie era doar spuma alb-verzuie care îi curgea din gură şi i se revărsa pe piept, iar de acolo pe pânza tărgii.

– Ce i s-a întâmplat Dulăului? a întrebat din nou Traian.

– Nimic, a răspuns scurt infirmierul. Injecţii!

– Ce fel de injecţii sunt astea? De ce se zbate aşa?

– Nu fi curios, bobocule, a zis sanitarul, că ai să le-ncerci şi tu! Mâine îţi vine rândul ţie!

– Mie?

Traian a privit trupul ţeapăn, traversat de spasmuri, de pe targă.

– De ce te miri? a zis gardianul. Nu-ţi vine să crezi? Aici toată lumea trebuie să facă injecţii!

Pe urmă, a schimbat vata din nasul Dulăului şi l-a ciupit de obraz. Dulăul n-a reacţionat.

– Poţi şi să-l tai cu cuţitul, acum nu simte nimic! Numai cât se zbate! Injecţiile astea trebuie să le faceţi toţi, că pun nervii în mişcare. Uite ce gimnastică frumoasă fac nervii dumnealui!

Traian s-a lăsat pe pat, cu faţa îngropată în palme. Uşa s-a deschis: dar nu era doctorul. Venise alt infirmier, care l-a luat de braţ pe al doilea Dulău şi l-a scos afară.

După scurt timp, l-au adus şi pe el, cu targa, şi l-au aşezat tot în mijlocul camerei, lângă prietenul lui. Avea, tot aşa vată în

nări, şi din gură i se prelingeau spume albe-verzui, ca la câinii turbaţi. Trupul, cu faţa în sus, îşi zvârcolea înţepeneala.

După aceea, a fost rândul bătrânului, pe care l-au întors înapoi la fel, pe targă. Traian se uita la cele trei trupuri care se zbăteau în acelaşi ritm, deşi nu aparţineau aceluiaşi organism.

– Ce injecţii sunt astea?

– Cardiazol! a zis infirmierul. Şocuri pentru nervi! Astea zgâlţâie creierii şi scutură de pe ei întunericul nebuniei.

Infirmierul a râs.

Traian a privit iar cele trei trupuri de pe targă, care se zvârcoleau mecanic, ca nişte roboţi. Nările li se umflau şi tremurau la intervale regulate, în acelaşi ritm şi cu aceeaşi intensitate. Piepturile se ridicau şi se goleau de aer tot în aceeaşi cadenţă de păpuşi automate.

Toată viaţa care rămăsese în cele trei corpuri omeneşti se redusese la mişcările reflexe ale muşchilor. Voinţa, instinctele, spiritul erau moarte. Nu mai rămăsese decât reflexul, amplificat spasmotic.

Traian Korugă a avut în clipa aceea viziunea condiţiei umane în societatea tehnică contemporană. Camera în care se afla el crescuse uriaşă, întinzându-se peste toată Europa, peste tot occidentul şi peste tot pământul. Înaintea lui, acum, nu trei oameni se zbăteau în spasmuri automatizate, cu viaţa redusă la reflexe, după modelul roboţilor. Ci tot genul uman, pe întreaga suprafaţă a planetei!

Era o imagine stupidă, exagerată, dar ea îl obseda. I se părea că *Bürgermeister*-ul Schmidt conduce lagărul din Kornwestheim în ritmul fantastic al spasmelor celor trei trupuri întinse la picioarele lui. Dar nu numai *Bürgermeister*-ul, ci şi Jacobson, guvernatorul Brown, doctorul Samuel Abramovici, toţi ţopăiau în acelaşi ritm de jazz, de maşină, de şoc provocat de injecţiile cu Cardiazol. O societate care pulsa, se zbătea, spasmotic!

Traian şi-a acoperit ochii şi a urlat:

– Eu nu vreau! Nu vreau!

160

– În foaia dumitale de internare nu scrie nimic despre greva foamei şi a setei!

Medicul l-a privit bănuitor pe Traian.

– Dacă era vorba de vreo grevă, ar fi scris aici! a zis el. În fişa dumitale găsesc: grave tulburări mentale, obsesia sinuciderii, accese de violenţă, ideea persecuţiei. Atât! Nimic despre grevă, nici un cuvânt! Greva e un act conştient, ar fi fost consemnată aici. Diagnosticul este iscălit de doi profesori universitari; două somităţi medicale ale Germaniei! Pe cine vrei să cred eu? Pe dumneata sau pe cei doi profesori?

Medicul era convins că tot ce spunea Traian era pură invenţie.

– Eşti sigur că soţia dumitale este arestată? a întrebat el. Eu cred că nici nu eşti căsătorit! Unde ţi-e verigheta?

– Mi-au confiscat-o soldaţii, la percheziţii! a zis Traian.

– Se poate să fie adevărat, a spus medicul. Dar eu n-am nici o dovadă! Eu trebuie să iau de bun numai ce scrie în fişa medicală a dumitale. Nu te supăra, dar trebuie să pornesc de la premisa că soţia dumitale nu e arestată, că poate nici nu eşti căsătorit, că tatăl dumitale nu a murit în lagăr, că dumneata însuţi n-ai fost arestat fără nici un motiv, cum pretinzi! Eu sunt obligat să fac abstracţie de tot ce povesteşti dumneata!

Traian Korugă se gândea: «Este oare posibil să dovedeşti cuiva că ai mintea limpede? Fiecare cuvânt şi fiecare gest al tău, pe care până atunci le-ai socotit normale, când le analizezi, par acte tipice de nebun! Aceleaşi cuvinte, aceleaşi fraze, aceleaşi opinii care pe stradă au aerul firesc, aici, în ospiciu, sunt luate drept simptome de nebunie avansată. Cum să trasezi graniţa dintre nebunie şi starea normală? Imposibil! *Dar trebuie* să dovedesc că nu sunt nebun!»

– Doctore, te implor să-mi dai o mână de ajutor! a zis Traian.

– Ce vrei să fac?

– Să mă crezi!

– Asta nu-ţi foloseşte la nimic! a zis medicul.

– Îţi cer nu să-mi *spui* că mă crezi, ci să mă crezi cu adevărat! a zis Traian. Apoi să mă supui unui examen medical riguros!

– A doua dorinţă ţi-o împlineam şi fără să mi-o ceri! Prima, nu! Eu sunt om de ştiinţă: nu pot crede decât ceea ce constat. Fără dovezi nu cred nimic!

– Crede-mă ca om!

– Eu sunt om de ştiinţă! a repetat medicul, apăsat. Conştiinţa profesională îmi interzice să cred cuvinte nedovedite prin fapte!

161

Traian Korugă a fost supus examenului medical. I s-a scos cu siringa sânge din venele de la mâini. I-a fost luat sânge din vârful degetelor, şi din nou din vene – de data asta mai mult. El se lăsa, cu resemnare. Omul trebuie să dea sânge. Pretutindeni.

Dar sângele n-a fost deajuns. În prima seară, l-au înţepat cu siringa în cap, după ceafă: i-au scos câteva picături din lichidul care scaldă creierul. El a suportat durerea. I-a făcut foarte rău. Operaţia s-a repetat. Traian nu se împotrivea nicicum. Ştia că omul trebuie să plătească şi cu creierul, nu numai cu sângele: altfel, nu are dreptul să trăiască.

I-au fost zgândărite glandele, şi stoarse de secreţiile intime, pe care i le-au analizat pe sticlă, la lumina tare a lămpilor electrice. Urina, saliva, sucul diverselor măruntaie din stomac, toate au fost cercetate la microscop, în eprubete şi în retorte, în laboratorul închisori-spital.

Medicii i-au radiografiat plămânii. Apoi capul. I-au privit scheletul, os cu os şi încheietură cu încheietură, prin lumina razelor X.

Căutau rana care a provocat strigătul lui disperat după justiţie. Ea era în altă parte, dar medicii se încăpăţânau s-o caute în trupul lui Traian, în plămânii, în oasele, în creierii, în sângele şi în mădularele lui. El se lăsa scormonit.

După aceea, i-au fost examinaţi muşchii şi nervii pe rând, ca să se vadă cum reacţionează în fiecare parte a trupului: la genunchi, la mâini, la stomac.

I s-a ascultat inima. Urechea medicului a controlat mişcările tainice ale sângelui. Corpul lui Traian a fost cântărit. Pe urmă i-au măsurat înălţimea, grosimea, pieptul, oasele mâinilor, ale picioarelor. I-au deschis gura; dinţii au fost priviţi, număraţi, ciocăniţi. I s-a cercetat limba, cum cercetezi în farfurie o mâncare care nu pare prea proaspătă.

Tot trupul i-a fost investigat pe faţă şi pe dos, ca un articol îndoielnic.

La sfârşit, a venit interogatoriul psihiatric. Medicul a stat de vorbă cu Traian dimineaţa, la prânz şi seara. Uneori, şi noaptea. Răspunsurile lui la întrebări aparent banale au fost înregistrate în scris, şi în ele s-au căutat semnele nebuniei, cum caută detectivii indicii ale crimei în casa victimei. Psihiatrul l-a provocat pe Traian să vorbească despre copilărie, despre mama lui, despre surori, despre tatăl lui, despre femeile pe care le-a cunoscut. Traian cunoştea bine cărările ascunse ale subconştientului, pe care voia să le găsească medicul, şi l-a ajutat să le pătrundă tainele.

Sufletul lui Traian a fost desfăcut ca un dulap cu haine vechi şi lenjerie murdară. Medicii nu s-au îngreţoşat să privească şi să miroasă fiecare cută a vieţii ascunse.

Cu asta, examenul s-a terminat.

– Eşti perfect sănătos! a zis medicul. Numai complexele inevitabile, subalimentaţie, avitaminoză şi greutate subnormală! În rest, totul este în ordine. Lipsesc ceva globule roşii; încheieturi inflamate, din lipsă de hrană; dantură periclitată, din acelaşi motiv; puls într-o oarecare dezordine, din cauza slăbirii generale a organismului; câteva pete inofensive pe plămâni; în fine, puţin reumatism. Toate astea sunt lucruri curente, fără importanţă!

– V-aţi convins, deci, că nu sunt nebun? a întrebat Traian.

Era obosit. Tot atât de obosit ca Iisus în grădina Ghetsimani, la poalele muntelui Măslinilor.

– Vă rog să mă eliberaţi imediat din spital! a zis Traian.

– Te internăm în secţia medicală. Eşti extrem de slăbit fiziceşte!

– Eu vreau să mă întorc în lagăr!

– Nu este înţelept ce ceri, a zis medicul.

– Vreau să fiu trimis cât mai curând înapoi în lagăr! a repetat Traian.

După şapte zile, Traian Korugă se afla din nou în lagăr. Venise cu certificatul medical care arăta că nu fusese niciodată nebun. Ochii îi ardeau de satisfacţia victoriei. Dar trupul i se clătina ca o umbră, de oboseală şi de suferinţă.

162

– Arestarea automată este o metodă, nu un cap de acuzare! a zis Traian Korugă. Ca să arunci un om în puşcărie, ca să-l

tratezi ca pe-un criminal şi ca să-l ucizi, mai mult sau mai puţin lent, trebuie să ai un motiv. Trebuie ca acel om să fie vinovat de ceva. Ce am făcut eu? Ce vină are soţia mea? Ce a făcut tata? Cu ce este vinovat Johann Moritz? În clipa când v-am întrebat asta – cu disperarea firească, după cincisprezece luni de detenţie –, aţi tratat strigătul ca pe-un acces de nebunie. Când strigătul omului după justiţie şi libertate este etichetat drept nebunie, omul a încetat să mai existe! Poate să aibă cea mai desăvârşită civilizaţie din istorie, ea nu-i mai e de nici un folos!

Locotenentul Jacobson şi-a aprins o ţigare. Îl chemase la el pe Traian Korugă imediat după întorcerea sa din spital. Acum regreta.

– Dumneavoastră, europenii, luaţi toate problemele în tragic! a zis locotenentul. Asta e specialitatea dumneavoastră.

– Ai dreptate, a zis Traian. Este un defect. Dar a contempla cu zâmbetul pe buze tragedia şi zvârcolirile omului este infinit mai grav. Asta e cu totul altceva decât un simplu defect sau o greşeală oarecare.

– Eu am încercat să fac ceva pentru dumneata, a zis Jacobson, dar n-am putut obţine nimic. Am cerut eliberarea dumitale...

– Sunt sigur că ai făcut tot ce puteai, fără ca asta să fi folosit la ceva! a zis Traian. N-aveai cum reuşi. Nici un om nu va mai reuşi să-l elibereze pe altul, şi nici măcar pe sine. Omul este în minoritate, nu mai poate face nimic nici pentru el, nici pentru semenii lui. Omul poartă lanţuri mecanice! Şi dumneata le porţi: toate cătuşele birocraţiei tehnice îţi imobilizează mâinile şi picioarele! Atât ne mai poate oferi – nouă, oamenilor – rafinata civilizaţie apuseană contemporană: *cătuşele!*

– Du-te în lagăr! a spus Jacobson. Odihneşte-te! *Take it easy!* Şi nu mai face prostii!

– Nu voi face decât ce îi mai stă în putinţă unui om, la această oră târzie a istoriei!

– Iar cazi în melancolie, a zis locotenentul. Nu-mi place când te văd aşa. Iei o ţigare?

Cu plăcere!

Traian şi-a aprins ţigarea, apoi a întrebat:

– Dumneata n-ai senzaţia, domnule locotenent, că suntem nişte spectatori care se încăpăţânează să rămână în sală, şi după ce spectacolul s-a terminat? Obstinaţia asta nu foloseşte la nimic: tot vom fi daţi afară. Până la ultimul! Sala trebuie aerisită, scaunele ridicate. Continentele trebuie aerisite: curând începe

alt spectacol! Istoria îşi continuă reprezentaţiile. Ieri au fost pe afiş *Petiţiile*, adică, implorările omului către birourile societăţii tehnice, spre a fi lăsat în viaţă. Petiţia care solicita graţierea omului de la pedeapsa cu moartea a fost respinsă. Nici n-a fost citită: spectacolul nu a plăcut. N-avea *happy end!* Mâine vom avea premieră: *Baletul mecanic*. Un spectacol fără oameni: apar pe scenă numai roboţi, maşini şi cetăţeni mascaţi. Eu nu voi asista. Pentru mine, acest spectacol începe la o oră prea târzie. Dumneata ai loja rezervată; dar să ştii că numai la primele reprezentaţii. Du-te, şi petrecere frumoasă! Şi nu uita, totuşi, că nu ai loja decât pentru începutul stagiunii!

Traian Korugă a lăsat ţigarea aprinsă şi neterminată în scrumiera de pe biroul locotenentului. Şi a plecat.

163

Traian l-a întâlnit pe Johann Moritz la intrarea în lagăr, chiar lângă poartă. Moritz era trist. Când l-a văzut pe Traian, i-au dat lacrămile.

– Dumneavoastră sunteţi? Credeam că n-am să vă mai văd niciodată!

– Ţi-ar fi părut rău?

– Până la moarte mi-ar fi părut rău! a zis Johann Moritz, strângându-i mâinile lui Traian. Nici n-am putut să-mi iau rămas bun de la dumneavoastră, când aţi plecat. Nu m-au lăsat să intru în infirmerie; eu am încercat mereu! Unde aţi fost?

– La casa de nebuni! a zis Traian.

Johann Moritz şi-a dus mâna la gură, privindu-l fix pe Traian.

– Nu cred! a zis. La casa de nebuni?

– La casa de nebuni, a repetat Traian. Şi am adus ceva de fumat!

Traian a desfăcut batista, în colţul căreia avea puţin praf de tutun.

– Acolo v-au închis? Săracul domnul Traian!...

S-au aşezat amândoi pe pământul încins, lângă poarta lagărului, şi au început să-şi răsucească ţigări. Moritz nu era încă dumerit, dar nu îndrăznea să întrebe nimic.

– Ţie ţi-a plăcut întotdeauna pipa mea, nu-i aşa? a zis Traian.

– Cu pipa ai totdeauna ceva de fumat, a zis Johann Moritz. Poţi să pui în ea toate gunoaiele şi toate resturile de tutun din care n-ai mai putea face o ţigare! De-aia îmi părea rău că n-am pipă. În lagăr, fără pipă, e greu!

– Îţi dăruiesc pipa mea, a zis Traian şi i-a întins lui Moritz luleaua pe care o ţinuse, vreme de un an şi jumătate, aproape în permanenţă între dinţi, mai mereu goală.

– Nu se poate! a zis Moritz. O pipă este o adevarată avere în lagăr. Şi apoi dumneavoastră cu ce-o să fumaţi?

– Eu nu mai fumez, a zis Traian. Asta e ultima ţigare!

– V-a spus doctorul să nu mai fumaţi?

– Nu mi-a spus! Dar nu vreau să mai fumez!

Johann Moritz a luat pipa şi a început s-o umple cu tutun.

– Vă mulţumesc, a zis el. Dar, dacă nu vă puteţi lăsa de fumat, eu v-o dau înapoi, să ştiţi! O primesc numai dacă dumneavoastră vă lăsaţi de tutun.

– Mă las sigur!

Moritz a zâmbit:

– Şi eu am zis de multe ori că nu mai fumez, dar n-am putut. Tutunul se lasă greu!

– Ştiu, a zis Traian. Însă, de data asta, eu am să mă las de fumat.

Traian Korugă şi-a aprins ţigarea. Johann Moritz şi-a aprins pipa.

Au fumat amândoi în tăcere. Traian şi-a scos apoi ochelarii şi s-a uitat la ei cu luare aminte şi cu dragoste. Aveau rame mari, negre. El îi privea de parcă şi-ar fi luat rămas bun de la ei. Dintre toate obiectele personale pe care le purta cu el de obicei, nu-i rămăseseră decât ochelarii. Tabachera, ceasul, inelul, verigheta, stiloul şi creionul îi fuseseră confiscate pe rând. Nu mai avea decât ochelarii...

Cruciuliţa, pe care o purtase la gât până în ultima vreme, o pusese pe pieptul tatălui său, după ce murise, ca să fie îngropat cu ea. Preoţii ortodocşi sunt înmormântaţi în odăjdiile cu care au slujit şi cu icoana pe piept. Tatăl lui nu fusese înmormântat în odăjdii. Era îmbrăcat într-o bluză americană cu inscripţia *PW,* pe spate şi pe mâneci. Nu avea nici cămaşă: cămaşa tocmai se afla la uscat. Johann Moritz o spălase dimineaţa şi, după ce a murit, preotul a fost luat atât de repede din cort, încât ei n-au mai avut timp să aducă cămaşa şi să-l îmbrace. Traian i-a strecurat însă, între bluză şi piele, cruciuliţa lui de la gât. Tatăl lui a fost îngropat cu ea. Sau poate a fost ars cu ea la crematoriu...

Acum, Traian mai avea ochelarii. Singurul lucru personal care mai era al lui, în afară de trup. Corpul său şi ochelarii erau singurele elemente materiale pe care le mai salvase din viaţa lui anterioară. Acum se uita la ochelari, analizându-i cu tristeţe şi melancolie. Pe urmă i-a întins lui Johann Moritz.

– Vrei să mi-i păstrezi tu?

– Acum vedeţi fără ei? a întrebat Moritz, care socotise întotdeauna că e o mare povară şi o pedeapsă pentru cineva să poarte în permanenţă ochelari.

Se bucura sincer că Traian nu mai avea nevoie de ei.

– Nu văd fără ei! a zis Traian. Dar e mai odihnitor fără ochelari. N-am să-i mai port niciodată!

– Şi eu mă miram cum puteaţi să-i purtaţi toată ziua! a zis Moritz. Nu-i scoteaţi decât noaptea. Nu v-am văzut niciodată fără ei!

– Dac-ai să fii eliberat înaintea mea, am să te rog să-i duci soţiei mele ochelarii, a zis Traian. Poate că n-ai s-o întâlneşti imediat: să-i păstrezi însă la tine toată vremea! Nu se ştie unde o găseşti. Poate vă întâlniţi mai târziu, în România. Ai grijă să nu-i spargi!

Moritz luase ochelarii şi se uita la ei. Simţea că Traian îi ascunde ceva. Faptul că întâi i-a dăruit pipa şi acum îi dădea ochelarii avea un înţeles...

– Nu te speria, Moritz! a zis Traian. Vreau doar să-i ţii tu! Eu n-am să-i mai pun la ochi. Nu vreau să mai port niciodată ochelari, dar nu vreau nici ca ei să ajungă în mâini străine! Atâtea lucruri am văzut cu ei în viaţă! Mă înţelegi de ce-mi sunt aşa de dragi? Cu ochelarii ăştia am văzut-o întâia oară pe soţia mea. Cu ei am văzut o mie şi una de fete frumoase. Am văzut tablouri, statui, muzee, oraşe, ţări. Am privit cerul, marea, munţii. Cu ochelarii ăştia am citit nenumărate cărţi, noapte de noapte. Cu ei l-am văzut pe tata murind. Cu ei te-am privit pe tine şi mi-am privit toţi prietenii.

Cu ei am privit cum se prăbuşeşte Europa. Cu ei am văzut cum mor oamenii de foame, cum sunt închişi, schingiuiţi, cum se topesc în lagăre. Am văzut sfinţi, oameni şi nebuni. Cu ochelarii ăştia am văzut cum moare un continent, cu oameni cu tot, cu legile, cu credinţele şi cu speranţele lui, fără să ştie că moare, închis în lagărele şi în canoanele tehnice ale unei societăţi întoarse la înţepenirea barbară.

Ochelarii ăştia, dragă Moritz, sunt ca şi ochii mei; uneori chiar îi confund cu ei, sunt inseparabili. Cu ei am văzut tot ce era

de văzut până acum. De azi înainte, nu mai vreau să văd nimic. Sunt obosit: spectacolul a durat prea mult!

Astăzi, dacă îmi păstrez ochelarii, n-aş mai avea de văzut decât ruine de oraşe, ruine de oameni, ruine de ţări, ruine de biserici şi de credinţe. Cu ei mi-aş vedea propria mea ruină: ruina ruinelor! E exasperant să vezi, unde te-ntorci şi cât cuprinzi cu ochii, numai ruine. Şi eu nu sunt un sadic: nu le pot privi!

Peste aceste ruine vin – au şi început să vină – noi pionieri, cetăţeni ai unei lumi care se caţără în istorie. Ei construiesc, cu furie. Eu nu pot construi împreună cu ei. Construcţia civilizaţiei lor începe cu închisorile. Îi priveşte! Eu nu vreau să construiesc împreună cu ei! De aceea, ar trebui să rămân toată viaţa un spectator; şi a trăi ca spectator, ca martor, nu înseamnă a trăi! Societatea contemporană nu are pentru oameni decât locuri de spectatori.

Amară ironie! Singurul lucru pe care nu mi l-au confiscat la percheziţii până acum au fost ochelarii! Mi-au indicat poruncitor singura atitudine pe care mai am dreptul s-o păstrez de-a lungul vieţii. Am găsit generos gestul soldaţilor, de a-mi lăsa ochelarii. Pe urmă, am înţeles: era nu din generozitate, ci din sadism! Îmi fixau astfel nu numai poziţia de spectator, ci şi spectacolul: lagărul! Altceva nu mai am dreptul să văd: doar lagăre, închisori, casa de nebuni, soldaţi, sârmă ghimpată.

De aceea, eu renunţ la ochelari. Renunţ la singurul lucru care îmi mai era îngăduit în viaţă. Ochelarii sunt, ca şi ochii, un lucru minunat, inegalabil; dar numai câtă vreme eşti în viaţă. Când nu mai ai viaţă, sau când mai ai numai câteva picături din ea, sau numai acces temporar şi limitat la ce înseamnă viaţa, ochelarii sunt o glumă sinistră. Ai văzut tu mort cu ochelari?

– Dar dumneavoastră nu sunteţi mort!

– Asta e singura noastră speranţă: că nu suntem morţi! Dar speranţa nu poate înlocui viaţa. Speranţa este o iarbă care creşte şi pe morminte!

– Dar noi suntem în viaţă, domnule Traian! a zis Moritz.

– Noi sperăm că suntem în viaţă!

Johann Moritz s-a uitat la Traian: îşi adusese aminte că el venea de la casa de nebuni. Singur spusese că a fost la casa de nebuni!

– Nu te speria, dragă Moritz, a zis Traian. Nu sunt nebun! Dacă şi tu ai crede asta, aş fi foarte îndurerat. Tu spui că eu mai sunt în viaţă, fiindcă, dacă nu, m-ai vedea mort. M-ai vedea cum mi se închid ochii, cum mi se opreşte inima şi cum mă răcesc.

Dar, dragă Moritz, există morţi care nu lasă cadavre! Continentele mor: şi nu le rămân cadavrele. Civilizaţiile mor: şi nu le vezi cadavrele. Nici religiile nu-şi lasă cadavrele în urma lor. Ţările mor şi ele, tot fără cadavru. Oamenii mor şi ei uneori, înainte de a li se dovedi moartea prin existenţa cadavrului. Faptul că tu nu-mi vezi cadavrul nu e o garanţie că eu sunt încă în viaţă. Mă înţelegi?

Johann Moritz a început să plângă.

– Ce-ai păţit, dragă Moritz?

– Dumneavoastră sunteţi bolnav, domnule Traian!

– Vrei să spui că aiurez şi că sunt nebun, nu-i aşa?

– Nu spun asta, domnule Traian! Cum aş putea eu să spun una ca asta?

– Tu crezi că sunt nebun, a zis Traian. Din cauza asta plângi! Dar plângi degeaba: nu sunt nebun, dragă Moritz! Sunt mai lucid decât oricând.

– Da, domnule Traian?

– Sigur că da!

– Eu n-am crezut că sunteţi nebun; credeam că vă doare capul! a zis Moritz. Atâtea zile n-aţi mâncat şi n-aţi băut nimic, şi, acolo unde-aţi fost, poate v-au chinuit... Nici o clipă nu mi-a trecut prin minte că aţi fi...

Johann Moritz a evitat să pronunţe cuvântul «nebun».

Traian şi-a răsucit o nouă ţigare şi s-a gândit că oamenii care suferă văzând prăbuşirea culturii europene se prăbuşesc şi dispar odată cu ea. Cei care asistă la această prăbuşire, dar rămân în viaţă, sunt străini de dramă. Ei fie aparţin unei civilizaţii mecanizate, ca Jacobson, care îl crede nebun, fie sunt fiinţe primitive, ca Johann Moritz, care trăieşte încă în faza instinctelor şi a superstiţiilor, şi care, la fel, îl ia drept nebun. Amândoi n-au nimic de-a face cu Europa şi amândoi numesc nebunie momentul când omul ajunge la limita suferinţei spirituale.

Singura care are fi putut înţelege că este nu nebunie, ci suferinţă dusă la ultima ei graniţă ar fi fost Nora. Ea avea antrenamentul ereditar a mii de ani de sclavie şi umilire. Rasa ei a învăţat robia şi suferinţa în Egipt, trudind la înălţarea piramidelor, a trăit persecuţiile religioase din Spania inchiziţiei, pogromurile din Rusia, lagărele de concentrare din Germania. Rasa Eleonorei West va rezista şi noii civilizaţii tehnice.

Traian Korugă s-a bucurat pentru Nora şi a zâmbit. Apoi a zis:

– Moritz, aprinde-ţi pipa, şi pe urmă du-te să pui bine ochelarii în cort, ca să nu cumva să se spargă! Ştii că trebuie să-i dai întregi soţiei mele!

– Îi duc, domnule Traian!

Johann Moritz a plecat cu pasul lui domol, cu umerii puţin aplecaţi, pufăind din pipă. Lui Traian Korugă i s-a părut dintr-o dată că-l vede pe Moritz străbătând nu curtea lagărului, ci secolele istoriei, cu acelaşi pas egal, absent la ce se petrece în jurul lui, cu rădăcinile înfipte adânc în pământ şi cu ochii la miracolul albastru al cerului, fără să se se întrebe vreodată de ce este albastru...

«Johann Moritz şi Nora West vor supravieţui Europei»! – şi-a zis Traian. «Ei vor trăi şi în societatea tehnică occidentală. Dar nu multă vreme. Nici un om nu va putea rezista prea mult! Poate că nu vor asista decât la primele reprezentaţii. Apoi vor dispărea şi ultimii oameni, cei mai tari, şi vor veni roboţii din răsărit şi din apus, de la sud şi de la nord!»

164

Johann Moritz a dispărut între corturi. Traian Korugă s-a ridicat, a aruncat ţigarea şi s-a îndreptat înspre poarta principală a lagărului.

Prizonierilor le era interzis să pătrundă în curtea care ducea către intrarea principală. Traian Korugă o ştia, ca şi ceilalţi, dar a continuat să meargă, cu paşii siguri, nici prea încet, nici prea grăbit: cadenţa în care te-ai întoarce acasă seara, după o zi de muncă, conştient că-ţi poţi permite luxul de a nu te grăbi, dar – totodată – hotărât să nu întârzii prea mult.

Prizonierii care se aflau în curte – şi întotdeauna se aflau câteva mii în curte – au observat că un deţinut intrase pe aleea interzisă şi s-au apropiat de sârmă, să-l vadă mai bine. Credeau că e vreun furier de la comandamentul lagărului sau vreun medic: numai aceştia aveau voie să treacă pe alee. Prizonierii însă îl priveau, fiindcă în lagăr nici un fapt nu se petrece fără să fie observat, cu aviditate, de mii de ochi.

Ochii obligaţi să vadă zilnic mereu aceleaşi lucruri caută cu sete noutatea, cât de neînsemnată; ceva care să iasă din comun.

Setea spiritului omenesc de a evada din automatism şi de a găsi elementul inedit şi personal, faptul de viaţă caracteristic şi singular...

Un prizonier care traversa teritoriul oprit... Era un eveniment demn de atenţie, chiar dacă – fiind medic ori furier – avea permisiunea de a trece prin curte. Îl priveau cu interesul cu care sunt priviţi actorii pe scenă, fiindcă ei săvârşesc un act care mulţimii de spectatori îi este inaccesibil.

Traian Korugă ştia că e urmărit de ochii miilor de prizonieri; ştia şi că santinelele poloneze din turnurile de lemn de deasupra gardului de sârmă ghimpată se uită la el cu nedumerire, neînţelegând ce vrea şi încotro se îndreaptă.

Traian n-a privit nici înapoi, către prizonierii adunaţi la gard, nici în sus, către santinelele din turnuri. El mergea drept înainte. Mergea nu doar cu pasul hotărât şi cadenţat al omului furios şi decis să treacă peste orice obstacol: pasul lui avea şi elasticitate, ca atunci când îţi place să mergi pe jos.

Dar Traian Korugă nu găsea nici o plăcere sportivă în mersul lui: ştia numai că el are un sens, adică îi satisfăcea spiritul. De aceea, pasul nu-i era nici apăsat, nici monoton, ca mişcările automatizate ale maşinilot ori ale oamenilor mânaţi orbeşte de pasiuni şi ţeluri. Pasul lui Traian nu era de fanatic.

Mergea cu ochii larg deschişi: fără ochelari vedea prost. Dar ochii inimii şi cei ai minţii distingeau limpede totul: drumul, sensul drumului, bucuria şi drama drumului. Cineva cu privirea ascuţită ar fi putut citi în mersul lui Traian, în paşii lui pe nisip, înspre gardul de sârmă ghimpată, o tristeţe adâncă, discretă şi pudică. Tristeţea oamenilor când pleacă de acasă, departe de ea. Tristeţea marinarilor, când părăsesc portul. Cineva care ar fi ştiut să vadă ar fi putut citi toate astea în paşii lui Traian. Picioarele lui le înscriau pe nisip. Dar ochii care să citească lipseau...

Ochii santinelelor poloneze şi ochii prizonierilor vedeau numai că Traian se apropiase de sârma ghimpată. Nimeni nu avea voie să se apropie de gard la mai puţin de un metru şi jumătate. Traian Korugă o făcuse, însă.

Prizonierii au dus mâinile streaşină la ochi, spre a nu scăpa vreo mişcare. Alţii şi-au dus palma la gură, aşteptând urmarea, ca şi cum ar fi asistat la un meci palpitant, ar fi văzut un film senzaţional ori ar fi citit un roman poliţist cu enigmă.

Polonezul din turn a rămas şi el uimit. Poate că şi-ar fi dus mâna la ochi, ca să vadă mai bine. Dar mâna lui era pe armă:

când a vrut s-o ridice spre frunte, a ridicat arma. Atunci şi-a amintit că, dacă un prizonier se apropie de gardul de sârmă ghimpată, el are consemn să tragă. Şi a apăsat pe trăgaci.

În clipa când arma a luat foc, polonezul şi-a dat seama că făcuse o greşeală: nu ochise înainte de a trage. Şi, când tragi cu arma, întâi trebuie să ocheşti. Ăsta e regulamentul, ştia, îi intrase în subconştient. De aceea, automat, şi-a reparat greşeala: a doua oară, până să apese pe trăgaci, a ochit ţinta, adică omul.

Traian Korugă a auzit prima detunătură. Pe urmă, a auzit-o pe-a doua. A simţit un fulger trecându-i prin faţa ochilor, o oboseală care i-a pătruns caldă în trup, ca oboseala care se împrăştie în tine iarna, când vii de-afară, din ger, şi bei ceai fierbinte cu rom. Şi mâinile i se udau de ceva cald. Apoi trupul lui s-a îndoit şi a căzut pe pământul încins de lângă sârma ghimpată, cum cade şi se mototoleşte un palton alunecat din curier.

Traian a resimţit o milă imensă pentru corpul muiat şi prăbuşit la pământ. Corpul acesta era cel mai bun prieten al lui: de-abia acum îşi dădea seama cât de mult îl iubeşte. Pe urmă s-a gândit la Nora şi la tatăl lui, care-i erau la fel de apropiaţi ca propriul lui trup. Imaginile Norei, a preotului Korugă, a mamei ui, a lui Johann Moritz, a procurorului George Damian şi alte câteva încă au căzut şi ele din faţa ochilor lui Traian Korugă, cum cad nişte tablouri din perete, după ce le scoţi cuiele în care au fost agăţate.

Tablourile cu imagini dragi s-au prăvălit pe pământ, la fel ca trupul lui Traian Korugă, îngrămădindu-se unele peste altele. Spiritul nu le mai putea ţine în faţa ochilor. Nu mai avea putere. Ultimul lucru rămas neprăbuşit era capul: fruntea îi stătea încă sus. Dar, după câteva clipe, a devenit şi ea prea grea.

El şi-a lipit obrazul ele pământul cald şi a încercat să-şi amintească ceva, dar memoria îi era ca o pânză de steag care i-ar fi acoperit, cu faldurile ei unduitoare, tablourile vechi, odată cu trupul înmuiat, din care sângele se scurgea.

Traian Korugă ştia ce ar fi vrut să spună, şi n-a mai spus! O rugăciune care îi plăcuse. Dar, ca atâtea lucruri în viaţă, ea a rămas doar în gând. Şi nu era lungă. Dacă ar mai mai fi trăit câteva clipe numai...

Erde, du Liebe, ich will...

Namenlos, birt ich zu dir entschlossen – von weit her![1]

Obrazul şi buzele lui au sărutat ţărâna caldă, tandru, prieteneşte, cu dragoste.

Totul era solemn, desăvârşit. Fiindcă totul se desfăşurase simplu, cu încetineala maiestuoasă cu care se stinge focul.

În curtea lagărului, Johann Moritz, care voia să strige, şi-a dus mâna la gură şi s-a stăpânit. La ce să fi strigat?

Moritz şi-a plecat privirile în pământ şi şi-a făcut semnul crucii.

165

A patra zi după moartea lui Traian Korugă, Johann Moritz a primit scrisoare de la Suzana.

Scrisoarea Suzanei către Johann Moritz:

Dragă Iani,

Poate ca tu mă credeai moartă. De nouă ani nu mai ştim nimic unul de altul. Mintea mi-a spus şi mie de multe ori că tu nu mai trăieşti. M-am pregătit să fac rugăciuni la biserică pentru tine, aşa cum se fac pentru morţi. Dar, în ultima clipă, m-am oprit: inima îmi spunea că tu nu eşti mort. Acum mă bucur că nu ţi-am făcut parastas, căci e mare păcat să faci slujbă ca la morţi pentru cineva viu.

Adresa ta mi-a dat-o domnul Perusset, de la Crucea Roşie elveţiană. Mi-a spus că eşti închis de câţiva ani. După ce am mulţumit lui Dumnezeu că ni te-a ţinut în viaţă, l-am rugat să lumineze mintea celor care te ţin în puşcărie pe nedrept, fiindcă ei ştiu că nu eşti nici hoţ, nici ucigaş, şi stai închis degeaba.

Sunt multe lucruri pe care trebuie să ţi le spun. În nouă ani s-au petrecut multe. Dar nu e loc într-o scrisoare pentru toate.

Tu ai să fii mânios că eu mă aflu acum în Germania. Că am părăsit casa, pământul şi toată gospodăria noastră şi îţi ţin copiii printre străini. De aceea, îţi voi scrie cum s-a petrecut totul.

Tu ai plecat a doua zi de Sfinţii împăraţi Constantin şi Elena. Oamenii din sat spuneau că jandarmii te-au dus cu puşca de la

[1] Glie, tu, iubito, vreau...
Necunoscut şi de departe, vin hotărât spre tine.
(Rainer Maria Rilke)

spate. Eu n-am crezut, fiindcă ştiam că nu eşti vinovat cu nimic şi nu aveau de ce să te ducă cu puşca de la spate jandarmii şi să te închidă, ca pe hoţi.

Când s-au împlinit patru săptămâni de la plecarea ta, eu am făcut pâine şi te-am aşteptat să vii. Ştiam c-ai să te-ntorci însetat şi flămând. Dar, după ce pâinea s-a uscat, am dat-o copiilor şi-am făcut alta, ca să fie proaspătă când soseşti tu, căci – nu ştiu de ce – îmi spunea inima c-ai să soseşti curând. Te aşteptam în fiecare zi. Credeam c-ai să vii seara, şi lăsam poarta deschisă, ca să nu trebuiască să aştepţi până vin eu să ţi-o deschid. Eu ştiam c-ai să vii obosit şi au să doară picioarele, şi de aceea nu voiam să te las să aştepţi la poartă. Dar tu, dragă Iani, n-ai venit. Eu n-am mai făcut pâine pentru tine, că nu mai aveam făină, dar, de aşteptat, te-am aşteptat la fel în fiecare zi.

Într-o zi, aproape de Sfântul Nicolae, jandarmul a venit şi mi-a spus că tu eşti evreu şi trebuie să-ţi ia casa. Ca să mă lase să mai stau cu copiii în ea, m-a pus să semnez o hârtie de divorţ. Am semnat. Era iarnă, şi n-aveam unde mă duce. Dar, de despărţit, nu m-am despărţit de tine şi te-am aşteptat ca şi mai înainte, cu şi mai multă nerăbdare.

Când au venit ruşii în sat, i-au împuşcat pe părintele Korugă şi pe cei mai de frunte săteni. Eu şi cu mama Aristiţa l-am luat noaptea pe părintele, care încă nu murise, din groapa primăriei şi am vrut să-l ascundem în pădure. Pe drum, am întâlnit o coloană de nemţi şi li l-am dat lor pe părintele, ca să-l ducă la spital. Nu ştiu dacă am făcut bine. Dar nici să-l lăsăm să moară nu puteam. Pentru fapta asta, mama Aristiţa a fost a doua zi dimineaţa împuşcată de Marcu Goldenberg. Voia să mă-mpuşte şi pe mine. Dar eu am luat copiii şi am fugit din sat. Am muncit şi am pătimit, prin multe locuri. Îmi era teamă că ruşii mă-mpuşcă şi pe mine, ca pe mama Aristiţa, dacă mă prind. Şi am fugit de ei cât am putut. Dar ruşii tot m-au prins, în Germania, după ce s-a terminat războiul. Ei nu m-au împuşcat. Au fost foarte buni cu mine. Copiilor tăi, ruşii le-au dat pâine, bomboane şi haine, fiindcă ei nu sunt copii de neamţ. Eu am căpătat, la fel, de la ruşi, mâncare şi îmbrăcăminte. Acum îmi părea rău c-am fugit din Fântâna de frica lor.

Asta a durat patru zile. Eu aşteptam să mă însănătoşesc, fnndcă fusesem bolnavă, şi apoi să plec în ţară. Într-o noapte, a bătut cineva la fereastră. Erau soldaţi ruşi. Au spart uşa şi au intrat în casă. Au căutat peste tot, să vadă dacă mai sunt şi alte femei, şi au adus-o pe fata propnetăresei, care avea paisprezece

ani. Ne-au dat apoi de băut la amândouă. Au scos pistoalele şi au spus că, dacă nu bem, ne împuşcă. Pe urmă ne-au spus să ne dezbrăcăm în pielea goală. În cameră erau şi copiii noştri amândoi. Eu am zis că mai bine să mă omoare, dar de dezbrăcat în pielea goală nu mă dezbrac. Soldaţii mi-au rupt în bucăţi rochia şi cămaşa. Pe urmă şi-au bătut joc de mine şi de nemţoaică. Până la ziuă, m-au batjocorit pe rând. Mi-au turnat rachiu pe gât, fiindcă nu voiam să beau. Pe urmă mi-au turnat rachiu în urechi şi m-au batjocorit din nou. Să mă ierţi, dragă Iani, dar nu vreau să-ţi ascund nimic. Când m-am deşteptat, ruşii nu mai erau în cameră, şi copiii plângeau la capul meu, ca la capul unei moarte.

A doua seară, ruşii au venit din nou. Erau tot aceiaşi. Ei au adus-o iar pe fata gazdei şi ne-au batjocorit pe amândouă.

Eu m-am ascuns cu copiii în pivniţă, ca sa nu mă mai găsească ruşii. Dar, în a treia noapte, ei m-au găsit şi în pivniţă. Şi iarăşi s-a întâmplat ca în nopţile de mai înainte, dar eu nu mai ştiu nimic, fiindcă am leşinat până să mă batjocorească ei.

Aşa a fost două săptămâni de-a rândul. M-am ascuns în grădină, la vecini, în pod. Dar ruşii mă găseau peste tot. N-am scăpat în nici o noapte. Eu m-am hotărât să mă omor. Dar, când vedeam copiii lângă mine, nu mi se-ndura inima să-i las fără mamă, căci destul erau fără tată. Ce-aveau să facă bieţii copii fără nimeni, aici, în ţară străină? Pentru ei, dragă Iani, am mai rămas în viaţă. Pentru mine, însă, de atunci sunt moartă.

Ca să scap de ruşi, am fugit spre apus. Am ajuns la englezi şi pe urmă la americani, unde mă aflu acum. Pe drum, ruşii m-au prins de mai multe ori. Şi, unde mă prindeau, îşi băteau joc de mine, aşa cum îşi băteau joc de toate femeile, în faţa copiilor. Înainte de a intra la englezi, ruşii m-au ţinut la graniţă trei zile şi şi-au bătut joc de mine zi şi noapte. Când m-au batjocorit ruşii la graniţă ultima oară, am rămas însărcinată. Acum port în pântece un copil într-a cincea lună. Te întreb ce să fac. Scrie-mi dacă, după toate cele care mi s-au întâmplat, tu mă mai socoteşti nevasta ta şi dacă ai să te mai întorci vreodată la mine.

Aştept răspunsul tău cu nerăbdare şi cu lacrămi, ca să ştiu ce să fac.

Suzana

166

Johann Moritz a terminat de citit scrisoarea, dar tot mai ţinea foile încleştate în mâini. A auzit, ca prin vis, cum s-a sunat adunarea pentru masă, dar nu s-a clintit. Stătea întins pe pat, cu faţa în sus.

Privirea, trăsăturile chipului, felul în care şedea lungit, toate îi erau acum altele. Nu mai era Johann Moritz de mai înainte, Johann Moritz cel dintotdeauna. Trupul şi sufletul îi rămăseseră ca un cablu prin care ar fi trecut un curent electric mult prea puternic. Din toate, numai cenuşa celui care fusese. El, Moritz, nu mai exista. Dacă l-ar fi înţepat cineva cu un ac, n-ar fi simţit nici o durere. Nu-i era nici foame, nici sete. Nu era nici trist, nici indiferent şi nici vesel. Nu era în nici un fel. Ar fi putut râde şi plânge în acelaşi timp, fiindcă nu mai participa la nimic.

Johann Moritz s-a ridicat de pe pat şi a ieşit din cort, fără să simtă pe unde călca.

La gardul de sârmă ghimpată s-a oprit fără să-şi dea seama, din obişnuinţă. Dacă în clipa aceea ar fi trecut dincolo de linia interzisă şi ar fi fost împuşcat, cum fusese Traian Korugă, lui i-ar fi fost indiferent. Dar el nu voia să treacă dincolo. Nici să nu treacă nu voia. Nu voia nimic.

După un timp, de cealaltă parte a gardului, au apărut doi soldaţi americani, care au venit aproape, ca să-l fotografieze. Moritz nu s-a mişcat, nici nu s-a uitat la ei. Numai când s-a apropiat un al treilea soldat, Moritz a tresărit şi l-a chemat, cu jumătate de glas:

– Ştrul, ce-i cu tine aici?

Soldatul american s-a oprit cu aparatul îndreptat spre Moritz şi l-a privit fix. Era Ştrul, furierul lagărului de evrei din România, care fugise împreună cu el şi cu doctorul Abramovici în Ungaria. S-au uitat unul la altul şi s-au recunoscut. Dar, când Moritz l-a strigat pe nume, Ştrul şi-a dus aparatul în dreptul feţei şi şi-a ascuns privirea, prefăcându-se că fotografiază. Pe urmă a plecat repede, fără să răspundă.

Johann Moritz a rămas îndărătul gardului de sârmă ghimpată, nemişcat, şi a văzut cum Ştrul şi ceilalţi doi soldaţi s-au urcat într-un *jeep* şi s-au dus. Când automobilul pornea, Ştrul a mai întors o dată capul înapoi, către Moritz, apoi s-a uitat în altă parte, ruşinat de încrucişarea privirilor.

Moritz nu s-a supărat. Altădată, poate, s-ar fi înfuriat că Ştrul, camaradul lui de suferinţă de odinioară, s-a prefăcut că nu-l cunoaşte. Dar astăzi toate îi erau indiferente şi nimic nu-l mai atingea.

Johann Moritz a rămas lângă gard până târziu.

Cineva l-a apucat de umăr, din spate. El nu s-a întors.

– Moritz, pregăteşte-te de plecare!

Acum, Johann Moritz s-a întors: credea că sosise ordinul de eliberare. În ochi i se aprinsese o scânteie nouă.

– Eliberarea? l-a întrebat el pe şeful de cort, cel care-l prinsese de umăr.

– Din păcate nu, dragă Moritz!

– Alt lagăr?

– Nürnberg!

Johann Moritz a dat din cap cu nepăsare. Ştia de mult că fusese declarat din oficiu criminal de război, ca toţi SS-iştii. Era deci firesc să-l ducă şi la Nürnberg, unde se află ceilalţi criminali de război, mareşalul Goering, Rudolf Hess, Rosenberg, von Papen... Puteau să-l condamne şi pe el la moarte, puteau să-l şi spânzure. Lui îi era egal. De aceea a continuat să scruteze depărtările, printre firele de sârmă ghimpată.

Şeful de cort i-a pus iar mâna pe umăr, zicându-i:

– Într-o jumătate de oră plecaţi!

Moritz nu s-a clintit.

– Du-te şi-ţi fă bagajele! a insistat şeful de cort. Pe urmă n-o să mai ai timp: la unu este adunarea!

– N-am bagaje! a zis Moritz.

– N-ai nimic de luat cu tine?

– Nimic!

– Nici pătura?

– Nici!

Şeful de cort s-a gândit o clipă că, dacă Moritz nu-şi lua cu el pătura, atunci i-ar fi rămas lui două şi şi-ar fi făcut culcuşul mai moale. Dar a alungat gândul din minte şi a zis:

– Pătura trebuie să ţi-o iei! În închisoarea Tribunalului Internaţional de la Nürnberg e frig şi umezeală. Ai nevoie de pătură!

– Nu-mi trebuie nimic!

– Vezi să nu întârzii! a zis şeful de cort, înainte de a pleca. Ora unu!

Moritz a rămas pe loc. Stătea cu vârful bocancilor pe linia albă care marca graniţa de nedepăşit pentru prizonieri. Vârful

bocancului drept al lui Moritz s-a mişcat, încălcând jumătate din grosimea liniei albe. El a înălţat capul şi s-a uitat la polonezul din turn. Santinela era cu ochii aţintiţi asupra lui Moritz şi cu arma pregătită de tragere. Dar Johann Moritz n-a trecut linia albă. A stat acolo, la limită, atingând-o numai cu vârful bocancului.

După o jumătate de ceas a plecat spre Nürnberg, împreună cu ceilalţi criminali de război din lagăr.

Scrisoarea Suzanei a rămas şi ea în cort, împreună cu toate lucrurile lui Johann Moritz. Camarazii lui au încercat s-o citească, dar era scrisă în româneşte şi n-au înţeles nimic.

Hârtia pe care scrisese Suzana era subţire. Prizonierii au rupt-o în bucăţi mici şi au făcut din ea foiţe de ţigare, pe care şi le-au împărţit între ei.

Pe urmă au fumat-o.

167

Petiţia nr. 7. Subiect: Justiţie (Pedepsirea criminalului de război Johann Moritz).

(Petiţie primită la birou după moartea MARTORULUI)

Tribunalul Internaţional din Nürnberg a decis, în numele a cincizeci şi două de naţiuni, că prietenul meu Johann Moritz este un criminal de război.

E foarte bine. Începând de la publicarea deciziei de condamnare, eu nu mă mai plimb cu el prin curtea lagărului. Este neplăcut şi riscant, totodată, să te afli în compania criminalilor.

Johann Moritz e însă indiferent faţă de decizia Tribunalului şi de gravitatea faptului. Acesta este subiectul petiţiei mele.

El susţine că n-a ucis în viaţa lui nici măcar o muscă, şi deci nu poate fi criminal. Ceea ce e, bineînţeles, fals, de vreme ce cincizeci şi două de naţiuni au stabilit, într-un Tribunal Internaţional, că este.

Mortiz pretinde apoi că el nici nu cunoaşte cele cincizeci şi două de naţiuni, deci nu putea săvârşi crime faţă de ele. Raţionamentul lui este naiv. Eu i-am citit, totuşi, lista naţiunilor acuzatoare. Numele celor mai multe dintre ele, le auzea întâia oară, de la mine: nici nu ştia de existenţa lor pe faţa pământului. Dar asta nu constituie o scuză.

Johann Moritz s-a supărat apoi că printre ţările care l-au condamnat figurează Franţa şi Grecia. S-a făcut chiar vânăt de furie şi nu voia să creadă. El pretinde că a cunoscut odată şase francezi pe care i-a salvat din închisoare. În afară de asta, nu a mai avut nici un fel de relaţii cu Franţa. Greci nu a cunoscut decât unul, care era închis cu el într-un lagăr şi căruia i-a dat o jumătate din pâinea lui. În afara de asta, nici cu Grecia nu a mai avut alte relaţii. Dar aici sunt amestecate chestiuni personale şi strict individuale. El este criminal şi faţă de aceste două naţiuni aliate. Decizia e clară şi categorică.

Pentru a se convinge şi el ca este criminal faţă de toate naţiunile aliate, propun ca Johann Moritz să ispăşească câte un an de închisoare în fiecare din cele cincizeci şi două de ţări. Astfel se va convinge că este criminal şi îi va dispărea indiferenţa.

Fiind puţin probabil ca Johann Moritz să mai trăiască încă 52 de ani, deoarece e slab fizicește – cum sunt toţi criminalii – şi, în consecinţă, dacă el ar muri înainte de termen, unele dintre naţiunile victime ar putea fi păgubite, neapucând să-l ţină închis, propun ca el să facă numai câte şase luni de temniţă grea în fiecare ţară. În total, 26 de ani.

Dacă nu moare după aceşti 26 de ani (şi ar fi păcat să moară fără să fi ispăşit cel puţin şase luni de închisoare la fiecare naţiune), să fie trimis, cu lanţuri la mâini şi la picioare, într-un turneu de o lună prin închisorile celor cincizeci şi două de naţiuni. Când îl termină, îl ia de la-nceput.

Astfel, toate naţiunile vor avea părţi egale. Nici una nu va fi lezată. Noi trebuie să facem dreptate. Justiţia este baza societăţii tehnice occidentale.

Totuşi, dat fiind că unele ţări – cum ar fi Rusia, Polonia şi Iugoslavia – nu întreţin prizonierii în perfectă stare de funcţionare, şi uneori chiar îi uită prin închisori, propun ca, înainte de a începe turneul, Johann Moritz să fie cântărit şi să se facă un inventar amănunţit al tuturor părţilor corpului pe care le posedă. Fiecare naţiune să-l ia în primire pe Johann Moritz de la Tribunalul Internaţional şi apoi să-l restituie Tribunalului Internaţional după cântar, cu aceeaşi greutate în număr de pfunzi, şi cu membrele specificate în inventar în aceeaşi stare în care l-a preluat.

În acest mod, Johann Moritz va fi menţinut în stare de funcţiune şi va putea fi utilizat de toate închisorile celor cincizeci

şi două de naţiuni. Societatea tehnică occidentală are ca principiu evitarea deteriorării obiectelor.

Este de datoria noastră să cerem şi naţiunilor mai puţin civilizate decât noi să nu se poarte cu lucrurile ca nişte barbari. Avem misiunea de a civiliza întregul glob pământesc. Acesta este rolul nostru, şi ne mândrim cu el.

MARTORUL

INTERMEZZO

168

Johann Moritz a fost eliberat, până la urmă. Lipsise treisprezece ani. Între timp, a stat în zeci de lagăre. Acum e cu nevasta şi cu copiii.

Este ora zece seara. Prima seară împreună.

Johann Moritz a mâncat. Şade cu fruntea sprijinită în palme, cu coatele pe masă, şi se uită la copiii lui.

Petru, băiatul cel mare, are cincisprezece ani. Moritz îl priveşte, clipind din ochi, ca să se convingă că nu visează. Totuşi, nu-i vine să creadă că e băiatul lui.

Petru poartă o canadiană americană vopsită albastru, fumează şi are ochii tatălui său. Nici lui nu-i vine a crede că bărbatul slab şi cu tâmplele albe din faţa lui, pe care nu l-a văzut niciodată, îi este tată.

Acum, fiindcă vor locui în aceaşi cameră, caută să se împrietenească.

– Am să vorbesc cu şeful, şi poate că-ţi dă şi ţie de lucru în atelierul unde lucrez eu! a spus Petru.

Johann Moritz a zâmbit.

– Dacă te recomand eu, te primeşte! a continuat Petru. De obicei, nu ia lucrători necalificaţi, şi tu eşti necalificat. Dar o să facă o excepţie, când am să-i spun că îmi eşti tată!

Johann Moritz s-a uitat la al doilea copil, la Nicolae. Semăna cu Suzana: era tot atât de blond şi avea privirile moi, de catifea.

Johann Moritz se uită acum la al treilea copil. Are patru ani. Nu e copilul lui: Suzana l-a făcut cu ruşii. Dar el a iertat-o! Nu era vina ei...

Johann Moritz a aprins altă ţigare. Petru îi oferise de bun-venit un pachet întreg... Se simţea obosit, dar nu-i venea să se culce.

În cameră sunt doua paturi. Suzana va dormi cu copilul cel mic într-unul; el va dormi singur în celălalt. Băieţii se vor culca pe jos, pe o pătură.

– Asta deocamdată, a zis Petru. Pe urmă o să mai găsim o cameră, sau măcar înc-un pat!

Băieţii şi-au întins pătura pe duşumea şi au început să se dezbrace.

Johann Moritz stă tot la masă, cu capul sprijinit în palme. Se uită cum Petru şi cu Nicolae se dezbracă şi se culcă. I-au spus «noapte bună» pe nemţeşte... Lui i-ar fi plăcut să i-o fi spus pe româneşte: dar ei nu vorbesc bine româneşte.

Suzana şi-a culcat copilul cel mic. «Copilul ruşilor...» – şi-a zis Moritz. E frumos şi are părul blond şi creţ. Lui Moritz nu-i place să-l privească. În scrisoarea pe care i-o trimisese din lagăr, el îi scrisese Suzanei că acest al treilea copil va fi ca şi al lui.

Nici Suzanei nu-i place când Moritz se uită la el. Acum ea îl dezbracă şi îl aşază în aşternut, ca şi cum l-ar ascunde.

Suzana a rămas o clipă în picioare, în mijlocul camerei, neştiind ce să mai facă. Pe urmă a venit şi ea la masă, în faţa bărbatului ei. Ştie că Moritz e obosit, dar nu îndrăzneşte să-l invite să se culce. Se simte vinovată de toate câte s-au întâmplat. Şi de arestare, şi de şederea lui în lagăre. E un sentiment prostesc, dar nu şi-l poate alunga. Şi de faptul că au violat-o ruşii...

Privirile ei nu se pot întâlni cu ale lui Moritz. De aceea nu îndrăzneşte să-i spună să se culce.

Ea ştia că el avea să vină. I-a pregătit patul, de mâncare... El era flămând ca un lup. A mâncat sproape tot ce era pe masă; şi din ţigările date de Petru a fumat aproape jumătate...

Acum, după ce copiii au adormit, Suzana a ridicat ochii spre bărbatul ei. Privirile li s-au întâlnit şi au rămas o clipă una într-alta. Parcă s-ar fi încleştat. Şi nu se mai puteau desprinde.

– Asta-i tot rochia cu care erai în noaptea aceea?

Moritz privea rochia albastră, decoltată, pe care Suzana o purtase în noaptea când Iorgu Iordan descoperise fuga ei; cu rochia asta o dusese el în braţe acasă, la părinţii lui, când Aristiţa nu-i primise... Cu ea dormise Suzana la părintele Korugă, în cămăruţa de lângă bucătărie. La început, n-avea decât rochia asta. Nici cămaşă n-avea. Câteva săptămâni după ce-a fugit de-acasă, a purtat numai rochia albastră. Noaptea o scotea şi dormea numai cu pielea. Pe urmă, şi-a făcut şi alte rochii. Dar asta rămăsese, pentru ea, cea mai frumoasă. Şi bărbatului ei îi plăcea cel mai mult: amintirile lor cele mai dragi erau legate de rochia albastră...

– De când am plecat din Fântâna, n-am îmbrăcat-o! o zis Suzana. Când te-au arestat, mi-am jurat să n-o mai pun decât când te-oi vedea intrând pe poartă! Treisprezece ani am avut-o mereu cu mine: mereu te aşteptam să vii! Dar n-am mai îmbrăcat-o niciodată până azi!

Suzana şi-a aplecat ochii în pământ, ca şi cum ar fi spus ceva de ruşine. Când şi-a ridicat privirea, a întâlnit-o pe a lui Moritz. El ar fi vrut s-o cheme pe genunchii lui, să-i spună că i-a fost dor de ea.

Dar nu i-a spus nimic. Şi-a mai aprins o ţigare şi s-a uitat la copii: dormeau. S-a uitat din nou la Suzana. Ea era ca înainte. Doar obrazul făcuse cute şi pielea nu-i mai era la fel de întinsă. Părul i se decolorase, era ca fuiorul. Sânii se mai lăsaseră. Dar era tot Suzana. Lui Johann Moritz nu-i venea să creadă că ea poate să fie tot Suzana lui, cea pe care o lăsase în Fântâna. În treisprezece ani se întâmplaseră atâtea...

– Aş vrea să mă plimb puţin! a zis Moritz.

Dar nu s-a ridicat. Aştepta să se scoale întâi ea.

– Să merg şi eu? a întrebat Suzana.

El n-a răspuns: o aştepta să se îmbrace.

Au ieşit amândoi în stradă. S-au strecurat încet pe uşă, ca să nu-i simtă copiii că pleacă. Le era amândorura un pic ruşine.

Coborând scara, de două ori li s-au atins umerii. O vreme, n-au scos un cuvânt. Moritz a vrut să meargă pe strada principală; ea l-a condus.

Înaintea unei vitrine luminate, ea l-a prins de mână, ca să-i arate o pereche de pantofi pe care ar fi vrut să-i cumpere pentru el. Au mers mai departe, dar au rămas mână-n mână. S-au mai uitat şi la alte vitrine.

Nu vorbiseră nimic despre lagăr, nici despre casa lor din România. Nimic despre trecut. Voiau să aibă o seară a lor, fără amintiri dureroase.

– Mă odihnesc două zile şi pe urmă caut de lucru! a zis Johann Moritz. Poate găsesc acolo unde spunea Petru!

– Ai să te odihneşti întâi câteva săptămâni, a zis Suzana, şi abia după aia o să cauţi de lucru! Acum eşti prea slab. Petru şi cu mine câştigăm destul ca să putem trăi cu toţii! Eu spăl rufe. Am clienţi buni!

Şi l-a strâns mai tare de mână. Lui i-a plăcut că ea i-a spus că trebuie să se mai odihnească.

Ajunseseră la marginea oraşului. În dreapta şi în stânga drumului se întindeau livezi. Şi era întuneric.

– Aici parc-am fi la Fântâna! a zis Johann Moritz.

– Chiar ca la Fântâna, a răspuns ea.

Au continuat să meargă. Se gândeau la nopţile lor din Fântâna. La strigătul cucuvăii. Amândoi aveau în minte aceleaşi lucruri.

– Mă dor picioarele! a zis el. N-ai vrea să ne aşezăm puţin?

Au intrat într-o grădină şi s-au lăsat jos, pe iarbă.

– E chiar ca la Fântâna! a repetat el, întinzându-se cu faţa-n sus şi cu mâinile sub cap. Apoi s-a întors şi a mirosit iarba.

– Miroase şi tu, Suzana! Parc-ar fi iarba din grădina din spate, de la voi de-acasă! Ştii, unde ne-ntâlneam noi...

Ea şi-a aplecat fruntea şi a mirosit iarba. Inima îi bătea tare. N-a răspuns: i-ar fi tremurat vocea, dacă ar fi zis ceva.

Johann Moritz a pus mâna pe umărui ei. Ea a rămas aşa, aplecată, cu mâna lui pe umăr, multă vreme. Erau departe unul de altul. Nu îndrăzneau să se apropie mai mult.

– Ştii că mi-a fost tare dor de tine în lagăr? a zis Moritz.

Pe cer răsăriseră câteva stele. Suzana s-a uitat la luminile de sus şi s-a aplecat mai spre Moritz, dar fără ca el să-şi dea seama că ea s-a tras mai aproape. Îi era ruşine.

– Să mă ierţi, Suzano, a mai zis el. În lagăr te visam totdeauna goală. Aşa e când eşti arestat. Îţi spun drept... Te visam cum erai goală, pe iarbă, în grădina din spatele casei voastre... A fost cea mai frumoasă vară din viaţa noastră!

Suzana s-a apropiat şi mai mult de el, sprijinindu-şi capul de umărul lui. El i-a mângâiat umerii şi spatele. Pe urmă i-a băgat mâna-n sân.

– Ai să-ţi boţeşti frumuseţea de rochie pe care-ai păstrat-o atâţia ani!

Ea a vrut să spună că nu şi-o boţea, dar a tăcut.

– Scoate-o, mai bine, şi întinde-o pe iarbă, cum făceai la Fântâna!

Ea şi-a tras rochia peste cap, repede, parcă ascunzându-se de el. Rămăsese goală. Trupul ei era alb ca marmura pe verdele ierbii. Stătea tot departe. El a cuprins-o cu braţul şi iar s-a mirat:

– Tu eşti la fel ca la Fântâna. Nu te-ai schimbat deloc! Ca atunci când ne întâlneam în grădină... Cum de nu te-ai schimbat?

– Nu-i adevărat! a zis ea. Eu am îmbătrânit. Dar tu eşti la fel!

Moritz a cuprins-o de mijloc; ea s-a ferit.

– Şi te fereşti ca atunci! a zis el. Parcă n-ar fi trecut treisprezece ani!

Ea gândea tot aşa despre el: la fel o cuprinsese de mijloc...

A tras-o spre el şi i-a astupat gura cu gura lui, de nu mai putea să răsufle. Ea i-a simţit pieptul ca o platoşă. Totul era ca atunci...

– Trupul tău miroase a iarbă din Fântâna! a zis ea. Totdeauna ţi-a mirosit trupul a iarbă şi a fân cosit. Şi eu numai la tine m-am gândit, să ştii! Ţi-o jur! Zi şi noapte m-am gândit la tine, cu toate gândurile mele! Numai tu ai fost soarele meu, bărbatul meu, cerul meu! Numai al meu!...

Johann Moritz simţea că ea nu minte. Fusese numai a lui. O simţea din dogoarea trupului ei, din bătăile inimii, din vorbele ei, care îi ardeau urechea. Johann Moritz ştie că el este soarele ei, cerul ei, şi că ea numai la el s-a gândit. Că numai pe el l-a aşteptat. Cei treisprezece ani scurşi în gol şi toate încercările s-au spulberat! El şi ea sunt din nou împreună, ca atunci. Ei, amândoi, şi-n faţa lor – viaţa!

Lui Johann Moritz nu-i mai este frică de viaţă.

Spre ziuă, s-au sculat de pe iarbă. Se ruşinau unul de altul.

– Acum nu mai suntem tineri, a zis ea. Ar fi trebuit să ne ducem mai repede acasă!

El a râs. Hotărâseră să vină aici şi în seara următoare.

– Şi în toate serile! a zis el. Aici o să fie locul nostru! Numai aici. E la fel ca la Fântâna. Mi se pare că sunt acolo. Şi că sunt atunci. Şi că n-a fost nimic din ce-a fost!

În drum spre casă, râdeau. Erau fericiţi. Nu se mai simţeau străini unul de altul, şi nici nu le mai era ruşine. El a cuprins-o de câteva ori de mijloc. Ea s-a lăsat.

– Ştii, a zis el, eu nu mă simt deloc obosit! Mâine-dimineaţă mă duc cu Petru şi caut de lucru. De ce să mai aştept câteva zile? Luăm o casă cu două camere. O să câştig bani şi o să fim fericiţi!

Ea i-a spus că trebuie să se odihească întâi; dar Moritz era hotărât.

– Mâine-dimineaţă plec cu Petru. Eu sunt învăţat cu munca. În toţi anii ăştia am muncit din zori până seara, şi nu m-am odihnit. Şi tot munci grele!

Ajunseseră în faţa unui magazin cu vitrina luminată.

– Din primii bani pe care-i câştig, îţi cumpăr un şirag de mărgele, a zis el. Astea roşii îţi plac?

Ea s-a uitat la preţ, pe urmă la el. Şi n-a ştiut ce să spună, dar era fericită. Visurile ei, că Iani se va întoarce şi îi va dărui mărgele, se împlineau.

– Să nu ne mai despărţim niciodată! a zis ea.

– Dacă încep să lucrez chiar de mâine, a zis el, sâmbătă îţi cumpăr mărgelele!

Când s-au văzut pe strada casei lor, se făcuse aproape ziuă. Moritz a strâns-o pe Suzana la piept şi a sărutat-o.

– În casă nu putem, că ne văd copiii şi râd de noi, a zis ei. Ei ne cred oameni bătrâni! Dar noi nu suntem bătrâni. Nu-i aşa că nu suntem bătrâni?

În faţa porţii era oprit un camion cu farurile aprinse.

Inima lui Johann Moritz a început să bată repede. Şi-a pipăit buzunarul cu actele: le avea pe toate. Totuşi, a simţit o nelinişte. Camionul era ca cele din lagăr, şi farurile luminau tot aşa de tare. Moritz ştia bine că are hârtiile de eliberare în regulă şi că toate camioanele au farurile la fel.

– Ce ai? a întrebat Suzana.

El n-a răspuns, însă s-a grăbit să intre în casă.

Urcând scările, s-au încrucişat cu doi poliţişti, care coborau, venind chiar de la uşa lor. Ei îi sculaseră pe băieţi şi le spuseseră că la ora şapte, în dimineaţa aceea, trebuie să fie toţi gata de plecare, jos, înaintea porţii, cu câte cel mult 50 de kilograme de bagaj, de persoană.

Acum, fiindcă îl întâlniseră pe Johann Moritz pe scări, poliţiştii i-au spus şi lui.

– La şapte fix să fiţi în stradă!

– Unde ne duceţi? a întrebat Suzana.

– Toţi străinii din răsăritul Europei sunt internaţi! a spus poliţistul. E o internare politică: ţările dumneavoastră sunt în război cu aliaţii din occident! Dar în lagăr e foarte bine: mâncare americană! Nu vă speriaţi! E numai o măsură de siguranţă, nu o arestare!

Johann Moritz a vrut să fugă în noaptea aceea.

El mai fusese o dată invitat să-i povestească comandantului oraşului cum îi salvase pe francezi. Atunci crezuse. De aceea a stat atâţia ani închis. Acum, Johann Moritz nu mai crede. Şi-a luat sacul cu care venise de la Dachau, cu optsprezece ceasuri mai înainte, şi i-a sculat pe băieţi, să-şi ia rămas bun de la ei.

Când l-a deşteptat din somn, Petru a început să râdă de el, văzându-l gata de plecare. Petru vorbea curent engleza şi era un înfocat prieten al americanilor.

– Unde vrei să fugi, tată? Nu fi naiv! Eu îi cunosc pe americani. Sunt în fiecare seară cu ei. Când spun americanii că nu e arestare, să ştii că nu e! Dacă ne internează politic

înseamnă că ne dau mâncare americană, cafea veritabilă, ciocolată, ţigări... Şi nici nu suntem obligaţi să muncim! Ar fi o prostie să fugi. Tu nu-i cunoşti pe americani!

Johann Moritz s-a gândit la tot ce ştia el. La câte pătimise. La ce văzuse.

Apoi s-a uitat la Petru şi a tăcut: n-a vrut să-i spulbere iluziile.

Şi-a scos sacul de pe umăr şi l-a pus pe masă. Se gândea că tot n-avea unde fugi. Dacă fugea de americani, dădea peste ruşi. Şi la ruşi e şi mai rău. Dar nici că la americani e bine nu crede. O ştia prea bine. Însă acum era obosit. Nici nu mai putea să fugă. Deci rămâne. Rămâne, ca să fie arestat – încă o dată!

– Ai dreptate! i-a zis Johann Moritz lui Petru. Ar fi fost o prostie să fug!

Petru l-a bătut amical pe umăr:

– Mergem voluntari, cu americanii! a zis el. Îi batem pe ruşi, pe urmă ne întoarcem în România! E războiul civilizaţiei contra barbariei. Trebuie să te înscrii şi tu voluntar, tată!

Johann Moritz nu-l mai asculta. Se gândea la gardurile de sârmă ghimpată de la Dachau, de la Heilbronn, de la Kornwestheim, de la Darmstadt, Ohrdruf, Ziegelheim, sârma ghimpată din toate cele 38 de lagăre americane prin care trecuse în ultimii ani şi în care care se prăpădiseră preotul Alexandru Korugă şi Traian Korugă, în care fusese el chinuit, înfometat... Mormane de sârmă ghimpată îi înţepau în clipa asta inima.

«Numai optsprezece ore am fost liber» – şi-a zis el. «Acum intru din nou în lagăr. De data asta, nu fiindcă sunt evreu, român, ungur, german sau SS-ist. Mă arestează fiindcă m-am născut în emisfera de răsărit!»

Ochii lui Moritz s-au umplut de lacrămi.

– Nu împachetezi, tată? a întrebat Petru, entuziasmat de plecare.

– Eu sunt gata! a zis Johann Moritz. De treisprezece ani, nu fac de decât un singur lucru: sa mă mut dintr-un lagăr în altul! Să fiu gata de plecare! Ai să înveţi şi tu asta. Îmi pare rău, dar toţi oamenii au s-o înveţe! Numai asta: lagăr, sârmă ghimpată, transportare. Eu am stat în 105 lagăre. Ăsta o să fie al 106-lea! Păcat că n-am fost liber decât optsprezece ore! Cine ştie dac-o să mai fiu liber vreo oră până când mor!

Johann Moritz s-a întors spre Suzana:

– Dar a fost atât de frumos... Acum aş putea să mor! Nici nu mi-am închipuit că voi mai trăi vreodată atât de frumos! A fost ca la Fântâna. Nu-i aşa, Suzana?

EPILOG

169

– Mrs. West, aş dori să-ţi vorbesc despre o chestiune personală!

Eleonora West a lăsat dosarul pe care-l avea în mână şi s-a uitat la locotenentul Lewis, care şedea la birou picior peste picior, rezemat de speteaza scaunului, şi fuma.

Lewis era şeful biroului de recrutări de voluntari străini, unde Nora West era funcţionară şi interpretă. Lucra cu el de şase luni.

«De ce n-o fi purtând jartiere?» – se întreba Nora, privind ciorapii lui Lewis, făcuţi armonică pe glezne. «Şi de ce se aşază întotdeauna călare pe scaun, ca marinarii în cârciumi? Lewis e totuşi un tânăr de familie bună, cu educaţie universitară. Oricât de emancipată ar fi o societate, e urât să-ţi arăţi picioarele unei doamne, într-un birou!» Nora se simţea pălmuită ori de câte ori el îi întindea mâna, ca între camarazi, cu ţigarea în gură, sau îi arunca un dosar cu hârtii peste masă, aşa cum arunci mâncare unui câine.

Locotenentul n-avea nici cea mai bănuială de cele ce-i treceau prin cap Norei. Era convins că ea îl priveşte cu admiraţie. Dar ochii ei erau totdeauna plini de teamă.

– Ascult! a zis ea.

– Mrs. West, accepţi să fii soţia mea?

Locotenentul s-a înfipt şi mai tare în spetează, balansându-se cu scaunul, care acum se sprijinea numai pe două picioare.

– Nu accept, Mr. Lewis! a răspuns Nora.

– Ai alte planuri de viitor?

– N-am alte planuri de viitor, a zis ea. Însă răspunsul meu este «Nu»!

Nora West a deschis dosarul din faţa ei. Dar nu mai putea lucra. Stătea cu ochii aplecaţi asupra hârtiilor şi se gândea la trecut. Rămăsese în lagăr doi ani, după care a fost eliberată din oficiu, tot aşa cum fusese şi arestată. Când a ieşit, nu mai avea nimic: nici bani, nici bijuterii, nici măcar o rochie. Îi confiscaseră până şi verigheta. Banii depuşi în străinătate fuseseră şi ei

confiscaţi. Era săracă lipită pământului. I s-a comunicat că Traian a murit. Sinucis. Atât. Mai mult n-a putut afla. La ruşi nu se putea întoarce, mai departe nu putea pleca. A rămas în Germania şi a lucrat la un jurnal, ca traducătoare. Pe urmă a sosit ordinul de internare a cetăţenilor străini, veniţi din răsărit. Pornise războiul. Şi din nou a fost internată. Tot din oficiu. Nu mai era însă ca prima dată. Acum lucra ca funcţionară la biroul de recrutare de voluntari pentru front şi uzine. Avea locuinţă în lagăr, masă şi leafă. În afara orelor de birou, scria. Continua romanul *Ora 25*, pe care Traian îl lăsase neterminat. Reuşise să salveze, într-un cufăr părăsit cândva la Aue şi regăsit, primele trei capitole, pe care ea le considera esenţiale. La viitor, nu se gândea. Singurul ei proiect era să termine cartea, dar acesta nu însemna propriu-zis un plan de viitor: ar fi fost mai degrabă un mod de a se eschiva de la «planuri de viitor». Se lăsa aosorbită de o muncă care-i făcea plăcere. Se silea să imite stilul lui Traian, să scrie aşa cum ar fi scris el însuşi. Cu fiecare pagină, ea era lângă el, şi el continua să trăiască alături de ea şi prin ea. Parcă ar fi scris împreună. El îi povestise amănunţit urmarea romanului, şi ea voia să-l ducă la capăt aşa cum îl plănuise el.

– *O.K.!* a zis Mr. Lewis, după o scurtă pauză. Poţi să-mi spui şi mie de ce refuzi?

– Dacă ţineţi neapărat, va spun: din cauza diferenţei de vârstă!

– Nonsens!

Locotenentul râdea cu poftă:

– Dumneata, Mrs. West, eşti cu un an mai tânără decât mine – ţi-am văzut actele! Unde vezi dumneata diferenţa? Tocmai că e potrivire de vârstă!

– Te înşeli! a zis Nora.

– Glumeşti, a zis Mr. Lewis. Câţi ani ai?

– Nu vrei să schimbăm subiectul?

– Nu schimbăm subiectul, înainte de a-mi spune ce vârstă ai!

– E nedelicat să întrebi o femei cu atâta insistenţă ce vârstă are! Dar am să-ţi spun. Am 969 de ani. Şi nu uita că femeile se întineresc întotdeauna, când îşi dau vârsta. De fapt, sunt mult mai bătrână!

– *O.K.,* Mrs. Matusalem! a zis locotenentul, amuzat.

Nora West nu zâmbea.

Lewis crezuse că Nora avea să accepte cererea lui în căsătorie. Dar ea îşi întărea refuzul.

– Nu te simţi ofensat, a zis Nora, dar n-aş putea locui nici măcar 24 de ore în aceeaşi casă cu dumneata, Mr. Lewis!

– De ce?

– Ţi-am spus: diferenţa de vârstă! Dumneata eşti un tânăr simpatic, drăguţ şi egoist. Aşa cum sunt toţi tinerii. Iar eu sunt o femeie de pe altă planetă!

– Nu înţeleg!

– Din cauza asta am şi refuzat să-ţi explic, a zis Nora. E firesc să nu înţelegi. Eu am peste o mie de ani în urma mea. O mie de ani de experienţe, de renunţări, de frământări, care m-au făcut ceea ce sunt astăzi. Dumneata ai prezentul şi viitorul! *Poate* viitorul. Spun «poate» nu fiindcă aş avea vreo îndoială, ci fiindcă despre viitor nu se poate niciodată vorbi cu siguranţă.

– Too sofisticated![1] a zis el, acum nervos.

– Ascultă-mă, Mr. Lewis, după ce am ascultat declaraţiile de iubire ale lui Petrarca, Goethe, Byron, Puşkin, după ce l-am auzit pe Traian Korugă vorbindu-mi de dragoste, după ce am ascultat cântecele trubadurilor şi i-am văzut îngenunchiaţi la picioarele mele, după ce am discutat despre iubire cu Valery, Rilke, d'Annunzio, Eliot, cum aş putea lua în serios propunerea dumitale de căsătorie, pe care mi-ai aruncat-o în faţă odată cu fumul de ţigare?

– Trebuie să fiu, deci, Goethe, Byron sau Petrarca, ca să cer o femeie în căsătorie?

– Nu, Mr. Lewis! a zis Nora West. Nu trebuie să fii nici măcar Rilke ori Puşkin, ca să ceri o femeie în căsătorie. Dar trebuie s-o iubeşti!

– De acord, a zis Mr. Lewis. Dar cine ţi-a spus că eu nu te iubesc?

Eleonora West a zâmbit.

– Dragostea este o pasiune, Mr. Lewis, a zis ea. Lucrul ăsta l-ai auzit şi dumneata, sau l-ai citit în cărţi!

– Din nou suntem de acord! Dragostea este o pasiune!

– Însă dumneata nu eşti capabil de pasiune, a zis Nora. De nici un fel de pasiune. Şi nu numai dumneata: nici un om din civilizaţia dumitale nu e capabil de pasiune. Iubirea, această pasiune măreaţă, nu poate exista decât într-o societate ale cărei valori decurg din sentimentul unicităţii fiinţei umane. Societatea căreia îi aparţii dumneata socoteşte însă omul ca ceva înlocuibil. Voi nu vedeţi în om, deci nici în femeia pe care pretindeţi că o

[1] Prea complicat! (engl.).

iubiţi, un exemplar unic, irepetabil, creat de Dumnezeu sau de natură într-o singură ediţie. La voi, fiecare om este un produs de serie, şi o femeie este – în ochii voştri – egală cu alta. Fie! Însă cu această concepţie nu mai există iubire. Îndrăgostiţii din societatea mea ştiu că, dacă nu dobândesc inima femeii iubite, n-o vor putea înlocui cu nici o altă femeie de pe lume. Din cauza asta s-au sinucis pentru femeile pe care le-au iubit: dragostea refuzată nu putea fi schimbată cu alta. Un bărbat care mă iubeşte cu adevărat îmi va da mie, femeie, senzaţia că eu sunt unica fiinţă care îl poate face fericit. Numai eu! El îmi va demonstra că sunt o făptură unică, cum nu mai există alta sub soare, şi eu voi fi convinsă că aşa este! Bărbatul care nu-mi oferă sentimentul unicităţii mele în Univers, sentimentul că sunt inegalabilă, nu mă iubeşte. Şi o femeie care nu primeşte această confirmare de la iubitul ei nu e iubită. Iar eu, dacă nu sunt iubită de un bărbat, nu mă pot căsători cu el. Îmi oferi dumneata, Mr. Lewis, acest sentiment? Fii sincer! Crezi dumneata că eu sunt femeia pe care n-o egalează nici o altă femeie pe lume? Crezi dumneata că, oricât ai căuta, nu m-ai putea înlocui? Ştii bine că eşti convins că, dacă eu te refuz, găseşti alta care să-ţi fie soţie! Şi dacă şi ea te refuză, vei găsi o a treia. Aşa e?

– Aşa e! a răspuns locotenentul. Însă mi-ar părea rău să mă refuzi. Pe cuvântul meu!

– Să continuăm mai bine munca sacră a biroului nostru, Mr. Lewis! a zis Nora West.

Ea a deschis dosarul şi a spus:

– În lagăr n-a mai rămas nimeni care să nu se fi oferit ca voluntar. Şi copiii, şi batrânii, şi femeile, toţi au depus cereri să fie primiţi! Toţi vor să lupte alături de dumneavoastră!

Nora a zâmbit amar, gândindu-se la zecile de mii de cetăţeni aflaţi în occident, care fugiseră de teroarea rusească. Căpătaseră refugiu la americani, la englezi, la francezi. Ei nu se uitau unde ajungeau. Doar fugeau de ruşi. De barbarie. De teroare. De moarte. De tortură. Au alergat cu ochii închişi spre locul unde nu erau ruşi. Ştiau numai că înapoi nu trebuie să se mai întoarcă. Înapoia lor erau noaptea şi sângele, erau groaza şi crima. Şi au sărutat în genunchi pământul unde nu se aflau ruşi, şi l-au numit pământul făgăduinţei şi al mântuirii. L-au sărutat fără măcar să-l privească, fără să se întrebe cum este. Numai fiindcă pe el nu erau ruşi. Oricare ar fi fost naţiunea întâlnită. Ei voiau să nu mai vadă ruşi.

Americanii i-au arestat pe fugari, dar ei nu s-au supărat. Erau salvaţi. Ei nu ceruseră de la viaţă decât să scape de ruşi. Şi scăpaseră. De aceea, nu s-au supărat că americanii i-au arestat. N-ar fi protestat nici dacă i-ar fi ucis. Acum a venit războiul. Al treilea. Refugiaţii erau obosiţi, flămânzi, închişi. Voiau mâncare, odihnă, locuri de muncă şi libertate. Nu se revoltaseră că nu le aveau. Scăpaseră de ruşi, şi asta era cel mai important.

Americanii le-au promis celor care se înscriau voluntari în brigăzile occidentului să-i elibereze din lagăr. Oamenii s-au înscris. Nu ca să lupte, ci ca să nu mai stea închişi. Ca să nu mai rabde de foame.

– E un entuziasm colosal! a zis Mr. Lewis. Cauza pentru care luptă occidentul împotriva barbariei din orient a fost îmbrăţişată de toată lumea. Toţi oamenii sunt conştienţi că a bătut ceasul când trebuie să moară sau să învingă. Războiul acesta e epocal! Cum n-a mai fost nici unul în istorie. Occidentul civilizat contra orientului barbar! Un război într-adevăr mondial. Primul război mondial din istorie!

Mr. Lewis şi-a frecat mâinile.

– E o onoare şi o fericire să participi la el! Victoria e a noastră. Întregul pământ va fi civilizat. Nu vor mai exista războaie, începe o eră de progres, de prosperitate şi de confort!

Eleonora West a zâmbit.

– Dumneata nu pari entuziasmată, a zis Mr. Lewis. Observ că nu te pasionează cauza occidentului. Eşti cumva filobolşevică? Numai dumneata ai rezerve: eşti singura persoană pe care n-o atinge elanul general.

– Nici un om nu e entuziasmat, a zis Nora West. Numai dumneata îi vezi aşa!

– Nu sunt toţi voluntarii noştri antibolşevici trup şi suflet?

– Sunt, a zis Nora. Dar atât: antibolşevici! Asta înseamnă că vor să trăiască liberi. Să nu mai fie ucişi, înfometaţi, deportaţi, chinuiţi. Atitudinea lor nu e poziţie politică: e reacţia omului contra crimei, a terorii, a sclaviei.

– Ce vrei mai mult? a întrebat Mr. Lewis. Asta înseamnă că sunt total de partea occidentului. Noi pentru asta luptăm: să oferim oamenilor libertate, siguranţă, protecţie, democraţie.

– Nu te amăgi cu vorbele, Mr. Lewis! a zis Eleonora West. Acest război – aşa-numitul *al treilea război mondial* – nu este un război al occidentului contra orientului. Nici măcar nu este un război propriu-zis, deşi frontul se întinde de la un pol la celălalt, pe întreaga suprafaţă a planetei. «Războiul» ăsta nu e decât o

revoluţie internă în cadrul societăţii occidentale. O simplă revoluţie internă, exclusiv occidentală!

– Dar luptăm contra orientului! Contra întregii Europe de răsărit! a zis Mr. Lewis.

– Fals! a zis Eleonora West. Dumneavoastră, occidentul, luptaţi contra unei ramuri a societăţii dumneavoastră!

– Noi luptăm contra Rusiei!

– Rusia, după revoluţia comunistă, a devenit cea mai avansată ramură a civilizaţiei tehnice apusene. A luat totul din occident şi l-a pus în practică. A redus omul la zero, aşa cum a învăţat de la occident. A transformat societatea într-o maşină, aşa cum a învăţat de la occident. Rusia a copiat occidentul în felul în care numai un barbar şi un sălbatic putea s-o facă. De la ea, n-a pus în societatea comunistă decât fanatismul şi cruzimea. Atât! Dincolo de setea de sânge şi de habotnicia ideologică, totul este occidental în Rusia. Contra acestei părţi a civilizaţiei occidentale luptaţi dumneavoastră acum! Contra ramurii comuniste a societăţii tehnice apusene! Ramurile atlantică şi europeană ale societăţii occidentale luptă contra grupei comuniste occidentale. E o luptă internă, între două categorii, între două clase ale aceleiaşi societăţi; este, dacă vrei, o revoluţie de clasă, aşa cum a fost revoluţia burgheză de la 1848. Orientul nu participă la această revoluţie internă occidentală. Nimeni, în afară de societatea occidentală, nu participă la această revoluţie. Şi, fiindcă este tipic occidentală, Mr. Lewis, ea nu se face în interesul oamenilor. Societatea occidentală nu are oameni!

– Nu înţeleg!

– Foarte simplu! a zis Nora West. Interesele societăţii occidentale nu sunt şi interesele oamenilor. Dimpotrivă! În societatea tehnică apuseană, oamenii trăiesc cum trăiau primii creştini: în catacombe, în închisori, în biserici, în ghetouri – la marginea vieţii. Stau ascunşi! Oamenii nu au dreptul să apară în public; nu au dreptul să deţină funcţii, nicăieri, dar mai ales în birouri, căci civilizaţia dumneavoastră a înlocuit altarele cu birourile. Oamenii trebuie să se ascundă, fiindcă sunt oameni, sau să se conformeze legilor tehnice, ca maşinile. Omul a fost redus la o singură dimensiune, cea socială. S-a transformat în cetăţean, care nu e sinonim cu noţiunea de om. Societatea tehnică nu recunoaşte omul decât ca abstracţiune, ca *cetăţean*. Şi, dacă nici nu-l cunoaşte, nici nu-l recunoaşte, cum să facă o revoluţie pentru el? Revoluţia actuală, fiind specific occidentală,

e străină de toate interesele omului ca individ: omul e de multă vreme o minoritate proletară a societăţii dumneavoastră. Şi, oricare tabără ar câştiga lupta de acum, omul tot proletar va rămâne în această societate. Ciocnirea actuală este între două categorii de roboţi, care atrag după ei sclavi vii, în carne şi oase. Oamenii participă la acest conflict cum participau sclavii de pe galerele romane la războaiele imperiului: în lanţuri. Şi, când porţi lanţuri, nu poţi lua parte la luptă.

– Internaţii din lagăr se înscriu voluntar sau nu? a întrebat Mr. Lewis. Afirmaţia dumitale e riscantă. Nu te ameninţ, dar te contrazic cu toată energia. Toţi voluntarii vin de bunăvoie? Susţii că l-am forţat pe vreunul? Eşti martoră la scenele de disperare pe care ni le oferă cei pe care suntem obligaţi să-i refuzăm: ne ameninţă cu sinuciderea, dacă nu-i primim. Asta nu e o acţiune voluntară? Nu e entuziasm? Sunt ei mai porniţi decât noi! Şi se consideră pedepsiţi, dacă li se respinge cererea! E adevărat ce spun?

– Oamenii n-au altă poartă de salvare! a zis Nora West. Ei se află acum ca într-o celulă de închisoare cuprinsă de flăcări, din care n-ar putea ieşi decât printr-o singură uşă. Asta sunt cererile de înscriere ca voluntari în brigăzile occidentului, pe care le primim noi la birou. Fiecare e un strigăt de disperare, la singura uşă existentă. Toţi trimit cereri: nu numai cei fugiţi din est, ci toată Europa!

– Eroare, a zis Mr. Lewis. Cererea asta nu e singura uşă de salvare. Oamenii ar putea trece şi de partea ruşilor. De ce nu o fac şi de ce vin la noi?

– Nu! a spus Nora. A le arăta oamenilor calea care i-ar duce spre ruşi înseamnă a le arăta peretele distrus deja de flăcări, prin care să sară afară din celulă. Prin el s-ar arunca direct în flăcări şi în moarte. Şi nici un om nu vrea să sară în flăcări, cel puţin atâta timp cât există o uşă. Uşa asta suntem noi. Ei nu ştiu încotro duce uşa, şi nici nu-i interesează: trebuie să iasă, fiindcă se sufocă! O uşă e mai bună decât flăcările! Chiar dacă ar şti că, dincolo de ea sunt tot flăcări, tot ar vrea s-o treacă. Fiindcă nu văd focul dindărătul ei, mai au o iluzie. Este extrem de important să mai ai o speranţă, cât ar fi de absurdă!

– Vezi totul în tragic! a zis Mr. Lewis. Voluntarii nu gândesc ca dumneata. Ei sunt entuziasmaţi când le acceptăm cererile şi se simt fericiţi că-i primim. Ei luptă pe viaţă şi pe moarte pentru cauza noastră: sunt cei mai buni soldaţi pe care îi avem! Deschide uşa şi priveşte-i cum aşteaptă în faţa biroului nostru!

Sunt sute! Mii! Toţi vor să fie voluntari şi să lupte pentru civilizaţie. Toţi vor să-şi dea viaţa pentru marea noastră victorie de mâine, care le va aduce oamenilor fericirea, civilizaţia, pacea, pâinea, libertatea, democraţia. Nu crezi?

– Nu! a zis Nora West. Oamenii nu cred în această luptă. Poate că ei nu gândesc ca mine, fiindcă sunt prea îndureraţi ca să mai gândească ceva. Dar simt ca mine şi suferă ca mine, sunt disperaţi ca mine. Exact ca mine! Peste tot, în Europa, oamenii simt ca mine!

– Să lăsăm faptele să vorbească, Mrs. West! Îţi voi demonstra cu ce entuziasm vin oamenii să se înscrie. Numai un singur exemplu, luat la întâmplare!

Locotenentul Lewis s-a ridicat de pe scaun şi a deschis larg uşa.

– Priveşte! a zis el. Astăzi sunt iar peste cinci sute de candidaţi!

Şi i-a arătat Norei şirul de bărbaţi şi de femei care aşteptau la uşa biroului.

– Să-l luăm pe primul!

Mr. Lewis l-a invitat înăuntru pe bărbatul din capul rândului. El nu era singur: îl însoţeau nevasta şi trei copii. Un om cu părul negru, tâmple puţin cărunte, obraji supţi. Dar ochii îi erau mari, frumoşi şi trişti.

Nora s-a uitat la ochii lui. *«Il y a une mélancolie qui tient à la grandeur de l'esprit»*[1] – şi-a zis ea. Omul din faţa ei părea un muncitor. Dar ochii îi străluceau de o lumină a spiritului. Şi spiritul are măreţie. Tristeţea care se simţea în el era nu a cărnii, ci a sufletului.

Femeia de lângă el purta o rochie albastră, prea largă. Avea fire albite în părul blond, însă era deosebit de frumoasă. Nu numai trupul îi era frumos: emana din ea, prin toţi porii, o feminitate desăvârşită.

Nora West ar fi vrut să-i zâmbească, ca unei surori. Dar femeia privea în pământ. Nu cu tristeţe. Cu spaimă.

Unul dintre băieţi avea ochii negri ai tatalui. Ai lui nu erau trişti. Ardeau de îndrăzneală. Tânărul o cerceta pe Nora cu curiozitate. Celălalt copil, şi el, se uita în jos. Era blond şi părea absent. Visa, cu gândul în altă parte. Cel mai mic trebuia să aibă cam patru ani. Păr blond, cârlionţat, şi ochi albaştri. Nora nu-şi

[1] Exista o melancolie care ţine de măreţia spiritului. (franc.)

dădea seama dacă e fată sau băiat: era frumos ca îngerii lui Rafael.

– Iată o întreagă familie care vrea să se înscrie ca voluntari! a zis locotenentul Lewis. Întrebă-i şi-ai să vezi dacă gândesc ca dumneata! Ai să te convingi că nu din disperare au venit în rândurile noastre! Au venit fiindcă sunt însetaţi de libertate şi de dreptate. Sunt conştienţi că cer să lupte pentru pace şi pentru civilizaţie. Întrebă-i tot ce vrei şi convinge-te!

– Nu e nevoie! a zis Nora. Nu vreau să mă conving de ce au aceşti oameni în suflet. Ştiu! Iar durerea mea îmi ajunge: nu mă forţa să răscolesc şi disperarea altora! Fă dumneata interogatoriul obişnuit! Eu nu ţin să aflu nimic.

– Te rog să-i întrebi orice vrei! Sunt sigur că ai să-ţi schimbi părerile!

– Bine, a zis Nora West.

Ultimele cuvinte ale lui Lewis erau un ordin. Ea a ridicat ochii spre bărbatul care stătea lângă uşă, cu pălăria în mână, şi i-a întâlnit privirea.

– Cum te numeşti?

– Johann Moritz, a răspuns el. Vreau să mă înscriu voluntar cu toată familia. Vă rog să ne primiţi! Mie îmi trebuie o dispensă de vârstă: sunt prea bătrân, am depăşit limita înscrisă pe afişe. Dar mă simt tânăr. Băieţii sunt prea tineri, n-au încă vârsta cerută, ca să fie voluntari. Dar sunt băieţi muncitori şi cinstiţi. Suntem toţi antibolşevici, aşa cum scrie pe afişe. Credem în victoria civilizaţiei, cum scrie pe afişele lipite în lagăr. Numai că nu avem vârstele cerute. Nici unul! De aceea, vă rugăm să ne daţi o dispensă. Dacă nu ne primiţi, suntem pierduţi! Nu mai putem suporta...

Băiatul cel cu ochii negri l-a înghiontit pe taică-său cu cotul, făcându-i semn că vorbise prea mult. Johann Moritz s-a oprit, roşu la faţă. Îşi dăduse seama că nu trebuia să fi spus ultimele cuvinte. Făcuse o greşeală. Poate că acum îi vor respinge cererea... S-a uitat rugător la Nora West:

– Vă rog să ne primiţi! a repetat el. Suntem oameni muncitori şi curaţi la suflet...

Petru îl învăţase pe Johann Moritz să spună şi altele, dar el nu voia. Nu putea să vorbească despre credinţa lui în civilizaţie, în occident şi în tot restul... Nu-i venea la îndemână, şi gura lui nu putea scoate cuvintele lui Petru. Băiatul are să se supere, are să-l şi certe când vor ieşi. Dar el nu poate; se uită doar rugător la femeia cu părul roşu care şade la birou. Şi ea se uită la el. Şi

amândoi tac, ochi în ochi. Ai doamnei de la birou sunt calzi, sclipitori...

Nevasta lui Johann Moritz a ridicat şi ea privirile spre femeia de la birou. Şi copiii îi pândeau gesturile, se uitau în ochii ei. Ea rămăsese cu ochii în ochii lui. Şi tăcea.

Locotenentul Lewis a ieşit din birou. Eleonora West continua să tacă şi să-l privească pe omul din faţa ei.

– Îl cunoşti pe Traian Korugă? a întrebat ea, într-un târziu.

Johann Moritz a tresărit.

– Am fost împreună! a zis el.

Nu voia să pomenească lagărul. Aşa îl învăţase Petru acasă.

– Am fost până în ultima clipă împreună. Şi cu părintele Alexandru! Cu domnul Traian am fost până s-a-ntâmplat nenorocirea...

Moritz s-a oprit. Apoi a continuat:

– Era cel mai bun om pe care l-am întâlnit vreodată: un sfânt, nu un om... L-aţi cunoscut şi dumneavoastră pe domnul Traian?

– Eu sunt soţia lui!

Johann Moritz s-a sprijinit de uşă. A devenit palid. A vrut să-şi scoată batista din buzunar, dar n-a dat de ea. Degetele lui au atins ceva de sticlă. Erau ochelarii lui Traian Korugă. Îi luase de dimineaţă în buzunar, ca să le facă un toc de piele: în cufăr se puteau sparge.

Moritz a scos ochelarii şi i-a ţinut o clipă în mână, gândindu-se că nu mai era nevoie să le facă tocul. Nu vor mai sta în cufărul lui... Şi i-a pus pe birou, în faţa Norei West.

– Erau ai domnului Traian!

A tuşit, dregându-şi glasul. Răguşise.

– A lăsat cu limbă de moarte să vi-i dau dumneavoastră. Chiar înainte de a se întâmpla... Cu limbă de moarte...

Vocea lui Johann Moritz tremura. N-a mai putut vorbi. Şi-a căutat iar batista şi a găsit bucata de piele din care voise să facă tocul pentru ochelari. A scos-o din buzunar, neştiind ce să facă. Şi, ca să facă ceva, a pus şi bucata de piele pe birou, lângă ochelari.

– Am vrut să le fac o cutie de piele, a zis el. Ca să nu se spargă...

A luat înapoi pielea de pe masă şi a rămas cu ea în mână.

– Am să vă fac şi un toc de piele! Am timp destul în lagăr. O să-i ţineţi în toc. E mai bine. Nu se sparg!

– E, te-ai convins că sunt adevăraţi voluntari şi că vin cu entuziasm să se angajeze? a întrebat Mr. Lewis, întorcându-se în birou.

Nora West şi-a înghiţit nodul din gât, a tuşit şi a spus hotărât:

– Acum sunt convinsă! Dumneata aveai dreptate! Oamenii mă imploră să le acord dispensa de vârstă: vor să se înroleze toţi. O familie întreagă!

Lewis a râs, satisfăcut.

– Acordă-le dispensa şi fă-le actele necesare! a zis el. Am să-i fotografiez pentru jurnale, toată familia!

Locotenentul s-a uitat la copilul cel mic şi l-a mângâiat pe cap. Apoi a întrebat-o pe Suzana:

– Şi el este contra ruşilor, nu-i aşa?

Suzana şi-a plecat privirea în pământ, dar s-a gândit că trebuie să răspundă ceva:

– Da, şi el este contra ruşilor! a zis ea, cu glas coborât.

Spera să n-o fi auzit Moritz. Însă el auzise. Ea şi-a muşcat limba.

Eleonora West începuse să scrie formularul.

– Veniţi diseară la mine! le-a zis ea. Şi eu locuiesc tot în lagăr. Vom bea un ceai împreună şi vom sta de vorbă. Ai să-mi povesteşti cum a fost cu Traian!

Eleonora West a tuşit. Se îneca.

– Acum, spune-mi, ca să completez formularul, unde-ai fost din 1938 până azi! Ia-le pe rând! Cererea se aprobă, să n-ai nici o grijă!

Băiatul cel mare a zâmbit. Biruise şi era fericit.

Şi cel mic era fericit: mânca bomboanele oferite de locotenentul Lewis şi râdea cu toată gura.

Suzana rămăsese cu ochii în pământ.

Mr. Lewis şi-a pregătit aparatul. Voia să fotografieze familia chiar în clipa când Johann Moritz semna formularul. Totul trebuia să fie cât mai autentic.

Moritz îi dicta Eleonorei West:

– În 1938, am fost în lagărul de evrei din România. În 1940, în lagărul de români din Ungaria. În 1941, în Germania, într-un lagăr de unguri... În 1945, în lagărul american. Alaltăieri, am fost eliberat de la Dachau. Treisprezece ani de lagăr... Am fost optsprezece ore liber. Pe urmă, m-au adus aici.

– *Keep smiling!* a zis Mr. Lewis.

Obiectivul aparatului de fotografiat era îndreptat spre Johann Moritz şi familia lui.

Moritz se gândea la sutele şi miile de kilometri de sârmă ghimpată pe care îi văzuse. Şi pe toată o simţea înfăşurată în jurul trupului. N-a ridicat capul când a vorbit locotenentul. Nu înţelegea engleza.

– Asta a fost din 1938 şi până azi! a terminat Moritz. Lagăr, lagăr, lagăr! Treiprezece ani numai lagăr!

– *Keep smiling!* a repetat locotenentul Lewis.

Johann Moritz a înţeles acum că lui i adresează şi a întrebat-o pe Nora:

– Ce spune americanul?

– A ordonat să râzi!

Moritz s-a uitat la ochelarii lui Traian Korugă, de pe masă. Îl vedea pe Traian în ultimele lui clipe, căzut lângă gard. Şi iarăşi kilometrii nesfârşiţi de sârmă ghimpată care înconjurau lagărele... Picioarele tăiate ale preotului Korugă şi toate câte fuseseră în cei treisprezece ani îi fulgerau prin minte.

S-a întors spre Suzana. S-a uitat la copilul cel mic, şi s-a încruntat. I-au dat lacrămile. Acum, când i se poruncise să râdă, nu mai putea. Acum simţea ca izbucneşte în hohote, ca o femeie. Mai mult nu putea. Nici un om n-ar fi putut mai mult.

– *Keep smiling!* a ordonat ofiţerul, fixîndu-l pe Moritz. *Smiling! Smiling! Keep smiling!*

SFÂRŞIT

Cuprins

PREFAŢĂ.....6
FÂNTÂNA.....15
CARTEA ÎNTÂI.....58
CARTEA A DOUA.....110
CARTEA A TREIA.....136
CARTEA A PATRA.....173
CARTEA A CINCEA.....220
INTERMEZZO.....304
EPILOG.....312

Cunoscut mai mult în lume decît în țară, Virgil Gheorghiu, nume ilustru al exilului românesc din Franța, a devenit celebru prin publicarea, după război, a romanului *ORA 25*, care a costituit unul dintre cele mai mari succese de librărie ale anilor '50, tradus aproape în toate limbile și transpus mai tîrziu pe ecran cu luminoasa și vibranta personalitate a lui Anthony Quinn.

Eroul cărții trăiește drama absurdă a urei rasiale, dezlănțuită prin falsa interpretare a unor indicii ambigui, el fiind nevinovat chiar la nivel biologic. Totuși este tîrît din lagăr în lagăr, durerea lui fiind menită a hrăni bestialitatea altora. Situațiile limită pe care le trăiește personajul central se întemeiază însă pe experiența autentică a autorului.

Filosof spiritualizat prin teologie și practica altarului, Virgil Gheorghiu este astăzi un simbol al regăsirii ființei românești întru veșnicia luminii. De aceea, publicarea inedită a *OREI 25* umple mai mult decît un gol în cultura noastră, fiind în același timp primul act din lunga întreprindere de a da tiparului întreaga operă a lui Virgil Gheorghiu, însumînd peste patruzeci de volume care vor fi publicate, în colecția «Restituiri», de Editura OMEGAPRES în colaborare cu Editions du ROCHER din Franța.

ISBN 973-95039-6-9 **LEI 110**